Elmalılı Hamdi Yazır ile Kur'an Sohbe

Elmalılı Hamdi Yazır ile Kur'an Sohbetleri

FATMA BAYRAM

TİMAŞ

TİMAŞ

iyi ki kitaplar var...

TİMAŞ YAYINLARI

İstanbul 2022

timas.com.tr

ELMALILI HAMDİ YAZIR İLE KUR'AN SOHBETLERİ

Fatma Bayram

TİMAŞ YAYINLARI | 5510
Din Kitaplığı | Din İnceleme Araştırma | 61

YAYINA HAZIRLAYAN
Yasemin Muş

KAPAK TASARIMI
Yasin Çetin

İÇ TASARIM
Nur Kayaalp

1. BASKI
Mart 2022, İstanbul

ISBN
ISBN: 978-605-08-4432-0
9 786050 844320

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT
WPC Matbaacılık
Osmangazi Mah. Mehmet Deniz Kopuz Cad.
No: 17-1 Esenyurt / İstanbul
Telefon: (0212) 886 83 30
Matbaa Sertifika No: 50884

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ELMALILI HAMDİ YAZIR İLE KUR'AN SOHBETLERİ

Fatma Bayram

Yayına Hazırlayan: Yasemin Muş

TİMAŞ

Fatma Bayram

1963 İstanbul doğumlu. İlim ve Fazilet Vakfı Kur'an Kursu'nda okudu. Hafızlık yaptı. Kıraat-ı Aşere çalıştı. 1989'da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1990-2020 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda vaize olarak çalıştı. Çeşitli online platformlarda yazmaya, konuşmaya devam eden yazar evli, üç çocuk ve üç torun sahibidir.

Yayınlanmış Eserleri:

- 99 Esma 99 Mana
- Altı Dakika
- Bir Vaizenin Günlüğü
- Bir Vaizenin Okumaları
- Kur'an-ı Kerimden Sureler ve Dualar

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 11

ELMALILI HAMDİ YAZIR ve TEFSİRİ / 15

BÖLÜM 1
NEYE, NASIL İNANIR? NEYİ, NİÇİN İSTERİZ?

İman, Teslimiyet ve Dua / 21

Sebeb-i Nüzul / 22

Duada Israr / 24

Dua En Önemli Telkindir / 25

Önce Salah Sonra Islah / 26

Sorumluluğun Kişiselliği / 27

İnşâî Emir Ne Demektir? / 29

Allah'ın Emirleri Karşısında Tavrımız / 30

Allah'a İtaatin Meyvesi / 32

İman ve Teslimiyet / 33

Mü'minlerin İmanı / 36

Allah'a İtaat İçin Allah'tan Yardım İstemek / 41

Mükellef Olmadığımız Hayırlarla Yükselmek / 43

Kudret ve Sorumluluk Uyumu / 44

Kapasite Farklılığını Dikkate Almak / 46

Yüce Allah Nasıl Sorumlu Tutar? / 47
Kesb Meselesi / 49
Kesb-İktisab Farkı (Cüzî İrade Meselesi) / 51
Özgürlük, Sorumluluk ve Hesap / 55
Şeytanın Hedefi / 56
Niçin Emir ve Yasaklar Var? / 58
"İlahi Buyruklar Hiç Olmasaydı" İyi Olmaz mıydı? / 62
Nimet Varsa Hesap da Vardır / 65
Allah'ın Kanunlarına Uymazsan Ne Olur? / 67
Nafilelerdeki Hikmet / 69
İstemenin Usulü / 70
Körü Körüne Çalışmak / 73
Ben-Biz Dengesi / 76
Alan-Veren / 78
Lehine ve Aleyhine Olan Neydi? / 79
Kur'an'ın Bizimle Konuşması / 80
Kur'an'ın Muhabatı Olmak için İhlasla Taat / 82
Rabbimize İltica / 83
Amenerresulü'nün Hikâyesi / 85
Kimin, Neye, Ne Kadar Gücü Var? / 86
Allah'a Yaklaştıran Ameller / 88
Teşvik ve Sakındırma Dengesi / 90
Yanılır veya Unutursam / 91
Hataların Çeşitleri / 93
Hatanın Affı Sonucunu Yaşamamayı Gerektirmez / 95
Çekilmez Yüklerden Af Talebi / 96

İnkâr Etmek İnsanı Metafizik Yükten Kurtarır mı? /101
İman Rahmet, İnkâr Azap Getirir /104
Sonsöz /107

BÖLÜM 2
YARATILIŞIN ANLAMI

Anlamlı Yaşamak /111
"Bu Düzeni Hakla Kurdum..." /112
Hakkaniyetin Gereği: Adalet /115
Kuşkusuz Kıyamet Gelecektir /119
Ahirete İnanan Nasıl Davranır? /119
En Büyük İkram: Kur'an-ı Azîmüşşan /123
Büyük İkramı Bırakıp Gözünü Küçük Şeylere Dikme /125
İkramın da İkramı: Tekrarlanan Yedi /126
Fatiha'nın Kıymeti /134
Hamd Nedir? /135
Değerliyle Değersizi Ayırt Edebilmek /137
Siyer Bilgisinin Kıymeti /141
Apaçık Uyarıcı /145
Kur'an'ı Parçalayanlar /151
Hesaptan Kaçış Yok /153
İnzar/ Tebliğ/ İkaz Nasıl Yapılacak? /155
Anlatmaktan Vazgeçme /160
Safın Belli Olsun /163
Alaycıları Allah'a Havale Et /164
Nihai Hedef: Rabbine Yönel /168

BÖLÜM 3
YARATAN DA O (cc), YÖNETEN DE...

Hayat, Ölüm, İman, İnkâr /177

Bilim Bize Neyi Açıklar? /183

Kâinatın Yaratılış Âyetleri /185

Tabiat Kendi Kendini Var Etmiş Olabilir mi? /190

Dağlar ve Yollar /191

Gökler /193

Kur'an Hitabının Evrenselliği /195

Vahyin Lüzumu ve Kuşatıcılığı /196

Felek /197

Kainattaki Düzen: Tevhid /202

Niçin ile Nasıl Arasındaki Fark /203

Yaygınlığından Ötürü Fevkaladeliği
Fark Edilmeyen Mucizeler /204

Nur-u Muhammedî: Hazreti Muhammed'in
Peygamberliğinin Alameti /206

Peygamber Ölümsüz Değildir /208

Hayat ve Ölüm: İmtihan /210

Alay /212

Aceleciliğimiz /213

Sonuç /214

BÖLÜM 4
HAC'LA GELEN MEDENİYET

Hacla Medenileşmek / 219

Haccın ve Kâbe'nin Değeri / 222

Hacda Edebe/Kul hakkına Riayet / 224

Asırlar Süren Hazırlık / 225
Mekke'nin Kıymeti / 227
Kâbe'yi Tüm Pisliklerden Temizleme / 228
Kâbe'ye Davet / 230
Ziyaretin Hikmeti / 231
Kâbe'den Mahrum Eden Krizler / 235
Hac Dünyamızı da Ukbâmızı da İmar Eder / 236
Kurban ve On Günler / 237
Kâbe'ye Beyt-i Atîk denmesinin Sebebi / 240
Haccın Fıkhî Boyutu ve Uygulamada Yardım Alma / 242
Allah'ın Hükümlerine Saygı Göstermek / 243
Şeairi Korumak / 244
Helaller ve Haramlar / 247
Yalan Söylemek-Yalanlamak / 248
Şeaire Saygı Takvadandır / 251
Kurbandaki Menfaatler / 258
Teslimiyet / 260
Allah'a Boyun Eğenler / 262
Kurbandaki Nişaneler / 264
Takva: Azaptan Korunma / 269
Niçin Kurban Kesiyoruz? / 272
Muhsinlere Müjdeler Olsun / 277

İlâhî!

Hamdini sözüme sertâc ettim, zikrini kalbime mi'râc ettim, kitâbını kendime minhâc ettim. Ben yoktum vâr ettin, varlığından haberdâr ettin, aşkınla gönlümü bîkarâr ettin.

İnayetine sığındım kapına geldim, hidâyetine sığındım lütfuna geldim. Kulluk edemedim affına geldim. Şaşırtma beni, doğruyu söylet; neş'eni duyur, hakikati öğret.

Sen duyurmazsan ben duyamam, Sen söyletmezsen ben söyleyemem, Sen sevdirmezsen ben sevdiremem. Sevdir bize hep sevdiklerini, yerdir bize hep yerdiklerini, yâr et bize erdirdiklerini.

Sevdin, Habîbini kâinata sevdirdin; sevdin de hil'at-i risâleti giydirdin. Makam-ı İbrahîm'den Makam-ı Mahmûd'a erdirdin. Server-i Asfiyâ kıldın, Hâtem-i Enbiyâ kıldın, Muhammed Mustafâ kıldın.

Salât ü selâm, tahiyyât ü ikrâm, her türlü ihtirâm Ona, Onun âl ü ashâb u etbâına ya Rab!

Elmalılı Hamdi Yazır

ÖNSÖZ

Bundan otuz beş sene kadar önce Marmara İlahiyat'ta öğrenciyken, kim olduğunu hafızamı ne kadar zorlasam da hatırlayamadığım bir hocamız her ilahiyat öğrencisinin Elmalılı Tefsiri'ni okuması gerektiğini söylediğinde duydum ismini. Ne kadar kuvvetli bir ifadeyle söylediyse hocamız, kısıtlı bütçemle hemen bir *Hak Dini Kur'an Dili* tefsiri edindim. Eser Neşriyat 1971 baskısıydı. Okumaya başladım. Bilenler bilir, Elmalılı tefsirinin en detaylı kısımları başları ve sonlarıdır. Merhum bütün maharetini ve vukufiyetini buralarda ortaya koymuştur. Dolayısıyla en zor kısımlar da buralarıdır. Tefsiri edinmekle iş bitmedi, bir de Osmanlıca sözlük almak lazım geldi. Birinci cildi her kelimeyi sözlükten bakıp sayfa kenarlarına not ederek bitirdiğimde artık Elmalılı'nın üslubuna alışmıştım. Başlarda bir sayfada bilmediğim yirmi-yirmi beş kelime çıkarken ilk cildin sonuna geldiğimde bu sayı birkaç kelimeye düşmüştü. Okudukça mantığının sağlamlığına, bir konuyu anlatırken akla gelebilecek soruları da cevaplayarak boşluk bırakmadan ilerleyen üslubuna, tartışmalı konularda mutedil yaklaşımına, baskın yönü hukuk olmasına rağmen felsefî, kelamî tartışmaları derinlemesine analiz edip kişisel kanaatini cesurca ortaya koymasına, bazen bir sayfa süren uzun cümlelerde hiçbir düşüklük yapmamasına, ayrıca tefsirini yazdığı dönemin ağır şartlarının temel kavram ve hükümlerini etkilememesine hayran kalmıştım.

İslam Ansiklopedisi'nin "Hak Dini Kur'an Dili" maddesinin girişinde söylenenler benim hayranlığımın nedenlerini daha da yetkin ifadelerle özetlemektedir: "Türkiye'de Batı örneğine uygun bir toplum ve devlet düzeni kurmayı hedefleyen, bu hedefe ulaşmak için yerli kültürü ve tarihî kimliği reddeden ve bu değerlerin aslî kaynağı olan İslam'ı gelişmenin engeli olarak gören Batılılaşma sürecinin en hareketli ve en problemli döneminde yaşamış çok yönlü bir müderrisin, resmî talep üzerine söz konusu süreçte yaşanan gelişmelerin İslam üzerinde yarattığı tartışmalara, ortaya çıkardığı dinî problem ve ihtiyaçlara Kur'an ve tefsiri açısından bir çözüm ve cevap olmak üzere hazırladığı, tahrip edilen İslamî değerleri modern bilgilerle hazırlanmış yeni kalıplar içinde yerli yerine oturtma mücadelesi veren bir tefsir olarak dikkate değer bir çalışmadır." (Elmalılı'dan ve eserinden bahsederken uzun cümleler kurmak onun üzerimizdeki tesirinin bir başka göstergesi midir, diye düşünmeden edemiyor insan.)

Mezun olur olmaz vaize olarak göreve başladım. Doksanların başlarında ilk görev yerlerimden biri olan Aziz Mahmut Hüdai Camii'nde hanımlara Elmalılı Tefsiri'ni okumaya başladım. Her hafta birkaç sayfayı okuyor, anlaşılır şekilde sadeleştiriyor ve açıklıyordum. Kendinizi ve muhatabınızı zor bir metni anlamaya layık görmekti temel mesele. Tabii bir de güncellemek, bol bol örnek vermek ve örnekleri dinleyenlerin hayatlarından seçmek gerekir. Bunu yapabildiğinizde dinlenmeyecek, anlaşılmayacak bir metin olduğunu düşünmüyorum. Bu işi yaptığımızı duyan bir hoca efendinin şaşkınla, "Elmalılı'yı anlayacak bir kadın var mıymış?" diye sormasını, benim de onun bakışını şaşırarak karşıladığımı yıllar sonra bu vesileyle paylaşmak isterim. Kendimi -en azından başlangıçta- hiçbir metni anlayamam diye sınırlamadığım gibi hitap ettiğim insanlar hakkında da "anlamazlar" diye düşünmedim hiç. Kanaatimce anlamanın anlatandan kaynaklanan sıkıntılarını göz ardı etmenin bir sonucudur "anlamazlar" diye düşünmek.

Tefsirin tamamını bir topluluğun huzurunda baştan sona bitirmek nasip olmasa da yıllar içinde çeşitli mecralarda bölüm bölüm anlatmaya devam ettim. Diyebilirim ki okuduğum hiçbir tefsir onun tadını vermedi. Müellifin birikimi, dehası ve -ilahiyat çevrelerinde gittikçe daha az görülen- edebî yetkinliği her satırından sızan bir tefsirdir *Hak Dini Kur'an Dili*. Evet, dili yer yer ağdalı bir Osmanlıcadır. Bu lisanın kelimelerini ve üslubunu kavramayı da (Kur'an kursu öğrenciliği yıllarımızda bize Ömer Nasuhi Bilmen ilmihalini aslından okutan hocalarımızı da unutmamak kaydıyla) bu tefsire borçluyum. İnsanın kendi dilinde anladığı ve kullanabildiği kelime sayısı arttıkça kavrayışındaki nüfuzunun da arttığını bilmeyen yoktur. Sırf bu nedenle dahi okumaya değer.

Elmalılı'ya ve bizi onunla tanıştıran hocamıza rahmet olsun. (Hocanın kim olduğunu hatırlayamadığım için vefat edip etmediğini de bilmiyorum elbette. Rahmetin sadece ölülere lazım olduğunu düşünmediğimden yaşayana da rahmet olsun demekte bir mahzur görmüyorum.) "Bu Hoca ne anlatıyor böyle" demeyip yıllar boyunca ısrarlı Elmalılı okumalarımı sabırla dinleyen ve onları izledikçe benim bu tefsiri daha da anlaşılır şekilde açıklama şevkimi artıran camilerin hanım cemaatlerine sonsuz minnetlerimi bu fırsatla dile getirmek isterim. Her birine içtenlikle teşekkür ediyorum. Benim nazarımda büyük ölçüde kendim için yaptığım bir eser takriri olmaktan daha fazla bir değer taşımayan bu sohbetlerde kıymet görüp onları kaydeden, kaybolup gitmesine razı olmadıklarını ısrarla tekrarlayarak beni böylesine haddimi aşan bir işe ikna eden arkadaşlarıma (isimlerini anmakla bitiremeyeceğim pek çok kişinin payı var bu işte) ortaya çıkan çalışmanın bir sevabı varsa hissedar olmaları için dua ediyorum. Dualarımın en önünde bütün süreci büyük bir sabır ve özveriyle yürüten editörümüz Yasemin Muş gelmektedir. Onun direnci

olmasaydı muhtemelen böyle bir çalışmanın gün yüzüne çıkması mümkün olmazdı.

Son olarak bu çalışmayı okuma lütfunda bulunacak olanlara Elmalılı merhuma ait olan orijinal kısımlar hariç diğer yazılanların, kendini okumaya ve anlamaya layık gören bir vaizenin bu muazzam tefsiri anlama ve anlatma çabasından ibaret olduğunu, ilmî bir değer taşımadığını, bağlayıcı bir yönü olmadığını hatırlatmak isterim. Şu satırları yazarken dahi bu sohbetleri yayınlamaya kalkmasındaki cesarete şaşırdığımı bilin isterim.

26.12.2021

Çengelköy

ELMALILI HAMDİ YAZIR ve TEFSİRİ

Elmalılı merhumun hayatında dikkatimizi çeken noktaların birincisi eğitimli bir aileden gelmesi, ikincisi de ilmi meşgalelerinin yanında sanat ve kültüre de ilgi duyan çok yönlü bir âlim olmasıdır. Çağdaşları arasında benzerine az rastlanan geniş kültürlü mütefekkir bir din âlimi olan Elmalılı Muhammed Hamdi aynı zamanda sanatçı bir kişiliğe sahipti. İslamî ilimlerdeki derin vukufunun yanı sıra felsefî düşünce ve pozitif ilimler alanında da sağlam bir anlayışa sahipti.

Dedeleri de ilmiye sınıfına mensup, babası Numan Efendi Elmalı Şer'iye Mahkemesi'nde başkâtipti. İlk ve orta öğretiminin yanı sıra hafızlığını da tamamlayan Muhammed Hamdi 1895'te dayısıyla birlikte ilim tahsili için İstanbul'a geldi. O devrin entelektüellerinin pek çoğunda görüldüğü üzere tek yönlü bir eğitimle yetinmeyip bir yandan önemli üstatlardan ilim tahsil ederken diğer yandan Bakkal Arif ve Sami Efendilerden hat icazeti aldı. 1904 yılında girdiği ruûs imtihanını kazandı. Bu sırada devam ettiği Mekteb-i Nüvvâb'ı birincilikle bitirdi. Bir taraftan da kendi gayretiyle edebiyat, felsefe ve mûsiki öğrendi.

Elmalılı devrinin siyasi hadiselerinde önemli roller üstlendi. Avrupaî tarzda bir meşrutiyet yerine şeriata uygun bir meşrutiyet modeli geliştirmek için çalışmalar yaptı. Beyazıt Medresesi'nde iki yıl süren Dersiâmlık görevinden sonra II. Meşrutiyet'in ilk

meclisine Antalya Mebusu olarak girdi. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine rıza göstermeyen fetva emini Nûri Efendi'yi ikna edip fetva müsveddesini yazmak sûretiyle bu konuda etkili bir rol oynadı. Daha sonra Şeyhülislamlık Mektûbî Kalemi'nde görev aldı. Süleymaniye Medresesi'nde Mantık, Mülkiye Mektebi'nde Vakıf Hukuku dersleri okuttu. 1915-1917 yıllarında Huzur derslerine muhatap olarak katıldı. 1918'de şeyhülislamlık bünyesinde kurulan Dârü'l-hikmeti'l-İslamiyye âzalığına, bir müddet sonra da bu müessesenin reisliğine tayin edildi. Israrlı teklifler üzerine Damad Ferid Paşa'nın birinci ve ikinci hükümetlerinde Evkaf nâzırı olarak görev yaptı. Bu görevde iken ikinci rütbeden Osmanlı nişanı ile ödüllendirildi, ilmî rütbesi de Süleymaniye Medresesi Müderrisliği'ne yükseltildi. Cumhuriyet'in ilanı üzerine memuriyet yaptığı kurumlar lağvedilince açıkta kaldı. Millî Mücadele sırasında İstanbul hükümetlerinde görev yaptığı için İstiklal Mahkemesi'nce gıyabında idama mahkûm edilmesi üzerine Fatih'teki evinden alınarak Ankara'ya götürüldü ve kırk gün tutuklu kaldı. Mahkeme sonucu suçsuz bulunarak serbest bırakılınca İstanbul'a döndü. Bundan sonra camiye gitme dışında evinden hiç çıkmadı. Bir geliri olmadığından maddi sıkıntı çektiği bu dönemde *Metâlib ve Mezâhib* adlı tercüme eserini tamamladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Türkçe bir tefsir hazırlatılması kararı alınınca Diyanet İşleri Reisliği bu işi kendisine teklif etti. Elmalılı teklifi kabul ederek tefsiri yazmaya başladı; *Hak Dini Kur'an Dili* adını verdiği eserini vefatından önce bitirmeye muvaffak oldu. 27 Mayıs 1942'de, uzun müddet müptela olduğu kalp yetmezliğinden Erenköy'de damadının evinde vefat etti ve Sahrayıcedid Mezarlığı'na defnedildi.

Tefsirde hem rivayet hem dirâyet metodunu kullanan Elmalılı İbn Cerîr et-Taberî, Zemahşerî, Râgıb el-İsfahânî, Fahreddin er-Râzî, Ebû Hayyân el-Endelüsî, Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî gibi belli başlı müfessirlerin eserlerinden geniş ölçüde faydalanmış,

tasavvufî konularda Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin kitaplarından alıntılar yaparak fikirlerini bazen tasvip etmiş bazen eleştirmiş, fıkhî konularda genellikle Hanefî kaynakları ile yetinmiştir. Kur'an'ı tefsir ederken döneminde tartışılan konulara da yer verip bunlardan Kur'an'a uygun olan görüşleri belirlemeye çalışmıştır. Eserinin bu bölümleri onun tefsirdeki dirayetinin örnekleridir.

Hak Dini Kur'an Dili'nin umumiyetle geleneksel tefsir çizgisinde yer aldığı kabul edilmekle birlikte çağdaş ilmî verilerden hareketle Kur'an'a yeni yorumlar getiren Muhammed Hamdi'nin önceki âlimlerin bazı âyetlere verdiği manaları isabetsiz bularak onlara yeni anlamlar vermesi onun orijinal tefsir yapabilen bir âlim olduğunu kanıtlar mahiyettedir. Eski ve yeni ilmi teorilerin hepsini doğru veya yanlış olarak değerlendirmez. Ona göre Kur'an tefsirini bir zamanda geçerli olan ilmî ve felsefî görüşlerin sınırlarına çekerek vicdanları daraltmamak gerekir. Akli bir zaruret olmadıkça âyetlerin zâhirî anlamlarını tercih eder. Bu da döneminin yaygın kabulü olan pozitivizmin etkisinde kalmadığını gösterir. Örneğin Fil suresinde bahsi geçen kuşların attığı taşlarla bir ordunun helak edilmesini, mikropla yayılan bir hastalık olarak yorumlanmasını Kur'an'ı tahrif eden zorlama bir yorum olarak değerlendirir.

Fıkıh ve Fıkıh Usulü sahasında derin bir vukûfiyet sahibi olan Elmalılı, tefsirinde sufi meşrep bir dil kullanmıştır. Tasavvufî yaklaşımları mutedil bir çizgidedir. Ona göre insanı beşerî, cismani özelliklerinden sıyırıp sırf ruhani bir varlık gibi yaşatma eğilimi makbul değildir. Zühd ve takvânın manası nefse eziyet etmek değil, onu itidal çizgisine çekmektir. Üç-dört yıl aralıksız felsefe ile meşgul olan Elmalılı bu alanda tercümeler yapmış, alanın temel meselelerine eleştiriler getirmiş ve ulaştığı bilgileri inanç konularını desteklemek için kullanmıştır. Bilgiler arasındaki ilişkileri düzenleyerek mutlak senteze varmayı önemli

gören Elmalılı, diğer mütefekkir ve âlimlerden bağımsız olarak düşünebilmesi ve onları yer yer eleştirerek farklı görüşler ortaya koyması açısından Müslümanların tefekkür hayatının canlanmasına katkıda bulunmuştur. Ona göre dinle çatışan filozoflar gerçeğe ulaştıklarından değil, gerçeği kavrayamadıklarından bu tavır içine girmişlerdir. İman alanı aklın ötesindedir. Akıl bu alanın gerçekliğini kavrayıp doğrulayabilir. Tefsirinde Kelamî problemlere de büyük yer ayırmış, hemen hepsine çözümler getirmeye çalışmıştır.

Not: Daha geniş bilgi ve tefsirin kapsamlı bir değerlendirmesi için TDV İslam Ansiklopedisi'nin "Elmalılı Muhammed Hamdi" ve "Hak Dini Kur'an Dili" maddelerine bakınız.

BÖLÜM 1
NEYE, NASIL İNANIR? NEYİ, NİÇİN İSTERİZ?

(Bakara suresi, 285-286. Âyetler)

İman, Teslimiyet ve Dua

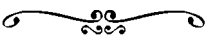
Amenerrresulü olarak bilinen Bakara suresinin son iki âyeti inanç esaslarından bahseder. İman, itaat, teslimiyet ve rızayı vurguladıktan sonra insanın sorumluluğuyla kesb meselesini ele alır ve Rabbimizin bize dua talimiyle sona erer. Namazlardan sonra ciddi bir mazeret bulunmadığı durumlarda, yerinden hemen ayrılmayıp bir süre daha zikir ve tesbihata devam etmek sünnettir. Hz. Peygamber (sas), namazların ardından zikir ve duayı teşvik etmiş, bir kişi namaz kıldığı yerden ayrılmadıkça meleklerin ona dua etmeye devam edeceğini haber vermiştir. (Buhârî, Salat, 87) Diğer taraftan Hz. Peygamber (sas), sabah namazından sonra Haşr suresinin son üç âyetinin, geceleri de Bakara suresinin son iki âyetinin okunmasını tavsiye etmiştir. (Buhârî, Fedâilü'l-Kur'an, 10) Hz. Ömer (ra), "Bizden aklı başında hiçbir adam bu iki âyeti okumadan yatağına girmezdi." buyurarak sahabenin bu tavsiyeyi ne kadar ciddiye aldığını aktarmıştır.

Manevi feyiz ve ikramları bir yana, bu iki âyetin uykuya gitmeden önce okunması konusunda bu kadar kuvvetli bir uygulamanın olması, âyetlerin içeriği üzerinde titizlikle durmayı gerektiriyor. Zira bu âyetler inançlarımızı sağlamlaştırma, Müslüman bilinci oluşturma ve hayata Müslümanca bakışımızı pekiştirme hususunda çok temel esaslar içeriyor. Bunun yanında Allah katındaki sorumluluk düzeyimize ve başarısızlıklarımıza nasıl yaklaşacağımız gibi konuları ele alarak psikolojik yapımızı da dengede tutmaya yardımcı oluyor. Hele son cümlelerdeki dua ifadeleriyle Allah'ın yardımına sığınmaya, zihnin ve kalbin her an huzurda bulunmasına yardım ediyor.

Hakkındaki sahih rivayetleri de düşünürsek bu iki âyet, üzerinde detaylı bir şekilde durulmayı hak ediyor.

Sebeb-i Nüzul

Elmalılı merhum âyetlerin sebeb-i nüzulünü anlatarak başlıyor tefsire:

"Sebeb-i Nüzul: Rivayet olunduğuna göre ve وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ [1] *âyeti nazil olunca ashaba pek şiddetli geldi, toplanıp Resulullah'ın huzûruna vardılar, diz çöktüler, "Ya Resulallah! Salat, savm, cihad, sadaka gibi tâkatimiz yetecek amellerle mükellef olduk. Şimdi ise bu âyet inzal olundu. Hâlbuki bizim buna gücümüz yetmeyecek." dediler. Ve "Her birimiz kendi gönlünde öyle şeyler konuşur ki dünyaları verseler bunların kalbinde bulunmasını arzu etmez." diye insanın bilâihtiyar maruz olduğu hatırat-ü tasavvurattan bahis de ettiler. Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem, "Sizden evvelki eski ehl-i kitap gibi* سَمِعْنَا وَ عَصَيْنَا *'semi'nâ ve asaynâ' mı demek istiyorsunuz?* سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ *deyiniz." buyurdu ve hepsi birden okumaya başladılar. Okudukça dilleri yumuşadı. O zaman* اٰمَنَ الرَّسُوْلُ *âyeti nazil oldu."*

اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ

"Peygamber, Rabbinden sana ne indirildi ise ona iman getirdi, mü'minler de her biri; 'Allah'a, melâikesine, kitaplarına ve peygamberlerine: Peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayız.' diye iman

1 "İçinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah sizi ondan hesaba çeker." (Bakara, 284)

getirdiler ve şöyle dediler: Semi'nâ ve ata'nâ, guf-ranını dileriz ya Rabbenâ! Sanadır gidiş." (Bakara suresi, 285)

Demek ki ne zaman içimizden, "Yapamayacağım ya Rabbi!" diye geçecek olsa hemen toparlanıp سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا "Rabbimiz böyle buyuruyorsa böyledir." diyeceğiz. Tabii ki eksiklerimiz, hatalarımız olur. Zorlandığımız her yerde Allah'ın affını talep ederek, O'na bel bağlayarak غُفْرَانَكَ رَبَّنَا "Bağışlamanı dileriz." diyeceğiz. Başka kapımız yok zira.

Her birimiz dinin farklı emirlerinde zorlanıyoruz. Kimine namaz zor gelir, kimine zekât, kimine tesettür, kimine oruç, kimine cihat... Birebir ilişkilerde emri bi'l maruf nehyi ani'l münker zor gelebilir. Kolay mı? Çocuğumuzun hatasını bile onu kendimizden uzaklaştırmadan, incitmeden düzeltmeye çalıştığımız anlarımızı düşünelim. Hepimize zor gelen emirler yok mu? Niçin zor gelir? Sebebi o işin zorluğu değil, bizim o konudaki zayıflığımızdır.

Hepimizin zayıf noktası vardır, o yüzden Allah'ın bazı emir-lerine uymakta zorlanırız. Allah zorluk emretmez: مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى "Biz bu Kur'an'ı sana meşakkat olsun diye indirmedik." (Tâhâ, 2) buyuruyor Rabbimiz. Bireysel farklılıklarımızın ind-i ilâhide dik-kate alınacağına inanıyorum. Kimseye "Niye yapamıyorsun? Ne var canım bunda, yap bakalım!" demeyelim. Yapamıyor... Orada takılmış; kilitlenmiş, onun geçmişi var, arka planı var, sebepleri var. Nasıl hukukta hafifletici sebepler varsa, Allahu a'lem, Allah katında da hafifletici sebepler olacak. Biz onu bilemeyiz. Hatta çoğu zaman kişinin kendisi bile bilemez. Unutmuşsunuz öyle bir olay yaşadığınızı. Bu nedenle Allah Teâlâ'nın affına sığınıyoruz, سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ "İşittik, itaat ettik, bağışlamanı dileriz Rabbimiz, dönüş sanadır." diyoruz.

Duada Israr

Duada ısrar çok önemlidir. Kendimizi düşünelim. Çocuğumuz bizden yapımı zor bir yemek istese, bir defa söylese ama bir daha hatırlatmasa. Bu istek unutulur gider. Ama tekrar tekrar ısrarla söylediğinde, bu istek karşısında kayıtsız kalamayız. Bazen de yanlışta ısrar eder çocuğumuz, o kadar ki isteğinin yanlış olduğunu bildiğimiz hâlde, "Git ne hâlin varsa gör ne yapıyorsan yap!" deriz. Evet duada ısrar iyidir fakat önemli olan her zaman hayırlısını istemektir. Peygamberlerin öğrettiği makbul dualarla dua etmenin önemini bu vesileyle hatırlatalım.

Bu noktada bir de sahabe efendilerimizin akıllarına gelen şeylerden hoşnutsuzluklarını hatırlamak yerinde olur. Acizane kanaatim kadınlarla erkeklerin aklına gelen dürtüler konusunda farklı olduğu yönündedir. Biliyoruz ki erkeklerin genel olarak hem cinsel dürtüleri çok kuvvetli -bu kötü oldukları için değil, yaratılışları böyle- hem de onlara yönelik tahrikler daha fazla. Tahrik derken bunu sadece cinsel tahrik anlamında söylemiyorum, iş dünyasını düşünelim. Ezilenler, ezenler var. Kendisine kapı açılanlar, görünce ayağa kalkmanız gerekenler yanında, herkesin içinde aşağılananlar var. Erkekler devamlı bu tavra maruz kaldığında hırsları kabarır, izzeti nefisleri zedelenir. Günlük hayatta baskı, şiddet ve tahrike daha çok maruz kalanların aklından geçen olumsuz düşünceler muhtemelen daha fazladır. Nefsine tabi olmak yani içgüdüleriyle yaşamak hayvan için normaldir ama insan için öyle mi? Bu nefsani taraf hepimizde var. Buna mukabil aklımız var, inancımız var, kalbimiz var, duygularımız var. Bir süzgeçten geçirmek gerek. Fakat insanların zihnine o kadar olumsuz çağrışımlar yükleniyor, kötülüğe o kadar çağrı yapılıyor ki... Dünyada ne kadar kötülük olabileceğini anlamak için çocuklarımızın ve şimdi artık yetişkinlerin de izlediği videolara, takipçisi olduğu kanallara bakmak yeterli olur. Bütün

bunlara maruz kalanlar olarak Allah'tan bir şeyi ısrarla isterken "en hayırlısı" ifadesini eklemeden geçmeyelim.

Dua En Önemli Telkindir

Çaresizliklerimiz karşısında, "Aman ya Rabbi, itaat ettik. Senin affını ve yardımını istiyoruz." dedikçe, zihinlerdeki "yapamam" düşüncesi terbiye olur. Dua en önemli telkindir ve anlayarak yapılan dua daha makbuldür. Dua ederken okuduğu sözlerin manasını anlamayanların Türkçe dua etmesi daha faziletlidir. Toplum olarak dualarımızda ne söylediğimizi pek anladığımızı düşünmüyorum. Ettiğimiz duaların anlamını da öğrenmeye gayret edelim.

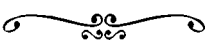
Unutmayalım dil ile beynin ilişkisi çok kıymetlidir. Bu alanda yapılmış pek çok çalışmadan biri, "Kelimelerin biyokimyasal gücü vardır." diyor ve ekliyor: "Çok acıktığınızda, 'Açlıktan ölüyorum.' derseniz daha çok yersiniz, 'Biraz acıktım.' derseniz daha az yersiniz. Birisi sizi sinirlendirdiğinde, 'Bu adam beni deli ediyor.' derseniz daha çok sinirlenirsiniz. Onun yerine, 'Söylediklerine biraz bozuldum.' derseniz daha az sinirlenirsiniz." Buna göre günlük kullandığımız dil beynimizdeki salgıları etkiliyor. Bu nedenle dua ederken beynimize, kalbimize sürekli mesajlar gönderdiğimizin farkında olalım.

Dua ederken âdeta dünyevî-uhrevî, maddi-manevi bir hayat programı yapıyor, kendimize ahlakî hedefler koyuyoruz. Neyi hedefliyorsak onun için dua ediyoruz. Bu nedenle bir süre sonra dualarımız düşünce tarzımızı da değiştiriyor.

Bu âyeti okudukça ashab-ı kiramın dilleri yumuşadı, işte o zaman Amenerresulü âyeti nazil oldu.

Peki ne var bu âyette?

Önce Salah Sonra Islah

"Böyle Allah'a tazarrû ve niyaz ile istiğfar ve ilticâya devam ettiklerinden dolayı bir müddet sonra da لَا يُكَلِّفُ اللّٰه نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا *"Allah hiç kimseye gücünün yetmeyeceğini yüklemez." âyeti nazil olup teklif-i mâlâyutâk endişelerini izale etti."*

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَاط لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْط رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَسِينَآ اَوْ اَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ اِصْراً كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

"Allah kimseye vüs'undan öte teklif yapmaz, herkesin kazandığı lehine yüklendiği aleyhinedir, ya Rabbenâ! Eğer unuttuk veya kasdımız olmayarak yaptıksa bizi muâheze buyurma ya Rabbenâ! Hem bize bizden evvelkilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme ya Rabbenâ! Hem de bize tâkatimiz olmayanı yükleme ve bizden günahlarımızı afüv buyur ve bizlere mağfiretini revâ, rahmetini atâ kıl. Sensin Mevlamız, bizi mansur buyur artık seni tanımayanlara karşı, kahrolsun kafirler." (Bakara suresi, 286)

Allah'a ilticâ etmek, "Allah'ım sana sığınıyorum, ben burada çaresiz kaldım, ben bunu yapamıyorum." demektir. İnsanın bütün mücadelesi kendisiyledir. Düzeltmekten önce gelir "düzelmek", ıslahtan önce gelir "salah". Salah, düzgün olmak; ıslah başkasını düzeltmektir. Düzgün olan düzeltebilir. Eğer insanın enerji kapasitesini yüz birim kabul edersek bunun seksenini insanın kendisine ayırması gerektiğini düşünüyorum. Kalan yirmi birim ile birkaç inatçı insan hariç herkes ıslah edilebilir. Bir şartla ki

ağzınızdan küfür, hakaret, gıybet vs. kötü içerikli sözler çıkmayacak; sizdeki değişimi, iyileşmeyi çevrenizdekiler görecekler. Şöyle demeyecekler: "Bana namaz kıldırmak için yapmadığını bırakmıyor ama bütün gün başkalarının arkasından konuşuyor." O zaman sizin namaza davet gayretiniz de boşa gider. Ama siz namaz kılan bir insan olarak kimseyle uğraşmazsanız, günlük hayattaki ahlakınız, helalinden kazanma gayretiniz, başkasını değil, sadece kendinizi düzeltmeye odaklanmanız, herkeste saygı uyandıracaktır. Ve Allah böyle yapılan işe bereket verir.

Sorumluluğun Kişiselliği

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا "Allah hiç kimseyi mükellef kılmaz, ancak kapasitesince sorumlu tutar."

Kur'an'daki emirler kişiye özel değil, geneldir. Herkesten beş vakit namaz kılması, Ramazan orucunu tutması, sadaka vermesi, cihat etmesi, zekât vermesi istenir fakat hesap kişiye özeldir. Hesabın kişiye özel olması müthiş bir rahatlık, Cenab-ı Hakk'ın kuluna en büyük ikramıdır. Üniversite giriş sınavında olduğu gibi ücra bir köydeki liseden mezun olan öğrenciyle çok iyi bir okulda eğitim almış öğrenci aynı sınava tabi tutulmaz.

Herkesin hesabı kendine özeldir. Size ne kadar çok nimet verilmişse, sizden o kadar çok şey isteniyor, demektir. Restorana gittiğinde menemen yiyen müşteriyle sofrayı donatan müşteri kasada aynı hesabı öder mi? Sofrayı donatan kişi, "Ben 500 lira ödüyorum da neden bir başkası 30 lira veriyor?" diyemez. Onu sipariş verirken düşünecek. Biz genelde nimet verilmeyenlere acıdığımız için kaderi anlayamıyoruz. "Bunun ne günahı var?" diyoruz. "Verilenlerin ne sorumluluğu var?" sorusunu kimse sormuyor. Odağımızı değiştirelim. Verilmeyenlere, "Bunlara yazık değil mi?" diye düşünmeyi bırakıp, "Verilenlerden ne bekleniyor?" diye düşünelim. Maddi ve sosyal imkân verilenler, sağlık-sıhhat

verilenler var. Biri ömür boyu hastanelerde; senenin yarısını hastalıkla geçiriyor, bir diğeri grip bile olmadan 80 yaşına geliyor. Bu ikisinin hesabı aynı olur mu? Bedenin şükrü ibadettir, malın şükrü sadakadır, zekâttır. Her nimetin şükrü kendi cinsindendir.

"Bu âyet nazil oldu teklîf-i mâlâyutâk endişelerini izale etti." ifadesindeki "mâlâyutâk" meşhur bir tabirdir, kelamda, fıkıhta çok geçer. "Güç yetirilemeyen sorumluluklar" demektir. Rabbimiz bu âyeti indirerek kişinin gücünün yetmeyeceği şeylerden sorumlu olmayacağını bildirmiş ve sahabenin endişelerini izale etmiştir.

"Demek ki ashâb اِنْ تُبْدُوا مَا فِي اَنْفُسِكُمْ اَوْتُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰه [2] *nazm-ı celîlinin bütün ihtimâlât-ı zâhire ve hafiyesini nazar-ı dikkate almışlar. Ve bu haberin müstelzim olduğu, inşâî teklifin azm-ü iradeye iktiran etmeyen havâtır-ı nefsiyeye dahi şümûlü ihtimalinden korkmuşlar ve kendilerince âyetin teklîf-i mâlâyutâk olmaması lazım geleceğine hükmedip Resulullah'tan her ihtimal-i kat'î ile bu hükm-ü tevili teyid edecek bir beyan aramışlardı."*

Bu âyet kendilerine ne hatırlatıyor? Bu âyetin kapsamı nedir? Aklımdan geçen düşünceleri, hayalleri kontrol etmek için "bunu hayal etme" derim kendi kendime... Ama ansızın, insanın elinde olmadan zihnine hücum eden düşünceler... Sahabe bunların hepsini nazar-ı dikkate almış ve istemsizce akıllarına gelebilecek menfî düşünceleri nasıl kontrol edebileceklerine dair büyük bir endişeye kapılmışlar. Zira âyetin bu kadar kapsamlı olduğunu düşünmüşler.

2 "Nefislerinizde olandan neyi açıklar, neyi gizlerseniz Allah onunla sizi hesaba çekecektir." (Bakara, 284)

İnşâî Emir Ne Demektir?

Kur'an-ı Kerim'deki bütün âyetler, Allah'tan gelen bilgiler, içerik bakımından inşâî ve ihbârî olmak üzere ikiye ayrılır. İnşâ, bir şeyi oluşturmak, ihbâr ise bildirmek, haber vermektir. Allah Teâlâ'nın bazı âyetleri ihbârîdir yani bize bilgi verir. Bazı âyetleri de inşâîdir yani bizden bir şeyler yapmamızı ister. Ve Kur'an'da ihbârî âyetler mukayese kabul edilmeyecek kadar çoktur.

Yerleri, gökleri biz yarattık, Adem'i şöyle yarattık, Musa'ya şu oldu, Harun'a bu oldu... Öleceksiniz, dirileceksiniz, Allah'ın huzuruna geleceksiniz, hesap vereceksiniz, cennet var, cehennem var... Geçmişte olmuş ve gelecekte olacağı haber verilen bütün bilgiler ihbârîdir. Kur'an'ın yaklaşık %95'i ihbârî âyetlerden oluşur. Nereden geliyoruz? Nereye gidiyoruz? Geçmişimiz ne? Gelecekte bizi ne bekliyor? Nelerle karşılaşacağız? Bu bilinçle şimdi bizden ne isteniyor?

إِن تُبْدُوا مَا فِي أَنفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُم بِهِ اللَّهُ "Nefislerinizde olan şeyleri açıklasanız da gizleseniz de Allah sizi ondan dolayı hesaba çeker." (Bakara, 284) âyeti aslında ihbârî bir haberdir, bilgi veriyor ama zımnen "İçinden geçen her şeye dikkat et." diyor. Çünkü hesap vereceksin. Yani ben içimden geçenlere hâkim değilim, bu irademle yapabileceğim bir şey değil. Namazı irademle kıldım, oruç tuttum, cihad ettim, sadaka verdim. Ama aklıma gelen düşünceleri nasıl engelleyeceğim? Sahabe, bu âyet acaba benim elimde olmadan aklıma gelen şeyleri de kapsıyor mu, diye korkmuş, kendilerince "Allah bize gücümüzün yetmeyeceği bir şey yüklemez." diye hükmedip, "Gidelim Hz. Peygamber'e (sas) soralım, belki bu âyetin başka bir açıklaması vardır. 'Sadece şunlardan mesulsünüz, şunlardan değilsiniz.' der; biz de gücümüzün yetmeyeceği sorumluluktan kurtulmuş oluruz." dediler.

Allah'ın Emirleri Karşısında Tavrımız

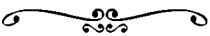
Allah'ın bir emri ile karşı karşıya geldiğimizde ilk düşüncemiz ne oluyor? Türlü bahanelerle sorumluluklardan sıyrılmaya mı çalışıyoruz yoksa "Nasıl yapabilirim?" düşüncesiyle harekete geçiyor muyuz? Seyyid Kutup merhumun bir sözü vardır, diyor ki: "Bahane bulma ruhunu terk etmedikçe İslam'ı yaşayamazsınız." Bahane üreterek aslında kimi kandırıyoruz? Allah'ı kandırabilir miyiz? O bizim sabah namazına kalkıp kalkamayacağımızı, nasıl yaparsak kalkacağımızı, ne yaptığımız için kalkamadığımızı bilmiyor mu? Sabah namazına kalkamama problemimizin olmaması lazım. Özellikle kırk yaşından sonra teheccüd namazında devamlılık şart. Çünkü yokuş aşağı iniliyor; tepeyi aştık artık, bundan sonra ne yapabilirsek kâr. İsrafa nasıl son veririm? Nasıl sadaka veririm? Nasıl hayır hasenat yaparım? İyiliklerimi nasıl artırırım? Nasıl hayır dua alırım? İnsanların gönlüne nasıl girerim?

Peygamber Efendimiz (sas) buyuruyor ki: "Bir Müslüman öldüğünde yakın komşularından dört hane halkı kendisi için, 'Bu adam hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz' diye şehadet ederse, Allah Teâlâ şöyle buyurur: 'Ey müminler! Sizin bildiğinizi, bu ölü hakkındaki şehadetinizi kabul ettim, sizin bilmediğiniz kusurlarınızı da ben affettim.'" (Müsned, XXI, 174) Vefat haberleri alıyoruz, bazen mevtanın arkasından herkes menfî bir şeyler söylüyor: "Lütfen, ölünün arkasından düzgün konuşalım." diyerek ikaz ediyoruz. Bazılarının da herkes sel gibi iyiliklerini konuşuyor. Biz hangisi gibi olmak istiyoruz? Biz Allah'ın kullarına karşı nasıl tavır takınırsak Allah da bize öyle muamele edecek.

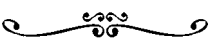
Bir emri ilk defa duyan bir gencin, İslam'la ilk defa karşılaşan bir insanın bazı soruları, sorunları, sıkıntıları olabilir. Sorar, isyan eder, itiraz eder. Ama Müslüman bir kimse yirmi yıldır

namaz kıldığı hâlde bir emri ilk defa duyduğunda, "Biz bunu bu devirde nasıl yapacağız? Biz böyleyiz, etrafımız şöyle... Bizim bulunduğumuz mevki bunu gerektiriyor." gibi gerekçelerle günah ve isyanlarını makul göstermeye çalışabiliyor. Hâlbuki hepimizin bahane üretmeyi bırakarak itaatten yana tavır alması gerekiyor.

Sahabe sıkıntı yaşadıkları bu konuda gerekçeler üretip kendilerini rahatlatmak yerine hemen Peygambere (sas) koştu ve içlerinden geçenlerden sorumlu olmadıklarını Onun (sas) ağzından duymak istedi.

"Buna karşı evvelemirde itaat-i mutlaka ve istiğfar-ı tazarrû ile emrolununca derhal itaat ettiler."

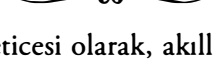

Orada bir imtihandan geçtiler. "Bizim buna gücümüz yetmez." dediler, Peygamber (sas) dedi ki: سَمِعْنَا وَ عَصَينا "İşittik ve isyan ettik" mi diyeceksiniz? Yani gücümüz yetmez diye yapamayız mı diyeceksiniz? "Siz سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ deyin." dedi. Böyle emrolununca derhal itaat edip bunu söylemeye başladılar. Buna devam ede ede hem kalpleri yumuşadı hem de akıllarındaki endişeler gitti. Teslimiyet noktasına geldiklerinde de Cenab-ı Hakk, yeni bir âyetle onları ferahlattı.

Buradan biz ne anlıyoruz? Gücümüzün yetmeyeceğini düşündüğümüz her konuda Allah'a sığınacağız. Bir günah mı işledik ki "Beni bağışla ya Rabbi!" diyoruz. Ortada bir günah yok ama günah işleme ihtimali var. Yani tevbe edip Allah'ın affını istememiz için illa o anda bir günah işliyor olmamız gerekmez. Yeni bir emirle muhatap olduğumuzda, "Ya Rabbi senin affına sığınıyorum, senin yardımın olmadan bunları ben nasıl yapabilirim?" diyerek affını, yardımını talep ediyoruz.

"Nefislerinde zarûrî olan endişe-i havâtır içinde, teklif-i ilâhi ve emr-i risaletpenahi'yi ıtlâkıyla hüsn-ü telâkki eylediler."

Âyetin zorunlu neticesi olarak, akıllarına gelen her istemsiz düşünceden sorumlu tutulacak olmanın endişesine rağmen, Peygamberin (sas) emrine bütünüyle itaat ettiler, itiraz etmeden teslimiyet gösterdiler. Cenab-ı Hakk ne diyorsa, Peygamber (sas) ne emrediyorsa, ona en güzel şekilde uydular. Nefislerindeki endişeli vesveseyi bıraktılar.

Allah'a İtaatin Meyvesi

"Allah Teâlâ da evvela bunların iman-ı kamillerini ve bu sem'u tâat ve kemal-i daraat ile "Rabbenâ" diye istiğfar ve münhasıran kendisine ilticâ ve arz-ı dehalet etmelerini medh-ü senâ ederek tatyib ve dualarına devam için tergîb, saniyen bir müddet sonra kemal-i rıfk-u lütfunu izhar edip لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا *iltifatıyla arzu ve te'villerine göre beyanı hükmetmiş ve ızdıraplarına sebep olan mesûliyet-i havâtır endişesini izale eylemiştir ki işte tâatin ve Allah'a ilticânın semeresi, daima böyle def'i endişe ve ref'i ızdıraptır."*

Allah Teâlâ da ashabın "Rabbenâ" diyerek iç dünyalarını düzeltmesi için niyaz edişlerini, dua ve istiğfarlarını övmüş, onları bu yolda devam etmeye teşvik etmiş, onlara merhamet ve lütuflarını, ikramını izhar edip, لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا "Allah hiçbir insanı gücünün yetmeyeceği bir şey ile mükellef tutmaz." buyurarak onların arzu ettiği doğrultuda bir izah getirerek zihinlerine gelen istem dışı düşüncelerden sorumlu tutulacakları endişelerini gidermiştir.

Allah'ın bir emrini duydun; önce şüphe ettin, araştırdın. Baktın bu emir gerçekten Kur'an'da var, Peygamber (sas) böyle söylemiş ama sana çok zor geliyor; nasıl itaat edebileceğini bilmiyorsun. Bunu yapabilmek için Allah'a dua et ve O'ndan yardım iste. Böylece içindeki bütün endişeler gider ve Allah senin bütün sıkıntılarını giderir. Nasıl? Bunun çeşitli yolları vardır. Mesela size inanamayacağınız bir güç verir, belki de daha önce hiç kendinizi öyle dirayetli hissetmemişsinizdir. Her ortamda namaz kılamayacağınızı düşünüyorsanız, kesinlikle namazlarınız kazaya kalır. Ama "Ya Rabbi sana sığınıyorum, namazımı kılmam için bana imkân ve fırsat ver, kılamayacağımı düşündüğüm için beni affet." dediğinizde, Allah'ın içinize nasıl bir güç vereceğini, sizin için nasıl fırsatlar yaratacağını hiç bilemezsiniz. Şundan emin olalım ki yönümüzü O'na, yalnızca O'nun rızasına çevirdiğimizde tüm endişeler arkada kalır. Biz bu gayrette olacağız.

İman ve Teslimiyet

"Hasan ve Mücahit ve İbn Sîrîn'den ve bir rivayette İbn Abbas'tan rivayet olduğuna göre آمَنَ الرَّسُولُ *yani bu iki âyet Cibril vasıtasıyla nazil olmamış, Resulullah bunları Leyle-i Miraç'ta bilâvasıta istimâ' etmiştir. Binâenaleyh sure-i Bakara medenidir, ancak bu iki âyet müstesna. Maahâza diğer bir rivayette İbn Abbas ve İbn Cübeyr ve Dahhâk ve Atâ, 'Bunlar da Medine'de Cibril ile nazil oldu.' demişlerdir.*

Gelelim manasına: آمَنَ الرَّسُولُ بِمَآ أُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّه *O peygamber yani bu kitab-ı münzelin tebliğine memur olan o muhâtab-ı hâss, bâlâda* عَبْدِنَا , وَ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ , وَ رَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ *evsâfı ile mâlûm bulunan, o Resûl-i müfahham Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi vesellem Rabbinden kendine inzal edilenin hepsine iman etti, risâletini şüphe ile değil, bu iman ve îkan ile yaptı."*

Cenab-ı Hakk Peygamberimiz'den "kulumuz" (Bakara, 23) diye bahsetti, bir âyette "Sen bizim gönderdiğimiz elçilerdensin." (Yasin, 3) dedi; bir başka âyette "Biz o peygamberlerin bir kısmını bir kısmına çok üstün kıldık." (Bakara, 253) dedi.

Bu cümleleri duyduğumuzda, "Ne var ki bunda, elbette inanacaktı, sonuçta Cebrail'i görüyordu, nasıl inanmasın?" diye aklımıza geliyor olabilir. Peygamberimiz de pek çok defa bunu dile getirmiştir. Fakat burada dikkatleri farklı bir yöne çekmek istiyorum. Bizim zamanımızda bir resul gelmeyecek; bunu biliyoruz. Bugün âlimlerimiz, "yetki" değil, "sorumluluk" anlamında peygamberlik makamındadırlar. Âlimler peygamberlerin mirasçılarıdır. Henüz kendisi tam iman etmemiş, iki soru, üç itiraz cümlesi okuyunca içindeki tereddüt ve şüpheler birer birer açığa çıkan bir insan, topluma dinini nasıl anlatabilir ki?

"İslam'ın karşısında olan insanlara dinimizi nasıl anlatalım?" gibi sorular bana çokça gelir. Eğer siz cânı gönülden iman etmişseniz Allah size cevabı orada söyletir. Ama siz Allah'tan gelenin şeksiz şüphesiz doğru olduğuna inanamamışsanız nasıl göğüsleyebilirsiniz ki sadmeleri? Seyyid Kutup merhumun dediği gibi; "Hakikati gür bir sesle haykırırsanız kalbinde hakikat sevgisi olan birkaç kişiyi ikna edersiniz fakat hakikati mırın kırın ederek anlatırsanız hiç kimseyi ikna edemezsiniz."

Efendimiz'in (sas) Allah'a duyduğu güveni gösteren sayısız örnekten bir tanesini Hz. Cabir b. Abdillah şöyle anlatır:

Cabir b. Abdillah'tan (ra) rivayet edildiğine göre o, Nebi (sas) ile birlikte Necid taraflarında bir gazvede bulunmuştu. Dönüşte Resulullah (sas) ile birlikteydi. Öğle vakti ağaçlık, çalılık bir vadiye geldiklerinde Resulullah orada mola vermiş, mücahidler ağaçlar altında gölgelenmek üzere çevreye dağılmışlardı. Resulullah ise "semûre" denilen sık yapraklı bir ağacın altında istirahate çekilmiş kılıcını da ağaca asmıştı.

(Cabir dedi ki:) Birazcık (uyku) kestirmiştik ki Resulullah'ın bizi çağırdığını işittik ve hemen yanına koştuk. Bir de baktık, Resulullah'ın yanında (müşriklerden) bir bedevi. Resulullah (sas) şöyle buyurdu:

"Ben uyurken bu bedevi kılıcımı almış, uyandığımda kılıç kınından sıyrılmış vaziyette bunun elindeydi. Bana:

'Seni benim elimden kim koruyup kurtaracak?' dedi. Ben de üç defa:

'Allah' cevabını verdim."

(Cabir diyor ki:) "Resulullah adamı cezalandırmamıştı, yanında oturuyordu." (Buhârî, Cihâd 84, 87)

Ebû Bekir el-İsmâilî'nin *Sahîh*'inde yer alan bir rivayette olayın bundan sonraki kısmı şöyle anlatılmaktadır:

Adam:

"Seni benim elimden kim kurtarır?" dedi. Nebi (sas):

"Allah" cevabını verdi. Bunun üzerine adamın elinden kılıç düştü. Resulullah (sas) kılıcı aldı ve:

"Peki şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?" buyurdu. Adam:

"İyi bir cezalandırıcı ol!" dedi. Resulullah (sas):

"Allah'tan başka ilah olmadığını ve benim Allah'ın elçisi olduğumu kabul ve itiraf eder misin?" dedi. Adam:

"Hayır, kabul etmem. Ancak seninle çarpışmamaya, seninle savaşacak herhangi bir topluluk içinde bulunmamaya söz veririm." dedi.

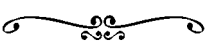
Bunun üzerine Resulullah (sas) adamı serbest bıraktı. O da arkadaşlarının yanına döndü ve onlara:

"En hayırlı kişinin yanından geliyorum." dedi.

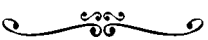
Bu rivayeti duyduğunuzda ne düşündünüz? Aynı durumda biz olsak ne derdik? "Allah" dediğimizde O bizi içinde bulunduğumuz sıkıntıdan, hikmeti gereği bizim arzu ettiğimiz şekilde kurtarmazsa O'na olan inanç ve güvenimizi yine de koruyabilir miydik? Allah'a güvenmekle kendine güvenmek arasındaki ilişki nedir?

Bugün "kişisel gelişim" adı altında yüzlerce kitap yazıldı, iyi bir pazarlamayla milyon dolarlar kazandı insanlar; biz okuyoruz, bir şey olduğu yok. Bu konuda çeşitli kitaplar okuyor, seminerler, eğitimler alıyoruz. Ne diyorlar? "Sen bir şeye yürekten inandığında evren senin için harekete geçer." Kaç dolar veriyorsun bunu öğrenmek için? "Evren" dersen kabul edilebilir oluyor bu cümle, evren yerine "Allah" dersen demode sayılıyor. Peygamber yola ilk çıktığında elinde ne vardı? "Güneş'i bir elime, Ay'ı diğer elime verseniz; değil Mekke'nin servetini, bana kâinatın idaresini verseniz, ben davamdan yine vazgeçmem." dedi. Niye vazgeçmiyor? Görevlendiren kim? "Allah." Allah Resulü (sas) böyle iman etti, vazifesini bu imanla yaptı.

Mü'minlerin İmanı

"Rabbinden gelene hem o inandı المؤمنون و *hem de onun ümmeti olan ve yukarıda evsâf-ı umûmiyeleri beyan edilen o müminler,* كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَ مَلٰٓئِكَتِهٖ وَ كُتُبِهٖ وَ رُسُلِهٖ *Her biri Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına -yahut kitabına- ve peygamberlerine, Allah'ın olmaları haysiyetiyle iman getirdiler."*

Allah, Hz. Muhammed'i (sas) peygamber olarak seçmeseydi, yerine bir Çinliyi seçseydi mesela. Hz. Muhammed (sas) aynı ahlak ve karakteri ile aynı kişiliği ile Mekke'de yaşayıp gitseydi, biz "Muhammed" diye birini tanıyacak mıydık? Tanımayacaktık. Biz Hz. Muhammed'i (sas) niçin seviyoruz? Allah Onu (sas) seçtiği için.

Allah'ın seçimine saygı gösterdiğimiz için Efendimiz'in yoluna baş koyuyoruz. Gönderdiği peygamber Çinli olsaydı biz şimdi harıl harıl ona gelen kitabı anlayabilmek için Çince öğrenmeye çalışıyor olacak, o Çinliyi sevecektik. Bizim saygımız Hz. Muhammed'in şahsına değil. Onu bir insan olarak tabii ki seviyoruz ama önemi Allah tarafından seçilmiş olmasından ileri geliyor. Böyle düşünmezsek peygamberlerini ilah edinenler gibi biz de Onu (sas) ilah ediniriz. Âyet, كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَ مَلٰٓئِكَتِهٖ وَ كُتُبِهٖ وَ رُسُلِهٖ "Her bir Müslüman, Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, Allah'ın olmaları haysiyetiyle iman getirdiler." diyor.

لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ قُولُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَ مَآ اُنْزِلَ الخ"[3] *gibi emirlere tevfîkan,* اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهٖ[4] *biz Allah'ın peygamberlerinden hiçbirisinin arasını ayırmayız. Birinin peygamberliğini tasdik, diğerini tekzip ederek aralarını tefrik etmeyiz. Hepsini derecelerine göre peygamber tanırız.* تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ[5] *diye iman ettiler.* وَ قَالُوا *Ve bu iman ile şöyle dediler:* سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا *Dinledik ve itaat ettik, haktan gelene kulak verdik, belledik ve kerhen değil, tav'an rızamızla seve seve tuttuk.* غُفْرَانَكَ رَبَّنَا *Gufrânını niyaz ederiz Rabbimiz. Ne kadar itaat etsek yine kusurumuz çok. Hele hâtırat-ı nefsâniyeden kurtuluş yok.* وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ *Akıbet, varılacak merci de ancak sensin. Senden geldiğimiz gibi dönüp dolaşıp yine sana geleceğiz."*

Bir gün bir yere davet edildim. Herkes İslam'a, Sultanahmet Camii'ne yabancı gözlerle bakan turistler gibi bakıyor. Topluluktan kimseyi tanımıyorum. Temel meseleleri anlatmaya başladım, hanımlardan biri konuyla tamamen alakasız olarak, "Ben" dedi "Her şeyi kabul ederim, başörtüsünü asla kabul etmem. Saçlarımı savura savura spor yapmaktan, yüzmekten, güneşlenmekten

3 "Allah'a ve bize indirilene iman ettik, deyin." (Bakara, 136)
4 "Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız." (Bakara, 286)
5 "O peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık." (Bakara, 253)

vazgeçemem." İlk gittiğim bir yerde başörtüsünü anlatmış olma ihtimalim yok. Beklemediğim böyle bir soru karşısında birkaç saniye sustum, o sırada yaşça büyük ve bulunduğu toplulukta saygı duyulan biri olduğu belli olan bir hanım; "Biliyor musun canım, başını örtmemen ayrı günah, böyle söylemen ayrı günah. Örtmüyorsun, bari Allah'ın emri ama yapamıyoruz, de, Allah'ın affını dile." dedi. İşte burası imanla inkârın ayrıldığı noktadır. İman eden kişi Allah'ın emri olup kendisinin yapamadığı hususları gereksiz görmez, kendi eksikliği olarak görür.

Okuduğumuz âyet de bize, Allah'tan gelen bir emir karşısında, "Şunu yapamam, bunu yapamam." diyerek itiraz etmek yerine; Hakk'tan gelene kulak vererek rızayla, seve seve, "İşittik ve itaat ettik, senden geldiğimiz gibi dönüp dolaşıp yine sana geleceğiz." dememizi öğütlüyor. Bu bilinç ne kadar canlı ve güçlü olursa, gereğini yapma hususunda o kadar başarılı oluruz.

Kur'ân'ı mutlaka düşüne düşüne, araştıra araştıra okumalıyız. Bunun yanı sıra Rabbimizin kelamında hangi konuların üzerinde ısrarla durulduğunu görmek için Kur'an-ı Kerim'in mealini yılda bir kere on-on beş günde bitecek şekilde hızlıca okumayı tavsiye ederim. Ancak o zaman özellikle bazı mevzuların ne kadar şiddetle anlatıldığını ne kadar çok tekrarlandığı fark edilebilir. Mesela Kur'an-ı Kerim'de, insanların diriltildiği vakit, "Dünyada ne kadar kaldık?" diye tartışacağı haber veriliyor. Kimi "birkaç saat" diyecek, kimisi "yarım gün." Bir gün kaldık diyen kimse çıkmayacakmış. Dünyadayken bize sıkıntı veren, sabredemediğimiz emirlere dönüp baktığımızda, belki de bize o konuyla alakalı sadece bir saat imtihan olmuşuz gibi gelecekmiş. Herkes dünyadaki fedakârlıklarının mükâfatını alırken, "Keşke o bir saatte sabretseymişim, sıksaymışım dişimi." diyecekmişiz. Âyetin وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ diye bitmesi de o yüzden.

Kıyamette, dünya hayatının ne kadar kısa geleceğine dair bu dünyadan bir delil olarak, yaşı kırkı geçmiş olanlara, "Hayatınızın ilk on yılına dair ne hatırlıyorsunuz? Peki bin sene sonra yaşadığınız yetmiş yıldan ne hatırlayacaksınız?" diye sorsak cevaplar ne olurdu? Kıyamet ne zaman kopacak bilmiyoruz. Hatta bazılarımız, "On beş yaşındayken bana 'bir dili çok iyi öğren' demişlerdi. Keşke o zaman biraz daha gayret etseydim." diyor. Bunun gibi pişmanlıklarımız yok mu hepimizin? İşte وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ ifadesi çeşitli şekillerde gelerek Rabbimiz sayısız âyette şu anda bize zor gelen bir fiilin sonucunun nereye bağlanacağını hatırlatır, ta ki dünyadayken bugünü doğru bir şekilde yaşamanın güçlüklerini göze alabilelim. "Kime, nereye gidiyorsun, gidiş nereye?" der bize bu ifade ve cevabını verir: "Allah'a." Varılacak merci ancak Sen'sin.

وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ Bu iki kelime müthiş bir motivasyon kaynağıdır. İşittik ve itaat ettik, yapmaya azmettik, yapamadıklarımız olacak, bu konuda senin affını diliyoruz. Niyazımız dünyada kalsa, yapabildiğimiz kadarını yaparız, yapamadığımızı da "Ne yapalım Allah affeder." deyip bırakırız. Ama وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ dediğimiz an kendimize çok büyük, kuvvetli bir mesaj veriyoruz: "Sen Allah'a döneceksin. Allah'ın huzuruna döneceksin. Bu dünya bir rüyadan ibarettir, geçicidir." وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ Kendimize bir uyarıdır. Yani sen dağları tepeleri aşsan, göklerde dolaşsan, okyanusların diplerinde gezsen, maceracı insan ruhunla başka gezegenlere gitsen, evrende gezmediğin yer kalmasa... Ne istersen yapsan, nereye gidersen gitsen dönüp dolaşıp Allah'ın huzuruna gelecek ve bütün yaptıklarının hesabını vereceksin, diyen güçlü bir motivasyondur.

Bunun üzerine sahabe efendilerimiz bu ifadeyi çokça tekrarlamaya başlıyor. Nihayet "kalplerimiz yatıştı." diyorlar. Bu nokta çok önemlidir.

İnsan bazen bir düşünceyi, dileği durmadan tekrar eder, bu sırada içinde çok güzel açılımlar olur, yeni bir bakış açısı kazanır. Durum değişmemiştir belki ama o duruma bakan kişinin algısı değişmiştir, âdeta bir fetih olmuştur. Mesela dua ederiz: Allah'ım hayırlısını nasip et, şifa ver, huzur ver, sağlık ver... Sizi huzursuz eden ve eksik gördüğünüz herhangi bir şeyi Allah'tan talep ettiğinizde her zaman isteğiniz oluyor mu? Olmuyor. Bazen talebiniz gerçekleşmese de gönlünüz huzur buluyor. Mesela bir sevdiğiniz hastalığa yakalanır, şifa için dua edersiniz. Dünyada şifası gelmez, Allah alır sevdiğinizi. Ama sizin kalbinize öyle bir rıza hâli, öyle bir sükûnet hâli ihsan eder ki o ölüm, o kayıp, sizi başkasını yıktığı gibi yıkamaz. Bu hâl bu duanın bir tecellisidir. Yaşadığınız imtihan her ne ise gönlünüzün onunla, o hâli size yaşatan Rabbinizle barışık olması, müthiş bir huzur sebebidir.

Çok güzel bir örnektir: Arabaları ilk icat ettiklerinde tekerleklerini sert ve dayanıklı bir malzeme olan çelikten yapmışlar. Çünkü o zamanlar şimdiki gibi asfalt yollar yok. Sadece at arabaları ve onların gittiği yollarda çakıl taşları ve engebeler var. Yola dayanıklı olması amacıyla yapılmış tekerlekler. Fakat tekerlek ne kadar sertse, arabanın o kadar çok zıpladığını görmüşler. Bunun üzerine tekerleğin, sarsıntıyı en aza indirecek daha yumuşak ve yol tutuşu olan bir malzemeden yapılması gerektiğini düşünerek kauçuk malzeme kullanmışlar. Fakat o da yetmemiş, kauçuk tekerleğin üzerine yolu daha iyi tutmasını sağlayacak birtakım oyuklar yapmışlar. Bu hikâyeyi çok severim, hayata dair çok önemli bilgiler verir. Dünyanın bütün yollarını senin arabanın tekerlerine göre değiştiremeyeceğine göre tekerleklerini gideceğin yollara uyumlu hâle getirmen gerekir, der. Bazı insanlar kendi kararlarının doğruluğu konusunda çok ısrarcıdır, sabit fikirlidirler. Bu nedenle küçük bir çakıl taşı, bir tümsek onları sürekli zıplatır. "سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا"yı okudukça, Allah kalplerimizi yumuşattı." demek, "Kalplerimiz bunu kabul edebilecek mahiyete büründü." demek-

tir. Bu âyetin sebeb-i nüzulü olarak çok öğretici bir hadisedir. Bu iki âyetin bu olay üzerine nazil olduğu söylenir.

Allah'a, ahirete, peygamberlere, kitaplara iman edebildiniz mi, esas mesele budur, gerisi teferruattır. Buradan "İman esastır, ameller teferruattır." manası çıkartılmasın. Ama gerisi kişinin dindeki samimiyetine, iradesinin gücüne, şahsiyetinin, kişiliğinin kuvvetine kalmıştır. Onları birer birer yapabilir. Asıl mesele iman edebilmektir. Misal, Allah'a, peygamberlere ve peygamberlerin Allah'tan getirdiklerine yani kitaplara iman ettiği hâlde ahirete inanmayan insanda sorumluluk duygusu yeterince gelişmez ve dinin geri kalan amelî kurallarının hiçbir önemi kalmaz. O yüzden وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ çok önemlidir.

Ben neden gayret etmeliyim? Nefsimle, dürtülerimle neden savaşmalıyım? Neden hayat boyu mücadele veriyorum? Nedir bu uğraşın sebebi eğer ahiret yoksa? Dirilmeyeceksek, hesap vermeyeceksek peygamberlerin ve kitapların ne manası var? İman esaslarının bize hatırlatılmış olması ve âyetin sonunda: "Onlar derler ki: سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ "İşittik itaat ettik Rabbimiz gufranını dileriz. Canı gönülden dönüş ancak sanadır." diyebilmek dinî yaşantımızın en güçlü motivasyon kaynağıdır.

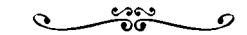
Allah'a İtaat İçin Allah'tan Yardım İstemek

"Ölüm, ahiret, ba's, diriliş hak ya Rabbi, ölümden sonra dönülüp sana varılacak, sana hesap verilecek, sen de dilediğine mağfiret, dilediğine azâb edeceksin. İşte biz şimdi sana ilticâ ediyoruz ve mağfiretini istiyoruz. Bunlar Allah'ın tekliflerini böyle güzel bir hiss-i itaat ile telakki edip ahirete îkan ve bu îkan ile Allah'tan taleb-i gufrân yani bağışlanma dilediklerinden dolayı rahmet-i ilâhiyeden şu iltifat ile cevaba nâil oldular:"

Allah'ın emrine yapıştılar ama yardımını da istiyorlar. Cenab-ı Hakk da onlara şöyle bir lütufta bulundu:

"لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا Allah kimseye vüs'undan başkasını teklif etmez; edemez değil, etmez. Allah'ın tekâlifi kulların vüs'u kadar ve hatta takâtının mâdûnunda olur. Tâkati tazyik eylemez. Harec ve meşakkat vermez. Mükellefler onları güçleri geniş geniş yeterek yapabilirler. Nitekim يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ buyurmuştur.

Din-i hak yüsrdür, onda harec yoktur. Böyle olması da tâkat yetişmez, teklife kudreti olmadığından değil, mahz-ı fazl-ü rahmetindendir. Bu sûretle Allah'ın mükelleflere bahşettiği kudret ve tâkat, yaptığı tekliflerden geniştir."

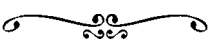
Allah'ın insana yüklediği yük, kapasitesini zorlamaz, yani insanı tüketecek noktaya getirmez. Onun için ben de burada bir parantez açıyor ve diyorum ki: Asla insanlara güçlük çıkarmayın, işleri yokuşa sürmeyin, terslik yapmayın. Evlenmeyi, iş hayatına atılmayı, para kazanmayı, okumayı çok zorlaştırdık. Hz. Aişe (r.anha), Peygamberimiz hakkında, "Resulullah (sas) iki şey arasında muhayyer bırakıldığı zaman, onlardan -günah olmadığı müddetçe- en kolay olanını alırdı." (Buhari, Menâkıb, 23) buyurmuştur. Allah, insana taşıyamayacağını yüklemez ama biz kendi kendimize her şeyi zorlaştırdık. Oysaki dinde kolaylaştırmak esastır.

Allah harec ve meşakkat vermez. Mükelleflere Allah'ın emirleri ağır gelmez. Namazı düşünelim. Beş vakit namaz için abdestle beraber maksimum günde bir saat kâfidir. Mesela öğle namazı kılacaksınız, öğle ve ikindi arasındaki üç saat vaktinizin sadece on dakikasını namaz için ayıracaksınız. Her zaman on dakika da değil; bazen abdest almanızı gerektirecek bir hâl olmaz, süre daha da kısalır. Dindeki genişliğe, kolaylığa, esnekliğe bakın. Bununla

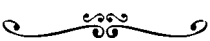
beraber bizim günlük hayatta birbirimize çıkarttığımız zorluklara bakın. Kendi hayatımız başta olmak üzere, insanların hayatına kolaylık getiren kimseler olalım. Kendisine faydası olmayanın, kimseye hayrı olmaz. Uçakta tehlike anında maskeyi kişinin önce kendisine takması bir zorunluluktur. Kendisini geliştirmemiş bir anne, çocuklarına faydalı olabilir mi? Kendisini her anlamda geliştirmemiş bir eş, kardeş, arkadaş veya hocanın kime faydası olabilir? Önce kendi hayatımıza kolaylıklar, güzellikler getirelim. Nitekim Allah يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَ لَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ (Bakara, 185) "Allah sizin için kolaylık istiyor, güçlük çekmenizi istemiyor." buyurmuştur.

Hak din baştan sona kolaylıktır. Onda zorluk yoktur. Böyle olması Allah'ın rahmetindendir. Allah'ın kudreti bizi iğnenin deliğinden geçirecek zorlukta emirler vermeye yetmez mi? O'na kimse "bu emri veremezsin" diyebilir mi? Haşa.

Mükellef Olmadığımız Hayırlarla Yükselmek

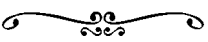
"Bu sayede onlar vazifelerini yaptıktan sonra dinlenecek veya teklifsiz hayırlar yapmaya müsait kudretlerde kalabilecektir."

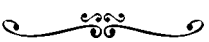
Burada bahsedilen "teklifsiz hayırlar", yapmakla sorumlu tutulmadığımız nafilelerdir. Onları Allah emretmedi ama biz kendiliğimizden yaparız ve Efendimiz'in bildirdiği üzere nafileler Allah'a yakınlık vesileleridir. Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Resulullah (sas) şöyle buyurmuştur: "Allah (cc) şöyle buyurdu: 'Kim benim bir velî kuluma (dostuma) düşmanlık ederse, ben de ona harp ilan ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı

olurum. Benden isterse muhakkak ona (istediğini) veririm. Bana sığınırsa muhakkak onu korur ve kollarım." (Buhârî, Rikâk, 38)

Kudret ve Sorumluluk Uyumu

"Nitekim ferâizi îfâdan sonra daha neler yapamazlar. Mesela günde beş vakit namazdan mâada daha ne işler göremezler. Gerçi teklif, iradeye tahmîl-i külfet demektir. Her külfet ise bir kudret sarfını iktiza eder. Ve bu hikmetle her teklif bir kudret-i mümekkine ile meşruttur. Fakat o teklifin bu kudreti tazyik etmemesi de şarttır. Yani her ferdin mükellefiyeti vüs'uyla, kudretiyle ölçülmek lazım gelir. Binâenaleyh efradın kudretleri mütefâvit olduğundan, kudret ve istitâatları fazla olanların merâtib-i mükellefiyetleri de fazla olacaktır."

Her sorumluluk insana bir külfet yükler. Size bir sorumluluk verildiğinde gücünüzün bir kısmını onun için harcamanız gerekir. Birine sorumluluk yüklenebilmesi için o kişinin o sorumluluğu yerine getirebilecek güce sahip olması şarttır. Kimseye gücünün üstünde sorumluluk yüklenmez. Teklif güç oranındadır. Bu yüzden ayakta duracak gücü olmayan namazı oturarak kılar, mali kudreti olmayana hac farz olmaz. Hatta ayakta namaz kıldığı takdirde bir ayda iyileşecek olan hastalığı üç ayda iyileşecek ise o kişinin namazını yine de oturarak kılması gerekir. Gücünüzü tüketecek bir şeyi Allah Teâlâ sizden istemez. Size daha fazla güç, kuvvet verilmişse bu etrafınızda olan bitenden o oranda daha fazla sorumlu olduğunuzu gösterir. Beklenti, verilenlerle doğru orantılıdır.

"Adalet ve müsâvat-ı hukuk da budur. Mesela malı olmayan zekât ile mükellef olmayacağı gibi muhtelif zenginlerin zekâtları da bir nispet dairesinde muhtelif olur. Kimi on, kimi yüz verir.

Fakat hepsi de aynı nisbet dahilinde, mesela kırkta birdir. Kudret hesabı alınmayarak nüfus başına alesseviye şu kadar demek bu esâsa münafidir.

Kezalik ümmete toptan teveccüh eden farz-ı kifâye tekâlifin efrada teveccühü de böyledir. Sonra bir şahsın uhdesine teveccüh eden tekâlifin mecmûu hesap edildiği zaman dahi kudretini geçmemelidir. Bunun için bazı tekâlifte bilâharec kudret-i mümekkineden başka bir de kudret-i müyessire denilen yani daha ziyade kolaylık esasına istinad eden kudret de şart olmuştur. Velhasıl bu âyet hikmet-i teşrî'in en büyük esasını fezleke etmiştir: Teklif mükellefin vüs'uyla mütenasiptir."

Bütün mükellefiyetlere bu açıdan bakmak gerekir. Evdeki iş bölümünden vergilerin taksimat ve tahsiline kadar...

Toplumsal bir yükümlülük olan farz-ı kifayelerdeki görev dağılımı da herkesin gücüne göredir. Yani bana düşen mükellefiyetlerin toplamı benim gücümü geçmemelidir.

"Teklif mükellefin vüs'uyla mütenasiptir." Elmalılı merhumun bu son cümlesini ne kadar vurgulasak yeridir. Bazılarımız dini anlatırken ne kadar insanüstü anlatırsak o kadar etkili olacak, sınırları ne kadar daraltırsak toplum olarak o kadar dindar olacağız zannediyor. Hatta Cenab-ı Hakk'ın geniş bıraktığı hükümleri, "Ne olur ne olmaz, insanlar bunu bilirse gevşerler." diye söylemiyor, gizliyorlar. Oysa yukarıdaki cümleler bize diyor ki: Bir kural ihdas edeceğiniz vakit sadece muhatabın toplam kudretine değil, o kurala kolaylıkla uyulup uyulamayacağına da bakmalısınız. Kimseye gücünü aşan kurallar koyamazsınız. Sorumluluk, sorumlu kişinin kapasitesi ile uyumlu olmalıdır.

Allah hiç kimseye kapasitesinin üstünde bir yük yüklemez. Buradan kendimiz için de sonuçlar çıkarmamız gerekir. Hiç kimseden gücünün yetmeyeceği şeyleri istememek gerektiğini

hatırlayalım. Efendimiz (sas) buyuruyor ki: "Kölelerinizden -tabii o gün köleler vardı, bugün bunun karşılığı yanınızda çalıştırdığınız yardımcılarınızdır- güçlerinin yetmeyeceği bir şey istemişseniz onlara yardım edin." (Buhârî, îmân, 22) Mesela yanında çalışan hanımdan ağır maun bir masanın yerini değiştirmesini istemişsen masanın diğer ucundan da sen tutmalısın, diyor hadis. Buna hayatın içinden pek çok örnek verilebilir. Madem Allah gücünün yetmeyeceği işleri insandan istemiyor, insanlar da birbirinden istememeli. Muhataplarımızın biyolojik, zihinsel, maddi, manevi kapasitelerini dikkate alalım. Bunları dikkate almamak toplumsal ve ahlaki sorunlara yol açar.

İlginçtir, günümüzde hemen hemen her anne baba çocuğunda Einstein kadar zekâ kapasitesinin olduğunu düşünüyor. "Benim çocuğum ortalama bir zekâya sahip, ona nasıl bir eğitim verelim?" diyen bir anneye şu ana kadar hiç rastlamadım. Herkes çocuğunu Gazali gibi yetiştirmeye kalkıyor. Bu şekilde topluma ancak psikopat yetiştiriyoruz. Zekânın, ruhun, karakterin bir kapasitesi vardır. Herkesin iradesi, dindarlığı, takvası aynı seviyede değildir. Herkesin ruhi kapasitesi aynı değildir.

Kapasite Farklılığını Dikkate Almak

Peki karşımızdakinin kapasitesini nereden bileceğiz? İnsanlar hakkında karar verme durumundaysanız, ki elbette her anne-baba çocuğunun eğitimi hakkında karar verme noktasındadır; okul seçecek, öğretmen seçecek, gerekirse özel hoca seçecek, Kur'an kursu seçecek; yöntem seçecek vb. Din âlimi mi, mühendis mi yetiştireceğine karar verecek. Son sözü söylemeyecek ama yönlendirmeler yapacak. Dolayısıyla karar verme durumundaysak çocuklarımıza daha tarafsız, objektif bakacak, onlar hakkında bizi yönlendirebilecek, işinin ehli insanlarla irtibat hâlinde olmalıyız. Öğretmenlerin ve ailelere rehberlik etme konumunda olan

kimselerin bu konuda, hakikati cesurca söylemeleri ve ailelerin çocukları noktasındaki projelerini makul bir noktaya çekmeleri gerekir. Bu konuda onlara büyük sorumluluklar düşmektedir.

Kapasite konusuna girmişken, "Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma." sözüne de temas etmek burada yerinde olur. Öncelikle belirteyim ki bu çok doğru bir sözdür. Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma, demek sanılanın aksine, "Âlimler kendi kapasitelerine göre en zorunu, takvaya en uygun olanını yapar ama halka anlatırken en kolayını seçerler. Sen sana anlatılanla yetin, haddini aşma." demektir. Mesela olimpiyatta derece yapmış bir atlete günde kaç saat egzersiz yapmanız gerektiğini sorarsanız size, "Her gün yarım saat yürüsen yeter." diye cevap verecektir. "Olur mu canım, bana öyle diyor ama kendisi her gün üç saat antrenman yapıyor." deyip onun kadar antrenman yapmanız mı gerekir, yoksa yarım saat yürüyüşle yetinmeli misiniz? Burada hocalara da âlimlere de büyük bir mesaj var. Onlara diyor ki: "Sen insanlara kolayını anlat ama kendin en üst seviyesini yap." Sıradan insana da diyor ki: "Sen de sana söylenenle yetin, gücünün yetmeyeceği işlere kalkışıp kendini zora sokma."

Yüce Allah Nasıl Sorumlu Tutar?

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ "Allah kimseye, kapasitesinin üstünde bir yük yüklemez." ifadesinden çıkaracağımız bir sonuç da şudur ki Allah insana bir yük, bir sorumluluk yüklemişse, onun o işi yapabilecek kapasitesi var demektir. Allah bir şeyi emretmişse bu ister inançla ilgili olsun ister hislerle, duygularla ilgili olsun, ister davranışlarla ilgili olsun, bizim onu yapmaya gücümüz yetiyor, demektir. Allah'ın emrettiği şey insanın kapasitesinin dışında olamaz.

Peki niçin biz yapamıyoruz, gücümüz birtakım şeylere niçin yetmiyor? Çünkü içimizde bulunan elliye yakın savunma me-

kanizması, irademiz dışında sürekli çalışarak bizim onu niçin yapmadığımız hakkında bahane üretiyor. Eşlerini bahane edenler var, işlerini bahane edenler var, çevrelerini bahane edenler var. Bahane üretmek her zaman kolaydır. Bir şeyi niçin yapmadığınıza dair bahaneler bulup kendinizi yatıştırdığınızda çevrenizde hayra, iyiliğe doğru bir dönüşüm başlatma, bir iyiliğe dönüşün odağı olma imkânını da kaybetmiş olursunuz. Çünkü o zaman siz çevrenize dönüşürsünüz. Bunu herhangi bir konuya uyarlayabilirsiniz; israf, cimrilik çocuk eğitimi, namaz... Bir sorumluluğu ihmal etmek için her zaman bahanemiz vardır. Mesela namazı kazaya bırakma gerekçelerinin birincisi abdesttir. Hâlbuki dışarıda abdest almak, süre tutun en fazla beş on dakika alır. Araştırmalar günümüzde ekran başında her gün en az üç saat vakit geçirildiğini söylüyor. Dışarıda günde kaç defa abdest almak gerekiyor? Hele kısa günlerde en fazla iki kere. Çünkü zaten sabah ve yatsı namazı vakitlerinde evdeyiz. Öğlen, ikindi, akşam vakitlerinde dışarıda olabilirim, onun için de bir abdest alırım. Evden abdestli çıkmayı âdet daha kolay. Bunu kendimize alışkanlık hâline getirelim çünkü abdestin mümin için manevi bir zırh olduğunu haber veriyor Efendimiz (sas).

İslam dininde "teklif" kelimesi, Allah'ın insana yüklediği sorumluluk manasında kullanılır. Bu nasıl bir sorumluluktur? Biz Allah'ın emirleri, Allah'ın yasakları, deriz. Emir ve yasak ifadesi doğrudur, Allah emreder ve yasaklar ama aslında bizi zorunlu tutmaz. Hâlbuki Türkçede kullandığımız "emir" ve "yasak" kelimelerinde zorunluluk manası vardır. Buradan bize bir şey emredilmişse, istesek de istemesek de yapmak zorunda olduğumuzu anlarız. Hâlbuki Allah Teâlâ'nın emir ve yasakları zorunluluk değil, tekliftir.

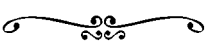
Allah Teâlâ bizi "çaresizce" mecbur tutmaz, sorumlu tutar. Yapmazsan sonunda bu var; yaparsan sonunda şu var, der. Hiçbir

şekilde bizi mecbur etmez bununla beraber rahmetiyle kolaylaştırır. Vahiyle açıklar, peygamberler göndererek açıklar, bize sürekli olarak izah eder ki en baştan doğruyu yanlışı ayıralım. Mutlaka karşınıza birilerini çıkartır ya birini dinlersiniz ya bir kitap okursunuz ya bir rüya görürsünüz. Her yönden sizi kurtarmaya çalışır ama mecbur etmez. Bunu çocuklarınızla ilişkilerinize uygulamanızı tavsiye ederim. Çocuklarınıza diş fırçalatma alışkanlığı kazandırmak için ne kadar uğraştınız? Sizin elinizde yaptırım gücü olsaydı, çocuğunuzu özgür bırakır mıydınız? Düşünelim; çocuğunuzu akşamdan programlıyorsunuz, siz nasıl istiyorsanız öyle davranıyor; namazlarını vaktinde kılıyor, sabah namazlarına kalkıyor. Bir başka programla hiç yalan söylemiyor. Bir başka programla düzenli, tertipli oluyor. Anne baba olarak elinizde böyle bir imkân olsaydı, çocuğunuzu yine de kendi hâline bırakır mıydınız? Rabbimizin bizim üzerimizdeki gücünü düşünün, bir de bizi seçimlerimizde özgür bırakışını... Allah Teâlâ bize ne kadar değer veriyor, nasıl güveniyor, nasıl bir kıymetimiz var ki O'nun nazarında, bütün güç elinde olduğu ve bizi çok önemsediği hâlde, bize "Sen bilirsin." diyor. Benim Cenab-ı Hakk'a en çok hayran olduğum nokta burasıdır. İnsan bu âlemde yüzükteki değerli taş gibidir. Bütün âlem insan için yaratılmıştır. Hedef varlık insandır. Âlemler içinde Allah'ın kendisine muhatap olarak aldığı varlık insandır. Bütün bunlarla birlikte der ki: "Sen bilirsin."

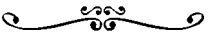
Böyle bir Yaratıcıya nasıl itaat etmem? O'nun bana duyduğu güveni nasıl boşa çıkarabilirim? Kendimi O'nun gözünden nasıl düşürebilirim?

Kesb Meselesi

Allah kimseye gücünün üstünde bir şey yüklemez ama لَهَا مَا كَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ nefsimiz de bilsin ki lehine ya da aleyhine olan her durum yine onun kazandığıdır.

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ *"Herkesin kesb ettiği lehine, iktisâb ettiği de aleyhinedir."*

Cenab-ı Hakk âyette diyor ki: "Lehinize ve aleyhinize olan her ne varsa onları siz kazandınız." Yaşadığımız her olumsuzluğu hemen imtihanla yorumlayabilir miyiz? Başımıza olumsuz bir hadise geldiğinde birinci şık, biz bir hata yapmışızdır, bu hata sebebiyle bunu yaşıyoruzdur. O hatayı bulmaya çalışacağız. Bulursak düzelteceğiz ve tevbe edeceğiz. Bulamazsak yine tevbe edeceğiz. Belki de hatamızı göremedik. O yüzden yaşadığınız olumsuz durumlarda dilinize hemen tevbe istiğfar gelsin. Ayağınızı masanın kenarına çarpmak bile tevbe sebebidir. Acaba ne yaptın? Kimin kalbini kırdın? Kediye pist, tavuğa kışt mı dedin? Kime karşı, nerede bir eksikliğin oldu? Namaza mı kalkmadın? Besmelesiz yemek mi yedin? Eğer zihninizde bir devrim yapabilirseniz, çevirebilirsiniz zihninizi, diliniz de artık buna alışır, kalbiniz de alışır. İkinci ihtimalin genellikle bizim dışımızdaki cereyan eden büyük hadiseler için geçerli olduğunu düşünüyorum. Mesela savaşlar, kıtlıklar, tabii afetler tek bir ferdin hatası yüzünden olmaz. Bunlar bizim imtihanımızdır. Yani göçler, yaşadığınız dönemdeki salgın hastalıklar gibi afetler... Tabii onlar da insanların hataları yüzündendir ama bir kişinin değil, orada toplumun hatası söz konusudur. Hatta bazen kendi dahlimiz olmayan bir hatanın sonuçlarına da maruz kalmış olabiliriz. Dolayısıyla yine tevbe istiğfara devam etmek gerekir. Çünkü musibet zamanları toplu istiğfar vakitleridir.

Yaşadıklarımız, tercihlerimizin ve yaptıklarımızın sonucudur. Lehimize ne varsa, aleyhimize ne varsa hepsi kendi kazandıklarımızdır. Bu perspektiften bakınca insan kendi hatalarını daha net bir şekilde görür. Tam bu noktada marazi bir şekilde kendini

suçlayıp durmakla öz eleştiriyi birbirinden hassas bir ölçüyle ayırmak gerektiğini de hatırlayalım. Şimdi kendimize soruyoruz: "Bu durumda ne yapacağız?" Cevap: Tevbe istiğfar. Düzeltilebilecek bir durumsa düzelteceğiz; düzeltilemeyecek bir durumsa, geçmişe ah vah ederek bugünü ziyan etmemeyi seçeceğiz. Mümin ibnü'l vakttır. İbnü'l vakt, vaktin çocuğu demektir. Geleceği hayal ederek ve geçmişi devamlı tekrarlayarak şu ânı ziyan etmez. Bunu yaşamamız gerekiyormuş demek ki bundan ders alırız, oradaki hatamıza tevbe istiğfar ederiz. Değiştirebileceğimiz bir şey varsa, değiştiririz. Bunların başında yanlış alışkanlıklarımız gelir; zor olsa da bunları değiştirebiliriz, insanın eline cüz'i irade verilmiştir. Değiştiririz ve yolumuza devam ederiz.

Bakalım Elmalılı Hamdi Yazır bunu nasıl yorumlamış?

Kesb-İktisab Farkı (Cüzî İrade Meselesi)

"Herkesin kesb ettiği lehine, iktisâb ettiği de aleyhinedir. Kesb ve iktisâb lügatte ve Kur'an'da bir manada kullanıldığı gibi farklı olarak da kullanılır. Kamusta dahi gösterildiği üzere evvela kesb, iktisâb, tekessüb, taleb-i rızktır, yani intifâ edecek, haz alacak bir şey istemek ve aramaktır ki bulmak ve ele geçirmiş olmak şart değildir. İrade-i cüz'iye bir sarf-ı kudret demektir. Türkçesi çalışmak olur."

Kur'an Allah kelamıdır. Biz Kur'an-ı Kerim'deki bütün kelimeleri Allah'ın seçtiğine inanıyoruz. Ümmet-i Muhammed Kur'an'ın lafız ve mana olarak Allah'tan olduğuna inanır. Yani Kur'an'daki hiçbir kelime rastgele değildir. O kelimelerin seçilmiş olmasının hukuki, itikadi, ahlaki sonuçları vardır. Bu nokta çok önemlidir. Dilcilere göre, hiçbir dilde eş anlamlı iki kelime yoktur. Farklı iki kelimenin eş anlamlı olduğunu zannetmek, o kişinin dilin

nüanslarını bilmediğini gösterir. Dolayısıyla Kur'an bu âyette lehine olanlar için "kesebe", aleyhine olanlar için "iktesebe" fiilini kullandıysa burada mutlaka bir vurgu, bir nüans söz konusudur.

Kesb nedir? İnsanın faydalanacağı veya haz alacağı bir şeyin peşinden gitmek, bir şeyi aramak, çabalamak, ona ulaşmak için gayret etmektir. Ulaşmasanız bile o çabaya "kesb" deniyor. Onun için tüccara, Arapçada rızık peşinde koşan anlamında "kâsib" denir. Allah insana irade gücü vermiştir; insan onunla bir şeyler ister ve istediğini elde etmek için gayret gösterir. Yani biz cüz'i irademizle bir şeye "ol" dediğimizde olmuyor. Allah'ın iradesi nasıl oysa? "Ol" diyor ve oluyor. Allah'ın yaratması o şeyin ismini söylemek kadar kolay. Bizim irademiz yaratan bir irade değil, bir şeyin var olması için gereken gayret ve çabayı ortaya koyan, sa'y eden bir iradedir. Ulaşırsın veya ulaşamazsın.

Bana ilaç gibi gelen bir mottodur: "Biz süreçten sorumluyuz, sonuçtan değil." Çocuk eğitiminde, aile ilişkilerinde, ilim tahsilinde... Her ne konuda olursa olsun biz gereken çabayı gösterip göstermediğimizden sorumluyuz. Sonucu yaratacak olan Allah'tır, biz sonuçtan sorumlu değiliz. Böyle olduğunu bilmek insanı müthiş rahatlatır. Ben gereken gayreti gösterdim mi? Bu sorunun cevabını iç dünyamızda biliriz. Bir de kendi kendini kandıranlar var ki onlara söylenecek söz yoktur.

"Kesb ile iktisâbın farkı olmayınca birinin lehe birinin aleyhe olması ancak müteallaklarından neş'et edebilir. Bu nokta-i nazardan مَا كَسَبَتْ *'teki mâ ile* مَا اكْتَسَبَتْ *'teki mâ'nın manaları tefrik edilerek evvelki Allah'ın teklif ettiği hayır, ikincisi de nehyettiği şer ile tefsir edilmiştir."*

Bu cümleden leh ve aleyhte olma anlamını nasıl çıkarabileceğimizi soruyor Elmalılı, cevap olarak da kesb ve iktisâb fiillerinin

başına gelen "mâ" ismi mevsulünün nereye bağlanacağını bilirsek, bunu da biliriz, diyor.

"Mâ", İngilizcede canlı cansız, akıllı akılsız her şey için kullanılan "that" ile aynı manadadır; Arapçada buna "ismi mevsul" denir. Mâ'nın içine her şey girer. Para, insan ilişkileri, gayretleriniz, bütün çabalarınız, çalışmalarınız... Peki lehimize ve aleyhimize olanı nasıl ayırt edeceğiz? O yüzden müfessirler, birinci mâ "Allah'ın emir ve tavsiyeleri", ikinci mâ "Allah'ın yasakladıkları ve hoş görmedikleridir." demişlerdir. Sonuçta lehimize ve aleyhimize olan, bizim niyet, çaba ve gayretlerimizi nereye bağladığımızdır.

"Saniyen, kesb, isabet yani talebini üstüne vurdurup istediğine nâil olmaktır ki Türkçe kazanmak demektir. İktisâb ise gerek isabet etsin gerek etmesin alelıtlâk tasarruf ve içtihad yani çalışıp çabalamaktır. Binâenaleyh kesbden min vechin eâm ve min vechin ehâstır. Bu münasebetle yekdiğeri makamında kullanılabilir. Salisen, kesb kazandırmak manasına gelir ki o zaman iki mef'ûle teaddi eder. كسبت فلانا المال *"Fülana mal kazandırdım" denilir. Şu hâlde iktisap bu manaya tekabül ettiği zaman bilmutavaa kazanmak yani başkasının kazandırması ile kazanmak demek olur. Bu manaya esas olmak üzere Ragıb (el-Isfahani) şunu da beyan eder ki: "Kesb hem kendi hem başkası için kazanıp aldığına, iktisâb ise sırf kendisi için istifade ettiğine denilir. Binâenaleyh her kesb iktisâb değildir. Fakat her iktisâb kesbdir. Bunlar* خير و اختير, شوي و اشتوي ,طبخ و اطبخ *gibidir ilâahir. Bunun için iktisâb şehvet ile kesb ise hikmet ile alakadar olur. İşte bu manaların her biri itibariyle* لَهَا مَا كَسَبَت وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ *müteaddid manalar ifade edebilir."*

Bu çok mühim cümleden anladığımız kadarıyla kesb fiilinde gayretin sonuca isabet etmesi ve emeklerin boşa gitmemesi vardır;

bu da ancak gayretin hikmetle birleşmesi durumunda mümkün olur. 'İktisab' fiilinde ise sadece sürekli bir gayret vardır ki buna hırs da diyebiliriz; nefsin isteklerinin çok güçlü olduğunu gösterir. Ayrıca 'iktisâb'da hayırlı bir sonuç garanti değil, bu nedenle de nefisle alakası daha kuvvetlidir.

"İşte bu manaların her biri itibariyle لَهَا مَا كَسَبَت وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ *pek çok mana ifade edebilir."* Elmalılı şu ana kadar sözlük anlamları üzerine farklı yorumları, farklı görüşleri bildirdi. Bundan sonra bu farklı sözlük anlamlarına göre, farklı anlamlara gelecek dört farklı yorum verecek. Bu dört yorumdan müfessirlerin çoğu birinci yorumu tercih etmiştir. En sonunda söyleyeceği şeyi en başta söyleyelim ki birinci yorumu dikkatli okuyalım.

لَهَا مَا كَسَبَت وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ âyetinin birinci yorumu:

"Ezcümle: Her nefsin istediği, yaptığı iyilik kendi lehine, kendi menfaatinedir. Sonunda sevabı ancak kendisinin olacaktır. Bilakis yaptığı kötülük, yüklendiği vebal kendi aleyhine, kendi zararınadır."

"Kim salih bir amel işlerse kendi nefsi için işlemiş olur, kim de bir kötülük yaparsa kendi aleyhinedir." Şimdi tam bu noktada şunu hatırlayalım. Halk arasında çok duyduğumuz bir söz vardır: "Senin günahın benim boynuma." denir. Böyle bir şeyin hakikatinin olmadığını anlıyoruz buradan. Fakat şunu iyi bilelim ki iyilik veya kötülük yapması için teşvik ettiğimiz kimselerin sevabından da günahından da bir şey eksilmeksizin hissedar olacağız. Onun için anlatmak, örnek olmak, teşvik etmek, ulaştırmak çok önemlidir.

Bir hayrın toplumda yaygınlaşmasına vesile olan kimse o hayır devam ettikçe bizzat kendi yapmış gibi ondan hissedar olur. Toplumda şerrin yaygınlaşmasına sebep olan kimsenin durumu

da aynıdır. İlk cinayeti işleyen Kabil, kıyamete kadar işlenen tüm cinayetlerden pay alacaktır. İnsanın hayra mı şerre mi önderlik edeceği dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur.

Herkes ilim ve hikmet sahibi olamaz. Bu din bütün insanlık içindir. İnsanların büyük bir çoğunluğu taklitle hareket eder. İslam'da taklit caizdir, Allah yarattığı kullarını en iyi bilendir. Şu kadar ki kişi kimi taklit edeceğini kendi seçiyor. Bir imtihan düşünelim, kopya çekmek serbest. Hayat, kopya çekmenin serbest olduğu bir imtihandır. Tek yapmanız gereken kimin yanına oturacağınızı seçmek. Peygamberi taklit edenlerle apaçık bir kitap ve peygamber göndermesine rağmen, hakikat apaçık ortadayken taklit edeceği kişiyi yanlış seçenin durumu elbette bir olmaz.

Özgürlük, Sorumluluk ve Hesap

"Akıbet azabı kendine aittir. مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ و مَنْ اَسَّاءَ فَعَلَيْهَا [6] *Herkesin yaptığı iyilik kendine, yaptığı fenalık da yine kendinedir. Allah'ın teklifleri de iki kısımdır. Birisi, zâhirde veya bâtında veya her ikisinde yapılmasını teklif ettiği evâmirdir. Bunlar hayr-u hasenattır. Diğeri, yapılmamasını teklif ettiği nevâhidir ki bunlar da şerr-ü seyyiattır. Evvelkilerin fiili menfaat, terki zarardır. Berikilerin fiili zarar, terki menfaattir. Bunların menfaat ve zararları da Allah'a değil, mükellefleredir."*

Allah'ın bize yüklediği sorumlulukların birincisi emirlerdir. Bunlar zâhirimizle ilgili olabileceği gibi bâtınımızla ilgili de olabilir. Zâhirî emirlere, namaz kılmak, oruç tutmak; bâtınî emirlere de mesela aleyhine kesin bir delil olmadıkça herkes için hüsnü zan beslemek, suizan etmemek örnek verilebilir.

6 "Kim dine ve dünyaya yararlı bir iş yaparsa kendi iyiliği için yapmış olur; kim de kötülük işlerse kendi aleyhine işlemiş olur." (Fussilet, 46)

Yüce Allah, "Kullarıma bir sıkıntı vereyim bakayım ne yapacaklar?" diye emir vermez. Ne emretmişse bizim lehimizedir; sırf hayır ve iyiliktir. Diğeri ise yapılmamasını teklif ettiği nehiylerdir, bunların da zâhire ve bâtına yönelik olanları vardır. Haksız yere masum bir cana kıymak şer olduğu gibi nefret, kin, haset gibi iç dünyamızda gerçekleşen çirkinlikler de şerdir. Allah neyi yasakladıysa şer ve kötülüktür. Emirlerin yapılması bizim menfaatimize, terk edilmesi bizim aleyhimize, zararımızadır. Yüce Allah "affedin" diyorsa affetmek senin menfaatinedir. İnsanlarla ilişkilerinizi Allah'tan bağımsız düşündüğünüz zaman bunların hiçbirini uygulayamazsınız. Mesela annemle ilişkim, Allah'la ilişkime bağlı. Eğer ben Allah'ın rızasını, hoşnutluğunu önemseyen biri isem annemi çok daha kolay hoş görebilirim, ona karşı çok daha sabırlı olabilir, saygılı davranabilirim. Allah'ın rızasını önemsediğini söyleyen birine "affet" dediğinizde, "Şimdi bu başka." diyor. Hâlbuki Allah'ın rızası tam da orada kazanılıyor. Komşunla, çocuğunla, annenle ilişkinde, ticaret yaparken ortağınla kurduğun ilişkide, günlük hayatın içindeki bütün davranışlarında arayacaksın Allah'ın rızasını. Davranışların seni ya Allah'ın rızasına götürür ya da gazabına. Mübahlar nötrdür, mesela meşru dairede yiyip içmek, gezip tozmak gibi. Fakat hayırlı işler yapması muhtemel olan insanları mübahlarla oyalamasının şeytanın en büyük oyunu olduğunu da unutmamak lazımdır.

Şeytanın Hedefi

Şerafettin Gölcük *İslam Akaidi* kitabında şeytanın insan üzerindeki planlarını aşama aşama anlatır:

Şeytanın birinci hedefi, insanı küfre düşürmek, yani dinden çıkarmaktır. Allah'ı inkâr etsin, Peygamber'i (sas) inkâr etsin ister; en yüksek hedefi budur. Bu hedefe ulaşamıyorsa şeytan hedefini biraz küçültür. İkinci hedefi, insanı dinde bid'ata sürüklemektir.

Yani Kur'an ve sünnet çizgisinin dışına çıkarıp sapkın inançlara, farklı yollara sürüklemektir ki ilk iki hedef inançlarla ilgilidir.

Bunu da yaptıramıyorsa şeytanın üçüncü hedefi insanın davranışlarıdır. Önceki aşamada saptıramadıysa amellere yönelir. Büyük günaha sevk etmek için yol arar. Nedir büyük günahlar? Bu konuda ihtilaf vardır. Çünkü ne bir âyette ne bir hadiste tek tek büyük günahlar sayılmamıştır. Nisa suresi 31. âyette, "Günahların büyüklerinden kaçınırsanız Allah küçüklerini affeder." buyurur Allah Teâlâ ama tek tek büyük günahları saymaz. Aynen Kadir Gecesi'nin ne zaman olduğunu bildirmemesi gibi. Büyük günahların zikredilmemesi, bizim bütün günahlardan kaçınmamıza yardım etmek içindir. Bununla birlikte ulema bazı kriterler üzerinden âyet ve hadisleri tetkik ederek büyük günahları tespit etmeye çalışmıştır. Nedir o kriterler? Mesela âyet ve hadislerde bir günah hakkında lanet, ebedi azap gibi şedid ifadeler veya had cezası varsa onları büyük günahlardan saymışlar. Kumar oynamak, içki içmek, adam öldürmek, zina yapmak, iftira atmak, savaştan kaçmak, ana babayı terk etmek büyük günahlardandır, demişler. Şeytan bu günahları da yaptıramıyorsa, hedefini bir derece daha küçültür ve insanı küçük günahlara yönelir. Nispeten daha küçük olan haramlara, mekruhlara sevk eder. Bu noktada Peygamber Efendimiz'in bir müjdesi vardır. Diyor ki: "Beş vakit namaz, iki vakit arasında işlenen küçük günahlara kefarettir." (Müslim, Tahâret, 16)

Mümin günah işlemiyor, gıybet dedikodu yapmıyor, yaparsa hemen tevbe ediyor, hemen düzeltiyor da şeytan onu günaha sevk edemiyorsa o zaman şeytan, sevap işlemesin diye onu mübahlarla oyalar. Dindar kadınların en çok tökezlediği yer burasıdır. Kılık kıyafet almak için çarşı pazarda dükkan dükkan dolaşırken veya günümüzde sosyal mecralarda her gün saatlerce gezinirken hayırlarla meşgul olma fırsatını kaçırırız. Veya yemek konusunda kadınlara musallat olur şeytan. Yemekten maksat ihtiyacı giderir-

ken nimeti verenin farkında olmak ve O'na şükretmektir. Göze hitap etmesi ve lezzetli olması da önemlidir elbette. Fakat bunun için her gün beş saatimiz mutfakta geçiyorsa, şeytan mübahlarla oyalıyor demektir. Bu aşamada da şeytana prim vermeyen müminleri, sevabı az olan amellerle meşgul eder. Mesela kişi kendi anne babası hasta ve ihtiyaçlı olduğu hâlde onlarla ilgilenmek yerine bir hayır derneğinde, bir vakıfta gönüllü olarak çalışabilir. Şeytan asla vazgeçmez.

Niçin Emir ve Yasaklar Var?

Biz emir ve yasaklarına uyduğumuzda Cenab-ı Hakk'ın şanı artmış, gücü ziyadeleşmiş olmaz; aksine bizim sorunlarımız azalır, hayatımıza maddi manevi bereket gelir. Ruhumuz ve cismimiz feraha kavuşur, problemlerimiz çözülür. Geçmiş zaman bir gün yanıma iki genç kız geldi. Sorunlarını benimle paylaştılar. Bir çıkış yolu arıyorlardı. Yaşananlar çok kişiyi ilgilendiriyordu. Esas sorun gıybetti. Gıybet etmeyi bıraktıklarında tüm sorunlar oradan kalkacaktı ki öyle de oldu. Yoğun çalışma hayatında olanlara net olarak şunu söyleyebilirim: Eğer gıybet etmezseniz iş yerinizde sorun yaşamazsınız. Allah'ın emir ve yasakları boşuna değildir. Bir tanesini önemsiz görüp, "Bunu da herkes yapıyor." diyerek yapın bakalım başınıza neler geliyor. Gıybetin temelinde suizan vardır. Gıybetin içine iftira karışır, söz taşımak karışır. Gıybet, sırf gıybet olarak kalmaz, büyür; büyük günahlara dönüşür. Allah'ın emirlerine itaatle ortaya çıkacak fayda kime? Bize. Bir yasağından çıkan zarar kime? O da bize.

Bâtınî emir ve yasaklar vardır. Mesela "Riya yapmayın!" der Rabbimiz, bu bâtınî bir emirdir. Çünkü bir işi insanlara gösteriş için yapmak tamamen insanın iç dünyasını ilgilendirir, niyetiyle alakalıdır. Peki insanın kimseyi kıskanmaması, haset etmemesi, kendisine ne yapmış olursa olsun herkesi affetmesi, kusurları

görmezden gelmesi, başkalarının malına, mülküne, evladına tamah etmemesi, çok hırslı olmaması insanın elinde mi? Toplum hayatındaki insanların pek çoğu yakın çevresiyle ciddi problem yaşıyor; kaç yıldır annesiyle, kardeşiyle görüşmeyen, aynı evde yaşadığı hâlde yıllarca eşiyle tek kelam etmeyen insanlar var. Bu gibi durumlarda "Affedici olun." dediğimizde çoğu kez aldığımız cevap, "Elimde değil hocam." oluyor.

İnsanın duygu ve düşüncelerini kontrol altına almasını emreden âyetler vardır. Peki insanın buna gücü yeter mi? Allah insana çekemeyeceği yükü yüklemez. Allah buyuruyor ki: "Ey iman edenler, zandan çok kaçının; çünkü zannın bir kısmı günahtır. Tecessüs etmeyin. Kiminiz kiminizin gıybetini yapmasın. Sizden biriniz, ölü kardeşinin etini yemeyi sever mi? İşte, bundan tiksindiniz. Allah'tan korkup sakının. Şüphesiz Allah, tevbeleri kabul edendir, çok esirgeyendir." (Hucurat, 12) Ne anlıyoruz bu âyetten? Demek ki bize verilen iradeyi kullanarak duygu ve düşüncelerimizi kontrol etmek bizim elimizde.

"Binâenaleyh teklif-i ilâhi vüs'a göre olmak gibi bir kolaylığı müştemil olduktan başka her mükellefin sarf edeceği vüs'u, zararına sarf ettirmeyip tamamen menfaatine tahsis ettirmek gibi bir faide-i mahsusa ve rahmet-i fadılayı da mutazammındır."

Allah'ın emir ve yasakları kulunun kapasitesini aşmaz, hatta gücünün tamamını tüketmez, nafileler için de bir pay kalır. Zira insanın derecesini yükseltmek için o nafilelere ihtiyacı vardır. Ayrıca özel bir durumu nedeniyle bir kurala uyamayan kişilere, içinde bulundukları zaruretle orantılı olarak ruhsatlar tanınır. Elmalılı burada, kurallar konurken kapasitemizin dikkate alınmasından başka bu kurallara uyma uğruna güç sarf etmenin de zararımıza olmadığını, mutlak sûrette akıl sır ermez faydalar ve seçkin bir

rahmet içerdiğini söylüyor. Yani insanın kendisine takdir edilmiş enerjiyi hayra ulaşmak ve şerden uzak durmak için kullanması, kişiyi o enerjinin içeride patlamasından, duygusal olarak zarar vermesinden, sosyal sorunlara yol açmasından korur.

Allah'ın hiçbir emir ve yasağı benim kapasitemin dışında olmadığı gibi bu emir ve yasaklara uyduğum zaman elde edeceğim menfaat de başkalarıyla değil, benimle ilgilidir. Mesela Peygamberimiz'in emridir: "Sofradan doymadan kalkın." buyuruyor. Ben sofradan doymadan kalktığımda bu komşumun işine yaramaz, benim işime yarar. "Gıybet etmeyin, kimsenin arkasından hoşuna gitmeyecek şekilde konuşmayın." diyor Peygamberimiz (sas). Bu da benim işime yarar. Çokça yapılan bir başka hata da niyet okumak ve kalpten geçenler hakkında yorum yapmaktır. Başkalarının kalbini ayna gibi görüyor olsanız da o konuda konuşamazsınız. Bu davranış insanlar arası muhabbete zarar verir, çok tehlikelidir. Peygamberimiz (sas) bütün münafıkları tanıdığı hâlde kimseye, "sen münafıksın" veya "o münafık" dedi mi? Demedi. Dinimizde bir kural vardır: Zâhire göre hüküm verilir. Kişi kendisini nasıl açıklıyorsa, onu öyle kabul ederiz. Peki, muhatabın kalbinin, düşüncelerinin, niyetlerinin söylediği gibi olmadığını anladınız, o zaman ne yapacaksınız? Kendinizi korumak adına tedbirinizi alırsınız ama yine de o kimse hakkında konuşamazsınız. Peygamber Efendimiz (sas) kimsenin kalbi hakkında, hele kötülük hissetmişse hiç konuşmamıştır. Bunun yanında bir iyilik hissettiğinde konuşmuştur. Çünkü iyiliğe teşvik vardır. Mesela Peygamberimiz (sas) bazı günahları işleyen ama bundan pişmanlık duyan sahabe hakkında ileri geri konuşulduğunu duyunca "Onun hakkında öyle demeyin, vallahi o Allah ve Resulünü çok seviyor." buyurmuştur.

Netice olarak Allah Teâlâ sadece gücümüzün yettiği kadarını yüklemekle kalmıyor bir de hem sürecin hem de sonucun her

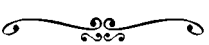
zaman bizim lehimize olacağı işler emrediyor. O ne emrettiyse ne yasakladıysa onun sonuçlarında faide-i mahsusa yani özel bir fayda mutlaka vardır. Yüce Allah onları, yaratılışta peşin olarak herkese verdiği rahmete ilaveten ekstra rahmetler ihsan etmek için emretmiştir.

Abdest âyetine bakalım. Abdest 1500 sene önce namazla birlikte farz kılındı. Peki abdestin farz olduğu dönemde Arap coğrafyasında da bizim gibi mutfakta ayrı musluk, banyoda ayrı musluk, yatak odasında ayrı musluk, balkonda ayrı musluk var mıydı? Onlar da musluğu sola çeviriyorlar sıcak, sağa çeviriyorlar soğuk akıyor muydu? Medine'deki kuyu meselesini hatırlayalım. Müslümanlar hicret edip geldiklerinde Medine'de bir tane kuyu var. O da bir Yahudi'nin elinde; kuyunun suyunu parayla satıyor. Peygamber Efendimiz (sas) diyor ki: "Kim bir hayır kazanmak istiyorsa, şu kuyuyu satın alsın." (Tirmizi, Menâkıb, 57) Hz. Osman, Yahudi ile pazarlık yapıyor. Medine'nin nüfusunun ve su ihtiyacının her geçen gün arttığı bir dönemde Yahudi "satmam" diyor. Hz. Osman ticaret ehli, "tamam" diyor, "Kuyunun yarısını satın alayım; bir gün sen su sat, bir gün ben." Yahudi bu teklifi kabul ediyor. Hz. Osman kendi günü geldiğinde suyu bedava dağıtmaya başlıyor. Bu sefer halk suyunu Hz. Osman'ın dağıttığı gün almaya başlıyor. Yahudi'nin kârı sıfırlanıyor, kalan yarıyı da Hz. Osman'a satıyor. O günkü şartlarda Medine'de bir tane kuyu var, çöl iklimi. Sular taşınıyor; yapılan seferleri, savaşları, yolculukları düşünelim. Böyle bir ortamda abdest farz oluyor. Abdest âyeti Maide suresinin hemen başındadır, uzunca bir âyettir. O kadar etkileyicidir ki. Abdest âyetinin sonunda Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Biz bunu size güçlük çıkarmak için değil, size olan nimetimizi tamamlamak için emrediyoruz." (Maide, 6) Çünkü abdest, sadece o dönemde değil, şartların kıyaslanamayacak kadar kolay olduğu günümüzde de insan için bir zorluk. Rab-

bimiz, bizim amacımız size zorluk çıkarmak değil, bilin ki abdestle o kadar büyük hayırlar, menfaatler elde edeceksiniz ki o zorluğa değer, diyor.

Bugünkü imkânlarla kıyasladığımızda bizim hiç abdestsiz dolaşmamamız gerekiyor. Allah Teâlâ insanın kapasitesi kadar emreder. Onunla da kalmaz ne emrettiyse ne yasakladıysa bu onun lehine ve menfaatinedir.

"İlahi Buyruklar Hiç Olmasaydı" İyi Olmaz mıydı?

"Bunun için 'Allah kullarına hiçbir teklifte bulunmasaydı daha büyük bir rahmet olmaz mıydı?' gibi bir vesvese hatıra gelmesin. Rahmet ve inayet-i ilâhiye kullarına dâiye-i şehvet ile zarar iktisâbından nehyetmemeye ve ebedî menfaat kesbiyle mükellef tutmamaya müsait olamaz."

Allah'ın rahmeti ve yardımı, kullarının kötülüğe doğru gittiklerini gördüğü hâlde onları uyarmamaya ve onları iyiliğe ve sonsuz menfaatlere davet etmemeye izin vermez. Hukukta bir prensip vardır: "Kanunsuz suç olmaz." Kanunlarla sabit olmayan bir suçlamayla karşı karşıya kalsak itiraz ederiz. Öncelikle hangi davranışların suç olduğuna dair kanunlar konulmalı, suçlar tarif edilmeli. O sistemde yaşayan biri olarak ne tür davranışlar karşısında nasıl muamele göreceğimizi bilmeliyiz. Bunu bilmek en doğal hakkımızdır. Bu davranışın suç olduğu bildirilmemişse insanlar ondan sorumlu tutulamaz. Din de böyledir. Kıyamet, hesap günü var olduğuna göre Allah neye göre bizi hesaba çekecek? Kur'an ve sünnette bildirdiği kurallara göre. Ayrıca Allah kuluna hiçbir sorumluluk yüklemeseydi biz doğruyla yanlışı nasıl bilecektik? Allah'ın peygamberler ve kitaplar göndermesi büyük bir rahmettir. Çünkü o sayede bilhassa ruhumuza zarar

veren durumlardan iş işten geçmeden haberdar olabiliyoruz. Artık biliyoruz ki onlar kötülüktür. Bize kalsa hangi davranışın iyilik olduğunu ancak o davranışın sonucunu görünce anlardık. Bazıları, "Evrensel ahlak yeter." diyorlar. Acizane kanaatim odur ki evrensel ahlak dediğimiz şey de vahyin sonucudur. Çünkü evrensel ahlak insanlığın ortak şuuraltıdır ki orada en büyük etki vahyindir. Zira ilk insan ilk peygamberdir. İnsanoğlunun vahiysiz yaşadığı bir dönem yoktur. "Yeryüzünde bir müddet vahiysiz yaşandı; evrensel bir ahlak oluştu, sonra da vahiy geldi bunu teyid etti; demek ki insan aklı bunu zaten bilebiliyormuş." düşüncesi yanlıştır. Çünkü yeryüzünde insan aklının vahyin rehberliğinin dışında çalıştığı bir an hiç olmamıştır.

Elmalılı merhumun bu cümlesini çok iyi anlayalım. Allah Teâlâ, rahmet ve inayet sahibidir, hiçbir şeye muhtaç değildir. "Rahmetim her şeyi kapsamıştır. İleride onu özellikle, kötülükten sakınanlara, zekâtını verenlere ve âyetlerimize inananlara yazacağım." (Araf, 7) buyuruyor. "Rahmetim gerçekten gadabımı gâlibtir." (Buhârî, Bed'ü'l-halk 1) diyor. Yani öncelikle rahmetiyle muamele eder Allah Teâlâ. Peki kullarına zarar veren şeyleri veya onların elde edeceği çok büyük hayırları göstermemeye, bunları anlatmamaya izin verir mi bu rahmet? Allah Teâlâ'nın rahmeti kullarının faydasına olacak şeyleri onlara bildirmeden, zararına olacak şeylerden sakındırmadan durur mu? Dolayısıyla öğretmek, anlatmak, tebliğ, emri bi'l maruf nehyi ani'l münker, bunlar bugünün insanlarına zor ve sıkıcı geliyor ama özünde rahmet ve şefkatin sonucudur. "Cehennemlik olmanı istemiyorum." demektir. Bununla beraber seni buna mecbur edemem; çünkü Allah kullarını mecbur etmemiş Allah olduğu hâlde. Mecbur edemem ama gördüğüm sürece söylerim.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: "Hatalarını her gördüğümüzde söylemek çocuklarımız için bıktırıcı olmaz mı?" Olur.

Bunun için dinî konularda çocuğunuzla aranızda problem yaşamamak için dünyaya ait konularda onunla çok iyi geçinmenizi tavsiye ederim. Çocuğunuzun asla vazgeçemeyeceği kişi siz olun. Yeme, içme, gezme, eğlenme... her konuda hayatını sizinle paylaşmaktan zevk alsın. Günümüzün tabiriyle "kafa" anne babalar olun... "Kafa" abla, abi olun.

Bir diğer nokta o insana karşı gerçekten muhabbet, şefkat ve merhamet duyuyorsan onun hatalarına karşı kayıtsız kalamazsın. Şeker seviyesi 400'e çıkan babanın baklava tepsisinin başına geçmesi karşısında "onun kendi seçimi" diyebilir misin? Aranızın bozulması pahasına müdahale edersin, tepsiyi önünden alırsın. Cehenneme giden yolu da zihnimizde şekeri 400 olan birinin baklava yemesi gibi kodlayabilsek orada da duramayız. Ne diyor Peygamber Efendimiz (sas): "Benim ve sizin durumunuz, ateş yakıp da içine cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca onlara engel olmaya çalışan adamın durumuna benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise benim elimden kurtulmaya, ateşe girmeye çalışıyorsunuz." (Müslim, Fezâil 19)

"Zararlar menfaatlerle mütekabildir. Zarar melhûz olmasaydı menfaat melhûz olmazdı. Teklif, ızrar için değil, zararlardan sıyânet ve menfaate sevk içindir."

Allah hiçbir kötülük yaratmamış olsaydı bir menfaat de yaratmış olmazdı. Zira her menfaati elde etmek bir miktar fedakârlık gerektirir. Zahmetsiz rahmet olmaz. Sorumluluk insanlara zarar vermek, sıkıntıya sokmak için değil, insanı zararlardan korumak ve fayda temin etmeye yöneltmek içindir. Klişeleşmiş bile olsa doğru olduğu için bir örnek vereceğim. Yeni bir buzdolabı aldığınızda yanında size bir kullanma kılavuzu verilir. O kullanma kılavuzu der ki: "Bu buzdolabı şu kadar

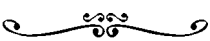
volt elektrikle çalışır, yazın şu ısıda, kışın şu ısıda kullanın, şu tür gıdaları şu şartlarda saklayın..." Bu kurallara riayet ettiğiniz sürece o buzdolabından maksimum düzeyde faydalanırsınız. Kullanma talimatına dikkat etmediğinizde voltaj iner çıkar, tedbir almazsanız dolap randımanlı çalışmaz veya bozulur. "Bir buzdolabı aldım, bu kadar para verdim, yanında bir cilt kitap verdiler, oturup bunu da mı okuyacağım. Bu ne eziyet!" diyor muyuz? Aksine vermezlerse, "Bunun kullanma kılavuzu nerede? Biz bunu şimdi nasıl kullanacağız?" diyoruz. Kur'an insanın bu dünyadaki yaşama kılavuzudur.

Nimet Varsa Hesap da Vardır

Mutluluk bedel ister; ödemezseniz siz bilirsiniz, öderseniz mutlu olursunuz. Âdeta bir ticaret gibidir. Allah teklif eder, mecbur etmez. Yani siz günah işleyeceğiniz zaman Allah sizi felç etmez. Ya da bir harama uzanacağınız zaman önünüze bir engel çıkmaz. İstediğiniz gibi harama girebilir, dilerseniz farzları yapabilirsiniz. Allah insanı tamamen serbest bırakır ama sonuçlarından kişiyi sorumlu tutar. Hayatınızda yaptığınız bütün alışverişlerden, bütün kararlardan sorumlusunuz. Ruh sağlığımız üzerine çalışanlar da kişinin verdiği kararların sorumluluğunu üstlenmesini, iyileşmenin ön şartı olarak görürler. Başına gelen sıkıntıların vebalini daima ona buna yükleyip sürekli kendilerine acıyanlar, durumlarını düzeltecek adımlar atamazlar. Ne zaman ki Allah karşısında tek başımıza olduğumuzu bilir ve hayatımızın sorumluluğunu üstlenirsek işte o zaman iyileşme başlar.

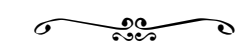
"Külfet nimete göredir."

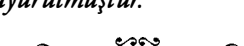
Sorumluluk nimete göredir. Allah bize ne kadar nimet vermişse, o kadar sorumlu tutacak. Bizleri başkalarına kıyasla daha

sağlıklı, daha akıllı, daha varlıklı, daha uzun ömürlü, daha kolay şartlarda yarattıysa hesabımız da ona göre olacak. Bazı insanlar var ki hayatları savaşın ortasında geçmiş. Bazılarının da tek derdi komşusunun pencerelerini farklı renge boyamış olması olmuş. O zaman iki farklı dünyada yaşayan bu insanların Allah katındaki hesapları da bir olmayacak.

"Külfet, nimete göredir." cümlesi, yaşadığımız imtihanların anahtar cümlesidir. Biz dünyada niye kötülük olduğunu çözemiyoruz çoğu zaman. Pek çok insan bu yüzden inancını kaybediyor. Kötülük konusunu düşünürken genellikle mahrumiyet çeken insanlara odaklanıyoruz. "Yazık değil mi savaş bölgelerinde doğan çocuklara, bunların ne günahı var? Tacize uğrayan çocukların ne günahı var?" O yüzden de tatmin edici bir cevap bulamıyoruz. Asıl odaklanmamız gereken yer şurasıdır: Nimetler içinde yüzen insanlar ne hesap verecek? Yani "Gariban komşumun ne kabahati var?" değil, "Allah acaba bu garibanı gözümün önüne koyarak benden ne istiyor?" Çünkü külfet nimete göredir. Size bu nimetler verildiyse bilin ki sizden ekstra bir şeyler isteniyor. Sağlıklı bir insanın hesabı hastadan, zenginin hesabı fakirden, akıllının hesabı ortalama bir insandan, alimin hesabı cahilden farklı olacak. Rabbimizin bize verdiği her nimet, şunu iyi bilelim ki kıyamet gününde ekstra hesap olarak önümüze gelecek.

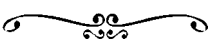
"Bu hikmete mebnîdir ki Allah verdiği kudret-ü tâkatten fazla bir teklif yapmaz; yaparsa menfaatten ziyade zarar, nimetten ziyade külfet tahmîl etmiş olur. Bu ise artık teklif olarak kalmaz, ta'zîb olur. Bunu da adl-ü rahmet-i ilâhiye, teklifi kabul etmemenin bir cezası olarak ta'yîn buyurmuştur. Bundan dolayıdır ki وعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ *buyurulmuştur."*

Tekrar ifade edelim, Cenab-ı Hakk her birimize ne kadar güç ve imkân verdiyse yükleyeceği sorumluluk da onunla doğru orantılıdır. Aksini yapmış olsaydı vahiy bize nimet ve menfaat değil, külfet ve zarar yüklemiş olurdu. Bu da sorumluluk çerçevesini aşar azaba dönüşürdü.

Buradan kendimiz için şu sonucu çıkarabiliriz: Yakın çevremizden başlayarak beklentilerimizi insanların kapasitelerine göre ayarlamalıyız ki zulmetmiş olmayalım. İnsanın biyolojik, sosyal, ekonomik konularda aşamayacağı sınırlarıyla barışık olmasına tasavvufta "rıza mertebesi" denir. Sufiler derler ki bir insan huzura ulaşmak istiyorsa Allah'ın indirdiği din ve hayatta başına gelenler konusunda Allah'tan razı olacak. İrademiz dışında Allahu Teâlâ bizim için ne takdir ettiyse onunla barışık olmak huzurlu bir hayatın en önemli şartıdır.

Allah'ın Kanunlarına Uymazsan Ne Olur?

"Bu cihetle tekâlif-i ilâhiyeye, tamamen سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا *demeyen ve kavânin-i hak dairesinde kesb yapmayanlar, akıbet böyle bir ta'zîbe giriftar olurlar. Nitekim ahirette* ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ *"Cehennemin kapılarından girin." emri böylelere teklîf-i mâlâyutâk sûretinde bir ta'zîbdir. Bunun dünyada da misali yok değildir. Kavânin-i hakk ile amel etmeyen milletler veya fertler böyle nelere maruz olmuşlardır."*

Allah'ın kanunlarına uymazsak ne olur? Yüce Allah rahmetlidir ama adaletlidir de. Bu ikisi arasındaki dengenin sonucu olarak ceza, kulun ilâhi sorumlulukları kabul etmemesinin neticesidir. Bu nedenle âyette geçen "Kötülükten ne kazanırsa onun aleyhinedir." ifadesi ahirette başımıza gelecek olan azabın hak edilmiş bir sonuç olduğunu gösterir. Allah'ın emir ve yasakları, Kur'an'da

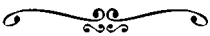
vurgulandığı üzere O'nun rahmetinin sonucudur. Sınırlara riayet etmeyenin dûçar olacağı azap da Allah'ın adaletinin neticesidir. Allah'ın bütün emir ve yasaklarına "İşittik ve itaat ettik ya Rabbi!" diyemeyen ve amel defterlerini hakkın kanunları çerçevesinde dolduramayanlar, akıbette bu azaba giriftar olurlar. "Girin o cehennemin kapılarından" emri böyleleri için güçlerinin üzerinde bir emir olmak sûretiyle tam bir azaptır. Çünkü hiç kimse cehennemin kapısından girmek istemez ve oradaki azap insanın tahammül sınırlarının üzerindedir. Aslında bu durumun dünyada da benzerleri yok değildir. Hakkın kanununa uymayan milletler veya fertler böyle nice azaplara dûçar olmuşlardır. Bir işin başına geçenler, işlerini adaletle yürütmedikleri zaman halkın itimadını kaybederler. Bu durumda o memlekette ne gibi kargaşa ve felaketlerin olacağını, ticarette, aile hayatında güven kaybolduğu zaman ferdî veya sosyal ne tür azapların yaşanacağını tarih bize geniş geniş anlatır. İnsan bedeni bu manada güzel bir örnektir. Yeme içmeden başlayarak bedenimiz için konulmuş sınırlara riayet etmediğimizde yaşayacağımız acı sonuçlar hepimizin malumudur. Allah'ın güç yeten emir ve yasaklarına uymayanların, O'nun güç yetmez azaplarına uğramaları kaçınılmazdır. Bundan sonra gelen dua cümleleri bu hikmete mebnîdir.

"Ve bundan sonraki duaların ta'lîmi de bu hikmetle alakadardır."

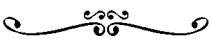
Bu âyetten sonra, لَا تُؤَاخِذْنَا , وَ لَا تَحْمِلْنَا , وَ لَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا duaları geliyor. Allah Teâlâ Kur'an'daki dua âyetleriyle bize nasıl dua etmemiz gerektiğini öğretiyor. Bu beni çok etkiler. Kur'an'daki dua âyetleri Rabbimizin çok büyük ikramıdır. Âyetler âdeta bize diyor ki: Benim hazinelerimi mi istiyorsunuz, benim affımı mı istiyorsunuz, dünyanın, ahiretin nimetlerini mi istiyorsunuz bu dua

ile dua edeceksiniz. Anahtarı veriyor. Cenab-ı Hakk, Kur'an-ı Kerim'deki dua âyetleri ile kendisine hangi makbul sözlerle niyaz edeceğimizi öğretiyor bize. Onun için Kur'an okuyan bu duaların hepsini yapmış oluyor.

Nafilelerdeki Hikmet

"Allah Teâlâ kulları re'sen böyle bir zarara razı olmadığından onları mükellef tutmuş ve teklifine verdiği vüs'u ile mütenasip yapmış ve adaleti ile külfeti nimete tekabül ettirmiştir. Mademki böyledir, o hâlde insanlara da nimete göre külfete katlanmak ve hatta tekliften fazla kalan kudret ve tâkatini mühmel tutmayarak bilâteklif nafile ibadata ve hayr-u hasenata sarf edip nimet ve menfaatini tezyîd eylemek yaraşır. Bu sûretle لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ *hem faide-i teklifi beyan ile mükellefatı kabule sevk, hem de ferâizden mâada tatavvuat ve nevâfile teşviki mutazammındır ki buna 'nedb' tabir olunur."*

Allahu Teâlâ sorumluluğu herkese eşit şekilde vermemiş. Anne babanın sorumluluğu başka, komşunun sorumluluğu başka, çocuğun sorumluluğu başkadır. Herkese statüsüne göre sorumluluk verilmiş. Büyük bir evde oturuyorsan, sana misafir ağırlama vazifesi verilmiş demektir. Evin şükrü misafir ağırlamaktır, paranın şükrü zekât vermektir, ilmin şükrü öğretmek, öğrenci yetiştirmek, yazmak, anlatmaktır...

Allah malının kırkta birini zekât olarak vermeyi emretti. Zekât verdin ama hâlâ çok paran var, infakını artıracaksın. Ev hanımısın, ev işlerinde yardımcın var, işler görülüyor, temizlik yapılıyor; hâlâ vaktin var. Allah beş vakit namaz kılmayı emretti, sen nafile namazlarla ibadetini artıracaksın. Beden gücüyle uzun saatler çalışanlarla senin ibadetin bir olmaz.

Fakir sahabiler bir gün Peygamber Efendimiz'e (sas) geliyor, diyorlar ki: "Ya Resulallah! Zenginler zekât veriyor, sadaka veriyor, hacca gidiyor, cihada katılıyor, bir sürü hayır hasenat yapıyorlar. Biz bunlardan mahrum kalıyoruz." Peygamber Efendimiz (sas): "Her namazdan sonra 33 defa Sübhanallah, 33 defa Elhamdülillah, 33 defa Allahu Ekber derseniz siz de onların sevaplarına erişirsiniz." buyuruyor. (Ebû Dâvud, Vitir: 2) O sahabiler hemen Peygamberimiz'in (sas) tavsiyesine uydular. Zengin sahabiler de Efendimiz'in bu tavsiyesini duydu, onlar da uygulamaya başladılar. Bu sefer o fakir sahabiler yine Allah Resulü'ne geldi: "Ya Resulallah! Sen bize böyle bir şey öğrettin ama zengin kardeşlerimiz bunu öğrendi, onlar da yapıyorlar." deyince "Bu Allah'ın fazlıdır; istediğine verir." buyurdu. Mesela bir tüccar ticaret yaparken, "5000 lira sermaye koydum bu parayla 3000 lira kazanmayı hedefledim. Fakat şimdi helal yoldan 10.000 lira kazanma imkânım var. Ama gerek yok, benim hedefim 3000 lira. Bu bana yeter." der mi? Demez. Allah bir kapı açtı 3000 lira 10.000 lira oldu. Onu da ister. Nafile ibadetler de böyle fırsatlardır.

İbadetler, hayır hasenat söz konusu olduğunda farzlar yeter diyoruz. Hâlbuki senin kapasiten o farzlardan fazlaysa o zaman nafilelere yöneleceksin. Bu noktada, لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ Allah'ın bizi mükellef tutmasının faydalarını açıklıyor. Âyet hem bu sorumlulukları içtenlikle kabul etmeye sevk ediyor hem de farzların dışında, nafilelere teşvik ediyor. Çünkü kazandığın senindir.

İstemenin Usulü

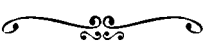
لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ âyetinin ikinci yorumu:

"Her nefsin kazandığı yani yoluyla isteyip isabet ettiği menfaatine, aksine veya körü körüne çalışıp boğuştuğu zararınadır."

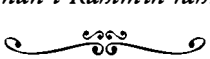
Bir şeyi yoluyla istemek, gereken şartlara riayet ederek istemek demektir. Âlim olmak istiyoruz ama okumadan; zayıflamak istiyoruz ama diyet yapmadan, hareket etmeden; zengin olmak istiyoruz ama çalışmadan. Bir şey isteyeceğiz ama yoluyla. O istek neyi gerektiriyorsa onu en güzel şekilde yapmaya gayret edeceğiz. Psikologlar diyorlar ki farkındalık, talep yani gidişatın yanlışlığını fark etmek ve onu düzeltmek istemek iyileşmenin yarısıdır. Farkındalık büyük bir mesafedir fakat sonraki adımı atmazsanız hayatınızda bir değişikliğe sebep olmaz. Farkındalık beraberinde tevbeyi getirir, ıslahı getirmez. Islah için ayrıca adım atmak gerekir. O yüzden Kur'an-ı Kerim'de "tevbe"nin geçtiği âyetlere baktığımızda tövbeden sonra "ıslah"ın geldiğini görürüz. تَابُوا وَاَصْلَحُوا (Bakara, 160) "Onlar tövbe ettiler ve kendilerini düzelttiler." Hedefe ulaşabilmek için sonraki adımı da atmak gerekir.

Hedefe ulaşmak için yolun usulüne riayet etmek şarttır. Sağlıklı olmak istiyorsak ona göre besleneceğiz, ona göre yaşayacağız, ona göre hareket edeceğiz. Başka ne istiyoruz? Mesela mutlu olmak istemeyen yoktur. Yıllar önce babası vefat eden bir arkadaşıma taziyeye gitmiştim. Orada annesiyle tanışma imkânım oldu. "50 yıldır birbirimize sesimizi bile yükseltmedik, çok güzel bir evliliğimiz vardı." dedi. Hanıma, "Bunu neye borçlusunuz?" diye sordum. Ağzını işaret etti, "susmama" dedi. Mutluluğun da bir bedeli vardır. Buradan her durumda susmak gerektiği gibi bir mana çıkmasın ama bilelim ki katıksız mutluluklar ciddi fedakârlıklar üzerine kurulur çoğu zaman. Mutlu olmak isteyen yoluna ymına riayet etmeli. Bir başka misal, hepimiz cenneti istiyoruz. Kur'an-ı Kerim'de Allah diyor ki: اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَ اَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ "Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır." (Tevbe, 111) Allah cenneti satılığa çıkarıyor; diyor ki karşılığında müminlerden de canlarını ve mallarını istiyorum. Cennet satılıktır, ücreti de "malını" ve "canını" ortaya koymandır. Tamamını verirsen yani

şehit olursan, bu çok çok üstün bir derecedir. Bir başka açıdan canını ortaya koymak, mesela "Uykuna düzen getir." demektir. Kış günlerinde saat 8.00'de güneş doğuyor. Yani 7.30'da kalktığımızda rahat rahat sabah namazı kılabiliyoruz. Saat 7.30'da kalkma hâli; âyette kullanılan "canını" ifadesinin karşılığıdır. Yaz günlerinde ise saat 5.30'da sabah namazı kılmaktır canını feda etmek. "Haram yeme", "haram ilişkiler kurma", "zekâtını ver"; âyette kullanılan "malını" ifadesinin karşılığıdır. Zekât köprüdür, sırattı geçirir size; ama cennette iyi bir yer istiyorsanız verdiklerinizi biraz artırmanız, sadakalarınızı da buna eklemeniz gerekir. İstemenin yollarıdır bunlar.

"Her nefsin kazandığı yani yoluyla isteyip isabet ettiği menfaatine, aksine veya körü körüne çalışıp boğuştuğu da zararınadır." Binâenaleyh vüs'a göre teklif o menfaat-ı celb ve bu mazarratı def' hikmetine müsteniddir. Zira teklif olmazsa insan âtıl olur. Teklif vüs'a göre olmazsa o zaman da boğuşur durur. Her ikisi de zarar olur. Bir de Allah vüs'a göre teklif yapmasa, hayr-u nimete vüsûl için ya yol ta'yin etmemiş veya göstermemiş olurdu. O zaman insanlar boş durmak istemeseler bile ya boşu boşuna veya körü körüne uğraşıp dururlardı. Tâkatten fazla teklif yapsa, o tâkat yetişmez, kesb olmaz, çalıştıkları boşuna giderdi. Her iki sûrette de Allah kullarının hayrını istememiş, zararlarını istemiş olurdu ki bu da Rahmân-ı Rahîm'in rahmetine münâfidir."

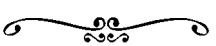
Birinci yorumda, "Güzel şeyler yaparsa lehine, yanlışlar yaparsa aleyhinedir." demişti. Her ikisinde de "iktisap" yani bir kazanç var ama birinde metodu ile çalışıyor ve kazanç elde ediyor, diğerinde ise metotsuz çalıştığı için yorgunluktan başka bir şey eline geçmiyor, diyor Elmalılı. İnsana kapasitesine göre sorumluluk yüklemek gerekiyor.

Gücünün üstünde, vaktine sığmayacak kadar çok işin varsa devamlı boğuşursun, hiç işin yoksa o zaman da tembelleşirsin. Tembellik zarar olduğu gibi gücünün üstünde iş yüklenmek de zarardır. Böyleleri kanaatimce çoğunlukla işlerini bir plan, program dahilinde yürütmedikleri için boğuşup dururlar. Her şeyin bir usulü, yöntemi, sırası, işleri pratik yapmanın bir yolu vardır. Bir metodoloji dahilinde çalışmazsa sadece yemek yapıp sofra kurup kaldırmak bile insanın bütün gününü alabilir.

Allah, rızasına, affına, cennetine ulaşmak için bir yol göstermemiş olsaydı, insan hedefe ulaşabilir miydi? İnsanların kapasitelerini dikkate almadan konulan kurallar, neticeye ulaşmaya engeldir. Bunun örneklerini hayatın her alanında görebiliriz. İnsanın kendini, muhatabını ve içinde bulunduğu şartları tanıması, kuralların gerçeklerle örtüşmesi için şarttır. Bu olmadığında hedefe ulaşmaya çalışırken pek çok zayiat vermek kaçınılmaz olur.

Demek ki elimizin altındakilere; çocuklarımıza, yanımızda çalıştırdıklarımıza vs. hayatta kime, ne görev veriyorsak öncelikle kapasitesini dikkate alacağız. O kapasiteyi belirleyebilmek zordur. Bu nedenle hiçbir zaman, hiçbir şey kuralsız olmamalı. Haftada bir gün çalışmıyor olabiliriz ama amaçsız bir hayatımız olmamalı. Bu bir kötülüktür ve bu kötülüğü en çok çocuklarımıza yapıyoruz. Onlara hayatın devamlılığı adına hiçbir sorumluluk vermiyoruz. Bu durum onların kabiliyetlerinin gelişmesine engel oluyor, gelişmek yerine zayıflatıyor, bizler de çok ciddi bedeller ödüyoruz.

Körü Körüne Çalışmak

"Bu manaya göre kesb ve iktisâbın müteallakında, şer, esasen mevzu-i bahis bile olmayabilir. Her iki 'mâ' hayırdan ibaret olabilir ki biri ele geçen hayır biri de ele geçmeyen hayırdır. Yani yoluyla hayır kazanmak, menfaat-ı mahzâdır. Şer şöyle

dursun hayır kazanacağım diye körü körüne çalışıp boğuşmak bile mazarrattan hâlî değildir. Çünkü netice boşa çıkarsa mesâi heder olur ve ihtimal ki daha büyük tehlikeye, şerre gidilir. Cehalet bunun için muzırdır."

Kesbde de iktisapta da kişi hayır için uğraşır. Yönteme riayet ederse lehine, yöntemsiz o yolda olmaya çalışırsa aleyhine olur. Bir dağcı düşünelim. Dağcının zirveye tırmanmak için her tutunuşu onun için hayati önem taşır. Eline hiçbir tutamak geçmediyse, ayağını koyacak bir yer bulamadıysa hâli ne olur? Uçurumdan aşağı yuvarlanır. Mesela kişinin kıldığı namaz lehine de olabilir, aleyhine de. Namazı riya için kılmışsa namaz onun aleyhinedir. İbadeti boşa gider. Bununla birlikte Gazali, "Riya için bile olsa iyiliğe devam etmek, iyiliği terk etmekten daha evladır. Çünkü niyetini düzeltebilirsin." diyor. İyiliğe devam ettiğin sürece niyetini düzeltebilirsin bir; bir de senden etkilenerek iyiliğe meyledenler olur, o da sana fayda eder.

Beş Sevgi Dili kitabında Garry Chapman, "Her insanın bir sevgi dili vardır. O sevgi dilini bulup ona göre davranmamız gerekiyor." diyor ve en yaygın sevgi dillerini açıklıyor. Mesela aile büyüklerinizin sevgi dili genellikle hizmet ve saygıdır. Sizinki hediye olabilir. Onlara her zaman kucak dolusu hediyelerle gitseniz ama karşılarına geçip ayak ayak üstüne atıp bekledikleri hizmeti yapmasanız aldığınız hediyelerin bir manası kalır mı? Başkalarıyla kendi sevgi diliniz üzerinden ilişki kurmaya çalışırsanız bu usulünce yapılmamış bir emektir; boşa gider. Devamlı hediye aldın ama bu bir işe yaramadı hem paran gitti hem de hedefine ulaşamadın. Sonuç: Memnuniyetsizlik, sitem, dargınlık...

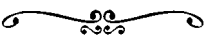
Peki cehalet neden muzırdır? Muzır zararlı demektir. Cahil insan yol, yordam, yöntem bilmez. Cehaletin İslam terminolojisinde diploma ile hiçbir ilişkisi yoktur; cehalet bilgiden ziyade

davranışlarla ilgilidir. Kendine hâkim olamayan, tepkisel davranan kontrolsüz insanlar İslam ahlakına göre cahil diye nitelenir. Nerede, nasıl davranacağını, sözünün gittiği yeri, oturup kalkmayı, insanlarla ilişkilerinde idare etmeyi, kontrol etmeyi bilmiyorsa o insan cahildir. Cahilin en önemli işareti haddi aşması, yol, yordam, yöntem bilmemesidir. O yüzden Furkan suresinde, وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْناً وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَاماً "Rahmân'ın has kulları yeryüzünde vakarla yürüyen, cahiller onlara laf attığı zaman, 'selâm' deyip geçen kullardır." (Furkân, 63) Cahiller onlara sataştığında, takva sahibi müminler "selam" der geçerler.

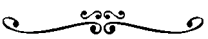
Cahil insan, bir şeyi yoluyla istemesini bilmez. Bir şeyi elde etmek ister ama bunun yolunu dikkate almaz, kafasındaki sabit fikirlere göre hareket eder.

Özellikle çocuk eğitiminde, öğretmenlik mesleğinde, anne-babalıkta, hemen hemen her konuda önemli olmakla birlikte kendi tekâmülümüz için de çok önemli bir hususa işaret etmek isterim. Mesela günde ortalama bir saat değil, iki saat kitap okumak isteyen biri, bunu bugüne kadar defalarca denemiş ama yapamamışsa, aynı şartlar altında tekrar denemesinin bir anlamı var mı? Niçin istediği miktarda kitap okuyamadığını, nerede vakit kaybettiğini anlaması, hatasını fark etmesi gerekmez mi? Kazanın dibindeki deliği tamir etmeden kazana yukarıdan devamlı bir şeyler doldurmanın bir anlamı var mı? Sonuç belli; o kazan dolmayacak, hedefimize ulaşmayacağız. Neticeye ulaşabilmek, bana bakan yönüyle şu anda içinde bulunduğum durumu değiştirecek sebeplere riayet etmemle mümkün. Oysa biz ne yapıyoruz? İçinde bulunduğumuz ve memnun olmadığımız durumu ortaya çıkaran sebepler içinde bizimle alakalı olmayanları asıl faktör olarak görüp çözümü dışarıda arıyoruz. Nasrettin Hoca'nın içeride kaybettiği yüzüğü dışarıda arayıp, niye böyle yaptığını soranlara,

"aydınlıkta arıyorum" demesi gibi. Bu öylesine söylenmiş bir söz değil, çoğumuzun durumunu anlatıyor.

"İşte vüs'a göre teklif-i ilâhi hayrın yolunu göstermekle o menfaati temin etmiş ve kudreti itlâf ettirmeyerek bu zarardan sıyanet eylemiştir."

Cenab-ı Hakk bize diyor ki: "Şurada mayın var, burada buz dağı var, burası çıkmaz sokak, bunun sonu uçurum; şuradan giderseniz müthiş nehirler var, pınarlar var; buradan giderseniz ağaçlar var, bahçeler var, meyveler var; şuradan giderseniz tatlı tatlı rüzgâr, bahçeler, nimetler, güzellikler var. Aradığımız iyilikler ne tarafta, bunlara nasıl gidilir, kaçınmak istediğin kötülükler ne tarafta ve bunlardan korunmak için ne yapmalıyız; din bunu öğretiyor. Peki neden bu hedeflere ulaşamıyoruz, problem nerede? Kanaatimce sorun dinden işimize geleni yapıp işimize gelmeyeni yapmadığımız hâlde sonucu talep etmekten kaynaklanıyor.

Ben-Biz Dengesi

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ âyetinin üçüncü yorumu:

"Her nefsin hem kendi hem başkaları için kazanıp aldığı sırf kendi lehinedir. 'Asıl kazanç böyle kazançtır ki hayır buna derler. Hayır herhâlde sahibinindir. Bilakis şehvet-ü hırsına mahkûm ve mağlub olarak 'ben, ben' diye yalnız kendisi için kazandığı da zararınadır.' Zira o kendi kendine yaşayamaz, kazanmak için bile âhara muhtaçtır. Binâenaleyh teklif-i ilâhi bu menfaati temin ve o zararı def içindir. Bunda hodkâmlıkla digerkâmlığın güzel bir tevfiki vardır."

Şehvet her türlü nefsani tutkunun genel adıdır. Kişinin şehvet ve hırslarına mahkûm ve mağlup olarak yalnız kendisi için kazandığı zararınadır. Bir insanın bu kadar pragmatik, bu kadar ben merkezli olması kendi aleyhinedir.

Cenab-ı Hakk kullarına "zekât" dediyse, "sadaka" dediyse, "paylaş" dediyse, bu içinde bulunduğumuz toplumla barış ve huzur içinde yaşamamız içindir. Yoksa yaşam alanları olan sitelerin duvarlarının 3 metreden 5 metreye çıkması gerekecek. O da yetmeyecek, Allah korusun site sakinlerinin tam donanımlı koruma ekipleri bulundurmaları gerekecek. O da yetmeyecek, siteleri elektrikli tellerle çevirecekler ama yine de güvende olmayacaklar. Niçin? Eğer bu şekilde zengin fakir ayırımına gidilirse, eğer fakir fukaranın gözü önünde, onların ömrü boyunca kazanamayacakları para bir gecede harcanırsa, belli yerlerde toplanılırsa... Sonuç kaçınılmaz olarak böyle olacak.

Benim çocukluğum Kadıköy'de geçti, orada büyüdüm. Her mahallenin zengini vardı, fakiri vardı. Allah rahmet eylesin, hakkında başka hiçbir şey hatırlamadığım Süeda Hanım Teyze vardı. Müstakil, iki katlı bir evde otururdu; tam bir Cumhuriyet kadınıydı. Onun televizyonu vardı, bizim yoktu. Bir gün televizyonda Pamuk Prenses gösterilecekmiş, sokağın bütün çocuklarını evine çağırdı. "Koltuklara oturmayın yalnız." dedi, bizi yere oturttu; hep beraber Pamuk Prenses seyrettik. Süeda Hanım Teyze olmasa benim 7 yaşında Pamuk Prenses'i televizyonda seyretme anım da olmayacaktı. Süeda Hanım Teyze bize limonata yapmıştı; bu şekilde edeple almayı, höpürdetmeden içmeyi, bir bardakla yetinmeyi öğreniyorduk.

Senin cebine koyduğun da senin, verdiğin de. Cebine koyduğun senin çünkü sende kaldı, kullanacaksın onu. Bununla birlikte verdiğin de senin, çünkü sen bu toplumda yaşıyorsun, bu davranışın toplumsal barışa katkısı var. Komşunuzla paylaş-

manız, sizin evinize gelen giden, sizin zenginliğinizi, gücünüzü, konforunuzu gören kişilerle bunları paylaşmanız, talebe okutmanız, hayır kapıları açmanız toplumsal barışa katkı sağlıyor; bu şekilde zengin düşmanlığı da olmuyor. Aksine bunları yapmayıp duvarların arkasına saklandıkça, "özel mekânlar" ürettikçe daha güvende olmak yerine daha tehlikeli bir durum ortaya çıkıyor.

İyilik bumerang gibidir. Başkası için yaptığınızı zannedersiniz ama en büyük faydası sizedir. Bugün psikolojide "Verme Terapisi"nden bahsediliyor. İnsanları iyileştirmek için onları karşılıksız yardımlar yapacakları birtakım gruplara, çalışmalara dahil ediyorlar. Vermek bir terapidir. Fakir fukarayla, göçmenlerle, muhacirlerle, yetimlerle, şehit aileleriyle ilgilenmek bir yoldur. Toplumdaki mağdur kesimle bir şekilde bağ kurduğunuz zaman, ancak o zaman kendi sorunlarınızın gözünüzde ne kadar küçüldüğünü görebilirsiniz. Herkesin kendi imkânları dahilinde yapabileceği bir iyilik mutlaka vardır.

Alan-Veren

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ âyetinin dördüncü yorumu:

"İnsanın kazandırdığı sırf kendi lehinedir, hakk-u menfaat temin eder. Fakat diğerinin kazancı ile yaşaması da aleyhinedir." Vazife borç, mahkûmiyet iktiza eder. Yed-i ulyâ, yed-i süflâdan hayırlıdır. Binâenaleyh teklifin vüs'a göre olmasında mükellefi, yed-i süflâdan sıyanet ve temîn-i hukuk vardır. Bunun için Cenab-ı Allah, infakı hayır, mübadele-i sahiha teklif etmiş, tese'ülden, ribâdan, tecavüzden nehy eylemiştir."

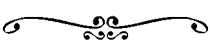
Bu yorum başka bir pencereden bakıyor. Senin kendi elinle, kendi emeğinle, kendi çabanla kazandığın senin lehinedir. Ama başkasının sırtından sana gelen senin aleyhinedir. Efendimiz (sas)

kişinin alnının teriyle kazandığından daha güzel, daha temiz bir rızkının olmadığını söylüyor. (Buhârî, Büyû', 15)

Görevi olduğu için, vazife icabı sana birinin bakması, beraberinde borç ve mahkûmiyet gerektirir. Kendini ona borçlu hissedersin, emri altındaymış gibisindir. Yed-i ulyâ (veren el), yed-i süflâdan (alan elden) hayırlıdır. Cenab-ı Hakk insanın gücüne göre teklifte bulunarak kulunu alan el olmaktan kurtarıyor. Mesela maddi yeterliliğe sahip olmayan Müslüman'a hac farz değildir. Hac herkese farz olsaydı, fakir fukara ne yapacaktı? Belki de borç alarak, yardım isteyerek, dilenerek hacca gitmek için yol arayacaktı. Cenab-ı Hakk sorumlulukları, mükellefiyetleri kişinin vüs'atine göre vererek kişiyi alan el olmaktan kurtarıyor. Rabbimiz bize karşılıksız vermeyi, karşılıklı sahih bir değiş tokuş olan meşru ticareti yol olarak göstermiş, sağdan soldan devamlı isteyici konumunda olmayı, faizi ve başkasının hakkına el koymayı yasaklamıştır.

Lehine ve Aleyhine Olan Neydi?

Bu dört yorumu aktardıktan sonra Elmalılı kendi tercihini ortaya koyuyor ve diyor ki:

"Ekseriyetle müfessirîn, bu dört manadan birincisi üzerine yürümüşlerdir. Berikilerin her birini birer vechile ona ilhâk eylemişlerdir. Binâenaleyh asıl tefsir evvelkidir. Zira bütün esrâr-ı teklîfi muhtevîdir ve vâzıhtır."

Birinci yorum, "İnsan iyi bir şey yaparsa lehine, yanlış yaparsa aleyhinedir." diyordu hatırlayalım. İki, üç ve dördüncü yorumların her biri bu yoruma dahildir, demişlerdir.

Cenab-ı Hakk'ın bizi birtakım emir ve yasaklarla sorumlu tutmasının bütün sırları birinci yorumda açıklıkla anlatılır. Yani insan onu anlamak için zorlanmaz.

"Şimdi Cenab-ı Allah سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ *diyen müminlerin tazarrû ve ilticâsına karşı iltifat ile bu cevabı verdi. Yüsr-ü tahfifi beyân ile onların helecanını teskin etti. Bu sûretle kelâmullah yalnız Resulü ile değil, ona ber vech-i meşrûh iman eden ümmeti ile de bir mükâleme ve münâcat şeklinde tecelli eyledi ki bu üslup bilhassa Fatiha'da sebk etmişti."*

Cenab-ı Allah سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ "İşittik, itaat ettik ya Rabbenâ, gufranını dileriz. Dönüş sanadır." diyen müminlerin dua ve yakarışına karşılık, لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا "Allah hiçbir insanı kapasitesinin üstünde sorumlu tutmaz, kişinin lehine ve aleyhine olanlar kendi kesbidir." dedi. İnsanların ellerinde olmayan hususlarda onlardan sorumluluğu kaldırarak yükümlülüklerini hafifletti.

Kur'an'ın Bizimle Konuşması

Bize yeniden vahiy gelmeyecek elbette fakat bazen vahyi yeni öğrenmiş olabiliyoruz. Mesela bir âyeti, bir hadisi yeni öğreniyoruz ve bazen öyle oluyor ki o âyet veya hadisi hayatımıza geçirmemiz bize neredeyse imkânsız gibi görünüyor. Bu durumda ne yapmalıyız? Bu âyetten öğreniyoruz ki böyle bir duyguya kapıldığımızda, سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ "İşittik, itaat ettik ya Rabbi. Başım gözüm üstüne, eksiğim olabilir, senin affını dilerim ya Rabbi. Tam yapamayabilirim, senin affını diliyorum, sana sığınıyorum, bunu yapabilmem için sen bana yardım et." diyeceğiz.

Kur'an sadece Allah'ın Peygamberi (sas) ile konuşması değil, tüm insanlarla konuşmasıdır. Bir topluluktaki gençlere sordum: "İnsan Rabbi ile konuşmak istediğinde ne yapar?" "Dua eder." dediler. Dedim ki "Dua bir monologdur, diyalog değil." Dua ederken sen Allah'a isteklerini söylüyorsun. Peki, Allah sana ne cevap veriyor? Bu noktada "Sizden biri Rabbi ile konuşmayı sevdiği (arzu ettiği) zaman Kur'an okusun." (Hindi, Kenzü'l-Ummal, I. 510) hadis-i şerifi geliyor aklımıza. Kur'an okumak, kişinin Rabbi ile konuşmasıdır. Hatta o kadar ki Peygamberimiz (sas) rahmet âyetini okuduğunda Allah'tan rahmet ister; azap âyetini okuduğunda Allah'ın azabından O'na sığınırdı; tenzîh âyetlerine geldiğinde ise Allah'ı tesbîh ederdi. (İbn Mâce, İkâmetü's-salât, 176) Allah'ın kitabını okurken azabın anlatıldığı yerlerde O'na sığınmak, rahmetin anlatıldığı yerlerde rahmetini dilemek, o anda Rabbimizle konuştuğumuz bilincinde olarak okumak demektir.

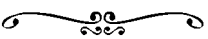
"Bu Kur'an okuyan veya dinleyen müminlerin ara sıra kendilerini Cenab-ı Allah ile bizzat mükâleme hâlinde bulmaları gibi büyük bir nimet-i intâkı tazammun eder."

Nimet-i intak, "konuşma nimeti" demektir. Kur'an'ın üslubudur bu. Allah'ın kitabını okurken birdenbire "konuşan" oluyorsun. رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا Kim konuşuyor burada? Kullar konuşuyor. Yüce Allah kendi kitabında "kuluna" söz hakkı veriyor. Bu sebeple Kur'an, tek taraflı bir konuşma metni değildir; Allah yeri geldiğinde âdeta kuluna neler söylemesi, nasıl dua etmesi gerektiğini öğretir.

Tabir caizse selde boğulmak üzereyken bizi kurtarmak üzere helikopterden uzatılan iptir Kur'an. Bu ipe nasıl yapışırız? Hayat denizinde yol almaya çalışırken bize sımsıkı yapışmamız gereken bir ip uzatılıyor. Onun için Efendimiz (sas) Veda Haccı'nda diyor

ki: "Size iki şey bırakıyorum. O ikisine sımsıkı yapıştığınız zaman asla sapıtmazsınız. Bunlar Allah'ın kitabı ve Resul'ün sünnetidir." (Müslim, Hac, 147)

Kur'an'ın Muhabatı Olmak için İhlasla Taat

"Bu mertebede ihlas-u tâat hissiyle huzûr-ı ilâhiye ilticâ edenler yalnız şeref-i hitâba nâil olmakla kalmayacak, huzûr-ı bâri'de ruhsat-ı kelâma malik olup söz söylemek, bizzat dilek dileyebilmek şerefine de mazhar olacaklardır."

İhlas; saflaştırmak, fazlalıklardan arındırarak saf hâle getirmek demektir. Terim olarak ise yaptığımız her şeyi, hiçbir çıkar gözetmeden, hiçbir takdir beklentisine girmeden sadece Allah rızasını gözeterek yapmaktır. Araştırmalara göre kadınlardaki takdir beklentisi erkeklere nazaran çok daha yüksek düzeyde. Bizi fark etsinler, yaptıklarımızı görsünler, kıymetimiz bilinsin, en azından bir teşekkür etsinler istiyoruz. Kime ne yapmışsak bilinsin istiyoruz. Hatta şimdi öyle bir imaj devrinde yaşıyoruz ki yapıyor görünüp takdirleri toplamak moda. Bu takdir beklentileri ihlası zedeliyor. Onun için kul olarak bizim bu konuda daha çok çaba sarf etmemiz gerekiyor. Takdir edilirseniz ne âlâ, takdir edilmezseniz hiç dert etmemek esas olan. Çünkü ihlas böyle tarif ediliyor.

Haris El-Muhasibi diyor ki: "Kişinin takdir edilmediği zaman rahatsız olmaması onun ihlasının göstergesidir." Namazı ihlaslı kıldığınız, ibadeti, sadakayı ihlaslı verdiğiniz nereden bilinir? O kadar çok sadaka veriyorsun ama hayatında hâlâ terslikler oluyor. "Bu kadar yardım ediyorum, sadaka veriyorum başıma neden bunlar geliyor?" diyorsan, yaptığın iyiliklerin karşılığını dünyada bekliyorsun demektir. Beklentilerimizi tamamen bi-

tiremesek de minimum düzeye indirmeye çalışalım. Hanımın biri bana, "Hocam bu kadar sene namaz kıldım, hacca gittim, umreye gittim, şunu yaptım, bunu yaptım, benim dünyada hiçbir işim olmadı, ben de hepsini bıraktım." dedi. Bazen Allah Teâlâ dünyada vermez. Verir de senin istediğin gibi vermez. Belki de vermemesi seni korumak istemesindendir. O'na tam bir hüsnü zanla bağlananlar, yaptıkları ibadet ve iyilikler için dünyalık bir karşılık beklemezler.

Allah Teâlâ'ya ihlas ve itaat hisleriyle ilticâ edildiğinde, Cenab-ı Hakk kuluna, huzurunda söz söyleme hakkı veriyor. Kur'an okumaya başladığımızda âdeta Rabbimizle mükâlemeye başlamış oluyoruz.

Rabbimize İltica

رَبَّنَا وَ لَا تُحَمِّلْنَا , رَبَّنَا وَ لَا تَحْمِلْ ifadeleri ile burada Cenab-ı Hakk'ın muhatabı olarak "insan" konuşmaya başlıyor. Kur'an'da bu şekilde birçok âyet var. Allah Teâlâ, kullarına huzurunda nasıl konuşulacağını öğretiyor ve kulunu Kur'an okurken konuşturuyor. Onun için Kur'an en büyük duadır. O yüzden sevabı nispeten az olan işlerle meşgul olmayı bırakıp Kur'an'a yönelmemiz şart. Bir insan Allah'a en veciz ve kuşatıcı bir şekilde ancak Kur'an okurken sığınabilir. Peygamberlerin lisanından olsun, ondan bağımsız şekilde olsun Kur'an'da bize söyletilen dualar, Allah'tan isteyebileceklerimizin en değerlileridir. رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَسِينَآ اَوْ اَخْطَأْنَا "Eğer unutur ya da yanlışlıkla bir hata yaparsak bizi ondan dolayı cezalandırma." duası, hayatımızdaki bütün hata ve eksikleri kuşatan muazzam bir duadır. Bu nedenle olsa gerek Hz. Ömer'in "Bizden aklı başında hiç kimse Bakara suresinin son iki âyetini okumadan uyumazdı." dediği nakledilir.

Surenin bu son iki âyetinin fazileti hakkında birçok sahih hadis rivayet edilmiştir. "Bakara suresinin sonunda iki âyet vardır ki

bir gecede okuyana onlar yeter." mealindeki hadis bunlardandır. (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân, 10, 27, 34)

"İşte bu makam-ı visâlin kuvvet ve şerefini göstermek için Cenab-ı Allah onlara istînâfen bir cevap olan bu kelâmını bir fasıla ile ayırmakla beraber bir taraftan da yine onların sözleri ve onlardan hikâye olunuyormuş gibi bir siyakta îrâd buyurmuştur. Çünkü ıtlâkıyla سَمِعْنَا وَ أَطَعْنَا *diyen o müminler aradıkları bu cevabı bu yüsr-ü rahmeti evleviyetle derhâl kabul ve ikrar ile tekrar edecekleri zaman aynen söyleyeceklerdir. Esâs-ı mazmûnu da kendilerinin düşüncelerine muvafık olduğundan bu âyet dahi baştanbaşa onların me'kul-i kavilleri olacaktır. Bu nükte ile bu âyet dahi onların lisanından hikâye ediliyormuş veya onların duaları arasında bir cümle-i muteriza olarak bulunuyormuş gibi bir tarz-ı müteşabihte sevk buyurulmuştur."*

Kulun Rabbine muhatap olması makamındaki şerefe binaen Yüce Allah ona da "Ey Rabbimiz, bizi unutarak ve hataen yaptığımız yanlışlarla muaheze etme." dedirterek bir söz söyleme hakkı tanımıştır. Bunu da öyle bir yapı içerisinde sunmuş ki âdeta yaşanmış bir hâli aktarıyor izlenimi vermiş. "Kullar da buna karşılık dediler ki" demiyor. Gerçekten kullar böyle demiş gibi anlatmaya devam ediyor. Âyeti sanki bir romanda, hikâyede karşılıklı bir konuşmayı okuyormuş gibi okuyoruz. Burada ne sırlar vardır. Söylememiz gerekeni emretme yoluyla değil de "Benim kulum böyle der." şeklinde -sanki biz zaten öyleymişiz gibi- âdeta kazanmış olduğumuz güzel bir hasleti hikâye ediyormuş gibi anlatmanın bizi kaçınılmaz olarak o davranışa bağladığı aşikardır.

Allah'tan gelene koşulsuz bir şekilde, "İşittik ve itaat ettik." diyebilen o mü'minler Cenab-ı Hakk'tan gelen bu cevabı evleviyetle kabul edip kendi sözleri gibi tekrar edeceklerdir. Kulların bu

niyazı arada bir parantez içi cümle gibi aktarılmış olduğundan, konuşanın kim olduğu sözün gelişinden anlaşılmaktadır.

Amenerresulü'nün Hikâyesi

Hikâyeyi en baştan anlatalım: Önce Amenerresulü'den önceki âyet geldi. Dedi ki Allah Teâlâ: "Orada siz neyi gizleseniz, neyi açıklasanız hepsinden Allah sizi hesaba çekecek." Bu âyet gelince sahabe dehşete kapıldı. Peygamber Efendimiz'e gittiler, "Ya Resulallah biz bugüne kadar gelen bütün âyetleri, bütün emirleri, onlar bizim zâhirimizle ilgiliydi, yaptık. Ama bu bizim iç dünyamızla ilgili ve elimizde değil. Bazen içimizden irademiz dışında bazı düşünceler geçer, bunu nasıl yapacağız?" dediler. Efendimiz (sas), "Sizden öncekilerin dediği gibi siz de سَمِعْنَا وَ عَصَيْنَا 'işittik ve isyan ettik' mi diyeceksiniz?" dedi. Çünkü Yahudilere savaş emri geldiğinde, onlar "Sen ve Rabbin gidip savaşın." demişlerdi. "Sakın öyle demeyin, سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ deyin." dedi. Daha "Amenerresulü" inmeden o duayı Peygamberimiz ashabına öğretti. Onlar diyorlar ki: "Gece gündüz biz bunu söyledik, nihayet kalbimiz yatıştı."

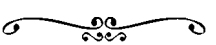
Biz de Allah'tan gelen bir emrin, bizim gücümüzün üstünde olduğunu düşünebiliriz. Mesela kimine zekât zor gelir, kimine namaz, kimine bazı haramlardan sakınmak zordur. O zaman "Ya Rabbi bu senin emrin, ben sana itaat ediyorum." deyin. سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا "İşittik ve itaat ettik." Duydum, iman ettim, itaat ettim ya Rabbi, gücümün yetmedikleri için sen beni affet. Biz dönüp senin huzuruna geleceğiz, sana hesap vereceğiz. İnsan için psikolojik bir telkindir bu. Bunu devamlı kendine söylediğinde, için rahatlıyor, şeytan uzaklaşıyor, "Yaparım" demeye başlıyorsun.

Ondan sonra Amenerresulü âyeti nazil oldu. Cenab-ı Hakk önce bizim imanımızı tasdik etti. اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَ الْمُؤْمِنُونَ "Resul, Allah'tan kendisine inenlere iman etti, mü'minler de iman

etti." Sonra nelere iman ettiklerini saydı. كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ Ondan sonra kulların dualarını, âyet olarak zikretti. سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ Arkasından, kapasitenin üzerinde bir sorumluluk olmayacağını ve herkesin karşısına çıkacak olanın kendi yapabilecekleri olduğunu söyledi ve sözü tekrar kullara vererek dualarına devam etti: رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ , رَبَّنَا وَ لَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ , رَبَّنَا وَ لَا تُحَمِّلْنَا.

Amenerresulü çok kapsamlı, muazzam bir duadır. Namazlardan sonra bazen Amenerresulü'yü okumadan, tesbih bile çekmeden seccadeden kalkıyoruz. O zaman bilelim ki çok büyük manevi bir ziyafeti kaçırıyoruz. Namazdan sonra yapılan duaların reddolunmayacağına dair Efendimiz'in müjdesi var. Orada çok yüksek bir makamın huzurunda, Rabbimizin karşısında, arınmış bir hâldeyiz. O makama bağlılığımızı, saygımızı ifade ettikten sonra makamın sahibi olan Zat bize, "Var mı bir arzunuz?" diye soruyor. Biz de "Haydi, bana eyvallah." deyip bir şey söylemeden kalkıp gidiyoruz. Namazın sonundaki dua ve zikri ihmal etmek tam olarak böyle bir hâl. Hele hele Amenerresulü'de dünya ve ahiretimizi kuşatacak dualar varken, okumaktan sarfı nazar etmek tam olarak bizim nasipsizliğimizdir. Rabbimiz bu âyetlerle bize diyor ki: Siz madem benden gelene teslim oldunuz, "İşittik ve itaat ettik." dediniz, isteyin şimdi! Rabbimizin rahmetinin büyüklüğüne dayanarak o isteme makamında "ne söylersek" bizim hakkımızda hayırlı olacağı da öğretiliyor bize. Yoksa bize kalsa sadece ev isteyeceğiz, araba isteyeceğiz, dünyalık mal, mülk isteyeceğiz. Âlemlerin Rabbi her ihtiyacımızı içine alan duaları öğretiyor bize.

Kimin, Neye, Ne Kadar Gücü Var?

"Bu tarz-ı vuslat ile sırr-ı teklifi beyan eden bu cevab kendilerine teklîf-i mâlâyutak olmayacağını ve bilakis vüs'ile yüsr-ü tahfif

matlûb olduğunu tebşîr ederken, aynı zamanda teklîf-i mâlâyutak haddizatında imkânını işrab etmiş ve bununla beraber kesbin kıymetini ve nimetin külfete göre olduğunu ifhâm ederek tekliften artan tâkatlerin bilâteklif kesb-i hayra sarf olunmasına tergîb-ü teşvik ile..."

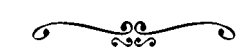
İnsanın bir işe gücünün yetip yetmeyeceğini sadece kendisi bilir; Allah zaten biliyor. Bazı insanlar yalan söyleyebilir, hastalıklarını abartabilir, çok yakınır. Biz kimsenin içinden geçenleri bilemeyiz. O yüzden ibadetlerle ilgili kimseye "Senin gücün buna yeter/yetmez." diyemeyiz. Seçenek sunar, nihai kararı kendisine bırakırız. Böyle olmasına rağmen anne baba olarak çocuklarımızın gücünün neye yetip yetmediğini bildiğimizi zannederiz. "Nasıl vakti yokmuş, ne demek zor!" deriz, kızarız zaman zaman. Öyle yapmayalım. Herkes bir değil. Peki ama o bizi istismar etmez mi? Edebilir. Onu da Allah'a bırakacağız. Biz insanların bizi istismar etmesine engel olacağız diye insanların iç dünyaları ve kapasiteleri konusunda ahkâm yürütme hakkına sahip değiliz. Zulme uğramayalım derken zulmetme hatasına düşmüş oluruz. İslam'da zâhir esastır. Bir insan kendisini nasıl açıklıyorsa öyle kabul edilir. Hiç kimsenin kalbi ve niyetleri hakkında kanaat yürütemeyiz, "Sen aslında şöyle düşünüyorsun." diyemeyiz. Ancak muhatabımızı ikaz ederiz. Yapabilecek imkânı olduğu hâlde yapmadıklarından sorumlu olduğunu hatırlatırız.

Hepimizin kapasitesi belli; yaşımız belli, yapabileceklerimiz sınırlı. Maksadımız, yapabileceğimizin en iyisini yapmak olmalı. Cennete bir tek bizim değerli bulduğumuz işleri yapanlar mı gidecek? Elbette hayır. Cennete işportacılar, çöpçüler de gidecek, belki de daha yüksek derecelerde. İyi insan olmaya, iyi işler yapmaya, kendimizi iyi hissetmeye odaklanalım. Halil İnalcık Hoca diyor ki: "70'ten fazla kitap yazdım, çoğunu da 80 yaşından

sonra yazdım." Hiçbirimiz Halil İnalcık değiliz. Yapabildiklerinizle mutlu olun. "Ben bu kadarını yapabiliyorum." deyin. Bu çağın kariyerist ve doyumsuz taleplerinin sizi sürekli yetersiz ve mutsuz hissettirmesine izin vermeyin. Kanaat tam olarak bu demek. Kanaat, kendinin, eşinin, çoluk çocuğunun kapasitesi ile barışık olmak, bunlardan razı olmaktır.

Yüce Allah, "Gücünüzün yetmeyeceği şeyi size yüklemeyeceğim." diyor. İstese yüklerdi ama yüklememiş. Evet Allah gücünüzün yetmeyeceği şeyi yüklemeyecek ama bilin ki çuvalınızı kendi gayretinizle dolduracaksınız. Nimetler külfetlere göre olacak. Kim, hangi işin altına elini koyarsa ulaşacağı sonuç da ona göre olacak. Anlaşılıyor ki asgarinin üzerindeki işler gönüllülük esasına göre olacak, dereceler de buna göre belirlenecek. Rabbimizin bize zorunlu kıldığı asgari yükümlülüklere ilaveten kalan gücümüzü kendi irademizle hayra sarf etmemiz için teşvik ediyor dinimiz. Buradaki güç, psikolojik, fizyolojik, maddi, sosyal vs. bütün güçlerimizdir.

Allah'a Yaklaştıran Ameller

"... لا يزال عبدي المؤمن يتقرب الي بالنوافل"[7] *hadis-i kudsîsi mazmununu anlatmış olduğundan* لَهَا مَا اكْتَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ *tergîbiyle inzarının taht-ı te'sîrinde tekrar bir azm-i itâat ve havf-ı masiyet ile dua ve ilticâya bâis olmakla bu cümle-i cevâbiyye aynı üslupta ve bütün arzularına muvafık gayet mühim yed-i matlûbu hâvî dualarla hitâm verilmiş, "Şimdi de şöyle deyiniz." diye emir tasrîh olunmayarak bu da evvelki dualarının ahiri sûretinde ta'lîm buyurulmuştur. Bunun için burada nahiv nokta-i nazarından üç vecih vardır. Birisi* سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا *'dan surenin nihayetine kadar mecmûu,* قَالُوا *'nun mekulü olmak, ikincisi yine böyle olup ancak*

7 "Mümin kulum nafile ibadetlerle bana durmadan yaklaşır." (Ahmed b. Hanbel 4/256)

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ *arada cümle-i mu'terize hâlinde bulunmak. Üçüncüsü, bundan sonra bir* قولوا *takdir edilmektedir. Yani ey müminler şu hâlde duadan kesilmeyiniz de şöyle deyiniz:* رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا *Ya Rabbenâ! Unutur veya hataya düşersek bizi muâheze etme. Yani vüs'umuzun nispetinde teklif ettiğin vazifeleri, hüsn-i edâya ve hatta gücümüz yettikçe daha ziyade hayırlar kesb ederek terakki etmeye, yeni baştan bir hiss-i itâat ve iştiyak ile azmettik. Fakat farz kıldığın vazifelerden birini hasbe'l beşeriye unutur veya meşrû bir şey yapmak isterken haram kıldığın, men' ettiğin şeylerden birine kastımız olmayarak düşer, hata edersek, bu da terk-i hayır ve fiil-i şer kabilinden bir ihtisap olabilecektir.* وَعَلَيْهَا مَا كْتَسَبَتْ *ise mutlak olduğundan bunlardan muâheze muhtemildir."*

Rabbimizin bizden kesinlikle istediği emir ve nehiylere uyduktan sonra artan tâkatimizle fazladan iyiliklere yöneldiğimizde, kudsi hadiste Peygamber Efendimiz'in; "Kulum bana nafilelerle o kadar yaklaşır ki ben onun gören gözü, işiten kulağı, yürüyen ayağı olurum." (Buhârî, Rikâk, 38) buyurmasıyla itaat arzumuz ve günahtan korkumuz artar.

Hadis-i kudsiye göre bizi Allah'a yaklaştıran şey farzları yaptıktan sonra ifa edeceğimiz nafile ibadetlerdir. Rabbimiz olmazsa olmaz olanları farz kılmıştır. Farzlardan sonrası kişinin tercihine kalır. İman eden bir kul görevlerinden arta kalan güç ve zamanı, dilese kişisel hazlarına ayırabilecekken Allah'ın sevdiği işlere harcayarak O'na yaklaşmış olur. İnsanlar arası ilişkilerde de öyle değil midir? Bize karşı zorunlu olduğu görevler dışında parmağını oynatmayanı mı kendimize daha yakın buluruz; yoksa mecbur olmadığı hâlde arayıp hâl hatır soranı mı?

Teşvik ve Sakındırma Dengesi

Elmalılı'nın yukarıdaki ifadesine binaen bir hususa işaret etmeden geçmeyelim: Kur'an ve sünnette tergîb ve terhib, yani teşvik etmek ve sakındırmak hep bir aradadır. Modern insan bize diyor ki dini sevdirerek, sevgi temelli anlatın. Çocuklara anlatırken elbette sevdirerek anlatmaya dikkat edeceğiz. Allah seni çarpar, yakar, şöyle asar, böyle donarsın, böyle taş olursun vb. bunların hepsi yalan. Çünkü Allah hiçbir çocuğa böyle muamele etmez. Ama bir yetişkine anlatırken durum farklı. Kur'an ve sünnetteki örneklere baktığımızda davranışların iyi ve kötü sonuçlarının peş peşe anlatıldığını görürüz. Eğer biz bu dini sadece sevdirerek, hiç korkutmadan anlatacaksak Kur'an'da cehennemden bahseden 700 küsur âyetten hiç bahsetmememiz gerekir. Böyle bir durumda bizim hâlimiz ne olacak?

İnsan doğasında teşvik kadar sakındırmak da önemli bir motivasyondur. "Dini korkutarak anlatmayın." diyenlere şunu söylüyorum: "O zaman siz işletmenizde hiçbir yasak koymayın, insanlara sevdirin kendinizi, sizi sevdikleri için çalışsınlar. Bir fabrika dolusu işçi veya bir ofiste çalışan on kişi geç geliyor, bir şey yok; erken gidiyor, bir şey yok; on dakikalık kahve molası yarım saate çıkıyor, bir şey yok; azıcık kenardan cep harçlığı alıyor, bir şey yok. Sen hep sevdirmeye çalışıyorsun; öyle yap bakalım, idare et. Bırak işletmeleri, kendi çocuğunu herhangi bir yaptırım olmadan yetiştir bakalım, hiçbir yaptırım uygulama, her şeyi yapsın ve yaptıklarının hiçbir bedeli olmasın. Bu iyi bir terbiye yöntemi midir?

Allah yarattığı insanı biliyor. O yüzden لَهَا مَا كَسَبَتْ tergîbdir, وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ inzardır. Yani birinde teşvik vardır, diğerinde sakındırma. Rabbimiz bize "Gayret et, bütün yaptıkların sana kalacak, sen onlarla cenneti kazanacaksın, Allah'ın rızasını kazanacaksın." diyor. Ama "Yanlış yaparsan onlar da karşına çıkacak, birinin hak-

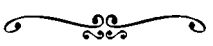
kını yersen boynuna asılmış olarak gelecek, kul hakkına girersen sıratın üstünde o hakları ödeyeceksin." dememiz gerekiyor. لَهَا مَا كَسَبَتْ ile bizi teşvik ediyor: "Gayret edelim, bazen bir elmayla, bir yarım hurmayla, bir selamla, hatır sormakla insan kurtulur; hiçbir iyiliği küçümsemeyelim." diye teşvik olunuyoruz. وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ Yanlış yaptığında onlar da yazılıyor: "Bütün yaptıkların karşına çıkacak." Bununla da korkutulmuş oluyoruz.

Bunların tesiri altında yeniden azm-ı itaat (itaate azmetmek) ve havf-ı masiyet (isyandan çekinmek) ile bir insanın Allah'tan isteyebileceği yedi talep sayılıyor Amenerrasulü'de.

Yanılır veya Unutursam

Ey Rabbimiz, biz anladık ki sen bize gücümüzün yetmeyeceği bir şey yüklemezsin. Sen bize bir şey emrettiğine göre demek ki bizim buna gücümüz yetiyor. Bunu böyle anladık, yapacağız da. Fakat bunları yaparken istemeden bir harama bulaşırsak, unutarak bir yanlış yaparsak, bir şeyi ihmal edersek ki bu da ya bir emrin terki veya bir şerrin irtikâbı sûretiyle olur, وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ kısmında ise unutma ve hata istisna edilmediği için acaba ben, unutarak ve istemeyerek yaptıklarımdan dolayı muaheze edilir miyim? "Sorumlu tutma ya Rabbi!" demiş oluyoruz.

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ âyetinde unutmalar ve yanılmalar var mı? Yok. Yani demek ki bir yanlışı unutarak da yapsam aleyhime olacak, herhangi bir kasıt olmadan yanlışlıkla da yapsam aleyhime olacak. Bazen iyilik yaptığımızı zannederiz ama kötülük yapmışızdır; merhametten, disiplinsizlikten, tavizden, yanlış beslenmeden tutun da her konuda. Âyet böyle kalsaydı yani لَهَا مَا كَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ şeklinde bitseydi, unutarak da yapsan sorulacaksın, yanlışlıkla da yapsan sorulacaksın, manasına gelirdi.

"Binâenaleyh ne nisyân-ü hatanın kendisinden ne esbabından ne de bunlardan biri sebebiyle iktisâb etmiş olduğumuz terk-i hayır veya fiil-i şerden biz ümmet-i Muhammed'e dünya ve ahirette mücazat eyleme."

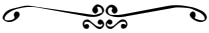

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا "Unutarak yaptığımız hataların ne kendisini bize sor ne de bizi oraya götüren sebepleri." demiş oluyoruz. Niye unuturuz? Düzensiz olduğumuz için, not almadığımız için, yanlış beslendiğimiz için, önem vermediğimiz için. Bütün bu sebepler konusunda da af dilemiş oluyoruz.

Peki, biz insanların istemeyerek veya unutarak yaptıklarını veya onları bu sonuca götüren, kasdi olmayan ihmallerini affedebiliyor muyuz? Peygamber Efendimiz köleleri (bugün için yanımızda çalışanları) tekrarlanan hataları için bile affetmemiz gerektiğini söylüyor. Adamın biri, "Günde kaç kere affedelim ya Resulallah?" diye sorarak affa bir sınır koymaya çalışıyor. Efendimiz bu soruyu duymazdan geliyor. Fakat adam tekrar tekrar sorunca Efendimiz (sas), "Günde yetmiş kere" diyor. (Ebu Dâvûd, Salât, 361) Hiçbir insan günde yetmiş tane hata yapmaz. Oysaki biz yetmiş günde bir yapılan hatayı bile affedemiyoruz.

Burada Elmalılı'nın "dünya ve ahirette" diye vurgulaması da önemli. Âyette "fi'l âhira" deseydi, demek ki dünyada bunların hepsinin sonuçlarını çekeceğiz ama ahirette çekmeyeceğiz, manasına gelirdi. Fakat belirtmiyor. Onun için bu âyetleri her okuduğumuzda, "Ya Rabbi, istemeyerek veya unutarak bir yanlış yaparsak bunlardan dolayı bizi hem dünyada hem ahirette cezalandırma." demiş oluyoruz.

Hataların Çeşitleri

"Nisyan ve hata iki nevidir: Birisinde sahibi mazur görülebilir, diğerinde görülmez. Mesela bir kimse üzerinde bir necaset görse de izalesini te'hir etse, sonra unutup namaz kılsa mazur olmaz. Görür görmez izale etmediğinden dolayı taksir etmiş olur. Lakin görmezse mazurdur.

Kezalik bir kimse bir ava tüfek atsa da bir insanı vursa, orada insan bulunabileceğini ve bulunduğu sûrette ona isabet edip etmeyeceğini hesaba katmamış ve bu hususta lazım gelen takayyüdata riayet etmemiş ise mazur olmaz. Kezalik insan vezâif-i diniyye ve şer'iyyesini bellemeye çalışmaz ve belledikten sonra da unutmamak için tekrar tekrar mütalaa eylemez de unutursa, nisyandan mazur olmaz. Bunun için bâlâda usûl-i tevsîk gösterilmiştir. Binâenaleyh bizzat nisyan ve hatanın bazılarından ihtirâz, vüs'u beşerin haricinde ise de bazılarında böyle değildir. Binâenaleyh اِلَّا وُسْعَهَا *alelıtlâk nisyân ü hatadan muâheze ihtimalini ref' etmemiş, bunların* وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ *'de duhûlleri melhûz bulunmuştur. Demek ki mesele müşkildir. Nisyan ve fena ile yapılmış fenalıklar haddizâtında muzır, gayr-i meşrû ve vüs'u dahilindedir."*

Üzerinde bir necaset sürüldüğünü fark eden insanın onu hemen temizlemesi lazım gelirken ertelemesi, sonra da unutup o necasetle namaz kılması mazur olmaz, o namazı kaza etmesi gerekir. Çünkü o unutmak değildir, ihmaldir.

İnsanın hata ve unutkanlıklarının bir kısmı kaçınılmaz ise de bir kısmı böyle değildir; alınacak önlemlerle engellenebilir. Misal sabah namazına kalkmadığımızda ne zaman mazur olabiliriz? İki alarm kurmuşsak, saatin birini yakına ama birini uzağa koymuşsak, zamanında yatmışsak. Fakat olağanüstü bir durum

vardır, uykusuz kalmışsındır, saati duymamışsındır, o zaman mazursun. Allah Teâlâ diyor ki unutmamak için elinden geleni yapacaksın. Unutarak ve yanlışlıkla yaptıklarında eğer kasıt, ihmal, bir gevşeklik, tedbirsizlik söz konusuysa o zaman وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ kapsamında yazılır, sorumlu olursun.

Burada anlatılan, biz bir hata yaptığımızda mazur isek affedileceğimizdir. Yoksa bir şey yanlışsa, unutarak veya hata ile yapılması onu haddizatında yanlış olmaktan çıkarmaz.

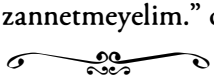
"Unutarak veya hata ederek yutulmuş olan bir zehrin zararı yoktur denilemeyeceği gibi bunlar da böyledir. Seyyiat ve maâsi tıpkı zehir gibi muzırdır. Hatâen bir kuyuya düşmek tehlike olduğu gibi hatâen birinin gözünü çıkarmak da bir zarardır. Hâsılı hiçbir nisyân ve hata yapmamak vüs'u beşerden haric de olsa bunlar sebep oldukları fiilin indallah yani haddizatındaki netâicini değiştirmez وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ'e dahil olurlar. Bunun için insanlar bunlardan mümkün olduğu kadar tevakki ile de mükelleftirler."

İstemeyerek bir yanlışa düşmekten korunmak için insanın, o yanlışa götüren yollardan da uzak durması gerekir. Sürekli yasak alanın çevresinde dolaşan kişi elbette bir gün oraya adım atar. Eskilerimiz, "Helal dairesi keyfe kâfidir." derken geri dönülmez yollara girmemek konusunda bizi uyarmışlardır. Dinimiz yanlışları yasaklamakla yetinmemiş, sonuçta bizi o yanlışlara götürecek yolları da yasaklamıştır. Mesela zinayı yasaklamakla kalmaz, insanı kaçınılmaz olarak o sona sürükleyen bütün ilişki biçimlerini yasaklar. Gösteriş, israf, riya neden haramdır? Çünkü insanın kazancını yetmez hâle getirir, haksızlıklara, faiz ve kumara götürür. Bütün emir ve yasaklar böyledir.

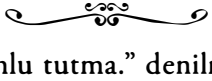
Hatanın Affı Sonucunu Yaşamamayı Gerektirmez

Unutarak veya yanılarak işlenen suçların Allah katındaki durumuyla hukuk nazarında ele alınışı birbirine karıştırılmamalıdır. Bir hatanın sonucunda azarlanmamak, hesaba çekilmemek başka, o hatanın sonuçlarını yaşamak başkadır. Güzel bir örnektir: Mesela haddinden fazla yemeye samimi bir şekilde tevbe ettiniz, Allah da tevbenizi kabul etti. Ertesi sabah yataktan 10 kilo vermiş olarak kalkar mısınız? Elbette hayır. Günahınız affedilmiş olsa bile sonuçlarını yaşamaya devam edersiniz. Bu yüzden daha önce de söylediğimiz gibi hatanın dünyevi sonuçlarından da kurtulabilmek için tövbenin ardından ıslah çabalarının gelmesi gerekir.

Elmalılı burada sözü yanılarak suç işlemenin hukukta nasıl ele alındığına getirerek, "Günahın affedilmesi, hatanın tazmin edilmesini de düşürür zannetmeyelim." diyor.

"Katli hatada olduğu gibi hatâ mesâilinde bazı ahkâm-ı teklîfiye vardır. Nisyan ve hatâ hukuk-u ibaddaki zararın zâmanına mani olmaz. Bunlara işaretendir ki " لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن تكلفنا *denilmemi denilmiştir. Bu sûretle gerek hata ve nisyandan ve gerek esbab-ı mütekaddimesinden, gerekse netâic-i müterettibesinden adem-i teklif değil, alelıtlâk adem-i muâhaze istid'a olunmuştur. Ve bu ta'lîm birr-ü adlîde tazammum eylemiştir."*

Âyette "Bizi sorumlu tutma." denilmeyip, "Bizi muaheze etme." denilmesi de zararın tazmininden sorumlu olduğumuzu gösterir. Rabbimiz bize kendisine dua ederken ondan ne isteneceğini öğretmiş ve bu sırada duanın da eşyanın hakikatine uygun olması gerektiğini zımnen hatırlatmıştır. Yani duada bile olsa hukuka ve nizama aykırı şeyler istenmez. Davranışlarımızın sonuçlarıyla yüzleşmemiz bir doğa kanunudur. Buna da "sünnetullah" diyoruz. Bu kanunu Allah koymuş ve bize de kitaplarıyla,

resulleriyle öğretmiştir. Davranışımızın sonucunu yaşarız ama pişmanlık ve af dileğimiz kabul olursa, bu hatalarımızdan dolayı ilâhi muahezeden kurtulmuş oluruz.

"Ve bu ta'lîm birr-ü adlide tazammum eylemiştir." Bu öğreti, yani davranışlarımızın sonucunu yaşama fakat özür ve dua ile muahezeden kurtulma, adaletin ve iyilik duygusunun hiçbirinden taviz vermez. İkisini de içerir. Ne hatayla yanlış yapan zarar görür ne de kendisine yanlış yapılan. İşte denge budur.

"Nitekim رُفِعَ عَنْ اُمَّتِي اَلْخَطَأُ وَ النِّسْيَانِ *'Hata ve nisyandan mükellef olmak ümmetimden kaldırılmıştır.'*[8] *hadis-i şerifi bununla alakadardır. Evet nisyan ve hataya düşmemiz de kötü bir şeydir. Fakat lütfunla bunlardan bizi muaheze etme."*

Çekilmez Yüklerden Af Talebi

" رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْراً كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا *Ya Rabbenâ! Bize bizden evvelki ümmetlere yüklediğin gibi ağır yük de yükleme, bizi asâ ve isyan milletleri gibi yapma." Yani bizi diğer milletlere yaptığın gibi yerinden kımıldatmaz, tazyik eder, zor tahammül edilir ağır boyunduruklar, şiddetli mîsaklar, girân tâbiiyyetler tekâlif-i şakka, şiddetli ahkam-u kavânin ve muamelat altında bulundurma. Binnetice mükelleflerini meshederek maymunlara, hınzırlara çevirecek sıkıntılara koşma, bizim ahkam ve hayat-ı umûmiyemizde tazyikler, şiddetler olmasın Rabbimiz."*

Bu bir cümlelik duanın ne kadar kapsayıcı olduğu Elmalılı'nın izahıyla ortaya çıkıyor. Evvela tarihte insanoğlunun çeşitli

8 İbn Mâce, Talâk, 16

sebeplerle başına gelen bütün ağır sorumluluklardan af talebi var. Bu dua, ister şerâitin/hukukun yüklediği zorluklar olsun, ister siyasi sebeplerle yüzleştiğimiz kaldırılmaz yükler olsun, ister kendi yaptıklarımız sebebiyle dûçar olacağımız şiddetli cezalar olsun hepsinden af talebidir. "İnsanın elini ayağını bağlayan, yerinden kalkamaz hâle getiren boyunduruklar, sözleşmeler, ağır yükler, meşakkatli sorumluluklar, uygulanması çok zor ahkam ve kanunlar altına sokma bizi ya Rabbi." demektir. Öyle ağır sorumluluklar ki onlara uyulmadığında mükellef olanları maymun ve hınzıra çevirmekle cezalandırır, diyerek de Kur'an'da zikri geçen İsrâiloğulları tarihine işaret ediyor. Sonuç olarak bu dua hem dinî hükümler hem de genel olarak hayatımız hakkında verilen ilâhi kararlar konusunda Rabbimizden kolaylık dileyen çok kapsamlı bir sesleniştir.

"Isr: Aslı lügatte esr-ü habs manasıyla alakadar olup altındakini yerinde tutan ağır yük ve bağ demektir ki boyunduruk gibi ağır mîsaka zor tahammül edilir ahd-u tâbiiyyete, kezâlik rahim-u karâbete ıtlâk edilir. Anlaşılıyor ki tarihlerde görüldüğü üzere Yehud ve Nasara gibi ümem-i sâlifede şiddetli ahkâm ve tekâlif vardı. Müfessirînin beyanlarına nazaran mesela Yahudiler günde 50 vakit namaz kılmak, malının dörtte birini vergi vermek, pislik bulaşan elbiseyi kesmek, vatandaşlarından çıkarılmak gibi birçok husûsatta hemen idam cezası tatbik edilmek, tövbe için intihar ile mükellef tutulmak, bir isyan üzerine hemen ceza verilmek, herhangi bir hatâ vâki olursa helal olan taamlardan bazıları tahrim edilmek gibi ahkâm vardı. Tefsir-i Keffal'de denilmiştir ki: "Yahudilerin ellerinde Tevrat diye iddia ettikleri kitabın sifr-i hamisi mütalaa edilirse onların ne kadar sert ahkama ne kadar şiddetli mîsaklara tabi tutuldukları daha birçok acâibat ile beraber görülür. İşte müminler bu gibi tazyikat ve teşdidattan sıyânetlerini niyaz ettiler ki o da fazl-ü rahmetiyle

ileride gelecek olan وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ [9] *âyetiyle bunları izale eyledi."*

Elmalılı burada, yukarıdaki duamızda geçen "ısr" kelimesinin köküne inerek, üzerimize yüklenmemesi için ricada bulunduğumuz yükün neleri kapsadığına etimolojik bir açılım getiriyor. Öncelikle bu yükün insanı hapsolmuş gibi çaresiz bırakan, elini kolunu bağlayan bir yük olduğunu anlıyoruz. Vatandaş olmak, memuriyet gibi bir sözleşmeyle bazı sorumlulukların altına girmek veya bir ahitle yüklendiğimiz sorumluluklar bu kabildendir; akrabalık ve aile bağları da öyledir. Çoluk çocuğu veya bakıma muhtaç ana babası olanla olmayanın özgürlüğü ve sorumluluğu bir değildir. Ülke, aile, iş, sosyal bağlar gibi her tabiiyetimiz bize bir kısım sorumluluklar yükler. Bu duamızda kaldıramayacağımız sorumluluklardan Allah'a sığınma öğretilirken bir taraftan da gönüllü olarak altına gireceğimiz yükler konusunda ikaz ediliyoruz. Çoğu zaman kazanımları düşünerek keyifle girişiğimiz bir işin süreç boyunca bizden neler isteyeceğini göz ardı edebiliyoruz. Bu da ciddi hayal kırıklıklarına ve başlanan işleri yarıda bırakmaya sebep olabiliyor. Bir aile kuran, bir işe başlayan, bir çocuk dünyaya getiren, bir eser vermek isteyen kimse, bütün bu işlerin kendisine yükleyeceği yükün de altına girmiş demektir. Sonuçları isteyip sorumlulukları kabul etmemek olmaz.

*"*لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا *buyurulduktan sonra bu duaya ne hâcet vardı, denilmesin. Çünkü evvela, vüs'u, tâkatten geniş ise de tâkat manasına isti'mâli de meşhurdur. O hâlde teklifin tâkat ile mütenasip olması da muhtemil bulunur. Bu da tazyîk-u*

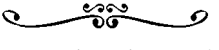
9 "Ağırlıklarını kaldırır, üzerlerindeki zincirleri çözer." (A'raf, 157)

şiddetten başka bir şey değildir, ümem-i sâlifede bunun vukû'u da sabittir."

Cenab-ı Hakk kimseye vüs'undan daha fazlasını yüklemeyeceğini bildirmişken bu duaya ne gerek vardı, diye akla gelecek olursa vüs'u (kapasite) kelimesi tâkat ile eşanlamlı olarak kullanıldığında ilâhi mükellefiyetlerin tâkatimiz oranında olacağı bildirilmiş demek olur ki bu da bir tazyik ve zorluktur. Rabbimizin bize yüklediği sorumluluklar kapasitemizin tamamını doldurmaz. Böylece kendi tercihimizle, gönüllü olarak yapacağımız iyiliklere de tâkatimiz kalır. Bir insanı diğerlerinden öne geçiren de budur. Bu sebeple gücümüzün tamamının tükenmesine sebep olacak sorumluluklar insana göre değildir, cevr-ü cefadır. Mesela kalabalık bir ailenin tüm sorumluklarını tek kişinin üstlenmesi, bir öğrencinin tüm zihinsel eforunu tüketecek yükler yüklenmesi, bir sporcunun yaşamsal enerjiyi bitirecek şekilde doping yapması vb. bunların hepsi eziyettir. Elmalılı'nın dediği gibi teklifin, yani beklentilerin, tâkat nispetinde olması dahi tazyik ve şiddettir. İnsanın sorumluluklarının gücünün üstünde olması eziyet olacağı gibi tüm gücünü tüketmesi de öyledir. Geçmiş ümmetlerde bunun örnekleri görülmüştür.

"Binâenaleyh bu icmâlin ref'iyle, vüs'un zâhir olan mana-yı yüsrde tespiti istirham edilmiştir."

Sonuç olarak bu dua cümlesiyle vüs' kelimesindeki kapalılık tefsir edilmiş, bir dua cümlesiyle kolayca güç yetirebileceğimiz şekilde mükellef olmak istirham edilmiş olur.

"Saniyen haml, tekliften minvechin eâmdır. Bunların bizzat teşrî' ve teklif-i ilâhi olarak değil, teklif-i hakkın hilâfına giden Firavun vesâire gibi cebâbirenin tasallutiyle mahz-ı terbiye

olması da mümkindir. Bunun için حمل *tabir olunmuştur. Surenin başından beri gelen Beni İsrâil kıssalarında her iki cihet de ihtar olunmuştur."*

وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا duası, bizden öncekilere yüklediğin gibi güç yetirilmez yükler yükleme, diyerek âdeta onlara Cenab-ı Hakk'ın haşa bir nevi haksızlık ettiği zihne gelebilir. Oysa tahmîl/yükleme ile teklif/sorumlu tutma arasında fark vardır. Bu farktan anlıyoruz ki geçmiş ümmetlere ve bilhassa Beni İsrâil'e yüklenen sorumluluklar en başta ilâhi bir talep olarak indirilmekten ziyade onların işledikleri haksızlıklar nedeniyle Firavun'un eziyetleri gibi birtakım araçlarla terbiye edilmeleridir. Bu yüzden "haml" kelimesi kullanılmıştır. Bu da esastan kaynaklanan değil, sonradan yüklenilen bir yükü ifade eder.

"Aynı mana şu duada daha ziyade melhûzdur: رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ *Ya Rabbenâ! Bize tâkatımız olmayan şeyler de tahmîl etme. Hiç çekilmez, tâkat getirilmez, teklifi olursa yapılamaz, isyan ve ihtilale sevk eder, tekvîni olursa ta'zîb olur, mahv-ü ihlâk eder malâyutak belalar, sevdalar altında inletme ey Kadir Rabbimiz. Çünkü Sen her şeye kâdirsin. Bunu rahmetinden dolayı teklif olarak yapmazsan imtihanen veya asilere gazabından dolayı ta'zîben yapabilirsin. Her şey Senin meşiyyetindedir. Binâenaleyh bize ne teklifen ne imtihanen ne ta'zîben mâlâyutakı tahmîl etme."*

Rabbimiz bize güç yetirmekte zorlanacağımız kurallar yüklemeyeceğin gibi hayatın akışı içinde karşımıza çıkardığın işlerde de kolaylık lütfet. Dinde zorluk isyana, hayatta zorluk helake götürür. Bizi güç yetiremeyeceğimiz belalar altında inletme ey Rabbimiz. Rahmetin sebebiyle bunu dinî sorumluluklar olarak

yapmazsın, imtihan veya içimizdeki asileri cezalandırmak için azap olarak da verme ya Rabbi!

Son cümle müthiş bir özettir: *"Ne teklifen ne imtihanen ne de ta'zîben gücümüzün fevkinde bir yük yükleme Allahım!"*

"Hasılı لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا tebşîr, ümmet-i Muhammed'edir. Bu yüsr-ü tahfifin, bu ümmete bahşettiğin feyz-i iman, hiss-i itaat ve ihlas, hüsn-i irade, ittiba-ı hak gibi hasâil-i fâdile ile mütenasiptir."

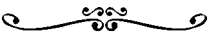

Rabbimize hitabımız devam ediyor ve sonuç olarak demiş oluyoruz ki: "Allah hiç kimseye gücünün üstünde yük yüklemez." Bu kolaylık ve sorumluluğu hafifletme Rabbimizin bu ümmete verdiği büyük bir müjdedir. Bu ümmete bahşettiği iman feyzine, itaat ve ihlas duygusuna, iradeyi hayra yönlendirip hakka tabi olma gibi nice güzel hasletlere de son derece uygun, onları tamamlayan bir müjdedir.

İnkâr Etmek İnsanı Metafizik Yükten Kurtarır mı?

"Elbette bu kanunu tanımayanlar, bunun sahasından dışarı çıkmak isteyenler alelıtlâk sahâ-i tekliften çıkabilecek değiller. O zaman onlara birbirlerinin mukteza-yı şehveti olan ve hakk-u hukuk, vüs'u tâkat dinlemeyen teklifler yaptıracaksın, kafir kafir olmakla mükellefiyetsiz yaşamayacak fakat hakka tabi olmadığından halka haksız teklifler yapacak ve bilmukabele haksız teklifler altında kalacaktır ki bu da aynı zamanda adl-ü hakkın muktezası olarak senin bir tahmîlin olacaktır."

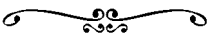

Elmalılı'nın "bu kanunu" derken neyi kastettiği burada çok açık değil. Bu cümleye en yakın olması hasebiyle yukarıdaki

"Allah kimseye gücünün yetmeyeceği sorumlulukları yüklemez." ifadesini mi kastediyor, yoksa cümledeki "bu" külli bir bakışla İslam dinine mi işaret ediyor? Cümlenin gidişine bakarsak ikinci yorum daha uygun görünüyor. Bu durumda mana şöyle oluyor: Allah'tan gelen kuralları, hükümleri tanımak istemeyen, her türlü kayıttan azade, serapa hür olmak isteyenler sorumluluklardan büsbütün kurtulmuş oluyorlar mı? Tersine, ilahi irşattan mahrum olunca birbirlerinin nefsani isteklerinin sonucu olan hak, hukuk, güç, tâkat nedir bakmayan bir yığın sorumlulukla yüz yüze kalacaklar.

Dini ağır ve gereksiz bulan ve bu yüzden inkâr edenler bu inkârlarıyla her tür sınırı kaldırmış olmuyor. Hakkın sınırlarını kabul etmedikleri için hem başkalarına haksız sorumluluk yüklüyor hem de kendileri haksız yükler altına giriyor. İşte bu sınır ve tâkat tanımayan beşerî beklenti ve sorumluluklar da Cenab-ı Hakk'ın onlara kendisinden uzaklaşıp isyan etmeleri sonunda yüklediği bir yüktür. Nasıl ki İsrâiloğullarına Firavun ve diğer ceberut hükümdarlar vasıtasıyla ağır yükler yüklediyse, Allah'tan geleni beğenmeyip isyan eden her topluluğa da çeşitli vasıtalarla böyle yükler bindirir. Elmalılı'nın yukarıda "ne teklifen ne imtihanen ne de ta'zîben" dediği budur. Ya Rabbi bize Senden gelen şeriatta uygun gördüğün imtihanda ve hak ettiğimiz cezada gücümüzün üzerinde bir yük yükleme, demektir.

Tam sözün burasında hatırıma geldi; Umberto Eco tanrıtanımazları anlatırken diyor ki: "İnsan Tanrı'yı inkâr ettiğinde hiçbir şeye inanmaz hâle gelmez; her şeye inanır hâle gelir." Şeriat dairesinin dışına çıkanlar da bütün yüklerinden kurtulmuş olmaz; Allah'ın hakkına riayet etmemekle hak hukuk ölçüsünü kaybetmiş olarak O'nun kullarının koyduğu sınır ve sorumlulukların boyunduruğu altına girmiş olurlar.

"Bu nokta-i nazardan âlemdeki her kavmin kendine göre bir kanunu vardır. Ve o kanun behemehâl bir tahmîl-i ilâhiye müsteniddir. Şu kadar ki mü'minlerinki müstakim ve eser-i rahmet, kafirlerinki gayr-i müstakim ve eser-i adl-ü gadaptır. Müminlere adalet olan kafirlere adalet olmaz. Kafirlere adalet olan da mü'minlere adalet olmaz."

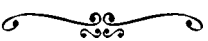
Bu açıdan bakıldığında her kavmin kendisi için ürettiği kanunlar hiç kuşku yok ki Allah'ın onlara yüklediği bir yüktür. Çünkü O bizi, kuralsız ve nizamsız yaşayamayacak şekilde yaratmıştır. Hayvanlarda bu nizam insiyakidir ve onlarda irade hürriyeti olmadığından fıtratlarına yerleştirilmiş nizamın dışına çıkmazlar. İnsanlarda ise nefse ek olarak seçme ve yapma hürriyeti vardır. Bu özelliğiyle insan, âlemi imar edebileceği gibi ifsad da edebilir. İşte bu ifsadı ve zulmü önlemek ancak bir hukuk çerçevesinde hareket etmesiyle mümkün olacaktır. İlahi kanunun çerçevesinden çıktığında beşer ürünü kanunlara tabi olmak zorunda kalır.

İlahi hükümleri katı bulup şeriatın sınırları dışına çıkınca serapa hür olacağını düşünen insanlar aslında böyle yapmakla Allah'ın hükümranlığını reddedip kendi gibi insanların boyunduruğu altına girmeyi kabul etmiş oluyorlar. Üstelik Allah'ın bu hükümleri koyarken bizden hiçbir çıkar ve menfaati olmadığından bütünüyle sonumuzu ve neyin nereye varacağını bilen rahmet ve lütuf sahibi bir yaratıcının sırf bizim iyiliğimize kurduğu bu sistemi bırakıp çeşitli çıkar gruplarının nice hileli yollarla çatışması sonucu üretilmiş sistemlere tabi olmayı özgürlük olarak görüyorlar. Üstelik de bir kavim için adaletli ve yerinde olan bir kuralın, değerleri tamamen farklı başka bir kavim için haksızlık ve zulüm içerebileceğini göz ardı eden bizler, hepimizi kendi

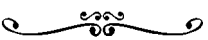
ürettikleri nizama gönülden boyun eğen insanlar hâline getirmek için öncelikle değerlerimizi tek tipleştirmeye çalıştıklarını da hiç fark edemiyoruz. Kültür ve inanç farklarının giderek yok edildiği, tüm dünya halklarının tek tip tüketiciye dönüştürülmesi yolunda epey mesafe alındığı günümüzde, dinlerin bağlarından kurtularak özgürleştiğini düşünen insanların günlük hayatlarında bütün güç, vakit ve servetlerini hangi kurallar çerçevesinde ve ne için harcadıklarına bakarsak, nasıl bir aldatmaca içinde olduğumuzu daha net görebiliriz.

İman Rahmet, İnkâr Azap Getirir

Elmalılı'nın mü'minlerle kafirlerin sistemlerini karşılaştıran bakışından ne kadar uzak ve o bakışa ne kadar muhtacız. Diyor ki: "İmana dayanan kanun ve nizam, içinde rahmet barındıran dosdoğru bir yoldur; inkârcıların ürettiği nizam ve kanunlar ise haktan sapmış olduğu için ilâhi adalet gereği gazap içerir. İmanla inkârın hak ettiği sonuçlar bir olmadığından her birinin göreceği karşılık da bir değildir."

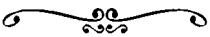

"Bütün bu liyakat ümmetin ruhunda ve kalbindedir."

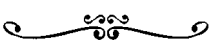
Liyakatin kaynağının kalp olarak sunulması üzerinde çokça düşünmeliyiz. Davranışlarımız ve ahlakımız, kökü kalpte, dalları zâhirimizi kuşatmış olan iman ağacının meyveleridir. Kalbin bakımını ihmal ederek davranışları düzeltmeye çalışmak kökü kuruyan bir ağacın yapraklarını ve meyvelerini parlatmaya çalışmak gibi boş bir gayrettir. Bu nedenle olmalı ki ruhbilim adını reddedip, davranış bilim olmayı tercih eden ve kalple bağ kurmayan psikoloji, dertlerimize kalıcı çözümler bulamıyor.

Buradan itibaren Elmalılı âyetin sonundaki dua cümlelerini şerh eden hem dua hem zikir hem de talim içeren muhteşem ifadeler kullanıyor:

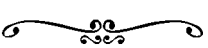

"Kalpler ise Ya Rab, Sen Rahman-ı Zü'lcelal'in iki parmağı arasındadır. Dilediğin gibi taklib edersin. Binâenaleyh bizi din-i İslam'ın teklif-i ahkam-ı yüsründen, tarîk-i müstakimden ayırma. Bundan ayrılmaya, rahmetinden cüdâ düşmeye tahammül edemeyiz. Bizi böyle dayanılmaz dertlere maruz bırakma Rabbimiz. O muahazeyi bu haml-ü tahmîli yapma da وَاعْفُ عَنَّا *bizden günahlarımızın âsârını afvınla izale et. İtiraf ederiz ki biz ahkamına itaati bütün ihlasımızla taahhüd etmiş olduğumuz hâlde yine kusurdan, günahtan hâlî değiliz. Bütün mesaimiz esas itibari ile bir nimetinin şükrünü eda edemez."*

Sarf ettiğimiz, edeceğimiz vüs'u tâkat esasen Senin in'amın, onun sarfından hasıl olacak menafi de bize bahşedilmiş olduğu hâlde biz onu tamamen Senin yolunda sarf etmek lazım gelirken tutuyoruz da onunla Senin rızana muhalif olarak kendimize zararlar bile yapıyoruz. Sermaye-i kesb olarak verdiğin irade ve kudretlerimizi, akıl ve fikirlerimizi tamamen tevhid edip de hepsini menafi'imiz yollarına sarf edemiyoruz.

Bu tek cümleye Elmalılı merhum inanılmaz tahliller sığdırmış. Buna göre bizim kârımız sermayeyi oluşturan güçlerimizi tek bir hedef etrafında toplamaya bağlı. Bu güçler irade, kudret ve akıldır. Bize düşen kârımızın nerede olduğunu doğru tespit ettikten sonra aklımızı, irademizi ve kudretimizi o noktaya teksif etmektir. Kârımızın nere olacağını nasıl bileceğiz? Dünya ve ahireti bir arada görmeden buna da cevap vermek muhaldir.

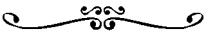
"Bunun için dilediğimiz dilekleri istihkakımızdan değil, fadl-ü rahmetinden ümid ile diliyoruz."

Biz Rabbimizden dilediğimiz hiçbir şeyi hak ettiğimiz kazanımlar olarak görmeyiz. Dualarımız gerçekleşirse istihkakımız olduklarından değil, Rabbimizin lütuf ve ihsanı olduklarındandır.

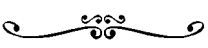
"Hâlbuki vakı', vakı'dir. Bizden herhangi bir sûretle sadır olan günahlar ilm-i ilâhinde sabittir. Onların oradan izalesi mümteni'dir. Fakat Sen kemal-i kudretinle onların bize müteveccih olan netaicini bizden silebilirsin. Zira müsebbibu'l esbab, müessir-i hakiki Sensin."

İşlemiş olduğumuz günahlar değişmez. Yapıldı bitti. Bizden çıktı, Yüce Allah'ın ilminde değişmez olarak kaydedildi. Lakin şu var ki Rabbimiz eşsiz kudretiyle o hataların neticelerini bizden silebilir. Zira sonuçları meydana getiren sebeplerin de yaratanı, her şeyin başında takdir yetkisini elinde tutan O'dur.

"Bizim kötü fiilimizle netâici arasındaki irtibatı Sen mahvedebilirsin, bizden onları afvettikten başka وَاغْفِرْ لَنَا *bize mağfiret de et, ayıplarımız ilm-i ilâhinde gizle, ört bastır, eller içinde bizi rüsvay eyleme, bununla beraber* وَارْحَمْنَا *rahmetinle bize in'am da et.* أَنْتَ مَوْلَينَا *Sen bizim Mevlamız, sahib-ü malikimiz, veliyy-i umurumuz, nasırımızsın.* اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا *buyurdun. Binâenaleyh* فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ *o kafirler güruhuna karşı bize nusret ihsan et, maddeten, manen müdafaa-i hak ile i'la-i kelimede bizi galip ve muzaffer et."*

Sonsöz

"Aleyhisselatü Vesselam Efendimiz bu dualarla dua ettiği zaman taraf-ı ilâhiden "peki yaptım" buyurulduğu Müslim ve Tirmizi'de rivayet edilmiştir. İlerideki surelerde de bunlara cevaplar göreceğiz. Ezcümle sure-i Âl-i İmran bu nusret duasına bir cevap olarak başlayacaktır. Kütüb-ü Sitte'de İbn Mesud'dan rivayet olunan bir hadis-i nebevide buyurulmuştur ki: "Her kim geceleyin sûretü'l Bakara'dan iki âyet okursa ona kifayet eder." Hâkim ve Beyhaki'nin Ebu Zer'den tahric ettikleri bir diğer hadis-i şerifte de Fahr-i Risalet buyurmuştur ki: "Allah Teâlâ sûretü'l Bakara'yı iki âyetle hitama erdirdi ki bunları bana arşın altındaki bir hazineden verdi. Bunları öğreniniz, kadınlarınıza, oğullarınıza belletiniz, ta'lim ediniz. Çünkü bunlar hem salattır hem Kur'an'dır hem duadır." Hz. Ömer ve Hz. Ali (r. anhüma)'dan mervîdir ki her biri "âkil bir adam görmezdim ki sure-i Bakara'nın ahirindeki bu iki âyeti okumadan uyusun." demişlerdir. "Cibril Resulullah'a sure-i Bakara'nın ahirinde 'âmin' telkin etti." diye de Ebu Meysere'den mervîdir. Hemen Cenab-ı Allah biz kullarını da duaların manalarını fehm ve muktezasına ittiba' ile va'dettiği feyz-i icabetinden büyük büyük nasiplerle kâmyab buyursun. Âmin."

BÖLÜM 2
YARATILIŞIN ANLAMI

(Hicr suresi, 85- 99. Âyetler)

Anlamlı Yaşamak

Hicr suresinin son bölümündeki âyetler yaratılışın düzeninde esas alınan "hak" kavramına işaret edilerek başlıyor. Rabbimiz bir önceki bölümde, Hz. Lut ve Hz. Salih'in kavimlerinin uğradığı akıbetten bahsederek onların kazançlarının kendilerine hiçbir faydası olmadığından bahsediyor. Elmalılı merhum bu iki bölümü birbirine bağlarken, "*Lâkin sa'y ü kesb, müfîd olmalı değil miydi? Neden olmadı? denilecek olursa...*" diye bir soru sorarak giriş yapıyor ve cevabını 85. âyette veriyor.

Bu âyete geçmeden önce hatırlamamız gereken önemli bir nokta var. Nedir o?

İnsanın bu dünyada yapıp ettikleri, sa'y u gayreti, çabası ancak var oluş içinde anlamlı bir yere otururşa kendisine fayda verir. Kâinatın bir nizam içinde yaratıldığını ve her bir varlığın bu nizam içinde -o sistemle çatışmayacak şekilde- bir yeri olduğunu biliyoruz. Bütün bilimler bize mükemmel işleyen bu sistemi anlatıyor. Din ise bu kurulu nizamın Yaratıcısını, topyekûn nereye doğru gittiğini bildiriyor. Bilim, sistemin sonunu bilemediği gibi o muhtemel sondan sonra ne olacağını da bilemiyor. Eğer dinin haber verdiği bu akıbete, nereden gelip nereye doğru gittiğimiz ve orada bizi neyin beklediği bilgisine itibar ediyorsak, bu noktada bu dünyadaki bütün çabamızı bu bilgiyi dikkate alarak planlamamız gerekmez mi? Aksi takdirde bütün içinde hiçbir anlamı olmayan, bir hedefe götürmeyen, şu anda bize başarı gibi görünse de sonuçta tam bir hayal kırıklığı olan hayatlar yaşamamız işten bile değil. Ben buna -bir arkadaşımın benzetmesiyle- ahiret dürbününden dünyaya bakmak diyorum. Yani şu anda yaptığımız

veya yapmayı istediğimiz işe, ebedî hayatımızda nasıl bir sonuç doğuracağını en baştan dikkate alarak girişirsek 84. âyette zikredilen Hz. Nuh ve Hz. Salih'in kavimlerinin uğradığı akıbete uğramaz, söylenen hüsranı yaşamayız.

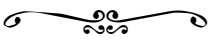
Burada akla iki soru geliyor: Birincisi: "İşlerin ahiretteki sonuçlarını şimdiden bilebilir miyiz?" Bu sorunun cevabı kesinlikle "Evet". Hem de işlerimizin dünyadaki sonuçlarını tahmin edebildiğimizden daha kesin bir şekilde ahiretteki sonuçlarını bilebiliriz. Kur'an ve sünnet baştan sona bize bunu açıklar. Vahyin temel konusu da budur.

İkinci soru ise: "İşlere, ahiretteki sonuçlarını dikkate alarak ve o niyetle giriştiğimizde dünyada başarılı olur muyuz?" Her zaman böyle bir garanti yoktur. Nice peygamberler var ki onlara kimse iman etmemiş, bu onlar görevlerini -haşa- düzgün yapmadıklarından değil elbette. Mümin, işini Rabbimizin istediği şekilde yaptığında, dünyadaki netice ne olursa olsun kazanır. Mümine düşen süreci doğru götürmek, nihai hedeften sapmamaktır. İşlerin dünyada nasıl sonuçlanacağını biz bilemeyiz, buna biz karar veremeyiz, bu bizim elimizde değildir. Sadece dünya başarısına odaklanmak, süreçte sapmalara ve âyette söylendiği gibi kesbin, sa'yin boşa gitmesine neden olur.

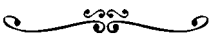
"Bu Düzeni Hakla Kurdum..."

وَ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَّا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

"Öyle ya biz semâvat-ü arzı ve mabeynlerini ancak hak ile halk ettik ve elbette saat muhakkak gelecek, şimdi sen safh-ı cemîl ile muamele et." (Hicr suresi, 85)

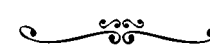
"Öyle ya biz Semâvat ve arzı ve bunların arasındakileri ancak hak ile halk ettik. Bâtıl ve beyhûde olarak değil, haksızlıkla değil, Hakk Teâlâ tarafından bir vech-i hak ile yaratılmıştır."

Buna göre gökler, yer ve ikisinin arasındakiler, batıl, beyhude ve rastgele değil, Hakk Teâlâ tarafından hak ile yaratılmıştır. Hepsini ayakta tutan şey adalet ve hakkaniyettir. Burada dikkat etmemiz gereken husus, lisanımızdaki daralmış anlamıyla "adalet ve hakkaniyet" kavramlarının sadece insanlar arası ilişkiler ve toplum yönetimiyle sınırlandırılamayacak olmasıdır. Adalet ve hakkaniyet yaratılışın düzenini de ifade eden kapsamlı terimlerdir. Elmalılı, bu kapsayıcılığı mahlukatın bir vech-i hak ile yaratılmış olmasını ve hepsinin varlığını sürdürmesini, yaratılışlarından gelen adalet ve hakkaniyet düzenine uymalarına bağlı olduğunu vurgulayarak belirtir. Ona göre,

"Hepsi adl-ü hakk ile kâimdir ve hukuk-u mahsusayı haizdir. Ve bütün bu hukukun muhafazası Hakk Teâlâ'nın hakkıdır. Onun için hak ve hukuk tanımayan, ayât-ı hakkı inkâr eden haksızların ihlâk-ü ta'zîbi ile mesûliyeti bütün kainatın hukuk-u umûmiyesi mukteziyatından bir hak ve hakkı iptale masruf olan kesblerin hakkı da bâtıl ve heder olmaktadır."

Gökler, yer ve bunların arasındakilerin her biri hukuk-u mahsusayı haizdir ve bütün bu hukukun muhafazası Rabbü'l-Âlemîn'in hakkıdır. Yaratılışa koyduğu düzeni bozmak O'nun hakkına tecavüzdür. Bu nedenle hak-hukuk tanımayan, hakkın âyetlerini inkâr eden haksızların helak ve azaba maruz kalmaları, kâinatın hukukunun korunmasına matuftur. Bu gibilerin hakkı batıl ve heder olmaktır.

Bu kısa izahın üzerinde bir miktar düşündüğümüzde her bir cümlenin aşama aşama birbirine eklenerek varlıkla hak eksenli ilişki kurma biçimini inşa ettiğini görürüz.

Hiçbir şey yoktu. O vardı ve seni O tasarladı. O her şeyi, senin neyden acı çekeceğini, neye üzüleceğini, ne zaman çaresiz hissedeceğini vs. bütün hissiyatını bilerek tasarladı. "Yaratan hiç bilmez mi?" (Mülk, 14)

Allah Teâlâ'nın yaratmasında hiçbir düzensizlik, haksızlık, zulüm, yanlışlık olmaz. Olursa, Allah olmaz. Bunu anlayabilmek için sen nasıl bir Allah'a inanıyorsun önce onu düşün. O'nun bilgisi eksik, gücü yetersiz, yaptıkları hikmetsiz olabilir mi? Haşa "Aa... burayı unutmuşuz!" mu diyecek? Ya da "Bak her şeyi planladık ama tüh bunu hesap edememişiz!" mi diyecek? Âlemlerin tasarlayıcısı, yaratıcısı ve idarecisi Rabbü'l-Âlemin olan Allah'tan bahsediyoruz. Yokluktan varlık sahasına çıkarandan. İlmi-kudreti, gücü-bilgisi, rahmeti-kahrı, lütfu-ikramı, vermesi vermemesi hepsi yerli yerinde olan, her şeye kadir, bütün vasıflarıyla bizim tahayyüllerimizin çok üstünde, her şey O'nun elinde olan bir yaratıcı. Onun için tekrar bize hatırlatıyor Allah (cc): "Gökleri, yeri ve bu ikisinin arasındakileri sadece ve sadece 'hak' ile yarattık." (Hicr, 85)

Bu hakkaniyetli, adaletli yaratılışta hiç kimseye haksızlık edilmiş olması mümkün değil. Madem öyle, o hâlde benim kadın, onun erkek olması; benim çocuğumun olması, başkasının olmaması vs. gibi evrende cereyan eden hiçbir hadisede haksızlık olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü düzeni O kurdu ve diyor ki: "Bu düzeni hakla kurdum." O zaman aslanların ceylanları yemesi haksızlık değildir. Evet, ceylanları çok seviyoruz, aslan görsek tir tir titreriz ve bir ceylanı parçalamasından da hoşlanmayız ama bunda haksızlık olduğunu söyleyemeyiz.

Bu bakış açısını yaratılışla ilgili bütün konulara uyarlayabiliriz. Kalıtıma, erkek-kadın rollerine, zengin-fakir ayırımına, yaratılıştan gelen farklılıklara. Bir şey "öyle değil de şöyle olsaydı" dediğimiz durumlarda, doğal olarak aklımıza, "Her şey bizim arzu ettiğimiz şekilde olsaydı daha iyi olur muydu?" sorusu gelir. Aslında önemli konularda, tercihlerde bulunduğumuz zaman çoğu kez karşımızdaki seçeneklerin ilk adımından ötesini göremeyiz. Mesela bir karar alır ve "sağa dönmeliyim" deriz. Sağa döndükten sonra karşılaştığımız durumlar bize "keşke sola dönseymişim" dedirtebilir. Oysa sola döndükten sonraki yol ağzında bizi neyin beklediğini de bilmeyiz. Sufilerin "Olanda hayır vardır." sözünü bir de bu âyet çerçevesinde ele alıp ne derin manalar içerdiğini görmenin tam sırası.

"Semâvat, arz ve ikisinin arasındakiler Hakk Teâlâ tarafından bir vech-i hak ile yaratılmıştır." Buradaki "hak" hem hakikat, gerçek anlamında hem de adalet, hakkaniyet anlamındadır. Biz hak kelimesini "adalet" anlamında da "hak/hakkaniyet" anlamında da kullanıyoruz. Varlığın temelinde adalet ve hakkaniyet vardır. Eğer herhangi bir sahada adalet ve hakkaniyet bozulursa, varlığın temeli de bozulmuş olur. Bir şeye hak ettiğinden fazlasını vermek de zulümdür, azını da. Sırf yeğeniniz veya çocuğunuz olduğu için onu hak etmediği bir işin başına getirmek zulümdür. Biz zulmü, hak edene hakkını vermemek olarak anlıyoruz. Aslında birine hakkından fazlasını vermek de zulümdür.[10]

Hakkaniyetin Gereği: Adalet

Adalet nedir? Adalet, her hak sahibine hakkını vermektir. Adalet eşitlik demek değildir. Yaratılmış her şeye hak ettiğini vermek demektir. Eşin ne kadar hak ediyor? Çocukların ne kadar hak ediyor? Film izlemenin hakkı nedir? Zamanımı nereye,

10 İslam Ansiklopedisi'nden "adalet" ve "zulüm" maddelerini okuyalım.

ne kadar harcamalıyım? Paramı neye, ne kadar harcayacağım? Bu harcama, bu kadarını hak ediyor mu? Bu işe bu kadar vakit ayırmam hak mı? Zaman zaman bütün davranışlarımızla ilgili olarak bu değerlendirmeyi yapmakta fayda var.

"Bütün varlık adl-ü hak ile kâim ve hukuk-u mahsusayı haizdir." Hukuk-u mahsusa özel haklardır. Yani bütün varlık adalet ve hakkaniyetle ayakta durduğu gibi her bir alan da kendi özelliklerine uygun haklara sahiptir. Söz gelimi ailenizde adaleti gerçekleştirmediğinizde mesela miras taksiminde, kadın-erkek ilişkilerinde adalet olmadığında ne oluyor? O ailede sistem çöküyor, huzur bozuluyor. Harcamalarınızda adalet olmadığında ne oluyor? İflas ediyorsunuz. Mesela yemek dağıtıcısısınız, ağır spor yapan birinin tabii ki daha çok yemesi gerekir, ona daha çok yemek vermelisiniz. Yani herkesin hukuk-u mahsusası, kendine özel durumuna ait hakları vardır. Ve bütün bu hukukun muhafazası Hakk Teâlâ'nın hakkıdır.

Bunu iki türlü anlayabiliriz. Birincisi: Hukukun muhafazasının hakkından ancak Allah gelir. Yani ancak Yüce Allah mükemmel bir şekilde herkese, her şeye hakkını verecektir, vermiştir, vermektedir. Bunun kusursuz bir şekilde sonuca ulaşması da mahşer günü olacaktır.

İnsan bu hukuku gerçekleştirmeye kalktığında çoğunlukla her şey altüst oluyor. Misal, öyle standartlar koyuluyor ki kendi imkânlarıyla evlenecek olan bir genç o standartlara ancak 30-35 yaşlarına doğru erişebiliyor. Çalışanlardan öyle yüksek performans bekleniyor ki evlerine gidecek vakitleri kalmadığından çalışanlar iş yerlerinde konaklasın diye misafirhaneler yapılıyor. Bu yaşam tarzı insan için adil mi? Vücudumuzun ihtiyacı olan gıdayı vermediğimizde ona zulmettiğimiz gibi aşırı yiyerek de ona ihanet ediyor, hakkaniyetin dışına çıkmış oluyoruz. Çocuğumuza ihtiyacı olan sevgi ve ihtimamı göstermediğimizde

zulmettiğimiz gibi haddinden çok sevdiğimizde de ona zarar veriyor, kendisini inşa etmesine izin vermemiş oluyoruz. Onun için adaleti muhafaza ederek her hak sahibinin hakkının mükemmel bir şekilde korunduğu bir sistemi ancak Hak Teâlâ kurar ve ancak O devam ettirir. Yani bunun hakkından ancak Allah gelir. Birinci anlamı bu.

Bir diğer anlamı ise Allah'ın yarattıklarının hukukuna riayet etmemek, Allah'a karşı yapılmış bir saygısızlıktır. Yani O'nun mahlukatına hakkını vermemek, o hakları onlara yaratılışta uygun görmüş olan Yüce Allah'ın makamına saygısızlıktır. Mahlukata mertebelerine göre hak ettikleri şekilde davranmadığında, onlara zulmettiğinde, küçümseyip eziyet ettiğinde Hak Teâlâ'nın hukukuna saygısızlık etmiş olursun. Çünkü onu o şekilde O yarattı. Özellikle insanların fiziksel özellikleriyle alay etmek kadar büyük zulüm olmadığını düşünüyorum. Bu noktada çocuklar birbirlerine karşı çok zalim olabiliyorlar. Şişmanla ayrı, zayıfla ayrı, uzun boyluyla ayrı, kısa boyluyla ayrı alay ediyorlar. Bir yaratılmışın fiziksel özellikleri sebebiyle onunla alay etmek haşa Yaratan'la alay etmektir. Bunu çocuklarımıza mutlaka anlatmamız gerekiyor. Çocuklarımın eğitimi sırasında benim de üzerinde hassasiyetle durduğum konulardan bir tanesidir bu. Hiç kimseyle alay etmeyeceksiniz ve alay edenlerin alayından da asla etkilenmeyeceksiniz. Çünkü alay çok büyük bir manipülasyon aracıdır. Alay ederek insanlar size istediğini yaptırabilir.

"Onun için hak ve hukuk tanımayan, âyât-ı hakkı inkâr eden haksızların ihlâk-ü ta'zîbi ile mesûliyeti bütün kâinatın hukuk-u umumiyesi muktaziyatından bir hak ve hakkı iptale masrûf olan kesblerin hakkı da bâtıl ve heder olmaktır." Allah Teâlâ'nın yaratışına, kurduğu düzene, doğaya ve onun rehberliğine hadsizce haksızlık yapan kendi helakini hazırlamış olur. Bunun illa gökten inen bir afetle olması gerekmez. Fıtratı bir kez bozdunuz mu

helakin başlangıç gongunu da vurmuş olursunuz. Bu sebeple hem yaratılışa yerleştirilen ilâhi kanunlara hem de gidişatımıza rehberlik etmek üzere vahiy yoluyla indirilen esaslara riayet etmek insanın iki cihanda varlığını korumasının tek yoludur.

Bu meyanda sadece insanların değil, tabiatın da hukukuna riayet edilmeli, gıybetten cinayete varana kadar hiçbir yolla insana zulmedilmeyeceği gibi toprağa, suya, böceğe, bitkiye de eza verilmemeli, hukukları gözetilmelidir.

Bir başka mesele de şudur: Birinin size yanlış yapmış olması sizin yanlışınızı meşru kılmaz. Çocukça bir davranıştır bu. Ahlaki olan yanlışı kendine yakıştırmadığın için yapmamandır. Yani o yapmış ama sen yapamazsın. Bunu belli bir alanla da sınırlandıramayız. Mesela ticarette aldatmak, sahtekarlık, yalan söylemek, şirk, hak hukuk tanımamak, zulmetmek, eziyet etmek ve büyük zulüm olan inkâr böyledir. İnkâr ve şirk yaratıcımıza karşı olduğu için en büyük zulümdür. Hâlbuki genel olarak zihinlerimizde Allah hakkı çok büyük bir mesele değil gibi görünüyor. Herkes için bunu söylemek doğru olmaz ama genelimiz böyle. Mesela şöyle bir cümle kurabiliyoruz: "Adam imansız ama çok iyi biri." İmansız, yaratıcısını yok sayan demektir. Bu en büyük zulüm, en büyük saygısızlık, en büyük haksızlıktır. Adab-ı muaşeret ile ahlakı ayırt edemediğimiz için, imansız birinin çok ahlaklı olabileceğini zannediyoruz. İmansızlığıyla pervasızca övünüyor, insanları doğru yoldan çevirmeye çalışıyor, hak ile batılı birbirine karıştıracak şekilde fesat üretiyor, affa mazhar olacak bir yola da girmiyorsa, bunların helaki ve azap görmeleri, kâinatın düzenini bozmanın kaçınılmaz sonucudur. Batıl yolda sarf edilen çabaların sonucunun heder olması da şaşılacak bir durum değildir.

Kuşkusuz Kıyamet Gelecektir

وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ *"Ve hak budur ki saat her hâlde gelecektir. De seni tekzib edenlerin Allah o vakit cezalarını verecektir."*

Muhakkak ki kıyamet her halükârda gelecektir. Kur'an-ı Kerim'de "saat" kelimesi kıyamet manasında kullanılır. Niye kıyamete saat dendi? "Kitab" denilince Kur'an'ın; "O" denilince Rabbimizin; "Resul" denilince Efendimiz'in akla gelmesi gibi "saat" denilince de kıyamet anlaşılır. Normalde özel isim olmayan bu umumi kelimeler işaret ettikleri varlığın bilinirliğindeki galebe yüzünden ayrıca bir sıfata ihtiyaç duymadan adresi gösterir. Beklenen bir tane saat vardır, o da kıyamettir. Yaratılışla birlikte çevrilen kum saatinden düşen her bir tane malum saate hizmet eder.

Elmalılı, yaratılış eksenindeki hakkın, saatin her halükârda geleceğine işaret ettiğini, böylece aynen önceki peygamberleri inkâr edenler nasıl helak olduysa Efendimiz'i tekzip edenlerin de o vakit geldiğinde cezalarını bulacaklarını söyler.

Ahirete İnanan Nasıl Davranır?

"Ey Resul-ü hak! فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ *Binâenaleyh sen şimdi safh-ı cemîl yap. Hüsn-ü sûretle i'râz et, aldırma, cezalarında isti'câl etmeyip eziyetlerine tahammül ederek hilm ile muamele et."*

Göklerin ve yerin hak ile yaratıldığına, Allah'ın kimsenin hakkını kimsede bırakmayacağına, kıyametin geleceğine ve saatin işlediğine, Allah'ın herkesten hakkını alacağına inanıyorsan şimdi sen "safh-ı cemil" yap. Nedir safh-ı cemîl? Hüsn-ü sûretle

uzaklaş. Kimseyle takılma, kimseyle kavga etme, her zaman yeni bir sayfa açarak ilerle, önüne bak anlamlarını da içermesi hasebiyle son derece etkin bir aldırışsızlıktır. Çok mu ileri gidiyor? İleri geri mi konuşuyor? Seni eleştiriyor, yalanlıyor mu? Seninle mücadele mi ediyor? Merak etme, saat işliyor. Allah bu yeri-göğü hak ile yarattı. Kimsenin hakkını kimsede bırakmayacak. Bu dünya hak ile kâimdir. Bu varoluş hak ile kâimdir. Senin hakkın da onlarda kalmayacak, şimdilik güzellikle oradan uzaklaş. En güzel, en zarif şekilde uzaklaş. Onlarla bir olma. Onların ayarına inme. Burada hak aramamak değil, doğru zamana kadar efendice sabretmek hak ararken çirkinleşmemek, hilm ahlakından uzaklaşmamak tavsiye edilmektedir. Az önce söylediğimiz gibi bu son derece etkin bir aldırışsızlıktır. Asla pasif bir boyun eğme değildir. Çok iyi planlanmış bir zamanlamaya riayet için ağırbaşlıca uzaklaşmaktır.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ

"Çünkü Rabbin o öyle Hallâk, öyle Alîm."
(Hicr suresi, 86)

"Muhakkak ki senin Rabbin yegâne Hallâk -seni ve onları ve sâir mevcûdatı yaratan ve çok yaratıcı olan ve alelıtlâk halıklık münhasıran kendisinin hakkı bulunan bir Halık'tır ki daha neler yaratır neler, hem الْعَلِيم yegâne Alîm'dir. Senin ve onların ve bütün mahlukatın ahvâlini tafsilâtıyla bilir. Aranızda cereyan eden şeylerden hiçbiri O'na hafi değildir. Binâenaleyh her hususta O'na itimad etmek, O'nun hükmüne tefviz eylemek gerekir. O biliyorken bugün safh-ı cemîl, senin için seyften daha muvafık, daha hayırlıdır."

Hallâk, Hâlık'ın mübalağasıdır. Çok çok yaratan demektir. Bizler bir iş yapacağımız zaman seçeneklerimiz ve o işi tekrar

deneme şansımız sınırlıdır. Rabbimiz ise sınırsız imkân ve kudrete sahiptir. İsterse her an yeni bir yol yaratabileceği gibi mütemadiyen yaratmaktan usanmaz. Yoktan varlık sahasına çıkartmak O'na mahsustur. Aynı zamanda Alîm'dir. Hiçbir işi rastgele değildir. Yaratması bilgisizce olmadığı gibi mahlukatının yaptıklarını da en ince teferruatına kadar bilir.

Rabbimizin Hallâk ve Alîm olması pek çok açıdan bizlere güven ve ümit verir. İçinde bulunduğumuz hali O'nun bildiğini ve bizi oradan çekip çıkarmaya, yeni bir yol yaratmaya gücünün yettiğini bilmek insanı ümitsizliğin dipsiz kuyusundan çeker çıkarır. Hatta imtihanımız bitmese dahi O'nun bildiğini bilmek, "Olanda hayır vardır." demeyi kolaylaştırır. Bu bakış açısı da sorunları daha kolay aşmamıza yardım eder. Böyle düşünmek insanı eylemsizliğe itmez, aksine ümitsizlikten kurtararak harekete geçmek için motive eder.

Peygamber Efendimiz'in (sas) gece yatağına yattığında çok okuduğu bir dua vardır. Diyor ki:

اَللّٰهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لا مَلْجأ وَلاَ مَنْجَى مِنْكَ إِلاَّ إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ

"Allah'ım kendimi Sana teslim ettim. Yüzümü Sana çevirdim. İşimi Sana ısmarladım. Sırtımı Sana dayadım. Ümit bağladığım Sen, korktuğum yine Sensin. İndirdiğin kitabına ve gönderdiğin peygamberine iman ettim."

"Dün gece hiç uyuyamadım. Sabaha kadar doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı." diyoruz zaman zaman. "Böyle yapma!" diyor bu dua bize. Allah'ım kendimi Sana teslim ettim. Bütün işlerimi Sana havale ettim. Sırtımı Sana dayadım. Sana iltică ettim. Sana sığındım. Sırtımı Sana, hem korkarak hem de ümid ederek dayadım. "Zaten Senden başka sığınak, Senden başka dayanak da yoktur." diyerek bir rahmet denizine dalar gibi git uykuya, diyor.

Bu derdi bana kim verdi? Bu hastalığı kim verdi? Bu çocuğu kim verdi? Bu ana babayı kim verdi? Benim aklım bu kadar, gücüm bu kadar. Gücüm yetmez, elim ermez. Kime sığınacağım? Sana sığınacağım. Senden gelen hususlarda senden başkasına sığınamam. İndirdiğin kitaba iman ettim. Gönderdiğin peygamberine iman ettim.

Gece böyle diyorsun, yorganı çekiyorsun. Mışıl mışıl üç-beş saat uyuyorsun. Sonra gece ibadeti için tekrar kalkıyorsun.

وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ "O'na döneceksiniz." Allah Teâlâ "geleceksiniz buraya" diyor. Onun için çok acele etmiyor.

Ve sana şu anda, "Her şeyin bir zamanı var; güzellikle uzaklaş, kimseye sataşma, bugün senin için hayırlı olan, oradan 'haydi selametle' deyip uzaklaşmaktır." diyorsa, O'na inanıp güvenmeli, dediğini yapmalısın.

Esmâü'l Hüsna kişinin içinde bulunduğu duruma göre bazıları için ümit ve teselliyken bazıları için tehdit ve azap haberi olur. Mesela "Semî" her şeyi işiten, "Basîr" her şeyi gören, "Alîm" her şeyi bilen demektir. Diyelim ki mazlum konumda olduğunuz bir olay yaşıyorsunuz. Birisi size eziyet ediyor. "Allah her şeyi biliyor, her şeyi işitiyor, her şeyi görüyor." dediniz. Bu sizin için teselli olduğu kadar muhatabınız için tehdittir. Bazen gözümüzün içine baka baka yanlış yapana: "Allah yazıyor bunları, Allah görüyor, biliyor." deriz.

Gerçekten Allah'ın gördüğüne, işittiğine, bildiğine, O'nun huzurunda toplanacağına, dönüşün O'na olacağına iman ediyor musun? Asıl mesele budur.

En Büyük İkram: Kur'an-ı Azîmüşşan

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

"Celalim hakkı için sana seb'u'l mesânî'yi ve Kur'an-ı Azîm'i verdik." (Hicr suresi, 87)

Mekke'de Peygamberimiz'e (sas) yapılan eziyetler çeşit çeşitti. Tahkir, aşağılama, alay etme, yerine göre fiili eziyet. Bütün bu süreç yaşanırken Cenab-ı Hakk âdeta Peygamberimiz'e: "Ben gökleri, yeri, bütün arasındakileri hak ile yarattım. Her şeyde ben hakka, hukuka riayet ederim. Varlık, bu kâinat hak ile idare ediliyor. Sen hiç merak etme Allah her şeyi biliyor. Sen oradan uzaklaş, onlar sana sataştıklarında sen sataşma, cevap verme." diyor. Sonra diyor ki: "Şüphesiz biz sana tekrarlanan yediyi ve Kur'an-ı Azîmüşşân'ı verdik."

Muazzam bir ikramla karşı karşıyayız, o ikramın muhatabıyız. O ikram herkesin elinin altında; çok kolay ulaşılabilir olduğu için farkında değiliz. Kainattaki nimetler de böyledir. Yağmurların vakti vaktine yağması, dünyada beş kişide bulunan bir otomobile sahip olmanızdan daha büyük bir nimettir. Yağmur hem zenginin hem fakirin üzerine yağıyor. Biri çıkıp, "Ne var ki yağmurda, mevsimi gelir ve yağmur yağar." diyebilir. Öyle gördüğümüz için yağmurun ne büyük bir nimet olduğunun farkında değiliz. Kur'an'da Allah neleri nimet olarak zikrediyor? Güneşin doğması nimettir; yağmurun yağması nimettir; gece ile gündüzün peş peşe gelmesi nimettir; toprağın baharda yeniden canlanması nimettir. Eşler birbirine nimettir. Evlat nimettir. İnsanın evladının, anne babasının, kardeşinin olması çok büyük nimetlerdendir. Biz bunları nimet olarak görmüyoruz da başımıza taktığımız falanca marka eşarbı, evimize koyduğumuz filanca marka eşyayı nimetten sayıyoruz. İnsanın yedikleri nimettir ama ağzına aldığı gıdayı bütün süreçlerden geçerek sindirebilmesi çok daha büyük

bir nimettir. Yediğini hazmedemedikten sonra isterse önünde gökten inen bir sofra olsun ne ifade eder? Asıl nimetleri görmemiz gerekiyor. İşte burada Cenab-ı Hakk diyor ki: Boş ver, sana onu demiş, bunu demiş. Sana Kur'an indiriyoruz, buna ek olarak seb'u'l mesânîyi veriyoruz. Nedir seb'u'l mesânî? Müfessirlerin çoğuna göre seb'u'l mesânî Fatiha suresidir; çok tekrarlanan 7 âyettir. Kur'an'ın hem girişi hem de özetidir. Bütün Kur'an Fatiha suresinin içinde mündemiçtir.

Burada çok önemli bir bilgi paylaşmak isterim: İslam'da mistik, gizemli bilgiler yoktur. Mistik ve gizemli bilgiler olmadığı için ruhban sınıfı da yoktur. Yani o gizemli bilgileri elinde tutan, dolayısıyla ona şu kadar para verirsen, şu kadar yardım edersen veya şöyle yaparsan seninle o bilgileri paylaşır, gibi iddiaların hakikati yoktur. En tesirli, en muazzam dua Fatiha'dır. Her şeye okunur: Geçimsizliğe, hastalığa, imtihana... Bazen bana gelip "Ne okuyayım?" diye soruyorlar. "Fatiha okuyun." deyince "Bu Hoca pek bilmiyor galiba..." diye bakıyorlar, bunu anlayabiliyorum. Gizemli, kimsenin bilmediği bir dua beklerken "Fatiha" deyince hayal kırıklığına uğruyorlar. Neden? Fatiha'yı herkes okuyor, o zaman Allah'ın kapısındaki milyarlarcasından biri olacağım, diye düşünüyorlar. İnsanlar sıradan olmayı kabul edemiyor. Kendisine özel bir dua olsun, yalnız o dua ile kendisi huzurda olsun istiyorlar.

Fatiha böyledir. Salavat böyledir. En muhteşem salavat, namazlarda okuduklarımızdır. Daha iyi bir salavat olsaydı Peygamberimiz namazda onu okumamızı isterdi. Yalnız burada okunan dua kadar önemli bir husus da duayı okuyan ağızdır. Kalpten önce ağızdır.

Peki kimin okuduğu Fatiha şifa olur? O ağza hiç haram girmemiş olacak, o ağızdan haram bir söz, küfür, hakaret, gıybet, yalan, taciz çıkmamış olacak. Ya hayır söylemiş yahut susmuş ağızdan çıkan Fatiha şifa olur. Bu zamanda böyle ağız bulunur

mu diye merak edenler için Peygamberimiz'in müminin mümin kardeşi için ettiği duaların makbuliyetine dair haber veren hadisini hatırlamış olalım. (Müslim, Zikir 87, 88)

Büyük İkramı Bırakıp Gözünü Küçük Şeylere Dikme

Hicr suresi 87. âyette Rabbimiz kelamının, Kur'an'ın değerine işaret ediyor ve arkasından da bu değerden gaflet edip de başkalarına verilen dünyevi zenginliklere gözümüzü dikmeme konusunda bizleri uyarıyor.

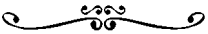
Korku ve Titreme isimli kitabında Kierkegaard da Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etme emrine teslimiyetini anlatırken ilâhi buyruğa itaat etmenin, yani vahye teslimiyetin ne demek olduğunu derinlemesine tahlil ediyor: "İbrahim, Tanrı'nın kelamı söz konusu olduğu zaman hiçbir fedakârlığın fazla olmayacağını anladı ve bıçağı çekti."

Hz. İbrahim'in kendisine yıllar sonra verilen ve çok güzel bir ahlakla büyüyen oğlunu ilâhi talep doğrultusunda kurban ederken tereddüt etmemesi, bizim yerine getiremediğimiz emirleri, neleri feda edemediğimizi düşündürüyor. Orada anlatılan teslimiyet, rıza ve barış (teslimiyetle selametin aynı kökten geldiğini tekrar hatırlayalım) ne müthiş bir huzur. Allah Teâlâ bize, kelamı karşısında böyle bir teslimiyet nasip etsin. Başımızı örtemiyoruz, bırakın evladımızı kurban etmeyi. Doğru dürüst beş vakit namaz kılamıyoruz. Gece namazı kılamıyoruz. Aslında yapabildiklerimize bakarak onlardan aldığımız güvenle, yapmak istediklerimize odaklanmak gerekir. Allah'ın kelamına karşı böyle bir teslimiyet, böyle aşkla sarılmak nasip olsun cümlemize.

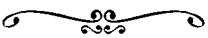
İkramın da İkramı: Tekrarlanan Yedi

"Celalim hakkı için sana seb'an mine'l mesânî'yi ve o Kur'an'ı Azîm'i verdik." (Hicr suresi, 87)

وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ Kur'an'ın "Azîm" sıfatıyla anılması, Cenab-ı Hakk'ın onu bu sıfatla nitelendirmesi sebebiyledir. Cenab-ı Hakk kendi ismini Kur'an'a sıfat olarak verdi. Allah "Azîm" dedi bu kelama. Yoksa müminler Kur'an'a çok inandı, çok saygı duydu, çok değer verdi de ona, "Azîm" dediler, zannetmeyelim. Bu ona bizzat Yüce Allah'ın verdiği bir sıfattır.

"Mesânî, مَثْنَاة 'nın veya مَثْنَى 'ın cemi olan mesânî kelimesi çok manidar, çok cemiyyetli bir kelimedir. Ki tesniye ve istisnâ maddesi olan ثني 'dan da ثنا 'dan da müştak olabilir. Ezcümle, bükülmek, kıvrılmak veya katlanmak veya tekrar edilmek sûretiyle ikilenen veya diğer bir şey zammıyla takviye veya tenvi' edilen, herhangi bir şeye مثني denilir ki ikişer, ikili, mükerrer, bükülü, müekked, muhkem, çifteli, büklüm, büklümlü, büklüm yeri kat katlı, kıvrım kıvrımlı, kıvrak, cilveli manalarına gelir. Bu sûretle herhangi bir şeyin kuvvetlerine, katlarına, kıvrımlarına مثاني *denildiği gibi hayvanın dizlerine ve dirseklerine* مثاني الدابة *ve bir vadinin bükûntülerine, dönemeçlerine* مثاني الوادي *kezalik musikide ikinci tele veya çifte tellilere* مثاني *denir. Ve* مثني *ve* الايادي *atiyye ve ihsanı tekrar etmek demektir."*

Mesânî, çok cemiyetli, kuşatıcı manidar, çok manalı, çok anlamlı, çok kapsamlı demektir. Yani tekrar tekrar ihsanda ve ikramda bulunmaktır. Her kelimesinde ve harfinde ikişer ikişer, kat kat anlamlar bulunan neymiş? Rabbimizin bu kadar

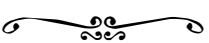
cemiyyetli bir kelime kullanması kastedilenin ne olduğuna dair merakımızı artırıyor.

"İbn Cerir'in İbn Abbas'tan bir nakline göre mesânide müstesnalık manası dahi vardır. Zira istisna dahi seniyden müştaktır. Bükülmüş ipe veya ipliğe mimin fethi ve kesriyle مثناة denildiği gibi terci' ve tekrir manası itibariyle tarab ve terennüme veya ikişerli manasıyla mesnevî tabir ettiğimiz nazma dahi مثناة denir. Bir de "isnâ"dan mimin zammıyla مثني 'nın cem'i olabilir ki makarr-ı senâ demek olur. Sonra اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَاباً مُتَشَابِهاً مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ [11] *buyurulduğu üzere Kur'an'a da "mesânî" ıtlâk edilmiştir. Vechi tesmiye için o âyetin tefsirine bak.*

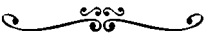
Şimdi bu âyetteki سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي *'den mefhum olan mana; 'mesânî ıtlâk edilen şeyler cinsinden müfahham bînazîr yedi şey' demektir. Bu ise mücmeldir. Muradın ta'yini ayrıca delile muhtaçtır. Atıf tegayür iktiza edeceğine göre zâhiri nazma nazaran bu yedi Kur'an'dan başka olarak düşünülmek lazım gelecek gibi görünür. Haddizatında bunun Kur'an'dan mâada olarak hasâis-i celîle-i Muhammediyye'den olan yedi mucizeye işaret olması ihtimali yok değildir. Fakat bu sûretle tefsire dair hiçbir rivayet vârid olmamış, bütün rivayetler bunun yine Kur'an'da taharri edilmesi lüzumunu göstermektedir."*

Kur'an kat kat, büklüm büklüm, kıvrım kıvrım, çok anlamlı, çok katmanlı açıldıkça açılıyor.

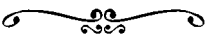
11 "Allah, kendi içinde uyumlu, gerçekleri tekrar tekrar dile getiren bir kitap olarak sözlerin en güzelini indirdi. Rablerinden korkanların onun etkisiyle tüyleri ürperir, sonra yine Allah'ı anmaya yönelerek bedenleri ve kalpleri huzura kavuşur. İşte bu kitap, Allah'ın bir rehberi olup dilediği kimseyi onunla doğruya yönlendirir; ama Allah kimi şaşırtırsa artık ona doğru yolu gösterecek yoktur." (Zümer, 23)

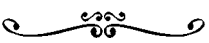
"Şimdi bu âyetteki سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي *'den mefhum olan mana; 'mesânî ıtlâk edilen şeyler cinsinden müfahham bînazîr yedi şey' demektir. Bu ise mücmeldir."*

Yani kendisine katmanlı, kat kat, kıvrımlı, ikişerli denilebilecek; bu anlama gelen mesânî kelimesinin kendileri için kullanılabildiği şeyler cinsinden müfahham yani daha da vurgulu, bînazir, eşsiz yedi şey demektir. *"Bu ise mücmeldir."* Yani bu kelimenin bütün anlamlarını kullansak bile yine de ne kastedildiği anlaşılmıyor. Mücmel, yani kapalı. Bizim buradaki seb'u'l mesânîye "bu şudur" diyebilmemiz için sadece lügat bilgimiz yetmiyor. "Buradan maksat şudur" diyebilmemiz için elimizde bir delil olması lazım.

"Atıf tegayyür iktiza edeceğine göre zâhirî nazma nazaran bu yedi, Kur'an'dan başka olarak düşünülmek lazım gelecek gibi görünür."

Atıf tegayyür iktiza eder. Yani iki şeyi bir cümle içinde birbirine atfetmişseniz bunların farklı şeyler olduğunu gösterir. Mesela "Bana kitabı ve kalemi getir." dediğimde kitap başka şey, kalem başka şeydir. Yani "ve" harfiyle iki ismi birbirine bağlamışsak, "Bugün Ayşe ve Hatice'yi gördüm." dediğimde bunlar aynı kişi değil, ama bugün Ayşe Hatice'yi gördüm desem, Ayşe Hatice'nin tek kişi olduğunu anlarız.

Âyetin metninde وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي "Sana seb'u'l mesânîyi verdik." وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ "Ve azîm olan Kur'an'ı verdik." diye vav harfiyle ayırdığına göre cümlenin gelişine baktığımızda gramer itibariyle aynı şeyler birbirine atfedilmediği için mesânî, Kur'an'dan başka bir şey olmalı. *"Haddi zatında bunun Kur'an'dan mâada olarak*

hasâis-i Celîle-i Muhammediye'den olan yedi mucizeye işaret olması ihtimali yok değildir." Yani biz sana Kur'an dışında seb'u'l mesânîyi yani türlü türlü yorumlanabilecek, türlü türlü anlamlara gelebilecek yedi mucizeyi verdik, anlamına da gelebilir. *"Fakat bu sûretle tefsire dair hiçbir rivayet vârid olmamış, bütün rivayetler bunun yine Kur'an'da taharri edilmesi lüzumunu göstermektedir."*

Bildiğiniz gibi dirayet tefsirleri de rivayet tefsirine dayanır. Dirayet tefsiri ne demektir? Başta Efendimiz'in sonra sahabenin, tabiinin, müfessirinin büyüklerinin yaptığı tefsiri okursunuz, o rivayetleri bilirsiniz sonra bunun üzerine kendi çağınızın bilgisiyle, kendi müktesebatınızla yeni bir yorum yaparsınız. O yeni yoruma "dirayet" denir. Bilhassa itikadı ilgilendiren hususlarda dirayet tefsiri de rivayet tefsirinin çizdiği sınırları gözetmek zorundadır. Yani içinden dinî bir ilke çıkaracağınız bir âyeti, "Ben çağımın bilgisine göre yorumluyorum." deyip Peygamberin yorumladığının zıddına yorumlayamaz, onun dışına çıkaramazsınız. Bu çok önemli bir noktadır. "Sana Kur'an'ı Azimüşşân'ı verdik ve yedi mucize verdik, şeklinde düşünülebilir; fakat böyle bir rivayet yok." diyor Elmalılı ve hiçbir rivayetin olmadığı alana adım atmıyor. "Bütün rivayetler bunun yine Kur'an'da taharri edilmesi lüzumunu göstermektedir." diyerek Allah Teâlâ'nın bu ifade ile ne kastettiği konusunda kendi yorumunun sahabe ve tabiin müfessirlerinden gelen rivayetler çerçevesinde olacağını söylüyor.

"Şöyle ki: İbn Ömer, Mücahid ve İbn Cübeyr'den bu yedi, seb'i tıvâl denen yedi sure olduğu rivayet edilmiştir.[12] *Fakat bu sure Mekkiyye, 'seb'i tıvâl' ise Medeniyye olduğu cihetle buna ilişil-*

12 Seb'i tıvâl, sure-i Bakara'dan "Berâe"ye kadar olan surelerdir. Ki "Enfal" ile "Berâe" bir sure hükmünde olduğundan yedi sayılır.

miştir. Bazıları bu rivayetten yalnız bu âyetin medenî olması ihtimalini çıkarmak istemişse de zayıftır. Bazıları bu yediden murad الحم *demiş bazıları da bu yedi Kur'an'da inzal buyrulmuş olan meânîdir ki emr-ü nehiy, bişaret ve inzar, darb-ı emsal, ta'dâd-i niam, ahbâr-i ümemdir.*

'İbn Ömer, Mücahid ve İbn Cübeyr'den bu yedi, seb'i tıvâl denen yedi sure olduğu rivayet edilmiş.' Seb'i tıvâl Bakara suresinden Tevbe'ye kadar olan baştaki yedi uzun suredir. 'Fakat bu sure Mekkiyye, seb'i tıvâl ise Medeniyye olduğu cihetle buna ilişilmiştir.'

Bu görüş şu sebeple eleştirilmiş: "Bazıları Hicr suresi Mekkî bir suredir, dolayısıyla bu âyet nazil olduğunda henüz Medenî sureler gelmemiştir. Bakara, Âl-i İmran, Nisa, Maide, En'am, A'raf, Enfal sureleri ise Medenîdir; çoğunluğu Medine döneminde nazil olmuştur. Dolayısıyla bu âyetin daha gelmemiş surelerden bahsetmesi mümkün değildir." demiş ve bu görüşe itibar etmemiştir.

"Bazıları bu rivayetten yalnız bu âyetin medeni olması ihtimalini çıkarmışsa da zayıftır."

Seb'u'l mesânî yedi uzun sureden bahsediyor, diyebilmek için bazıları Hicr suresinin içindeki bu âyetin Medenî olduğunu söylemiştir. Elmalılı Tefsiri derin lügat tartışmalarına girmediği hâlde seb'i mesânîyi uzun uzun anlatıyor. Diğer klasik tefsirlerde bu âyetin açıklaması çok daha geniştir. Kelime tahlilleri, cahiliye şiirinden örnekler, rivayetler sayfalarcadır.

Tefsir, sözlükte "iğneyle kuyu kazmak" demektir. Bir kelimeyi tefsir edebilmek için tarih boyunca ama özellikle Kur'an'ın indiği dönemde, bütün manalarıyla o kelimeyi bilmeniz gerekir. Onun için tefsirle uğraşan biri cahiliye şiirini çok iyi bilmek durumunda.

Bazıları bu yediden murad "الحمد 'dır demişlerdir. Bazıları da bu yedi Kur'an'da inzal buyurulmuş olan meânidir ki emr ü nehiy, bişaret ve inzar, darb-ı emsal, ta'dad-ı niam, ahbar-ı ümemdir."

Seb'u'l mesânînin Kur'an'ın içerdiği manalar olduğu da rivayet edilmiştir. Bunlar; emirler yasaklar, beşaret ve inzar yani müjdeleme ve korkutma, darb-ı emsal (örnekler verme), ta'dâd-i niam (nimetleri sayma) ve geçmiş ümmetler hakkında verilen haberlerdir, demişler.

"Nitekim انزل القران علي سبعة احرف *hadis-i şerifinden de murad, bu meâni olduğu söylenmiştir. Lakin Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mesud ve İbn Abbas, Hasen, Ebu'l Âliye, İbn Ebi Melike, Ubeyd ibn Umeyr ve bir cemaat demişlerdir ki: "Bu yedi* الحمد *'in âyetleridir. Ubeyy ibn Ka'b, Ebu Hureyre, Ebu Said ibn Muallâ rivayetleriyle Resul-i Ekrem'den sallallahu aleyhi ve sellem:* ام القران هي سبع المثاني و القران العظيم الذي اعطيته [13] *hadis-i şerifi dahi vardır ki Ebu Saîd ve Ebu Hureyre hadisleri Sahih-i Buhari'de dahi mezkûrdur. Binâenaleyh* سبعا من المثاني *'den murad, Ümmü'l Kur'an olan Fatiha olduğu ve bundan dolayı Fatiha'nın* السبع مثانى *ismini aldığı ve Kur'an-ı Azîm, bunun bir tefsiri bulunduğu bu hadislerle tebeyyün etmiştir."*

Efendimiz'in (sas) bu açıklamasına göre bu âyette geçen seb'u'l mesânî, Ümmü'l Kur'an, yani Kur'an'ın anası/özü/esası/temeli olan Fatiha suresidir.

Fatiha suresi Kur'an'ın ana fikrini ve tüm kapsamını özet olarak ifade eder ki o da Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah'ı ta-

13 "Ümmü'l Kur'an o yedi ayettir. Ve bana verilen yüce Kur'an'dır." (Nesei, İftidah, 26)

nımak ve O'nunla ilişkimizi kulluk üzere bina etmektir. Fatiha suresi bu özü anlatmayı bir yakarış şeklinde yapar. Dolayısıyla aynı zamanda bir duadır. İnsanın her iki hayatını kuşatan temel isteklerinin hepsini kuşatan bir duadır.

Bu arada tekraren belirtelim ki İslam'da insanların çeşit çeşit ihtiyaç ve talepleri için sadece belli bir kesimin veya birkaç kişinin bildiği ve öğrenebilmek için onları razı etmemiz gereken dualar yoktur. Size birisi böyle bir dua ya da birtakım güçleri harekete geçirecek sırlı kelimeler bildiğini söylüyorsa bunun bir iddiadan başka bir şey olmadığına emin olabilirsiniz. Bu iddiaların o insanlara ne büyük çıkarlar sağladığını düşünün. Böyle bir bilgi uydurulduğunda bunun maddi veya manevi bir güce nasıl tahvil edilebileceğini hayal edin. Düşünün bir dua var, bir tek ben biliyorum ve siz o duaya muhtaçsınız. Bunu da sizin üzerinizde bir karizma oluşturarak ihsas ettiriyorum. "İnsanlar böyle mesnetsiz iddialara inanır mı?" diyeceksiniz. Unutmayalım ki insanlar her şeye inanır. Nice iyi eğitimli, üniversiteli, çok akıllı, çok zeki insanlar medyumlara, büyücülere, falcılara inanıyor ve onların iddia ettiği imkânlara kavuşmak için servetler akıtıyorlar.

Umberto Eco diyor ki: "Bir insan Tanrı'yı reddettiği zaman hiçbir şeye inanmaz hâle gelmez, her şeye inanır hâle gelir." Müthiş bir cümledir. Mesela Pendik'e gideceğiz. Bunun doğru, kısa, güvenilir ve emin bir yolu var. O yolu bıraktıktan sonra her yola girebiliriz artık. Çünkü Pendik'e gitmek zorundayız. Çünkü inanmak zorundayız, güvenmek zorundayız. Bir şeye dayanmak zorundayız. Varoluşumuzu bir şeyle açıklamak zorundayız. En basit düşünen bir insan bile kendi var oluşunu kendine izah etmek zorunda. Nereye doğru gidiyorum, bu hayatın anlamı ne? Bir insan vahyin rehberliğini bırakırsa sonra hangi çağrıya uyarsa uysun fark etmez, o yolun doğru bir yere çıkma ihtimali yoktur.

Bu nedenle insanların zayıf anlarını kollayarak onlara sırlı dualar pazarlamaya kalkanlara itibar etmemek gerekir.

Bu küçük aradan sonra tekrar konumuza dönecek olursak, وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ "Sana seb'u'l mesânîyi ve Kur'an-ı Azîmüşşân'ı verdik." âyetinden, gramer kurallarına göre seb'u'l mesânî Kur'an dışında bir şey olması gerektiğini anladık. Ama rivayetler "Fatiha"dır diyor. Peki, "Fatiha Kur'an'ın içinden midir yoksa giriş bölümü müdür?" sorusuna nasıl cevap vermişler? Her kitabın bir giriş bölümü vardır. Hızlı okuma taraftarları genellikle kitapların giriş bölümünü okumazlar. Fakat bir kitabın giriş ve sonuç bölümlerini okur, fihristine de göz gezdirirseniz aşağı yukarı o kitap hakkında sizde bir kanaat oluşur. Kitabın tezi, neyden bahsettiği, hangi yöntemle anlattığı anlaşılır. Fatiha da böyledir, demişler.

"Ve demek ki سبعا من المثانى *'de "min", yalnız teb'iziyye değil, aynı zamanda beyâniyyedir.*[14] *Mesanîden yedi mesânî demektir. Yani Fatiha'yı teşkil eden yedi âyet, mesânîden, Kur'an'dan olduğu gibi başlı başına yedi mesânîdir. Ve binâenaleyh bütün Kur'an'ın bir vasfı olan mesânî mefhumu burada müstesna bir sûrette katlanmıştır."*

"Mesânîden" ibaresi yedi mesânî şeklinde anlaşılacak olursa, "başka mesânîler de var, burada yedi olan kastediliyor." demek olur. Yani Fatiha'yı teşkil eden yedi âyet, mesânîden, Kur'an'dan olduğu gibi başlı başına yedi mesânîdir.

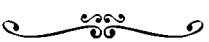
Peki Fatiha'ya niçin "mesânî" denmiş? Mesânî, "çok tekrarlanan yedi" demektir. Henüz Kur'an-ı Kerim'in nüzulü devam ediyor. Hicr suresi Mekkî bir suredir. Buradan Kur'an'ın tama-

14 Malumdur ki "min"in beyâniyye olması teb'iziyye manasını ıskat etmek lazım gelmez.

mı nazil olduktan sonra en çok tekrarlananın Fatiha olacağını anlıyoruz. Daha Kur'an'ın nüzûlü tamamlanmadan Fatiha'nın önemine ve onun ne kadar çok okunacağına dair âyet nazil oluyor, demektir.

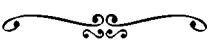
"Her namazın her rekatında okunan, zammı sure ile katlanan, Kur'an'ın her hatminde, duaların evvel ve ahirinde tekrar edilen, "nun" ve "mim" fasılalarıyla iki nağme üzerine cereyan eden, her âyeti çifte bir mazmunu ihtiva eyleyen ve hey'et-i umûmiyyesi dareynde ibadın a'zâm-ı makasıdına hidayetle Allah Teâlâ'ya hamd-ü senâ hakikatinde toplanan ümmü'l Kur'an, hakikaten her senâya layık öyle mesnâ ve müstesna bir nimet-i uzmâdır ki ancak hakikat-i Muhammediyye'nin mazhariyyet-i mümtazesindendir."

Fatiha'nın Kıymeti

Mesânî aynı zamanda Kur'an'ın bir vasfıdır. Çünkü Kur'an sürekli tekrarlanmaktadır. Fatiha müstesna bir sûrette katlanmıştır. Yani bütün Kur'an devamlı okunmaktadır ama Fatiha her namazın her rekâtında okunan, zammı sure ile katlanan, Kur'an'ın her hatminde, dualarn evvel ve ahirinde tekrar edilen, nun-mim fasılalarıyla akıp giden bir suredir. Fasıla her âyetin son harfi demektir. Fatiha'nın âyetlerinin son harfi nun ve mim harfleriyle biter. İki nağme üzerine cereyan eden nun ve mim harfleri duygu harfleridir. Zira bu iki gunne harfi ağlama sesidir. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ Fatiha'nın her âyeti çifte bir mazmûmu ihtiva eyler yani derin derin, kat kat anlamlar taşır. Fatiha, hakkında müstakil tefsirler yazılan bir suredir.

Elmalılı devamında diyor ki:

"Bu surenin heyet-i umûmiyyesi, yani bir bütün olarak içerdiği mana Allah'ın kullarının iki cihanda en büyük maksatlarına ermelerinin yolunu gösterir."

İnsanın iki dünyası için en mühim hedefleri (a'zâm-ı makasıd) nedir? Nice akıllı insanlar bu sorunun peşinde ömür tüketmişler, hayat merdiveninin son basamağına geldiklerinde ise merdiveni yanlış duvara dayadıklarını görmüşlerdir. İlk nazil olan surelerden olan Fatiha himmetimizi teksif edeceğimiz hedefin ne olduğunu bize açık ve kesin bir dille anlatır.

İnsanın en mühim hedefi ne olmalıdır? اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ A'zâm-ı makasıd odur. "Ya Rabbi! Bizi iki cihanda da en doğru yola hidayet et." Elmalılı diyor ki: "İbadullahın en büyük hedefi Allah Teâlâ'ya hamdü senâ hakikatinde toplanmıştır."

Allaha Teâlâ'ya hamd etmek ne demektir? Allah Teâlâ'ya nasıl hamd edilecek?

"Allah" ne demek? "Allah buyurdu." ne demek? "Allah böyle istedi." ne demek? "Allah böyle takdir etti." ne demek? Allah'ın buyurdukları, takdir ettikleri, diledikleri, bizi yaratırken hiç kimseye sormadan bize verdikleri ya da vermedikleri kötü olabilir mi? Sen nasıl bir Allah'a inanıyorsun? Bütün bu sorulara cevap veriyor Fatiha.

Hamd Nedir?

Şükür nimetler karşısında yapılır. Hamd ise her durumda yapılır. Bana verse de vermese de bütün güzellikleri, iyilikleri yarattığı ve bu nedenle de esasında bütün övgüler O'na mahsus olduğu için O'na hamd ederim. Benim kalbimde en üstün yer O'nundur. O'ndan daha değerli bir şey yoktur. Bu açıdan bakıldığında hamd, her durumda kulun Rabbinden razı olduğunu

gösteren bir mertebedir. Hamd eden kendisine ulaşsın ulaşmasın, nimetlerin sahibinden razıdır, O'nu över ve O'nunla barışıktır. İşte Fatiha bu anlayışın öğretilmesiyle başlar. Bu öğretisiyle Fatiha, insanın iç dünyasındaki karmaşaya, isyana, inkâra, bunalıma son veren çok büyük bir nimettir.

Aslında nimetlerin eksikliğini düşünmemizin temelinde, alıştığımız nimetlerin gözümüzde önemsizleşmesi vardır. Mesela yürüyebiliyoruz, "Ne var bunda, yürüdüğümüz için de mi şükredeceğiz?" diyoruz. Sıradan bir şey, kalkarsın ve yürürsün. Özürlü çocukları olan annelerin yıllar süren tedavilerden ne umduklarını soranınız oldu mu hiç? Diyorlar ki: "Oturabilmesini ve kaşığı ağzına götürebilmesini umuyorum." Yürümek bize nimet gibi görünmüyor. Sabah olunca güneşin doğması nimet gibi görünmüyor. Yağmurun yağması, kış gelince kar yağması, yaz gelince havaların ısınması nimet gibi görünmüyor. "Bahar gelir ağaçlar çiçek açar, bunlar bin yıllardır olan şeyler." diyoruz.

Peki, insanların çoğunluğuna göre nimet nedir? Gardırobunu her yıl yenilemesi ya da on beş çeşit yemekle sofraya oturması mı? Nimet konusunda kafamız çok ters çalışıyor. Ters çalıştığı için çoğunluk mutsuz. Çocuğuyla, eşiyle, eviyle, giyim kuşamıyla ilgili öyle şartlar var ki hayalinde, onun mutlu olması için âdeta bütün gezegenlerin aynı hizaya dizilmesi lazım. Evrende çok nadir görünen olaylar vardır, onunki de öyle. Bu duyguları az veya çok hepimiz yaşıyoruz. Ama aklını nefsinin hizmetine vermiş bir insan neler istiyor, neler hayal ediyor?

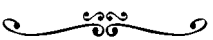
Hamd makamı, insanın Rabbinden gelenlere razı ve memnun olma hâlidir. Kişinin Allah'tan geleni, olmasını beklediği şey gibi karşılamasıdır. Hamd mertebesinin hangi durumda olursa olsun, her insan için mümkün olması da bu bakış sayesindedir. Zira güneş herkesin üstüne doğar, yağmur herkes için yağar. Rabbimizin özel olarak birilerini imtihan etmek

için verdiği ekstra nimetlere değil de yaygın olarak herkesin istifadesine sunduğu nimetlere odaklanırsak, O'na şükretmek de hamd etmek de istisnai bir durum olmaktan çıkar. Bu meyanda Fatiha suresi, bir nimet-i uzmâ olarak en büyük şükür vesilesidir. En büyük nimet, Fatiha'dır. "Fatiha'mız var bizim" diyeceğiz, şükredeceğiz.

Fatiha *"Öyle mesnâ, öyle müstesna bir nimeti uzmâdır ki ancak hakikat-i Muhammediyye'nin mazhariyyet-i mümtazesindendir."* Burada Fatiha, Peygamberimiz'in mazhar olduğu mümtaz nimetler arasında sayılıyor. Efendimiz'i (sas) seçkin kılan özellikler arasında Fatiha suresinin Onun ümmetine verilmiş olması zikrediliyor. Rabbimiz Ona verdiği nimetleri sayarken, "Sana biz başka peygamberlerden farklı olarak Fatiha'yı ve seb'u'l mesânîyi ve Kur'an-ı Azîmüşşân'ı verdik." diyor.

"Görülüyor ki 'Sana, seb'i mesâniyi ve Kur'an-ı Azîm'i inzal ettik.' buyurulmayıp 'verdik' buyurmuştur. Zira murad, yalnız nazm-ı celîlin değil, ondaki hakâyık ve metalibin de bilfiil bahşedilmiş olduğunu beyandır. Düşünmeli ki o ne büyük nimet ne büyük saadettir."

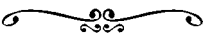
Elmalılı'ya göre burada "indirdik" denilmeyip "verdik" denilmesi, bu kelamın muhtevi olduğu hakikatlerin ve indirilmesindeki dünyevî-uhrevî faydaların Efendimiz'in şahsında ümmet-i Muhammed'e bahşedilmiş olduğunu gösterir. Buna göre bu ifade bildiğimiz, bilmediğimiz bütün hayırların Kur'an ve hususen Fatiha ile bize bahşedildiği anlamına gelir.

Değerliyle Değersizi Ayırt Edebilmek

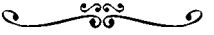
Elimizde Fatiha gibi büyük bir nimet var. O zaman biz ne yapacağız?

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجاً مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Sakın o kafirlerden birtakımlarını zevkiyap ettiğimiz şeylere göz atma ve onlara karşı da mahzun olma da mü'minlere kanadını indir." (Hicr, 88)

"Sakın o kafirlerden birkaç çiftini, birtakımlarını zevklendirdiğimiz metâa göz atma, bunlar ne kadar zevkli ve faideli görünürse görünsün o seb'u'l mesânî, o Kur'an-ı Azîm nimetinin yanında hiçtir."

Bir önceki âyette Rabbimiz te'kidli bir ifadeyle bize Kur'an'ı ve Fatiha suresini indirmiş olmasının büyük bir nimet olduğunu zikrettikten sonra bu âyette kafirlere verdiği mala mülke imrenmeme hususunda bizi uyarıyor. Öncelikle Efendimiz'den (sas) öğrendiğimize göre, birine dünya malı verilmesi onun Allah katında değerli olduğunu değil aksine Yüce Allah'ın dünyaya hiç değer vermediğini gösterir. Efendimiz'in (sas) buyurduğuna göre, "Dünyanın, Cenab-ı Hakk'ın yanında bir sinek kanadı kadar kıymeti olsaydı, kafirler ondan bir yudum su içemeyeceklerdi." (Tirmizi, Zühd, 13)

Rabbimiz peş peşe gelen bu iki âyetle bize âdeta, "Senin elinde Kur'an var, Fatiha var; asıl nimet budur." demiş oluyor. Bize Kur'an verildi diye şükretmek geliyor mu hiç aklımıza? Nelere şükrederiz biz? Neyi önemsiyorsak ona. Burada Rabbimiz bizi ikaz ederek, "Ben sana o kadar kıymetli bir şey verdim ki sende Fatiha var, Kur'an var, sakın birtakım kafirlere, imansızlara verdiğim dünya nimetlerine göz dikme." demiş oluyor. Sonuç olarak elinde Kur'an ve Fatiha gibi büyük bir nimet olan kişi, bir rivayette geçtiğine göre başkasına verilen nimeti kendisine

verilenden üstün görürse Allah'ın yücelttiğini küçültmüş; küçülttüğünü de yüceltmiş olur.

Elmalılı da dünya nimetlerini Kur'an nimeti ile mukayese edenlere diyor ki: *"Bunlar ne kadar zevkli ve faydalı görünürse görünsün, o seb'u'l mesânî, o Kur'an-ı Azîm nimetinin yanında hiçtir."*

Kur'an öyle bir nimettir ki bizi, inançlarımız, nihai hedeflerimiz ve hakikat konusundaki algılarımız hususunda yanılmaktan korur. Böylece hiçbir sapmaya düşmeden dosdoğru yol üzerinde ilerleriz. Bir de aksini düşünelim. Adama her şey verilmiş fakat neye inanacağını, hayat çizgisini hangi hedefe oturtacağını, Allah'tan ne isteyeceğini ve nasıl isteyeceğini bilmiyor. Sınırlarını bilmiyor. Hedefini bilmiyor. Çizdiği yol yanlış, hedef yanlış. Ne kadar büyük bir mahrumiyet!

Bir de -güya- Kur'an'a ve onun en yüce nimet olduğuna iman ettiğini söyleyen bizlere bakalım. Gerçekçi bir öz eleştiri yapalım. Bir örnek vermek istiyorum: Ramazanda mukabele okurken bir gün cemaat camii görevlilerinden şikayet etti. Pek çok cami görevlisinin, makamı temsil etme noktasında gerektiği gibi olmadığından yakındı. Cemaate sordum. "İçinizde ben çocuğumu imam yetiştirmeyi hayal ediyorum ve o şekilde yönlendirip hazırlıyorum, diyen var mı?" Üç yüz kişilik cemaatten bir kişi çıktı. Bu da bizim Allah'ın yücelttiği makamlara verdiğimiz önemi gösteren çok mühim bir örnektir.

Ben dinî ilimleri, Kur'an ilmini, Kur'an ile meşguliyeti, Kur'an bilgisini, Kur'an'a vukûfiyeti küçümsemenin envâi çeşidini görüyorum. Uzun yıllar bir yere derse gitmiştim, birkaç senedir gitmiyordum. Cemaatten biri, "Bizi bıraktınız hocam." dedi. Dedim ki "Evet oraya gelemiyorum ama siz ders yaptığımız yere gelebilirsiniz, biz derslere devam ediyoruz." "Çocukların bale dersleri, dans dersleri, yüzme dersleri vs. vakit olmuyor." dedi. Bu bir öncelik meselesidir. Herkes vaktini önceliklerine göre

planlar. Haftada bir saatini vaaz dinlemeye, bir derse katılmaya ayıramıyorsan, ben senin evine de gelsem bir işe yaramaz ki. Çocuk yetiştirenler için söylüyorum. Misal, erkek çocuklarınızı -kariyeri ne olursa olsun- bir seyahatte, bir toplulukta, evine misafir geldiğinde önlerine geçip namaz kılabilecek donanımda yetiştirmiyorsanız, önceliklerinizde ve hayat programınızda problem var demektir.

"Zira o (Kur'an) صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ *'dir.*[15] *Bunlar ise delâl-ü gazaptan gayr-i salim, sonu fena metâ-ı gururdur. Onun için onlara göz uzatma, imrenme, kıskanma* وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ *Ve onlara mahzun olma yani iman etmediklerinden ve o mallarla fukarâ-yı müslimîne ve dine hizmet etmediklerinden dolayı gam yeme.* وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ *Ve müminlere kanatlarını indir. Kemal-i tevazu ve şefkat ile maiyyetine al."*

Sapıtma ve gazaba uğramadan korunmamış, sonu fena bir metâ-ı gurur, insanı görünüşüyle aldatan, hayır zannederken şerre uğratan aldatıcı dünya malıdır. Yani onlara imrenip kıskanmayacağın, sana verilmedi diye üzülmeyeceğin gibi "Bu insanlar niye iman etmiyorlar, niye hakkı kabul etmiyorlar, yeryüzünde bu kadar gariban varken niye umursamıyorlar." diye de üzülme.

Bazen inkârda, israfta, gösterişte yarışanları incelemek, konuşmak, ayıplamak bizi o kadar meşgul eder ki kendi yapmamız gereken kulluğu unutur; kötülüğü kötülediğimiz için yeterince iyilik yaptığımızı zannederiz. Bu da bir gaflettir. Kötülüğün yaygınlığına ve gücüne üzülmek, bizde iyilik yapacak istek ve enerji bırakmıyorsa burada düştüğümüz tuzağı görmek lazım.

15 "Kendilerine nimet verilenlerin yolu(dur), gazaba uğrayanların ve sapkınların değil." (Fatiha, 7)

Başkasının hatalarına üzülmekle geçirilecek zamanı iyiliği ikame etmek için sarf etmeye davet ediyor bizi Rabbimiz.

Biz süreçten sorumluyuz, neticeden değil. Benim vazifem güzeli anlatmak, hakkı söylemek, mesajımı en doğru şekilde iletmektir. Sonuç ne olur ben bilemem, ondan sorumlu değilim. Peygamberimiz'in sahabesinden olup sonra irtidat eden, dinden çıkan var. Peygamberimiz'le yirmi yıl beraber olup da Müslüman olmayan var. Ebu Cehil'i düşünelim; Arap dilini, belagatini nihai noktasına kadar biliyor, âyetleri anlıyor. Hepsini biliyor da iman etmiyor. Biz insanların inkârlarından ve bilinçli bir seçimle girdikleri yollardan sorumlu değiliz. O yüzden *"وَلاَ تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ Buna da üzülme, iman etmedikleri için gam yeme, وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ müminlere kanatlarını indir. Kemal-i tevâzu ve şefkat ile maiyyetine al."* Sen kendi yapacaklarına odaklan, onlarla ilgilen, deniyor.

Bize ihsan edilen Kur'an ve İslam nimetini azımsayıp inkâr edenlere verilen mala mülke, şatafata, mevkilere, içine daldıkları hazlara gözümüzü dikersek ne olur? Bu noktada aklımıza Huneyn Savaşı sonrası ganimetlerin dağıtılma sahnesi geliyor.

Siyer Bilgisinin Kıymeti

Siyer Kur'an'ın tefsiri gibidir. O yüzden Peygamber Efendimiz'in (sas) hayatını tekrar tekrar okumayı çok önemsiyorum. Ancak o zaman, günlük hayatı yaşarken ihtiyacımız olan model oluşturacak manzaralar, küçük küçük anekdotlar tarihin sayfalarından önümüze serilir.

Aile büyüklerinizden duymuşuzdur: "Babaannem şöyle yapardı.", "Kayınvalidem böyle derdi." Uzun yıllar iç içe beraber yaşadıkları için olaylar karşısında aldıkları tavırları, tekrarladıkları sözleri, anlattıkları hadiseleri âdeta ezberlemişlerdir; ne zaman yeri gelse kendiliğinden çıkar gelir dağarcıklarından o sözler,

hatıralar. Onun gibi bizler de Efendimiz'in hayatını o kadar iyi bilirsek ancak oradan kendimize modeller çıkarabiliriz.

Huneyn Savaşı'ndan sonra Efendimiz ganimetlerin çoğunu Mekkelilere dağıttı, Medinelilere ise neredeyse hiçbir şey vermedi. Yaşadıkları imtihanın büyüklüğünü düşünelim. Medinelilerden özellikle gençler konuşmaya başladılar: "Muhammed arkadaşlarını, akrabalarını buldu, bizi unuttu. Fedakârlık yaparken biz ama nimet dağıtılırken onlar. Hiç adil değil." Bu sözler Efendimiz'e aktarıldı. Anlatan râvi diyor ki: "Efendimiz o kadar sinirlendi ki alnındaki damarlar şişti. Sonra kendi kendine; 'Kavmi Musa'ya bundan daha ağırını söylemişlerdi de o sabretmişti.' dedi." Ne demişti Hz. Musa'nın kavmi? "Herkes Allah'ını görüyor, bize de görünen bir Allah yap!" Kur'an'dan öğrendiğimize göre putperestleri görüp böyle demişlerdi. Ve Efendimiz dönüyor Medinelilere diyor ki: "İnsanlar önlerine davarlarını, koyunlarını katıp giderken siz benimle Medine'ye dönmeye razı değil misiniz?" Yani sizin en büyük servetiniz, en büyük hazineniz benimle komşu olmak, benim sizin içinizde olmam, Mekke'de kalmayıp oraya dönmem. Ben, onların kalplerini İslam'a ısındırmak için onlara böyle mal mülk dağıttım. Sizin kalbinizin İslam'da kalması için böyle bir şeye ihtiyacınız mı var?

Bunu çok iyi anlamaya çalışalım. Yasal olarak başörtüsüyle yapılamayan şeylerin sayısı azaldıkça başörtüsünden vazgeçenlerin sayısı arttı dikkat edelim. Elimizdeki zenginliğin kıymetini bilmemek, dünyanın şatafatına, hazlarına imrenmek, daha doğrusu değer ölçütlerimizin değişmesi bizi bu noktaya getirir. Kur'an'ı doğru dürüst okuyamayan, mealini bir kez olsun baştan sona gözden geçirmeyen, peygamberinin ahlakını bilmeyen, merak da etmeyen ama dünyaya dair her şeyi en ince ayrıntısına kadar öğrenen, nefsani hazları herhangi biri gibi tadan, dünya ehli

içinde kabul gören ve hiçbir şeyden geri kalmak istemeyen birinin rotasının değişmesinden daha doğal ne olabilir?

مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ

"(Ey inkâr edenler!) Allah müminleri, pisi temizden ayırmadan bulunduğunuz hâl üzere bırakacak değildir." (Âl-i İmran, 179) Evet herkes, her şeyi yapamayacaktır. Habis olanla tayyip olan birbirinden ayırt edilene kadar Allah müminleri kendi hâllerine bırakacak değildir. Müminlerin içinde de çürükler ve temizler var; onları ayırt edeceğim, çeşit çeşit imtihanlardan geçecekler, bazı mahrumiyetler yaşayacaklar, yeri gelecek biraz geride durmaları, arka planda kalmaları gerekecek, diyor âyet. Ne yapacaksın o zaman?

Huneyn Savaşı'ndan sonra Efendimiz'in Medinelilere dediği gibi: Sen ne bakıyorsun o kafirler çok zenginmiş, dünyayı dolaşıyorlarmış, güç onların elindeymiş... Sen ona ne bakıyorsun, biz sana Kur'an-ı Azîmüşşân'ı verdik, Fatiha'yı verdik. Kur'an herkese verildi ama herkes Kur'an'a vakıf değil. Yani ezberleyen az, güzel okuyan daha da az, anlayan hepten az. Herkes Kur'an ehli olamaz. Seb'u'l mesânîyi ayrıca söylemesi çok mühim. Fatiha'yı bilmeyen var mı? Ümmet-i Muhammed içinde dört yaşından büyük herkes Fatiha'yı biliyor.

Bir nimete çok alıştığınız zaman o nimetin bizim için normalleştiği olur, nefes almak gibi gözümüze önemsiz görünür. Çok kıymetli olduğu hâlde değerini bilmiyoruz. Fatiha da böyle. Demek ki Fatiha'dan mahrum kalmak, Kur'an'dan mahrum olmak nasıl bir mahrumiyet. Allah Teâlâ sevdiğine, değer verdiğine Kur'an'ı verdiğini söylüyor. Efendimiz'e (sas) söylüyor bunu.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ Âyetin bir de bu tarafı var. Efendimiz iman etmeyenlere de üzülüyor. Onlar iman etmediler, cehennemlik olacaklar diye çok üzülüyor. Çünkü biliyor Efendimiz, "Benim bildiğimi bilseydiniz evlerinizde duramazdınız." diyor. "Benim

bildiğimi bilseydiniz çok ağlar, az gülerdiniz." diyor. (Müslim, Küsûf, 1) Dünyanın nereye doğru gittiğini biliyor Efendimiz (sas); bizi neyin beklediğini biliyor. Hesabı, mizanı biliyor. Ve gidişatı gördüğü için inanmayanların akıbetine üzülüyor.

Bu nokta çok önemli. Üzüntünün bizi işgal edip elimizi kolumuzu bağlaması; düşünemez, harekete geçemez hâle gelişimiz şeytandandır.

Çevremize baktığımızda bazı insanların üzüntüden beslendiğini görürüz. Âdeta "Hangimiz daha üzgünüz?" yarışması düzenlenmiş de hepimiz o yarışmaya katılmışız. Hangimizin çektikleri daha acıklı? Hangimiz çocuklarından, kocasından, kayınvalidesinden daha çok çekti? Hangimizin doğumu daha sancılıydı? Hangimiz daha çok fakirlik çektik? Kadınlar toplanınca çoğunlukla bunları konuşuyorlar. Yaşlılar hakeza. Öğrencilere bakıyorum okuduğu bölümden, sınavlardan şikâyet etmeyen yok sanki.

Üzüntü şeytandandır. Hele hele kronik üzüntüler. Mümkünse böyle bir psikolojiye girmemek, girmişsek hemen oradan çıkmak lazım.

Efendimiz'in (sas) اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ dediğini unutmayalım. "Allah'ım geçmiş için üzülmekten, gelecek için kaygılanmaktan Sana sığınıyorum." (Ebu Davud, Vitir, 32)

Üzüntüden zevk alanların bir başka özelliği de kendilerine acımaktır. Kendine acımak kadere razı olmamaktır. Herkesin çektiği üzüntü kendine göredir. Acılarımızı yarıştırmayalım. Seninki kulağa çok acıklı geliyor ama senin de dayanıklılığın ona göre. Diğerinin dayanıklılığı daha az. Sen beş birim acı çekmişsin o iki birim acı çekiyor ama bir de hissedilen var. Belki de onun hissettiği seninkinden daha fazla çünkü algıları çok kuvvetli. Bu yüzden bilelim ki dünyadaki en zavallı kişi biz değiliz, en büyük haksızlık bize yapılmadı. Bizim çevremizdekiler en zalim insanlar değil. Bu bizim imtihanımız, o onun imtihanı. Hepimizin im-

tihanları var. Elbette o imtihandan çıkmak için çaba sarf ederiz ama imtihanlarımızla barışık olmak kaderden razı olmaktır.

Kaderle barışık olmamız gereken konulara dair şöyle bir kriterimiz olabilir: Ahirette sorulmayacağımız şeyler yüzde yüz takdir-i ilâhidir, ruh sağlığımızı korumak için onlarla barışık olmamız gerekir. Ahirette sorulacağımız şeylerdeyse değişen oranlarda bizim de payımız vardır. Mesela Allah Teâlâ bana niçin boyun 1.70 değil de 1.60 diye sormayacak. Çünkü O seçti, O karar verdi. Bana verdiği imkânlar dahilinde yapabileceklerimi ve yapamayacaklarımı bilip bunlarla barışık olmam gerekiyor.

Bize kapalı olan kapının karşısında bekleyip durursak, her şeyi eksik görüp mutsuz olmamız kaçınılmazdır. Nereye bakacağız? Onu da söylüyor Rabbimiz: وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ "Sen kanatlarını müminlere indir." (Şuara, 215) Dostlarımız müminlerden olsun. Yakın çevremiz namaz kılanlardan olsun. Allah'a iman eden herkese yakın olup mütevazı davranalım. Âdeta pergelin bir ayağı sabit, öbür ayağı evreni dolaşan semazenler gibi olalım. Dönüp dönüp geldiğimiz yer, müminlerin yanı olsun.

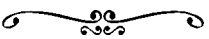
Ahirete hakikaten inanan hiç kimse ne kadar prestijli, müreffeh, zevkli, seçkin ve çekici olursa olsun, kafirlerin hayatına imrenmez, onların yanında izzet ve şeref aramaz.

Bir sonraki âyet bu kesin ayrımdan sonra alınacak tavrı açıklıyor.

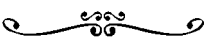
Apaçık Uyarıcı

وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ

"Ve de ki haberiniz olsun; ben o nezîr-i mübîn'im ben."(Hicr suresi, 89)

"Ve de ki: إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ Ben apaçık bir nezîr-i mübînim. Allah'ın azabından korkutmaya memur, hak ve hakikati beyan eder, o fasih ve beliğ, maruf münzirim."

Nezîr, korkutan demektir. Ama nasıl bir korkutmadır bu? Biraz da olsa açıklamaya çalışalım: "Beşîran ve nezîra" müjdeleyen ve korkutan demektir. Bu iki sıfat bütün peygamberlerin özelliği olarak Kur'an-ı Kerim'de zikredilir. Müjdelemeyi anlıyoruz. İman edersen, Allah yolunda gidersen, Allah'ın senden istediklerine riayet edersen, sana Cenab-ı Hakk'ın mağfireti var, cennetleri var.

Nezîr'i "korkutan" diye çevirdiğimizde bu sıfatı taşıyan biri olarak zihnimizde canlanan peygamber çok da yakın hissedeceğimiz birisi olmayabiliyor. Oysa nezîr, insana neticeyi anlatarak girdiği yolun sonunda onu bekleyen akıbeti önceden haber vererek bizi uyaran demektir. Zihnimizde uyandırılan fantastik, gerçekliği olmayan ve travma oluşturacak bir korkutmadan bahsetmiyoruz burada.

Doktorların korkutması buna güzel bir örnektir: "Sigarayı bırakmazsan kangren olacaksın." "Kilo vermezsen bu dizlerle şu yaşında yatağa bağlı kalacaksın." Veya bir işletmen var. Maliyecin diyor ki: "Çok yanlış işler yapıyorsun, firma sürekli zarar ediyor. Böyle giderse altı ay içinde iflas edeceksin. Gelir yok, gider çok fazla. Bu işletme nasıl yürüyecek?" diyor. İşte nezîr budur. Böyle yanlışlar yaparsan başına ne gelecek, onu sana önceden bildirir. Namaz kılmazsan, önüne geleni helal-haram demeden yersen, geceleri kalkıp Allah'ın affı için, Allah'ın yardımı için yalvarmazsan, dua etmezsen ne olacak hâlin? Zikrin yok, niyazın yok, duan yok, abdestli gezmiyorsun, kıbleye dönmüyorsun, secdeye kapanmıyorsun. Allah ile arandaki bütün hatları bile bile kesmişsin. Bu gidiş nereye? "Şimdi nereye gideceksiniz?" (Tekvir, 26)

Uyarılmak bu çağın insanının pek hoşuna gitmiyor. Hiç kimse korkutulmak istemiyor. "Bize dini sevdirerek anlatın." diyorlar. Oysa Kur'an-ı Kerim'de müjdeler de var, ikazlar da. Hiç kimse kendisiyle ilgili kötü bir şey duymak istemiyor. Çok karamsar bir çağdayız, nezîr âyetlerini duymaya mecalimiz yok. Biraz rahatlamak, hayata biraz iyimser bakmak istiyoruz.

Peki, yolun sonunda bizi bekleyen olumsuzlukları haber veren âyetleri ne yapacağız? Efendimiz'i (sas) düşünelim, ne yapacak? "Siz ve putlarınız cehennem odunusunuz." (Enbiya, 98) âyetini Mekkelilere söylemeyecek mi? Rabbimiz peygamberlerin görevlerinin müjdelemek kadar akıbeti göstererek uyarmak olduğunu sayısız âyette vurguladıktan sonra "Eğer Peygamber (sas) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette Onu kıskıvrak yakalardık. Sonra Onun can damarını koparırdık. Hiçbiriniz buna mani olamazdınız." (Hakka, 44-47) buyurarak kendisine indirilen vahiyden hiçbir şey gizlemeyeceği gibi hiçbir şey eklemeyeceği konusunda da uyarır. "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphe yok ki Allah kafirler topluluğunu hidayete erdirmez." (Maide, 67) Peygamberimiz'e muhataplarının hassasiyetleri veya başka gerekçelerle vahyin bir kısmını gizlerse görevini yapmamış sayılacağı açıkça ifade edilir. Tebliğ konusunda insanlardan korkmaması gerektiği, çünkü Allah'ın Onu koruyacağı da ilave edilir.

Peygamber Allah'ın azabını insanlara bildirmek, akıbetleri hakkında onları uyarmakla memur. Peki, biz bu azabı nasıl düşüneceğiz ki bizi anlamsız korkulara gömerek dinden uzak tutmak yerine O'na yaklaştırsın.

Bu konuda kendi yaklaşımımı size açıklayabilirim:

Ben Kur'an-ı Kerim'in sadece beni rahatlatmak için inmiş bir kitap olduğunu düşünmüyorum. Okuyunca ferahlıyorsun,

şu işin için, bu işin için okuyorsun, ölülere okuyorsun, başın sıkışınca okuyorsun, hepsine eyvallah. Fakat Kur'an bundan mı ibaret? Bir toplulukta arkadaşlar Kur'an-ı Kerim okuyunca nasıl ferahladıklarından bahsettiler. Dedim ki anlamıyorsunuz da ondan. Tabii şifadır, illaki bir ferahlama vardır. Fakat anlayarak okursanız Kur'an, yeri gelir sizi dehşete düşürür, akıbetiniz hakkında korkuyla dolarsınız. İşlerin hakikatini görür, uğruna ömrünüzü geçirdiğiniz şeylerin anlamsızlığıyla burun buruna gelirsiniz. Bu ve pek çok sebep yüzünden Kur'an okurken her zaman ferahlamıyorum.

Temsilde hata olmasın. Kur'an-ı Kerim âdeta bir ahiret seyahat acentesinin seyahat öncesinde nereye gittiğimize dair elimize tutuşturduğu bir broşür gibidir. Biz de zorunlu yolcularız. Bu gemiden inme ihtimalimiz yok. Kendimizi bu gemide bulmuşuz, orası tartışılmıyor. "Niçin bu gemideyim? Beni yaratırken bana mı sordu?" gibi itirazlar ayrı bir konu. Biz gemideyiz ve bu gemi ahirete gidiyor. Geminin içindeki yer sana verilmiş. Ya kamarada kalacaksın, mevkiler, koltuklar, kürsüler verilecek veya güvertede, yerde yatacaksın yahut kazan dairesinde çalışacaksın, belki de kazana girip yanacaksın. Bütün bunlar senin imtihanın olacak. Bu geminin kendisi dünya, hedefi ise ahiret. Geminin içindeki davranışların varılacak yerdeki mevkiini belirleyecek. Peki, bu davranışlar neye göre ölçülecek? Allah onları bildirmek üzere kitap gönderiyor. Diyor ki: Bu dünya gemisi, ahirete doğru gidiyor. Orada sizi şöyle bir şey bekliyor; ne ile karşılaşacağınız tamamen sizin elinizde. Seçmekte özgürsünüz. Ve cennetteki yüksek mevkilerin zekâyla, , statüyle, kartvizitle ilgisi yok. Yani parayla, zenginlikle, cinsiyetle hiçbir ilgisi yok. Neyle ilgisi var peki? İç dünyanı tertemiz tutup Allah'a teslim olmakla ilgisi var ki teslimiyetimizin görünür olduğu yer davranışlardır. Allah Teâlâ o niyetleri, kalbi biliyor ama biz kalbe

bakamayacağımız için, "Bak şunu yapman gerekiyor, böyle bir görevin var." diyoruz.

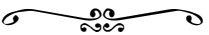
Bir insan düşünelim, kalbi, teslimiyeti o kadar kuvvetli değil. İçi hep ikircikli. O insan ne yapacak? Kitaba nasıl güvenecek? Onun bildirdiklerine nasıl iman edecek?

İnsanın iç dünyasının o kadar kuvvetli olmaması, bugünkü psikolojinin söylediğine göre büyük ölçüde çocukluk çağıyla alakalı. İman, "emn" kökünden gelir, o da emniyet/güven duymak demektir. Yani peygamberin şahsına, getirdiklerine güvenirseniz inanabilirsiniz. İnsandaki o güven duygusu, o iyimserlik, o huzur kalbine ne zaman konuyor? 0-2 yaş arasında. Psikoloji böyle söylüyor. Gelmişiz şu yaşa, şimdi ne yapabiliriz? Bu bilgileri geçmişi yargılamak için kullanmak yerine geçmiş yaralarımızı tedavi etmek için kullanalım. İnsanlara güvenemeyen biri için herkes yalancı, herkes sahtekardır, bu dünyada güvenilebilecek kimse yoktur. Şunu iyi bilelim ki bu insanların imanı da sıkıntılıdır. Yani tam inanamaz o insan. O yüzden defalarca kandırılmaya mal olsa bile insanlara güvenmek, güvenmemekten daha iyidir. Aksi takdirde dünyada cehennem azabı yaşamak işten bile değildir.

İç dünyaları hep ikircikli olanlar hep bir gayret içinde olmalıdır. İki ileri bir geri ilerleme pahasına da olsa hep bir gayret içinde olmalı insan. Bu yolla insanın iç dünyası değişir mi? Evet. Diyelim ki takvayı taklit ediyorsunuz. Taklit ederek insan takva sahibi olur mu zaman içerisinde? Evet. Psikologlar bir duyguyu taklit ederek zaman içerisinde o duyguyu yaşayabilir hâle gelirsiniz, diyor. Peygamberimiz ne diyor: "Kur'an okurken ağlayın. Ağlayamıyorsanız ağlarmış gibi yapın." (İbn Mâce, İkametüssalah, 176) Yani sesinize bir hüzün, üzerinize bir huşu gelsin. Öyleymiş gibi yapın, ta ki o hâli hakikatiyle yaşayabilesiniz.

Burada şunu ifade etmek gerekiyor ki modern eğitiminin cenderesinden geçmiş birinin tam olarak inanması çok zordur.

Çünkü modern eğitim sistemi şüphe etmek, her şeyi sorgulamak üzerine kuruludur. Bütün eğitim hayatı boyunca dayatılan şey budur. Sonra birdenbire teslim olmayı beklemek akıl kârı değil. Yalnız şunu da bilelim ki güveneceği bir temel olmadan insanın sağlıklı bir hayat inşa etmesi imkânsızdır. Kimsenin imanını kimseyle yarıştırmayız ama kuşkunun süzgecinden geçerek ulaşılmış bir inancın daha sağlam olmasını umarız.

"De ki: Ben Allah'ın azabından korkutmaya memur, hak ve hakikati beyan eder, o fasih ve beliğ, maruf münzirim."

Hak ve hakikati beyan eden mübîn, yani fasih ve beliğ. Efendimiz lafı döndürüp dolaştırmaz, açık, net, öz ve etkili konuşur. Lafı döndürüp dolaştıranlar biziz. Niçin? Herkes memnun olsun istiyoruz. Bir topluluktaki eğitimli, eğitimsiz, genç, yaşlı her kesimden siyasi düşüncesi, dünya görüşü, sosyal mevkii farklı hiçbir insanı uzaklaştırmayalım, kaçırmayalım, yanlış yapmayalım istiyoruz. Veya bundan öte birilerine yaranma, menfaat elde etme, popüler olma amacı güdenler de olabilir. Efendimiz'in (sas) ise hakikati açık ve net bir şekilde beyan etmekten öte bir amacı yoktu.

Bazen kimseyi kırmadan anlatma çabası, anlatılan konuyu gölgeler, belirsizleştirir. Başımdan benzer bir olay geçti. Bir gün vaaz için bir topluğa çağrıldım. Dediler ki: "Aman hocam bunlar İslam'ı hiç bilmiyorlar. Biraz da zihniyet olarak uzaklar, aman bunlara çok güzel bir şekilde anlatın." Edebiyatta bir metot vardır, vermek istediğin mesajı gözüne soka soka vermezsin ama okur vermek istediğin mesajı kendi anlar. Ben de giderken bu tavsiyeye uymaya karar verdim. Yani ben öyle bir anlatayım ki onlar kendiliklerinden, "Çok eksiğimiz var, acaba ne yapsak ne tavsiye edersiniz?" diye sorsunlar da ben de onlara bazı tavsiyelerde bulunayım. Fakat benim "anlatma, göster" taktiğimde doz

o kadar kötü ayarlanmış ki sonuç fiyasko oldu. Vaazın sonunda bana gelen dönüş, "Biz çok iyiyiz Allah'a şükür." oldu.

Âcizane kanaatim odur ki hak ve hakikatin olduğu gibi net bir şekilde anlatılması, bana kibar davranılmasından daha değerlidir. Keşke hem kibar davranılsa hem hakikat söylenebilse. Yani keşke namazda örtün açılmış diyen teyze bunu daha nazikçe yapsa. Ama yapmıyor belki de yapamıyor. Ne yapalım şimdi? O teyzeye kızalım mı? Doğru söylüyor bak, açılmış. Ya da namazda bir yanlış veya eksiğimizi görüyor, "Namazın olmuyor." diyor. Ne yapalım o teyzeyi? Hakikat bana kibar davranılmasından daha değerlidir. Ve unutmayalım birisine "haklısın" demek insanları o kadar şaşırtıyor ki onları saldırgan bir dil kullanmaktan vazgeçiriyor.

Kur'an'ı Parçalayanlar

اَلَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ كَمَّا اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ

"Tıpkı indirdiğimiz gibi o taksimcilere. O, Kur'an'ı kısım kısım tefrik edenlere." (Hicr suresi, 90-91)

"Nitekim o muktesimlere, yani Kur'an'ı ıda ıda kılan, parça parça etmek isteyen taksimcilere, indirmiştik. وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهٗ[16] *medlûlünce hoşlarına giden bazısına inanıp bazısını inkâr etmek sûretiyle Kur'an'ı parça parça etmek isteyen ve muhtelif kısımlara ayrılmış bulunan Yehud ev Nasara'ya mukaddemâ indirilmiş olan kitaplarda böyle bir nezîr geleceği haber verilmişti, onlar ise Allah'tan korkmuyor, kısım kısım olmuş Kur'an'ı parçalamak istiyorlar. İşte ya Muhammed sen bütün bunlara o mübîn, nezîr olduğunu söyle."*

16 "Kendilerine kitap verdiğimiz bazı kimseler sana indirilen vahiyden memnun olurlar. Fakat inanç gruplarından onun bir kısmını inkâr eden de vardır." (Ra'd, 36)

Muktesim taksim eden demektir. "O taksim eden, o paylaştıranlara indirdiğimiz gibi" diyor Allah Teâlâ. Kimmiş o paylaştıranlar? Neyi paylaştırıyorlar? الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ "Kur'an'ı parça parça ediyorlar."

Her bir davranışın ruhumuza tesirleri, olumlu-olumsuz bıraktığı izler var. İşte o Kur'an'ı parçalayanlar dinin bütünselliğini gözden kaçırıp onun kapsayıcı muhtevası içinden belli bir tanesine takılmış olabiliyor. Bir örnek vereyim:

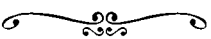
Gıybeti bırakana "hidayete erdi" dendiğini hiç duydunuz mu? Arkadaşımız hidayete erdi, gıybeti bıraktı. Hiç duymadınız. Peki "hidayete erdi" tabiri başını örtenler için niçin kullanılıyor? Başını örtenler hakkında hidayet öyküleri yazıldı/yazılıyor. Başörtüsü kulvar değiştirme demektir ve çok önemlidir. Ama niçin biz örtülüler başını örtene "hidayete erdi" diyoruz? Kanaatimce biz örttüğümüz için. Benim başardığım şey benim için âdeta bir hidayet kriteri hâline geliyor. Kalbinin temiz olduğunu düşünen din konusunda onu kriter yapıyor, öbürü bir başkasını... Herkes kendi başardığını dinin en önemli kısmı olarak görüyor. "Evet İslam'da tabii ki beş vakit namaz var ama en önemlisi ahlak." diyor mesela. Nasıl seçtin bunu? Nasıl karar verdin? Misal, Maide suresinde abdest âyetinde elinizi, kolunuzu, yüzünüzü nasıl yıkayıp, abdesti nasıl alacağımızı anlattıktan sonra Rabbimiz buyuruyor ki: "Allah size güçlük çıkarmak istemiyor. Size olan nimetini tamamlamak istiyor." Medine'de, Mekke'de abdest almak gibi zor bir şey var mı? O yılları düşünelim. Medine'nin tamamında iki tane su kuyusu var. Her evin bahçesinde kuyu var da bahçelerden dereler akmıyor... Bu şartlarda Allah beş vakit namazla beraber abdest diyor ve bunu da bize vereceği nimetin tamamını vermek istediği için emrettiğini söylüyor. Şimdi bunun dinde o kadar da önemli bir konu olmadığı söylenebilir mi?

Bu yüzden dinin içerdiği konuları önemli önemsiz, gerekli gereksiz, olsa da olur olmasa da gibi ayırımlarla parçalamamak Allah'ın kulluğunu benimsemenin zorunlu sonucudur. Allah'tan gelen her söz önemlidir. Benim varlığımın beden, ruh; his, akıl; iç dış, bireysel sosyal pek çok boyutu varsa, dinin de bütün bu boyutlara yönelik düzenlemelerinin olması, o dinin insan eliyle üretilmediğinin en açık kanıtlarından biridir. Bu yönlerden birini önemli bulup öne çıkardığımızda ve diğer yönleri ihmal ettiğimizde nasıl varlığımızın dengesi bozuluyorsa din de böyledir. Metafizik ve fizik boyut birbirinden bağımsız değil. Yaşadığımız ortamdaki renkler, kokular, bulunduğumuz ortamın manzarası, hepsi bizi etkilemiyor mu? Misal, benim elimde olsa oturduğum evin dış cephesinin güzel görünmesi kadar, oturduğum evin karşısındaki binaların dış cephesinin güzel görünmesine gayret ederim. Sıvasız bir duvara bakıyorsam benimkinin çok güzel olmasının anlamı var mı? Bizim iç dünyamızla dış dünyamız arasında etkileşim olduğu için dış dünyamızla ilgili kurallar var. Namazın rekatlarıyla ilgili sayılar var, kıbleye dönmek var. Ve bunlarla ruhumuz arasında iletişim var. Buna da "hikmet" diyoruz. Kur'an'ı parçaladığımızda hikmeti de parçalamış oluyoruz.

Hesaptan Kaçış Yok

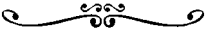
فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Ki Rabbin hakkı için, biz onların hepsine mutlak ve muhakkak soracağız." (Hicr suresi, 92-93)

" فَوَرَبِّكَ İmdi Rabbine yemin olsun ki; لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ elbette ve elbette onların hepsine soracağız... Gerek böyle muktesimlerin ve gerek

sunûf-ı keferenin cümlesini عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ *bütün yaptıklarından mes'ul edeceğiz."*

Günlük hayatın akışı içinde attığınız her adımın, yaptığınız her harcamanın hesabını vermek durumunda kalıyor musunuz? Elbette hiç hesap vermeyenler olduğu gibi her şeyin hesabını vermek zorunda olanlar da vardır.

Bizim çok kısıtlı bir bütçemiz vardı. Gençlik yıllarımızda babam emekliydi. Evin bütün alışverişini kardeşimle beraber biz yapardık. Birimiz on beş yaşlarında, birimiz on sekiz. Perde alınacak biz alıyoruz, döşemeler değiştirilecek biz alıyoruz, pazara gidilecek, zeytinyağı, bakliyat alınacak biz alıyoruz vs. Babam çok idareli bir insandı ve bir huyu vardı. Pazara giderken bize verdiği paranın tek tek hesabını vermemizi isterdi. Maydanoz 50 kuruş, dereotu 1 lira vs. Pazardan ne almışsak hepsinin listesini yapar, yanına da kaç lira ödediğimizi yazar ona verirdik. Kalan parayı da listeyle beraber kuruşu kuruşuna teslim ederdik. Hesap vermek böyle bir şey. Harcadığınız her kuruşun, geçirdiğiniz her saniyenin, girip çıktığınız her yerin hesabını verebilecek bilinçte olmak demektir.

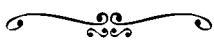
Allah Teâlâ diyor ki: Rabbine yemin olsun ki لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ Onların tamamını biz hesaba çekeceğiz. Yani herkes hesap verecek.

"Burada عَمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ *buyurulmayıp da gerek kalbî gerek bedenî gerek kavl gerek fiil ve gerek terk bütün a'mâle şâmil olarak* عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ *buyurulması ne büyük ve müthiş bir inzar olduğundan gaflet olunmamalıdır."*

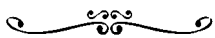

Eğer "Küfürlerinden dolayı hesaba çekeceğiz." deseydi, bir tek iman-inkâr konuları hesaba mevzu olurdu. Oysa "Amellerinden

hesaba çekeceğiz." denilerek görünen görünmeyen, zihnî, kalbî, bedenî bütün davranışlar hesaba dahil edilmiştir. Davranışların içine kalbî ameller de girer. Mesela haset, riya, kin, gayz, şefkat, merhamet, takva vb. -her ne kadar sonuçları davranışlara yansısa da başlangıç itibariyle- kalbin amelleridir. Bunlardan da hesap vereceğiz. Çünkü يَعْمَلُونَ umumi bir tabirdir. Yine mesela susmak da bir ameldir. Bazen susman gerekir, bazen susmaman. Nerede terk ediyorsun bir şeyi, nerede ifa ediyorsun, terk veya ifa her şeyin hesabını vereceksiniz. Ne söyledin ne eyledin, niyetin neydi?..

"Kur'an'ın bütün vahdetiyle küllüne iman ve itikat iddia edip de amele gelince gönlüne göre iktisam-u tefrika kalkışanlar dahi bu müthiş inzarda dahil olmuş oluyorlar."

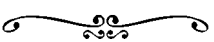
Söze gelince Kur'an'ın tamamına inandığını söyleyen ama amele gelince gönlüne göre bir kısmıyla amel edip bir kısmı sanki hiç yokmuş gibi âyetlerin arasını ayırmaya kalkışanlar bu müthiş inzara dahil olmuş oluyorlar.

Peki Efendimiz (sas) inzar görevini nasıl yerine getirecek? Bir sonraki âyet bu soruya cevap veriyor.

İnzar/ Tebliğ/ İkaz Nasıl Yapılacak?

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

"Şimdi sen her ne ile emrolunuyorsan kafalarına çatlat ve müşriklere aldırma." (Hicr suresi, 94)

"Sen sana emrolunanı çatlat-çatlatırcasına veya baş ağrıtırcasına kemal-i ısrar ile ve hiçbir şeyden çekinmeyerek memuriyetini

cehren beyan ve ifa et.[17] وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ *ve müşriklerden i'râz ile sözlerine iltifat etme, yaptıklarına aldırma, kendilerine ehemmiyet verme."*

"Sen her ne ile emrolunuyorsan" cümlesi çok önemli. Çok söylersek bıktırırız korkumuz var bizim. Hele hele çocuklarımızı bıktırmaktan korkuyoruz. Ölçü nedir, ne yapmak lazım? Çünkü فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ "Sen emrolunduğun şeyi kafalarını çatlatırcasına anlat." diyor. Öyle bir kere söyledim deyip bırakamazsın. Bu konuyu şu rivayet çok güzel açıklar: Efendimiz (sas) bir gün ashabına, "Sizden öncekiler nasıl helak oldu ben size anlatayım mı?" diye soruyor. "Evet ya Resulallah!" diyorlar. "Onlardan salih bir adam günahkâr bir arkadaşının yanına giderdi. Arkadaşını günah işlerken görür, ona 'bunu yapma, niçin yapıyorsun, bu yanlış' derdi, tebliğ ederdi. Sonra bir dahaki sefer gittiğinde, arkadaşının o yanlışa devam ettiğini görürdü. Ama bir kere söyledim benden günah gitti deyip, söylemezdi. Fakat görüşmeyi de terk etmezdi. Derken Allah kalplerini birbirine benzetti." (Tirmizi, Tefsir, 6)

İlişkide bulunduğumuz insanlarla istesek de istemesek de bir alışveriş içerisindeyiz. Ya etkiliyoruz ya da etkileniyoruz. Veya ikisi de aynı anda karşılıklı olarak cereyan ediyor. Bir ilişkide etki eden değilseniz, büyük ihtimalle etkilenensiniz. Ne yapacağız? Bu çatlatırcasına anlatmak nasıl olacak? Hem bıktırmayacağız hem kafaları çatlatırcasına anlatacağız.

Bunu bıktırmadan nasıl yapacağız?

Ben inanıyorum ki Allah kadınlara böyle bir kapasite vermiş. Bu kapasiteyi kullanmamız gerekiyor. Nedir bu kapasite? Olabildiğince renkli bir kişiliğiniz olmalı. Bunun için kendinizi kültürlü, esprili, becerikli, sevgi dolu, müşfik olacak şekilde ye-

17 Bu emrin nüzulüne kadar Resulullah davetini gizli yapıyordu.

tiştirin. Dünyada Allah muhafaza çocuğunuzun başına bir şey gelecek olsa, bir depremde veya yangın anında çocuğunuzu nasıl korumaya çalışırsanız, cehennemden de aynı şekilde korumak için çalışın. Allah'ın huzuruna vardığında kötü duruma düşmesin diye aynı gayretle koruyun. Çocuğumuzun dünyada utanılacak hâllere düşüp rezil olmasını, insan içine çıkamaz hâle gelmesini istemediğimiz gibi ahirette de o konuma düşmemesi için çabalamamız lazım.

Peki, bunu bıktırmadan nasıl yapacağız? Burada benim kendi hayatımda uyguladığım ve %90 işime yaradığını düşündüğüm bir yöntemden bahsedeyim. O da şu: Dinî konuların dışında kalan bazı mübah alanlar vardır; yeme, içme, gezme, eğlenme, giyinme kuşanma, okul eğitim, ev döşeme vs. Dikkatle bakarsak hayatımızın çoğu bu mübahlar alanında geçiyor. Eğer bu alanda sevilen bir insan olursak, muhatabımıza Allah'ın sınırlarını hatırlattığımızda bizden kolay kolay vazgeçemezler. Bunu yaparken çok rasyonel, mantıklı bir alışveriş yaptığımı düşünüyorum. Nedir o? Yeme içme, çocuklarımla eğlenceli bir hafta sonu geçirme, vakitlerini planlama, -gençlerin kullandığı tabirle- kafa olma, beraber onların izlediği filmleri izleme, olayları, teknolojiyi takip etme vs. konularında onlara uyuyorum. Bu arada "Sevilen bir yetişkin olmaya gayret edelim." derken onların kölesi olmaktan bahsetmiyorum, çünkü hiç kimse kölesiyle vakit geçirmekten zevk almaz. Biriyle vakit geçirmekten zevk almak başka şey, birini köleniz olarak görmek başka şeydir. Kendinizi paspas etmeniz sizden çok zevk alacakları anlamına gelmez.

Birlikte vakit geçirmekten, sohbet etmekten zevk alınan bir insan olmak lazım. Mesela bir arkadaş grubunuz var diyelim, sizin onlarla herhangi bir vesileyle bir araya gelmeniz onlar için önemli olmalı. Arkadaşlarınız için vazgeçilmezsinizdir. Eğer birlikte vakit geçirmekten zevk alınan birisi değilseniz, sizin

gelmenizle gelmemeniz arasında bir fark yoktur. Bir sonraki aşamada ise toplulukta gelmemenize sevinenler olur, "ay iyi ki gelmedi" derler. Siz kendinizi nereye yerleştiriyorsunuz? Renkli bir insan olursanız çocuklarınızla özellikle ergenlik çağında iyi bir ilişkiniz olur. Misal çocuklarınız şarıl şarıl yağan bir yağmurda ıslanmak istiyorlar. Bunun ne sakıncası olabilir? Çıkın, hep birlikte yağmurun altında yürüyün, paçalarınızdan sular aksın. O zaman sizinle eğlenileceğini bilirler, dışarıda kalmazsınız. Yalnız her yaş grubunun farklı ilgileri ve aktiviteleri olduğunu da belirteyim. İlkokul çağının zevkli annesi başkadır, ergenlik döneminiki başka.

Çocuklarınızla beraber sırılsıklam ıslanmışsınız, sonra siz iki cümle söylediğiniz zaman sizi can kulağıyla dinlerler. Şu hayatı jilet gibi yaşamaktan vazgeçmek gerekiyor. Ev jilet gibi olacak, üstü başı jilet gibi olacak, hiçbir yer tozlanmayacak... O zaman birlikte zevkle vakit geçirilen anne olmuyorsunuz maalesef. Mübahlar alanında çocuğunuzu canından bezdirmişseniz üzerine bir de din anlattığınızda hiç çekilmez olursunuz. Zevkli, keyifli, sürprizli, akıllı bir anne, bir arkadaş, bir dost olmak zorundayız.

Konuya bir başka açıdan bakalım: Ben otuz yıl Üsküdar'da vaaz verdim. Durumumun ne kadar zor olduğunu tahmin edersiniz. İnsanlar aşağı yukarı aynı, konular da öyle. Gıybet etmeyeceksin, insanları seveceksin, iyi geçineceksin... Din de aynı, insanlar da aynı, ben de aynı. 30 yıl nasıl biter? Bir konuyu devamlı anlatmanız gerekiyor; mesela namaz... Kaç kere söylemeniz gerekiyor? O zaman onu her seferinde olmasa da 2-3 ayda bir yeni bir dille söylemek lazım. Reklamları bile sürekli yeniliyorlar. Çikolata reklamını düşünün. 30 yıldır çikolata aynı ama reklamlar sürekli değişiyor. "Aaa bu sefer de böyle bir reklam yapmışlar, ne kadar ilginç!" diyoruz, tekrar bakıyoruz. İnsanların malını satmak için

harcadığı mesai ve parayı, namazı anlatmak için harcamazsanız olmaz. Geri kalan her şey teferruattır.

Çocuklarımız Allah'a inanıyor mu? Peygambere inanıyor mu? Kur'an'a inanıyor mu? "Namazı kılamasa" da kılması gerektiğini kabul ediyor mu? Söyleyince saygıyla karşılıyor mu? Bir toplulukta, bir iftarda mesela "Haydi hep beraber namaz kılıyoruz." dendiğinde isteyerek katılıyor mu? Benim asgari hedefim bu. Onları beslemeyi bırakmayacağız. Doktorların büyüme çağındaki çocuklara tavsiyesi her türlü gıdayı yemeleridir. Çocuklarınızı sadece patates kızartması ile büyütemezsiniz. Dinî konularda da öyledir. Onu her türlü besinle beslemeniz gerekiyor; arkadaşıyla beslemeye çalışacaksınız, okuluyla, sosyal çevrenizle, evdeki muhabbetle, okuduğunuz kitaplarla... Bir tek siz anlatırsanız, o da ömür boyu patates kızartması yedirmeye benziyor, ne kadar güzel olursa olsun. Sadece bir kişi anlatıyor ve hep aynı şekilde anlatıyor. Hep kızarak, hep küçük düşürerek veya hep kötü hissettirerek... Bir soruna sebep olan yöntemi değiştirmediğiniz sürece o sorun değişmeyecektir. Her türlü ilişkimiz için geçerlidir bu. Kürsülere çıkıp anlatanları da her şeyi çözmüşler zannetmeyin. Çünkü bir konuyu teorik olarak anlatmak çok kolaydır. Teori bellidir, uygulamak zordur. Asla vazgeçmeyin, sevilen bir kişi olmaya çalışın. Ama tekrar edelim ve unutmayalım ki: Sevilen kişi olmak paspas olmak, emir eri olmak demek değildir. Çocuğun oturduğu yerden rahatlıkla "Anne su ver!!" diye seslenebildiği kişi "namaz kılın" dediğinde ona pek itibar edilmez. Hem sevilen hem de saygı duyulan bir insan olmak gerekiyor.

Aslında benim Kur'an'dan anladığım şu ki namaz kıldırtmak birinci dereceden annelerin görevi değildir, babaların görevidir. Evde otoriteyle ilgili görevler babalara aittir. Annelerin görevi bakım ve şefkattir. Çocuğun bakımıyla ilgilenen, şefkat gösteren, çocuğunuzun yakın ilişki kurduğu, ruhunu açacağı bir anne olma-

lısınız. Bu görevlerle birlikte otoriteyi aynı kişiye verirseniz orada çatışma doğuyor. Ders çalıştırmak annelerin görevi, namaz kıldırtmak annelerin görevi, sınava hazırlamak annelerin görevi ama aynı zamanda ergenlik bunalımlarını bilmek, sorunlu ilişkileri var mı bunları bilmek, onların ruhunu da bilmek annelerin görevi. Bunlar birbiriyle çelişen görevler. Hiç kimse gardiyanına sırlarını açmaz. Babalar ne diyorlar? "Ben hem sizin bütün ihtiyaçlarınızı karşılamak için gece gündüz uğraşacağım hem de bunlarla mı uğraşacağım?" Rabbimiz onların öyle diyeceklerini bildiği için, "Ailene namazı emret ve kendin de ona devam et. Senden rızık istemiyoruz. Sana da biz rızık veriyoruz. Güzel sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır." diyor. (Taha, 132) Burada dolaylı yoldan bizim de kabahatimiz var. Artık ihtiyaç dairesi o kadar genişledi ki beylerin 24 saat çalışması lazım. Bizim taleplerimiz, standartlarımız, bütçemiz normal şartların o kadar üstüne çıkmış durumda ki eşin hakikatten gece gündüz çalışması gerekebiliyor.

Yine de ne yaparsak yapalım sonuç alamayabiliriz. Sonucu Allah yaratır. Biz süreçten sorumluyuz, sonuçtan değil. Eğer süreci iyi niyet, doğru yöntem ve samimi gayretle yönetebilmişsek, Kur'an'da onlarca yerde bildirildiği üzere çoluk çocuğun bir ödül değil imtihan olduğu şuuru içinde, sonucu gönül rahatlığı ile Rabbimize havale ederiz.

Anlatmaktan Vazgeçme

Rabbimiz duyurmakta ve anlatmakta ısrar edilmesini emrediyor. Peki, Efendimiz bunu nasıl yaptı? Medine'de, inen her âyeti münadilerle Müslümanlara duyurduğunu biliyoruz. Mekke'de ise risk vardı. Yine duyurdu mu? Evet. Siyer kaynaklarından öğrendiğimize göre Mekke döneminde Efendimiz âyetler indikçe sahabesine soruyor: "Bu âyeti Harem-i Şerif'te yüksek sesle kim okumak ister?" Giden kişi hakaret işitecek, âyetin şiddetine

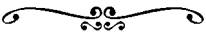
göre belki dayak yiyecek, hatta belki de sedyede gelecek. Her seferinde Abdullah b. Mes'ud talip oluyor. Kendisi ehli Kur'an olan sahabilerdendir. O kadar zayıf ki bacakları oklava gibiymiş. Anlatıldığına göre bir sefer sırasında ağaca çıktığında sahabe, bacaklarını görünce gülüşüyor. Peygamberimiz: "Ona gülmeyin! Vallahi Allah katında onun bacakları Uhud Dağı ağırlığındadır." buyuruyor. (Tabakât, 3: 155) Abdullah b. Mesud, "Ben okurum Ya Resulallah!" diyor. Peygamberimiz başta duymazlıktan geliyor fakat kimseden ses çıkmayınca yine onu gönderiyor.

Âyet "Emrolunduğun şeyi kafalarına çatlat." diyor. Biz Allah'ın sözlerini kendi evlatlarımıza bile çekine çekine söylerken onlar bizim kafalarımıza vura vura mesela cinsiyetsiz çocuk yetiştirmeyi kabul ettirmeye çalışıyorlar. Bir ideolojinin tekrar tekrar, her yolla anlatıldıkça nasıl benimsendiğinin en canlı örneğidir bu konu. İyiliğin, imanın, ahlakın hatırlatılması neredeyse hak ihlali olarak görülürken, günahın meşrulaştırılması, hatta saygınlaştırılması için başımızı çatlatırcasına, her koldan anlatarak hedeflerine ulaşmaya çalışıyorlar.

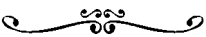
Bu arada şunu da belirtelim ki günah işlemek başka, günahın propagandasını yapmak başkadır. Bu ikisini ayırmak zorundayız. Bizim günahkârla bir meselemiz yoktur. Günahın meşrulaştırılmasının, kötülüğün norm hâline gelmesinin karşısındayız ve bu en tabii hakkımız. "Propagandasını da yapsın, ne olacak!" diyebilirsiniz. O zaman değerlerin dönüşümünün yani geri dönülmez bir zararın parçası olmuş oluruz.

Bu arada dillere pelesenk edilen "Ne olursan ol, gel!" ifadesini, başları çatlatırcasına anlatmakla nasıl bir arada düşünebileceğimize de bakmamız gerekir. "Ne olursan ol, gel!" demek, olduğun hâlde kal, demek değildir. Mevlâna, "Öylece kal." demiyor ne olursan ol gel, bu kapı herkese açık; buradaki dönüşüm, buradaki

iyileşme, buradaki amel-i salih herkes için... Geçmişine bakma, geçmişte ne yapmış olursan ol, gel demektir.

"Sen sana emrolunanı çatlatırcasına veya baş ağrıtırcasına, kemal-i ısrarla ve hiçbir şeyden çekinmeyerek memuriyetini cehren beyan ve ifa et."

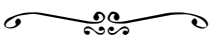

"Emrolunduğun şeyi kafalarına çatlat." Kalp kırmadan, şahsileştirmeden, kişiselleştirmeden. Bu nokta çok önemli bu psikolojide de böyledir, dinde de böyledir. Din kişilerle uğraşmaz, davranışlarla uğraşır. Biz yanlış bir davranışın, hele de reklamının yapılıp normalleştirilmesini kabul edemeyiz. Peygamberimiz'in sahabesinin arasında da günahkârlar vardı. Her türlü günahı işleyenler vardı. Onlar içlerindeki günahkârları dışlamadılar, kötü hissettirmediler, hep birlikte düzelmelerine yardım ettiler. Bir defasında Peygamberimiz, yanında birisi için kötü konuşulduğunda dedi ki: "Böyle söylememe, vallahi o öyle bir tövbe etti ki bütün Medine'ye dağıtılsa yeterdi." Her türden insan o toplumda da vardı. Kişilerle değil, yanlışla uğraştılar. Yanlışın revaç bulmasına engel oldular.

Bugün toplum bazında en çok tartıştığımız konular nedir? Peygamberimiz döneminde en tartışmalı konu putlardı. Ona defalarca, "Putlarımıza değme ne istersen yap, dinleyeceğiz seni!" dediler. Bugün bizden de içinde yaşadığımız toplumun yaygın hatalarını dile getirmeyip, geriye kalan evrensel ahlak kurallarını anlatmamızı istiyorlar. İslam'ın bugünkü dünyayı rahatsız eden 3-5 konusundan bahsetmeden dürüstlük, çalışkanlık, güvenilirlik, kul hakkı yememek, iftira atmamak gibi -elbette her zaman değinmemiz ve öne çıkarmamız gereken- konulardan ama sadece bunlardan bahsetmemizi istiyorlar... Bunlar Budizm'de de var,

Antik Yunan'da da var. Bütün felsefelerde, bütün dinlerde var. Buna zıt bir şey söyleyen hiçbir inanç sistemi yok.

Safın Belli Olsun

وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ *"Ve müşriklerden i'râz ile sözlerine iltifat etme, yaptıklarına aldırma ki kendilerine ehemmiyet verme."*

Bu âyet sadece müşriklerle ilgili değil. İnsan ilişkileri açısından da çok önemlidir. Biz bir insanın bize yaptığı kötü muameleye niye üzülürüz? O insana aşırı değer verdiğimizden. "Değer verme" diyor, i'râz et onlardan. Bu insan beni beğenmese, onaylamasa, eleştirse ne olacak? Küçümsemek değil, aşırı değer vermemek bu. İkisi farklı şeyler. İlaç gibi yemek ve uyku gibi değer vermek de miktarında olmalı. Bir insana çok değer verdiğinizde onu size karşı pervasızca davranması için cesaretlendirmiş oluyorsunuz, eğer asil değilse. Asil insan nerede durması gerektiğini bilen insandır. Karşısındakinden yüz buldu diye sınırları ihlal etmez. Sınır ihlali pervasız insanlarda görülür.

Âyetin metninde geçen i'râz, yüz çevirmek, önemsememek demektir. İnsanlar sana ne demiş, senin için ne konuşmuş, sen öyle söyleyince toplum sana nasıl bakmış? Buralara takılıyoruz; söylemimize devam edemiyoruz. Davamızı yılmadan sürdürebilmek için niyetimizin billurlaşması, pırıl pırıl olması gerekir. Mesela çocuğuma namaz kılmayı, Allah'a ve Peygambere saygı duymayı anlatırken niyetim ne? Gerçekten hâlis muhlis bir Müslüman yetiştirmek mi, yoksa pek çok alanda olduğu gibi bir de din alanında kendini kanıtlaması mı? İşin içine nefisler girdiğinde şeytan da oracıkta bitiverir, illa seni o davadan vazgeçirecek sebepler bulup getirir.

Ama içinizdeki en üst değer Allah ise -ki inanan insan için böyle olmalı- etrafınızdaki herkes görür sizdeki kararlılığı, inanmışlığı. İşimizi Allah'ın rızasına bağlayamadığımızda davamızı yürütemeyiz, muhakkak falso veririz. Burada küçük bir parantez açıp insanların tepkilerini önemsememenin onlara kabalık ve hoyratlık yapabileceğimiz anlamına gelmediğini de vurgulamak gerekir. Her ne yapıyorsak, kesinlikle nazikâne, sevgiyle, incelikle, zarafetle, şefkatle yapmamız gerektiğinde kuşku yoktur.

Alaycıları Allah'a Havale Et

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ

"Herhâlde biz sana o müstehzilerin hakkından geliriz." (Hicr suresi, 95)

"Herhâlde biz o müstehzilere karşı sana kâfiyiz."

Sakın sen o alay edenlerin alaylarına aldırma, söyle geç. Efendimiz'in sünnetinde tartışmak, laf yarıştırmak, sözü uzatmak yok. Baktı ki karşısındaki tartışmaya başlıyor, Efendimiz "haydi selametle" diyor ve oradan uzaklaşıyor. Çünkü siz sözünüzü söylediniz, o onu düşünecek. İlla hemen o anda "evet" dedirtmeye uğraşmayın. Çocuklarınıza da öyle. Özellikle ergen çocuklarınıza. Çünkü onlar sınırlarını korumak için savaş veriyorlar. Biz onların sınırlarını çok ihlal ediyoruz. "Ben varım burada ve benim sınırlarım var." demeye çalışıyorlar. Hemen "evet" demelerini beklemeyelim.

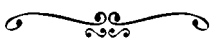
Gençlerle konuşurken bir konu hakkında çok ısrar ederseniz, o konunun kabul edilme şansı azalır. Sözü uzatmayıp ikna edici ve temeli olan birkaç cümle söylerseniz, aradan bir hafta on günü geçince muhtemelen onu kendi fikri gibi söyleyecektir. Bunu benim

yetişkin arkadaşlarımdan bile yapan var. Benim vaazda anlattığım bir şeyi aradan bir süre geçtikten sonra kendi fikri gibi söylüyorlar. Bunda bir beis görmüyorum. Aksine sözlerimizi bu kadar içselleştirmiş olmalarından mutlu oluyorum. Tohumu ekip bırakmak gerekiyor. Güneşi getireceğim, sulayacağım diye üstüne üstüne giderseniz o zaman tohum çürüyor. Tohumu ekeceksiniz, gereken bakımı aşırıya kaçmadan yapacaksınız. Zamanı geldiğinde çıkacak o. Biraz uzun sürebilir, susup bekleyeceksiniz. Aradan bir süre geçip de aslında sizden duyduğu şeyi kendi fikri gibi söylediğinde de "Bak çok doğru, ne kadar güzel düşünmüşsün." diyerek onu tasdik etmelisiniz.

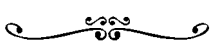
Bu arada şunu da eklemek zorundayım; çocuklarınıza aptal muamelesi yapmayın, tersine akıllı muamelesi yapın. Aslında çok zeki olmasalar bile teknolojik donanım, bilgiye erişim, hızlı ilerleme çocukları inanılmaz boyutlara taşıyor. Anlamıyor muamelesine maruz kalmak kimsenin kabulleneceği bir şey değildir. Herkes akıllıdır ve herkes kendi çapında, muhatabının neyi, niçin yaptığını hisseder. Hele samimiyet, bir fotoğraftan bile karşıdakine geçer. Pedagojinin söylediğine göre küçük bir çocuk bile kendisine bakım yapan kimsenin duygularını fark ediyor. Dolayısıyla birinin aklına saygı duymadan verilen öğütler, şiddetli bir nefsi müdafaa ile karşılaşır.

اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهاً اٰخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

"Allah ile beraber diğer ilah tutan o herifler yarın bilirler." (Hicr suresi, 96)

" اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهاً اٰخَرَ *Onlar ki Allah ile beraber başka ilah tutarlar.* فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ *Artık yakında bilirler.*"

Onlar, yani sen kendilerine tebliğde bulunduğunda seninle alay eden o kişiler, nasıl insanlar? Allah ile beraber başka ilah tutarlar. Kalplerinde başka ilahlar vardır. Âl-i İmran suresinde Elmalılı Hamdi Yazır, "Mabud en ziyade mahbub olandır." diyor. Yani en çok neyi seviyorsanız o sizin mabudunuzdur. Kalpte en çok kim yer etmişse, seviliyorsa kişinin mabudu odur. Bunu yapanlar bir puta tapmıyor görünürde. Ama sevgi tapınma göstergesidir. Hz. İbrahim'den neden Hz. İsmail'i kurban etmesi istendi? Sadece bunu düşünmek bile konuyu anlamamız için yeterlidir.

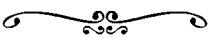
Âyetlerin gelişi peygamberi küçümsemenin ancak imansızlarda görülecek bir hâl olduğunu ortaya koyduğu gibi dinî umdelerle alay etmenin, onları istihza konusu etmenin imana zarar vereceğini de zımnen ortaya koyar.

"Görülüyor ki burada işbu فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ *fasılasının tercî'iyle surenin ahirinden evveline tam bir ircâ' yapılmıştır. Yani yakında belalarını bulup ne büyük cinayet yaptıklarını anlayacaklar ve o vakit ah 'Keşke biz de müslim olaydık.' diye yanıp yakılacaklar."*

وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ "Ona döneceksiniz", "Allah'ın huzuruna döneceksiniz." "Yakında bilirler." ifadeleri Kur'an'da çok geçer. Bu ifadeleri bir örnek üzerinden anlayabiliriz. Bir anne çocuğuyla beraber misafirliğe gitmiş, çocuk orada gemi azıya almış. "Oh burada karışan, kızan yok." diyor aklınca. Anne de çekiniyor. Biliyor ki başkalarının yanında çocuk terbiye edilmez. Yarım saat oturacak... Anne içinden ne diyor? "Biz eve gideceğiz nasılsa!" Çocuk ne zannediyor? Orada sonsuza kadar yaramazlık yapabilir ve bunun hiçbir karşılığı olmayacak. Biz bu dünyada o çocuk gibi davranmaya çok meyyal olduğumuzdan gelen vahiyler bize sürekli dönüp geleceğimiz yeri ve bunun da yakında olduğunu söylüyor.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ

"Celalim hakkı için biliyoruz ki onların tefevvühatına senin cidden göğsün daralıyor." (Hicr suresi, 97)

"Filvâki biliriz ki onların sözlerine hakikaten senin göğsün daralır, için sıkılır; o kelimat-ı şirk, Kur'an'a ta'n, nübüvvetle istihzâ elbette canını sıkar, bunalırsın."

Efendimiz'in (sas) maruz kaldığı bu red ve istihza karşısında neye uğradığını anlamaya çalışalım... Peygamberlik gelene kadar hiç kimseyle incitici bir tek meselesi olmamış, kimseyle bir çekişme içinde olmamış, insanları kuşkulandıracak şeyler yapmamış, kendi hâlinde yaşayan son derece ahlaklı, sevilen bir insan Peygamber Efendimiz (sas)... Hatta Varaka b. Nevfel Ona, "Seni Mekke'den çıkartacakları gün keşke yanında olsaydım." dediğinde, Peygamberimiz şaşırıyor ve "Beni Mekke'den çıkartacaklar mı?" diye soruyor. Çünkü o güne kadar, toplum tarafından sevilen, takdir ve iltifat gören bir insan. Efendimiz yaşadığı sıkıntılardan daha çok kendisine iman ettiği için eziyet çeken Müslümanlara üzülmüş. Bir kendisine yönelik hakaretler, eziyetler var bir de kendisine iman ettiği için eziyet görenler. Süheyb-i Rumi, Bilal-i Habeşi, Selman-ı Farisi gibi sahabilere yapılan eziyetler karşısında çaresiz kalmak asıl onun gönlünü daraltıyor.

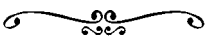
Peki, sen böyle bunaldığında ne yapacaksın?

Komşundan bunalmışsın, ailenden bunalmışsın, eşinden, hayat şartlarından bunalmışsın, iş yerinden bunalmışsın ne yapacaksın? Bakın Kur'an'ın cevabına, Peygamberimiz'e ne diyor?

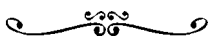
Nihai Hedef: Rabbine Yönel

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ

"O hâlde Rabbine hamd ile tesbih et ve secdekârlardan ol." (Hicr suresi, 98)

"فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ Binâenaleyh, hemen Rabbine hamd ile tesbih et. Yani küfür sözlerine can sıkılmak da Rabbinin bir terbiye-i nezaheti, şâyân-ı şükran bir nimetidir. Sıkıldın mı hemen Rabbine hamd ederek tesbih-u takdis et, açılırsın ve bunun şükranesi olmak üzere de وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ sâcidînden ol, yani namaz kıl, genişlersin."

Efendimiz'in can sıkıntısının sebebi eziyet ve işkenceler değil, Mekkelilerin Allah'a, Kur'an'a, peygamberliğe karşı yakışıksız sözleri, bu kadar kıymetli bir kelama böyle saygısızlık etmeleridir, diyor Elmalılı. Ve ilave ediyor: Böyle bir meseleye üzülecek, canı sıkılacak kadar küfre uzak, Allah'a yakın olmak da şükür sebebi bir nimettir.

Herkesin çeşit çeşit üzüntüleri var. Neye üzüldüğümüz bile Allah katındaki derecemizi gösterir. Kimisi yeni sezon geliyor geçiyor bir şey alamadım, diye üzülüyor. Kimisi "Babyshower"ım arkadaşımınki kadar parlak olmadı, diye üzülüyor. Dünyada çeşit çeşit üzüntüler var.

Bir de inanç veya ahlakla ilgili konularda kendisinde ve ailesinde bir problem olmasa da insanlığın gidişatına üzülenler var. Necip Fazıl'ın "Bize sabaha kadar horul horul uyuyan adam değil, 'Ne olacak bu gidişin sonu?' diye uykusu kaçıp, başını ellerinin arasına alarak sabaha kadar düşünen adam lazım." dediği gibi Elmalılı Hamdi Yazır da insanlık adına, yanlışlıkların normal-

leşmesine üzülüyor olmak, şükredilmesi, hamd edilmesi gereken bir nimettir, diyor.

فَسَبِّحْ emrinin ifası "Sübhanallah" tesbihidir. Sübhanallah ne demektir? Allahım, Sen her türlü kusurdan, eksikten münezzehsin, mükemmelsin, yanlış yapmazsın, karşılaştığım çirkin muameleleri asla sana izafe etmiyorum, demektir. Yüce Allah akla gelebilecek her türlü eksiklikten münezzehtir. O zaman, bizim sebep olduklarımız dışında, takdir-i ilâhi olarak başımıza bir iş geldiğinde biz "Sübhanallah" diyebiliyorsak, "Ya Rabbi vardır bunda da bir hikmet, sen yanlış iş yapmazsın, senden gelen her şey mükemmeldir, ben senden razıyım." demiş oluyoruz. Bakışımız böyle olunca yaşadığımız olaylarda bizi kemale erdirecek sebepleri görmeye odaklanıyoruz.

İçimiz her daim yücelerden yüce, kusursuz kemal sahibi, her daim rahmet ve lütuflarına mazhar olduğumuz Rabbü'l âlemine saygı ile doluysa bu da bizi O'na secde edenler arasına katıyor. Burada, davranışların temelinde duyguların yattığı, dolayısıyla davranışa dönüşmeyen duygunun aslında içeride hapsolarak ziyan olup gittiği konusunda dolaylı olarak uyarılıyoruz.

Sure davranışlarla düşüncelerin ve duyguların karşılıklı etkileşimine vurgu yaparcasına şu ifadeyle son buluyor:

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ

"Ve Rabbine kulluk yap, ta sana o yakîn gelene kadar." (Hicr suresi, 99)

Yaratılıştaki hak düzeni anlatarak başlayan bölüm Kur'an'ın değerini ve elinde o varken başkalarına verilen dünya nimetlere göz dikmemeyi hatırlatarak devam etti. Arkasından Peygamberin inzar görevine değinirken kendilerine indirilen ilâhi kitapları parça parça yapanlara bunun hesabının sorulacağını bildirdi.

Peygambere, bunlara akıbetlerini hatırlatan tebliğler yaparken alay ve söz dalaşıyla karşılaştığında aldırmaması tavsiye edildi. Suremiz bütün bu mücadeleyi hedefine bağlayan bir tavsiyeyle sona erdi: Rabbimizi hamdle anmak ve son nefese kadar ibadet ve kulluğa devam etmek. İşte bütün hayat mücadelesinin hedefi budur. Hamd ve ibadet içimizle dışımızla, düşüncelerimiz ve davranışlarımızla, duygularımız ve yönelimlerimizle gidişatımızın Rabbimize doğru olduğunu ortaya koyar. Rızaya dayanan hamd ve boyun eğmek demek olan kulluk, O'ndan geldiğini bilen insanın O'na yönelmesidir.

Elmalılı bu son âyeti şöyle açıklar:

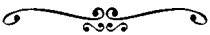
"وَاعْبُدْ رَبَّكَ Ve Rabbine ibadet et, bu minval üzere Rabbine ibadette devam et, حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ta sana yakîn gelinceye kadar. Yani her zîhayat için vukûu müteyakkan olan ölüm gelip de Rabbinin likasına erinceye kadar."

Ölüm "lika" yani kavuşmadır. Onu bu kelimeyle ifade etmek, üzerimizdeki bütün dehşetengiz korku ve kaçınma duygularını silip atar. Dünyada gurbette olan insan ancak ölüm vasıtasıyla Rabbine ve asıl yurduna kavuşur. Bir kabristan ziyaretinde ölüme dair sorular soran bir çocuğa onu Allah'a kavuşmak olarak anlattığımda bana şu karşılığı vermişti: "Anladım, Allah'ı görmek için buradan geçmemiz gerekiyor." Ölümün bu asli hüviyetini tanıdığımızda ona dair ve ondan doğan korkularımızdan büyük ölçüde kurtulmuş oluruz. Ölüm düşüncesi bizim için travmatik olmaktan çıkar. Ölüm fikri bizi felç eden karamsar bir düşünce olarak içimize çökmez, aksine hayatımıza düzen ve nitelik kazandıran bir motivasyona dönüşür.

Âyetin aslında ölüm kelimesi geçmez. Müfessirlerin çoğunluğu âyetteki "yakîn" kelimesiyle ölümün kastedildiğini söylemiş ve

meal de buna göre verilmiştir. Şimdi Elmalılı'nın bu konudaki izahına bakalım:

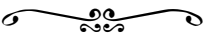
"Malumdur ki yakîn kelimesi يقن *gibi masdar ve sıfat olur. Masdar olduğu takdirde bir şey'i vakıa mutabık i'tikadı sahih ile şüphesiz olarak cezmen bilmek demektir. Sıfat olduğu takdirde ise kezalik ilmin veya feîl bima'nâ mef'ul olarak malûmun vasfı olur.*

Lakin bu âyetteki اليقين *'den murad, ilm-i yakîn olmadığı zâhirdir. Zira o takdirde Resulullah'ın ilm-i yakîni yokmuş da gelecekmiş gibi farz etmek lazım gelir. Bunun ise butlân-ı zâhirdir. Binâenaleyh buradaki "yakîn"i bazı mülhidlerin yaptığı gibi "ilm-i yakîn" manasına hamletmek bir küfür olur. Onun için bütün müfessirîn buradaki* اليقين *'in malûm manasına, yani henüz vâki olmamış fakat vukû bulacağı yakînen malûm olan o müteyakkan şey demek olduğunda müttefiktir... Ancak lâm-ı ahd ile o malûm müteyakkan şeyden murad ne olduğu hakkında iki rivayet vardır. Bir kavle göre bu yakînden murad, mev'ûd olan nusrattır, denilmiş. Filvâki Resulullah'a nusrat-ı ilâhiyye yakînen mev'ûd ve* فَوَ رَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِين *buyurulduğu üzere siyak-ı kelâm da bunu müş'irdir. Ancak bu sûrette mefhum-u gaye iskat olunmak veya gaye mugayyada idhal edilmek yahut gaye için diğer bir hüküm gözetilmek iktiza edecektir ki bunlar hilâf-ı zâhir görünür."*

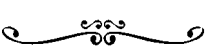

Dil bilgisi açısından "yakîn" kelimesi ya mastar ya da sıfattır. Mastar olduğunda şeksiz şüphesiz bilmek anlamına gelir. Sıfat olduğunda ise aynı manada olmak üzere bilinen şeyin sıfatı olur. Fakat bu âyette bu iki kullanım da mümkün değildir. Zira burada bahsedilen kişi peygamber olduğu için onun ilmi yokmuş da gelecekmiş gibi düşünmek Elmalılı'nın ifadesiyle küfürdür. Dolayısıyla müfessirler burada gelmesi beklenen

"yakîn" kelimesiyle kastedilen şeyin ne olabileceğini tartışmışlar. Bir kısmı bunun beklenen zafer olduğunu söylemişse de bu yorumda insanın nihai gayesinin gözden kaçırılması veya asıl gayenin o gayeye ulaştıracak vasıtalar zannedilmesi yahut burada nihai gayeden bahsedilmeyip başka bir hükmün daha beklenmesi gibi ihtimaller olması nedeniyle âyetin zâhirine aykırıdır, diyor Elmalılı. Sonuç olarak bu kelimeyle kastedilenin ölüm olduğunu da şöyle izah ediyor:

"Cumhur-u müfessirîn ise bu 'yakîn'den murad mevt olduğunu nakletmektedir. Çünkü ölüm, her zîhayat için en müteyakkan olan bir şeydir. Hadd-i teklifin de müntehasıdır. Şüphe yok ki burada mevt, tasrih edilmeyerek yakîn tabiriyle ifade edilmesi çok manidardır. Siyâk-ı kelâm Resulullah'a teslimiyet makamında cereyan ettiği için bunda mevt tasrih edilmedikten başka vefat-ı peygamberî en yüksek bir gaye-i hayat ile ifade edilmiş, yani وجوع الي الله لقاء الله *ve* وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ *sırrına mazhar olanlar için emri müteyakkan olduğu cihetle irtihal-i peygamberî likaullahın hakkalyakîn tahakkuku demek olduğuna işaret buyurulmuştur."*

Bizler hayatta başımıza gelmesi muhtemel şeyler için hayaller kurarız. Bunlardan kimine ulaşmak için bütün gücümüzü harcar, kiminden kaçınmak için de her yolu deneriz. Ömrümüz bu ikisi arasında koşturmakla geçer: Elemden kaçmak, hazza ulaşmak. Oysa bunların hepsi sadece ihtimaldir. Başımıza gelecek şeyler arasında tek kesin olan şey ölümdür. Vakti saati geldiğinde öleceğimiz o kadar kesindir ki ondan gözümüzle görmüş kadar eminiz. Bu açıdan "yakîn"dir ölüm. Akşama hazırladığımız yemeği yiyip yiyemeyeceğimizden hatta şu anda elimizi uzattığımız şeyi alıp alamayacağımızdan emin olamayız ama bir gün öleceğimizden eminiz.

Elmalılı merhum konunun akışının Efendimiz'i (sas) teselli makamında olması sebebiyle ölümün "mevt" kelimesi yerine "yakîn" kelimesiyle ifade edilmesini çok anlamlı buluyor. Zira bildiğiniz üzere Bakara suresinin ilk âyetlerinde, ahirete yakînî derecede -âdeta gidip de gelmiş gibi- kesin düzeyde iman etmiş olmak mü'minlerin vasıfları arasında sayılıyor. İşte bu sırra erenler için ölüm bir felaket ve yok oluş değil, Allah'a kavuşma, O'na dönmedir. Bu meyanda Peygamberin vefatı da bu kavuşmanın hakkalyakîn tahakkukudur. Bu da kaçınılıp korkulacak bir şey değil, hayatın zirvesi olarak görülüp her an ibadet ve kulluğa özen göstermek sûretiyle hazırlanılacak bir geçiş noktasıdır.

"Hasılı herkes için müteyakkan bulunan ve seni Rabbine hakkalyakîn kavuşturacak olan ölümden dahi çekinmeyerek berhayat olduğun müddetçe Rabbine ibadet ve ubudiyyette devam ile فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ *emrini ifa eyle."*

BÖLÜM 3
YARATAN DA O(cc), YÖNETEN DE...

(Enbiya suresi, 30-41. Âyetler)

Hayat, Ölüm, İman, İnkâr

Enbiya, "nebiler" demektir. Enbiya suresi de adı üstünde peygamberlerden bahseden bir sure. Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* tefsirinden Enbiya suresindeki yaratılıştan bahseden âyetleri okuyup anlamaya gayret edeceğiz.

Enbiya suresinin 30-41. âyetlerinde kısaca, yaratılıştaki sünnetullah, Cenab-ı Hakk'ın bu kâinatı nasıl yarattığı, dünyayı bizim yaşayacağımız şekle nasıl soktuğu anlatıldıktan sonra Peygamberimiz'i inkâr edenlerin Allah'ın varlığını, gücünü, kudretini gösteren bu delillerden nasıl olup da istifade edemedikleri sorgulanıyor. Arkasından insanın yaratılışı ve kıyamette nasıl diriltileceğini anlatan âyetler geliyor.

Bu bölümün tefsirini okurken aynı zamanda Elmalılı Hamdi Yazır'ın kendi yaşadığı dönemdeki bilimsel gelişmelerle ne kadar ilgilendiğini, onları ne kadar yakından takip ettiğini, bu âyetleri felsefî ve kelamî anlamda nasıl yorumladığını da göreceğiz.

Tıp, biyoloji, matematik, fizik gibi müspet ilimler sürekli geliştiği gibi sosyal bilimler de sürekli bir değişim içerisinde gelişiyor. Bilim tarihine baktığımızda itibar edilen bilginin en son bilgi olduğunu görürüz. Bilgi teraküm yani birikim yoluyla ilerliyor, önceki toplumların bilgi ve tecrübeleri üst üste eklenmek sûretiyle sonraki kuşaklara aktarılıyor. Özellikle kimya ve jeoloji gibi müspet bilimlerde en son söz, en kıymetli sözdür. Bu, eskilerin bilgilerinin yanlış olduğu manasına gelmiyor elbette. Her nesil bilimde gelinen son noktayı almış, yaptıkları çalışmalarla üzerine yeni bilgiler ekleyerek sonraki nesillere aktarmıştır.

Tam bu noktada camiamızın bir kesiminin bilime şüphe ile yaklaştıklarını, bilimsel çalışmaları komplo teorileri olarak gördüğünü dile getirmemiz gerekiyor. Bilimsel çalışmaları siyasetin ve özellikle de sermayenin manipüle etmesi, yönlendirmesi ve kullanması konusunda hepimizin endişeleri var. Bir ilaçla ilgili bir üniversite veya enstitüye yaptırılan bir çalışmanın hangi şirket tarafından finanse edildiğini ve amacının ne olduğunu bilmek o çalışmaya bakışımızı değiştiriyor. Bütün bunların farkındalığıyla olayları dikkatli bir nazarla değerlendirirken bilimin insanlığın hayrına vesile olacak yeni yollar açmak için kullanacağımız bir alet olabileceğini; eğer iyi kullanırsak, iyi ellerde olursa, hayatımızı ileri götürmek için ona muhtaç olduğumuzu kabul etmek durumundayız.

Kur'an'da müspet bilimlerin vardığı bilimsel neticelere işaret eden âyetleri gördüğümüz zaman heyecana kapılıp, "Sizin bu söylediklerimiz Kur'an-ı Kerim'de var." tarzında bir yaklaşım sergiliyoruz. Hatta bu çaba ile yazılan bilimsel tefsirler var. Yıllarca bu minvalde pek çok dergi yayım landı, makale yazıldı. Son zamanlarda biraz daha temkinliyiz bu konularda. İlim adamlarımız, müfessirlerimiz şu konuya dikkatimizi çekiyorlar. Kur'an-ı Kerim'de bilhassa yaratılış, kâinatın düzeni ve işleyişi hakkında detaylı bir bilgi verilmediği hâlde, her çağda yapılan bilimsel çalışmaların sonuçlarının yorumlanarak içine sığdırılabileceği kapsamlı âyetler var. Mesela siz 900 yıl önce yazılmış bir tefsire bakarsanız, وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ (Ğaşiye, 20) "Yeryüzünün nasıl yayıldığına bakmazlar mı?" âyetini müfessirlerin "Dünyanın düz olduğuna delalet eder." şeklinde yorumladıklarını görürsünüz. Niçin? Çünkü müfessirler o günün dünyasında kabul edilen görüş ne ise onu almış ve konuyla ilgili âyetleri, "Bu âyet buna işaret eder." diye yorumlamışlar. Bilimsel gelişmelere bakarak, "Kur'an-ı Kerim'deki falan âyet, kesinlikle buna işaret ediyor." şeklinde yapılan yorumların son derece sakıncalı ve insanların

Kur'an'a olan güveninin sarsılmasına sebep olabilecek tehlikeler içerdiğini bilelim.

Kur'an-ı Kerim'in tamamı tercüme edilmiş. Elimizde sayısız meal var. Fakat Kur'an'ın tercüme edilmiş olması onu tam manasıyla anlayabileceğimiz anlamına gelmiyor.

Kur'an-ı Kerim'de müteşabih denilen yani kesin olarak "Bu âyet şu anlama gelir." diyemeyeceğimiz âyetler var. Bu âyetlerde her yeni bilgiyle beraber yeni bir kapı açılır. Bu Kur'an'ın mucizesidir. Tabir caizse Kur'an-ı Kerim sonsuz kere ziplenmiş bir dosya gibidir. Dolayısıyla her yeni tıklamayla birlikte alt dosyalar açılır ve bu ilâ ahir böyle devam edip gider. كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ (Rahmân, 29) "O her an yaratma hâlindedir." Her an yeni bir oluş, her gün yeni bir yaratılış var âlemde. Hiç aklınıza geliyor mu sonsuz hayat bizi sıkacak mı, cennette de can sıkıntısı yaşayacak mıyız? Yani cennette sadece bağlar, bahçeler, ziyafetler, köşkler, saraylar, altın takılar, ipek elbiseler vb. olsaydı bir süre sonra sıkılmamız muhtemeldi. Belki cennette bütün bunlar her gün yeni bir şekil alacak, bilmiyoruz.

Dünyanın önde gelen müzelerindeki paha biçilmez tabloları düşünelim. Gidiyoruz, bakıyoruz resimler hangi teknikle yapılmış, renkler nasıl kullanılmış, görüyoruz, ressamın gözüyle resimlere bakıp hayran oluyoruz. Yıllar sonra tekrar gitsek de göreceğimiz tablolar hep aynı. Yüzyıl geçse de o tablolardaki renkler hep aynı kalacak. Oysa Allah Teâlâ bizi her an dinamik, değişen, başkalaşan, güzelleşen, her an yeni bir şekle büründürdüğü bir âlemin içerisinde var ediyor. Bir çiçeği en ufak detayına kadar tohumlarıyla, taç ve çanak yapraklarıyla, dalıyla, budağıyla yeniden yaratıyor. O çiçeğin içerisindeki yeryüzü, yeryüzünü kaplayan toprağın kokusu, topraktan çıkan bitkilerin rengi devamlı değişiyor. Yeryüzü sonbaharda sararıyor, kızarıyor ayrı güzel, ilkbaharda rengarenk çiçeklerle şenleniyor ayrı güzel, çiçekler

kuruyor ayrı güzel. Capcanlı, hareketli, sürekli değişen ama bu değişimde tenasübü hiç bozulmayan, birbiriyle renk uyumsuzluğu ve ahenksizlik göremeyeceğiniz bir tablonun içerisinde var ediliyoruz. İnanılmaz bir şey bu.

Sonbaharda dökülen rengarenk yapraklarla dolu bir bahçede yürürken inanılmaz bir hayranlıkla çok kıymetli hem de canlı bir tablonun içinde olduğumu, Rabbimizin sanat eserlerini ayaklarımızın altına serdiğini düşünürüm. Çok hoşuma gider. Rivayete göre Hz. Ömer İran'ı fethetmek için ordusunu gönderdiğinde İran'ın meşhur savaşçı kumandanı Rüstem o güne kadar bir medeniyet kurmamış bedeviler olarak gördüğü İslam ordusunu küçümser, maksatlarını ve hangi cesaretle bu işe kalkıştıklarını anlamak ister. Bir elçi çağırır. İslam ordusunun kumandanı Sa'd b. Ebî Vakkas, içlerinde yüz kadar sahabenin bulunduğu ordudan bir eri elçi olarak gönderir. Rüstem kendi medeniyetinin gücünü ve ihtişamını göstermek için çadırına giden yola kıymetli taşlarla işlenmiş meşhur bir İran halısı serdirir. Müslüman asker bu halının buraya kendisini etkilemek için serildiğini, yani "Senin muhatabın kim?" mesajı vermek istediklerini anlar. Görüşmeye giderken yanına alabileceği tek silah olan mızrağını ters çevirir ve o kıymetli halının üzerinde sürükleyerek yürür. Halı boydan boya yırtılır. Bu davranışıyla, Rüstem'e, "Bununla beni etkileyemezsin." mesajı verir.

Siz olsanız böyle bir halının üzerinde yürürken kendinizi nasıl hissedersiniz? Ben çimenlerde, rengârenk sonbahar yapraklarının üstünde yürürken ondan daha muhteşem hislerle doluyorum.

Günümüzde astronomi biliminin, kimyanın, fiziğin söylediği de çok müthiş bilgilerdir. Gelişmeler karşısında hayranlık duyarız, duymalıyız da. Ama şunu da bilmeliyiz ki çok daha kısa bir zaman sonra 900 yıl önceki bilgiler gibi olacak büyük ihtimalle bunlar. Dolayısıyla Kur'an'ın bir âyeti, bugünkü kimya,

astronomi, tıp, matematik bilgimizle tefsir edilirse aradan 50 yıl geçmeden o bilgiler rafa kalktığında durum ne olacak? Bu nedenle bilimsel tefsir konusunda çok dikkatli olmakta yarar var. Her zaman mutedil alimlerimizin söylediği gibi biz de "Biz bunu böyle anlıyoruz ama 'Allahu âlem bimuradihi,' Allah kendi muradını, bu âyetten ne kastettiğini en iyi bilendir veya 'Allahu a'lem bissavab' Allah doğruyu en iyi bilendir." demek konusunda hassasiyet göstermeliyiz.

İkinci önemli husus da şudur: Kur'an-ı Kerim'de inkâr eden insanlara meydan okuyan ve insanların bunun bir benzerini ortaya koymaktan aciz olduklarını ifade eden âyetler vardır. "Tehaddi" âyetleri denir bunlara. Yani "Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz onun benzeri bir sure de siz getirin, Allah'tan başka taptıklarınızı da yardıma çağırın; eğer iddianızda samimi iseniz!" (Bakara, 23) şeklinde meydan okurlar. Bu meydan okuma Kur'an'ın i'cazına dayanır. İ'caz, muhataplarını aciz bırakan demektir, mucize kelimesi de buradan gelir. İşte Kur'an-ı Kerim'in i'cazı yani insanların benzerini ortaya koymaktan aciz kalması iki mecrada devam eder diyor tefsir usulcüleri:

Birincisi lafzî icazdır. Kur'an-ı Kerim lafzıyla insanları bir benzerini söylemekten aciz bırakmıştır. Bunu anlayabilmemiz için Arap edebiyatına vakıf, Arap şiir ve belagatini iyi bilen insanlar olmamız lazım. Bu alandaki çalışmaları takip etmek, Kur'an-ı Kerim'in icazı açısından son derece önemlidir biz onu bir tarafa koyuyoruz. Vahyin başladığı dönemde Arap dünyasını düşünelim. Şiir panayırları düzenleyen, her kabileden çok kıymetli şairler çıkaran, irticalen şiirler söyleyen, toplum içinde en değerli mertebeyi şairlerine veren bir topluluktan bahsediyoruz. Bu topluluk, Kur'an âyetleri nazil olmaya başladıktan sonra "Bir daha kimse bundan daha kıymetli bir söz söyleyemez." diyerek muallakat-ı seba'yı Kâbe duvarından indirmiştir. İmru'l Kays'ın kız kardeşinin,

Tufan'ın bitişini anlatan, وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (Hûd, 44) "(Sonra) 'Ey toprak suyunu yut! Ey gök sen de tut!' denildi. Su çekildi; hüküm yerini buldu; gemi Cûdî'nin üzerine oturdu; 'Zalimlerin topunun canı cehenneme!' denildi." âyetini duyduktan sonra kardeşinin şiirini Kâbe'nin duvarından indirdiğini ve "Bundan sonra hiç kimse bunu aşan bir söz söyleyemez." dediğini aktarır tarih kaynakları.

Takdir edersiniz ki lafzî i'cazı anlayabilmek çok özel bir donanıma sahip olmayı gerektirir. Bugün dünyada sınırlı sayıda insan bu özelliklere sahip fakat ilk başladığı dönemde bu çok önemliydi. Çünkü o günkü toplumun en çok değer verdiği ve iddialı oldukları hususta vahiy muhataplarını çaresiz bıraktı. Ve onlar Kur'an'ın metninin insanın tâkatinin üstünde olduğu gerçeğine teslim oldular. Burada şunu da eklemeliyiz ki Elmalılı'nın tefsirinin girişinde detaylı bir şekilde anlattığı gibi aynı anda hem ilmî hem de edebî değer taşıyan bir metni bu iki değerinden de bir şey kaybetmeden tercüme etmek imkânsızdır. Bu nedenle Kur'an'ın mealleri aslının yerini kesinlikle tutmaz, o değeri taşıyamaz.

İkincisi manevi i'cazdır. Manevi i'caz ise insanlığın bilgisi, tecrübesi arttıkça Kur'an-ı Kerim'deki hakikatlerin bir kısmının daha yeni yeni anlaşılmaya başlanması ve bunun okuryazar dahi olmayan, hayatında hiçbir hocanın rahle-i tedrisi önüne oturmamış, hiçbir eğitim almamış bir insan tarafından söylenmesinin imkânsızlığıdır. Bu i'cazı anlayabilmek hepimiz için daha mümkün. Çünkü bilimsel gelişmeleri öğreniyoruz, Kur'an âyetlerini okuyoruz ve "Aman Allah'ım belki de burada bu kastediliyor, bunu peygamber o gün nasıl söylemiş olabilir?" diyerek hayret ediyoruz. Özellikle vurguladığımız gibi yapılan değerlendirmelerin nihai ve net sonuç olmadığını her daim dikkate almak durumundayız.

Bilim Bize Neyi Açıklar?

Popüler bilim dergilerinde yapılan çalışmalara yani bilimsel çalışmaların halkın anlayacağı dille aktarımına büyük bir saygı duyuyorum. Eğer arkasını sağlam bir bilime dayıyorsa, ayakları sağlam yere basıyorsa yapılan popüler çalışmalar son derece saygıdeğerdir. İster sosyal bilimler alanında ister müspet bilimlerde olsun üst düzey bilim insanlarının yaptığı bilimsel çalışmalar akademik dergilerde yayınlanır. Kapalı sempozyumlarda, oturumlarda konuşulup tartışılır. Onlar bu çalışmalarla akademik puanlar kazanırlar, mesleklerinde yükselirler. Birtakım buluşlar yapılır, onlara bazı ödüller verilir. Akademik camia kapalı bir dünyadır, orada üretilen bilgiler genellikle alt tabakaya ulaşmaz.

Yapılan popüler çalışmalarda detaylı araştırmalar süzülür ve bunlar halkın anlayabileceği bir dille yeniden yazılır. Bu süreçte ne kadar emek verildiğini düşünelim. Yani önce bir buluş yapılacak, bilimsel bir yayına dönüştürülecek, bu yayın akademik bir kurul tarafından incelenecek, onaylanacak, akademik bir makale olarak yayınlanacak, bilim çevrelerinde kabul görecek. Sonra bir yayınevi veya bir kuruluş bu araştırmayı, bu bilimsel çalışmayı halkın anlayacağı şekilde yeniden yazacak, alanın uzmanlarının otuz kırk sene emek verdiği bir çalışmayı 4-5 sayfada özetleyen bir metin hazırlayacak. Sonra bu çalışmalar bizim ülkemize gelecek, birtakım insanlar bunları tercüme edecek, yayınlayıp dağıtımını yapacak. Biz de cüz'i bir ücret karşılığında bir dergi alıp bu türden çalışmaların sonuçlarını okuyabileceğiz. Elbette bilim dünyasında dönen çıkar ilişkilerini, hangi araştırmaları hangi finans desteği ile yürüttüklerini ve dönen çarkları da dikkate almak kaydıyla, bu

devasa insan emeğine saygı duymak ve hak ettiği değeri vermek gerektiğini düşünüyorum.

Bu bilgiler, nasıl kullandığınıza bağlı olarak bakış açınızı düzeltir, muhakemenizi takviye eder. Şu var ki bilim bize âlemde "nasıl" sorusunun cevabını açıklar fakat süreçteki anlam ve amacı açıklayamaz, "niçin" sorusuna cevap veremez. Onu bize din/vahiy açıklar. Mesela bir kavmin niçin helak edildiğini din açıklarken helak sürecinin nasıl işlediğini bilim açıklar. Bilimin, süreci anlatırken sebebi açıklamadığını çocuk yaşlarda idrak etmiş olmalıyım ki tamamen inançsız bir bakışla çıkarılan bilim dergileri benim inancımı artırmama, yaratıcıya duyduğum hayranlık ve saygıyı büyütmeme sebep olmuştu.

Yapılan bilimsel çalışmaları takip etmek Allah'ın yeryüzündeki işaretlerinden bahseden âyetleri okuyabilecek alfabeyi öğrenmek gibidir. Eğer alfabesini bilmiyorsak o âyetler bize çok az şey söyler. Alfabesini bilmediğimiz bir dil bizim için nasıl bir iletişim aracı olabilir? Okur yazar olmayan biri kendi ülkesinde bile levhalara bakarak adres bulmakta nasıl güçlük çekerse, bilimsel okur yazarlıktan behresi olmayan biri de yeryüzünde Allah'ın varlığına işaret eden âyetleri anlamlandırmakta öyle çaresiz kalacaktır.

Bilimsel gelişmelerin takibinden bu denli uzak olduğumuzda, "İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?" (Enbiya, 30) âyetini nasıl anlayabiliriz?

Kur'an'da sıklıkla geçen "Bakmazlar mı? Görmezler mi?" ifadelerindeki "bakmak" nasıl bir bakmaktır? Bütün gün balkona çıkıp otursak, semâya baksak, bütün gece sabaha kadar yıldızları seyretsek, bu âyetlerin istediği "bakışı" yakalayabilir miyiz? Hayır. Âyetteki "bakmak"tan kasıt onu incelemek, konu üzerinde çalışmak, anlamaya çalışmak, kısacası şifrelerini çözmek demektir.

Kur'an-ı Kerim'deki âyetler canlı bir organizma gibi birbirini pekiştirir. Tarih anlatırken gökler vurgulanır. Göklerden bahsedilirken birdenbire Hz. Adem'in yaratılışından söz açılır. Yaratılıştan konuşulurken dirilişe, ölümden sonrasına dikkatiniz çekilir. Konular birbiri ile ilgisi açısından iç içe geçtiği gibi bu konulardan bahseden bilimler arasında da bize göre önemli-önemsiz ayırımı yapılmaz. Nasıl hayat parçalanmaz bir şekilde felsefesiyle, bilimiyle, sanatıyla, ticaretiyle, ekonomisiyle vb. birbirini destekleyerek devam ediyorsa Kur'an-ı Kerim'de de hayatın bir iz düşümü olarak bütün bunların iç içe geçtiğini görürüz.

Kâinatın Yaratılış Âyetleri

Enbiya suresi 30-41. âyetleri Elmalılı Hamdi Yazır merhumun tefsiri çerçevesinde anlamaya çalışacağız:

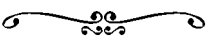
أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقاً فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ

"Ya o küfredenler görmediler mi ki semâvat-ü arz bitişik idiler de biz onları ayırdık, hayatı olan her şeyi sudan yaptık, hâlâ inanmıyorlar mı?" (Enbiyâ suresi, 30)

"O küfredenler görmediler mi baksalar â! Veya haberleri yok mu sorsalar â! Veyahut şu re'y-ü fikirde değiller mi?"

Âyetin "Görmediler mi?" diye vurguyla başlamasından anlıyoruz ki âyette görülecek ve gözlemlenebilecek bir şey anlatacak Cenab-ı Hakk. Bilgiye ulaşmada ilk adım, usulüne uygun gözlem yapmayı öğrenmektir. Gözlem yaparken, mümkün olduğunca zihnin kendi ön kabullerinin etkisi altında kalmadan, dışımız-

daki gerçekliği olduğu hâliyle kavramaya çalışmamız gerekir. Usule uygun, ön yargısız, tamamen anlama odaklı gözlemlerin sonuçlarını ideolojik yargılar doğrultusunda çarpıtmadan kabul edebilmek de ancak hakikate saygısı yüksek olan insanların başarabileceği bir seviyedir.

"أَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ Semâvat ve arz, şu gördükleri âlemin yukarı kısmını teşkil eden yüksekler ve alt kısmını teşkil eden yer yani sizin görebildiğiniz gökler ve yer كَانَتَا رَتْقاً ratk idiler. İkisi de deliksiz idi. Yukarıdan yağmur yağmıyor, yerde ot bitmiyordu. Bunu görüyorlardı.

Veyahut arz dağsız, deresiz, yekpâre, eb'âd-ı semâ da şems ve kameri, ecrâm ve kevâkibi yok, yekpâre idi. Veyahut arz ecrâm-ı semâviyeye bitişik hepsi bir şeydi. O mütenevvi ecrâm ve ecsâm yok, hepsi mütemasil bir madde idi. Veyahut hepsi ibtidâ mâdum olmakta müşterek idi. Hariçte mevcûd ve mütemayiz değildi."

Göklerdeki çeşit çeşit gök cisimlerinin; Güneş, Ay, gezegenler, yıldızlar vb. hiçbiri yoktu, her şey bir bütün hâlinde yekpâre idi. Ve yeryüzünde dağlar, dereler, denizler de yoktu, o da yekpâre idi. Gökler ve yer hepsi birbirinden ayrışmamış tek bir bütün hâlinde, tek bir cisimdi. Deliksiz, tek parça hâlindeydi. Yani başlangıçta bunların hiçbiri yoktu, yokluk bakımından hepsi denkti. Dışarıda, başka bir şeyden ayrılabilecek bir varlıkları yoktu.

"Bunları da ahvâl-i meşhûdeden re'y-ü istidlâl ile veya nakl-i sem'i ile bilirler. Veya bilebilirler."

Âyet, "O küfredenler gökler ve yerin bitişik olduğunu görmediler mi?" diyor. Eğer Rabbimiz bu ifade ile yaratılışın en başında göklerin ve yerin bitişik olduğunu kastediyorsa, o ayrışmadan

önce bir gaz bulutu hâlindeki ânı söylüyorsa, Peygamberin (sas) muhatabı olan kafirler onu nasıl görecekler ki? Âyet milyonlarca sene önce kâinatın ilk yaratılışından bahsediyor bu durumda. Nasıl görebilirler? Elmalılı diyor ki: *"ahvâl-i meşhûdeden re'y-ü istidlal ile"* gözlemlenebilir durumlardan fikir yürüterek ve deliller üreterek geçmişte bunun nasıl olduğunu görmediler mi?

Arapçada "rey" hem görmek hem de fikir üretmek anlamına gelir. Zaten biz bunu Türkçede de kullanıyoruz. Rey, görüş demektir.

Gözümüzle gördüklerimizden yola çıkarak bir fikre, bir bilgiye ulaşmak da gözümüzle görmek gibidir. Bilimsel bilginin gözle görmek gibi bir bilgi türü olduğunu anlıyoruz buradan. Yani istidlal denilen "bilinenden bilinmeyene varma yöntemi" ile bir bilgiye ulaştığında, onu görür gibi biliriz.

Veya nakl-i sem'i denilen işiterek bilirler. Yani Allah Teâlâ âyette diyor ki: "Gökler ve yer bitişikti onu biz ayırdık." "İnsanı sudan yarattık." vs. Bu da sem'a, yani işitmeye dayalı bir bilgidir.

Her iki durumda da biz gözümüzle görmüş gibi bilmiş sayılıyoruz. Kendimiz için ne sonuç çıkarabiliriz buradan? Eğer herhangi bir konuda bilgiye ulaşma imkânımız varsa; yani akıl sahibiyiz, istidlal yapabilecek, hüküm çıkarabilecek temel bilgilere sahibiz, o bilgiye ulaşma imkânımız var, o zaman o bilgiye ulaşmamış olmaktan dolayı sorumlu olacağız. Bu nokta çok önemli. Yani ben ibadetlerim hususunda, kulluk vazifelerim hususunda, ümmete karşı sorumluluklarım hususunda veya bir mevkie gelmişim, mesela ben vaizim, vaaz verme hususunda, "Nasıl daha etkili bir vaaz verilebilir? Bir konu daha güzel nasıl anlatılabilir?" konularında bilgiye ulaşma imkânım varken o bilgiye ulaşmamış isem bundan sorumluyum. Aklî kapasitesi olmadığı için veya tamamen engellendiği için bilgiye ulaşma imkânı olmayanlar sorumlu değil elbette.

Kâinatın yaratılışını gözümüzle görmedik ama Allah Teâlâ, "Görmediniz mi?" diyor. Demek ki hem istidlali hem de nakli bilgiyi kullanarak görmüş gibi bilme imkânımız var.

"Baksalar â, فَفَتَقْنَاهُمَا öyle iken biz onları fatk ettik-kopardık, ayırdık. Yoğ iken yaratıldılar, bir şey iken çoğaldılar. İbtidâ duman gibi bir madde iken müteaddit ecrâm ve ecsâm oldular. Bir tabiatta kalamayıp muhtelif tabiatlara tenevvü' ettirildiler. Arz semâvattan ayrıldı, yukarısından yağmur yağdırıldı. Üzerinde otlar bitirildi."

Yani duman gibi kesif ve yekpâre bir maddeyken çeşit çeşit gök cisimleri, çeşit çeşit yıldızlar, değişik kütleler oldular; oldukları şekilde kalmayıp çeşit çeşit oluşlara dönüştürüldüler. Sonra her şeyi ayırdık, gezegenler yani sistem oluştu.

"وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ *Ve her hayy şeyi sudan husûle getirdik. Her hayat sahibi olan şeyi sudan husûle getirdik. Yani gerek nebat ve gerek hayvan gerek insan; zihayat olan şey'in hayatına suyu sebep kıldık. Bazıları burada sudan murâd, nutfe olduğuna kâil olmuşlar. Lakin bu sûrette hayvanattan bir kısmı hayy mefhumundan tahsis olunmak icab edecektir. Hâlbuki su, zâhirî vech ile asıl manasına olduğu takdirde كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ mefhumu alelumûm hayvanattan başka nebatata dahi şâmil olacaktır."*

Hayy diri, hayat sahibi demektir. "Canlı olan, hayat sahibi olan her şeyi sudan husule getirdik, sudan yarattık." diyor Rabbimiz. Bugünkü bilgimiz de suyun hayatın hem başlangıcı hem de devamı için aslî bir öneme sahip olduğunu söylüyor.

Bazı müfessirler buradaki suyun, sperm olduğunu söylemişler. Lakin Elmalılı bu yoruma karşı çıkıyor. Çünkü bazı hayvanlar

sperm yoluyla çoğalmıyorlar ama onlarda da hayat var. "Bu yorum hayat sahibi varlıkların kategorilerini kısıtlayacaktır." diyor. Oysa âyette geçen "su" ifadesini sperm diye yorumlamak yerine doğrudan doğruya "su" diye kabul edersek hayvanları da bitkileri de içine alacak bir kapsama ulaşırız.

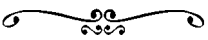

"Ve filhakîka gerek hayat-ı hayvanînin ve gerek hayat-ı nebatînin suya olan alakası da malumdur. Son zamanlarda suyun en mühim unsurunu teşkil eden müvellidülmâ (hidrojen) bütün anâsırın esası gibi mütalaa olunmaya başladığına nazaran Kur'an'ın bu ihtarı daha şümûllü bir hakikate işareti de ihtiva etmiş olur. Gerçi kimya-yı uzvîde karbon bir esas olarak mütalaa edilmektedir. Ve hayatın hava ile de alakası vardır. Fakat zikri şey mâadaya münafi olmadığı gibi bunlar umûm için su kadar bariz ve meşhûd da olmadığından burada en zâhir delil ileri sürülmüştür ki o da sudur. Suyun ratk ve fatk ile münasebeti bahir ve herkes için zâhirdir."

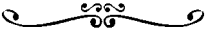
Müvellidülmâ "suyu oluşturan şey" demektir; Osmanlı Türkçesi'nde hidrojen atomunun ismidir. Yani suyun en önemli unsuru hidrojen olduğu için hayatın kaynağının hidrojen olduğuna işaret etmiş oluyor. Organik kimyaya göre ise hayatın esası ve bütün canlılığın temelindeki madde "karbon" olarak değerlendirilir ve hayatın hava ile de alakası vardır. Yeryüzündeki hayatın üç temel maddesi varsa, sizin "Hayatın temel maddesi sudur." demeniz diğer ikisinin hayatın temel maddesi olmadığını göstermez. Bütünün bir parçasının zikredilmesi diğerlerinin reddi anlamına gelmez. Su hayatın temel maddesi olduğu gibi karbon da hidrojen de öyledir.

Tabiat Kendi Kendini Var Etmiş Olabilir mi?

"Tabiat üzerinde bu ratk ve fatk ve bu tahvil o kafirlerin görüp durdukları veya re'y-ü fikir ile bildikleri veya haber aldıkları bir fiil ve te'sîr olduğu hâlde أَفَلَا يُؤْمِنُونَ *yine de imana gelmezler ha!... Bir sudan yaratıldıklarını bilirler de hâlâ Allah'ın sun'u te'sîrine inanmazlar. Tabiat tabiat derler dururlar ha!*

İş tabiata kalsa idi tabiat kendi kendine değişir mi idi? Arz ü semâ ademden vücûda gelir mi idi? Veya arz, semâdan ayrılır mı idi? Veya kuru havada yukarıdan yağmur yağar, kuru toprakta otlar biter mi idi? Sonra o câmid tabiatlarda aynı bir sudan muhtelif hayatlar husûle gelir mi idi? İnsanlar olur mu idi? Kendileri hayat bulur mu idi? Onlar kendilerini parçalanmaz mı zannediyorlar?"

Bilgi edinmenin üç yolundan bahsediyor Elmalılı; gözlem yapma/müşahede, akıl yürütme/ istidlal ve sem'iyat yani güvenilir bir kaynaktan bilgi aktarımı. Bu yolların üçüne de girseniz sizi yaratıcının vahdaniyetine çıkaracağı hâlde kafirler yine de imana gelmiyorlar. Hâlbuki iş tabiata kalsaydı tabiat kendi kendine değişir miydi? Arz ve semâ, gökler ve yer ademden, yokluktan vücuda gelir miydi? Veya arz semâdan ayrılır mıydı? Veya kuru havada yukarıdan yağmur yağar, kuru toprakta otlar biter miydi? Sonra o camid, cansız tabiatlarda aynı sudan muhtelif hayatlar husule gelir miydi? İnorganik maddelerden, bu kadar zengin ve çeşitli organik maddeler nasıl oluştu?

O kafirler kendilerini, parçalara ayrıldıktan sonra tekrar bir araya getirilip diriltilmez mi zannediyorlar? Cenab-ı Hakk, gökler ve yer bitişikken bunu ayırıp çeşit çeşit mahlukatı sudan yarattıktan sonra aynı maddeleri tekrar parçalarına ayıramaz mı? Parçalarına ayırdıktan sonra tekrar bir araya getiremez mi?

Dağlar ve Yollar

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجاً سُبُلاً لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ

"Arzda da onları çalkalar diye baskılar oturttuk, hem onda bol bol açıklıklar yaptık ki doğru gidebilsinler." (Enbiya suresi, 31)

"Hâlbuki onları yaratan biz, o arzda kendilerini sarsacak diye ağır baskılar yaptık. Yani semâdan ayırdığımız ve üzerinde kendilerine sudan hayat verdiğimiz insanları arz hareketiyle çalkalayıp muzdarip etmesin, sakin olacak yer bulsunlar diye o arzda suya mukabil sulb, oturaklı kıtalar, dağlar husûle getirdik. Bir düşünmeli ki arz mâyi bir hâlde kalsa idi ve arz hareket ettikçe insanlar çalkalanıp dursa idi ne büyük ıztırap olurdu. Kütle-i türâbiyenin yaratılması ve dağların kazık gibi oturtulması ile bu ızdırap bertaraf edilip arz, hayat-ı beşer için kabil-i sükná bir hâle getirildi. وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجاً سُبُلاً *Ve onda bir takım meydanlar, yollar yaptık* لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ *ki hidayeti bulabilsinler, matlublarına doğru gidebilsinler veya hak yolunu tutsunlar."*

Hâlbuki onları biz var ettik; yeryüzü kendilerini sarsmasın, ağır baskılar olsun diye dağları yarattık. Dağların arasında ovalar, yollar yaptık onlara. Bunları görmüyorlar mı?

Dağlar yeryüzünün omurgası gibidir. Yerküre magma tabakasının üzerinde yüzüyor. Risk taşıyan sulu zeminlere bina yapılacağı zaman temel atmadan önce beton kazıklar çakılmalı, diyor konunun uzmanları. Yani önce beton kazıklar çakıyorsunuz sonra o kazıkların üstüne temel atıyorsunuz ve onun üstüne de bina yapıyorsunuz. Bu kaideye riayet edilerek gevşek zeminlere yapılan binalarda, deprem olsa bile bina çökmüyor. Buna riayet edilmediğinde ise en ufak bir sarsıntıda bina ciddi zarar alabiliyor

hatta çöküyor. Aynen onun gibi yerkürenin üstünde binlerce metreye kadar yükselen dağların bir o kadar da yer altına doğru indiğini düşünelim, iki taraflı bir koni gibi âdeta. Bu şekilde dağlar yer altına doğru mıh gibi çakılmış.

Semâdan ayırdığımız ve üzerinde kendilerine sudan hayat verdiğimiz insanları yerküre hareketiyle çalkalayıp muzdarip etmesin, güvenle yerleşip yaşayabilecekleri yer bulsunlar diye arzda suya mukabil oturaklı kıtaları var edip onları da dağlarla sabitleyerek yerkürenin omurgası kıldık. Omurganız ve kaburgalarınız, değerli iç organlarınızı nasıl muhafaza ediyor, nasıl omurganız sayesinde ayakta duruyorsanız dağlar ve özellikle sıra dağlar da yerkürenin içindeki ve üzerindeki bütün varlıkları öylece koruyor.

Sadece şu örnek bile yerkürenin üzerinde keyifle yaşarken farkında olmadığımız nice nimetlere mazhar olduğumuzu bize gösterebilir. Düşünün ki saatte 90 km. hızla giden bir arabanın içinde seyahat ederken ne kadar sarsılıyorsunuz. Oysa 24 saatte kendi etrafında 40.000 kilometreye yakın yol yapan bir aracın üzerindeyiz: Dünya. Neredeyse saatte yaklaşık iki bin kilometreye yakın hız yapıyor ama herhangi bir sarsıntı hissetmiyoruz, hiçbir ses duymuyoruz. Gittiğimizin farkında bile değiliz. Bütün bu nimetleri hatırlatıyor bize Rabbimiz. Ve sadece dağları kazık gibi çakmakla kalmıyor; meydanlar yapıyor, yollar yapıyor.

Bu yollar olmasa ve dünya sırf dağlardan ibaret olsaydı hâlâ mağara devrini yaşıyor olabilirdik. İnsanlık bilgi ve tecrübe alışverişiyle ilerliyor. Fikirler birbirini mayalıyor, her bir buluş diğerini tetikliyor. Tekerleğin bulunuşu ile savaş arabalarının yapılması arasındaki ilişki dünya tarihini değiştiriyor.

Cenab-ı Hakk Kur'an-ı Kerim'de dağların arasından yollar geçirmesini bizlere bir nimet olarak zikrediyor: *"Bütün bunları kolayca yollarını bulabilsinler, matlûblarına doğru ilerleyebilsinler veya hak yolu tutsunlar diye yaptık."*

Yolun ve yolculuğun insanlık tarihi açısından ne anlama geldiğini merak edenler *Tarihte 70 Büyük Yolculuk* kitabına bakabilirler. Kur'an-ı Kerim'de "Yeryüzünde gezip dolaşmaz mısınız?" diyen âyetler var. Seyahat etmek insanın ufkunu açar, dünyayı ona tanıtır, insanı dar görüşlülükten kurtarır. Mesela İslam dünyasını, o olmasa bile Türkiye'yi kıyı bucak dolaşsanız yaşam koşulları farklı insanlar, çeşit çeşit gelenekler ve giyim şekilleri göreceksiniz. Yaşadığı yerden başka hiçbir yer görmediği için İslami uygulamalar konusunda bir vizyonu olmayan, son derece tutucu ve bütün dünyanın kendisi gibi davranmasını bekleyen insanlar var. Dünyayı kendisinden ibaret zannediyor. Ama dolaştıkça, yaşadıkça, tanıdıkça, farklı şartlarda yaşayan insanları, farklı coğrafyaları, iklimleri, kültürleri yakından gördükçe insanın bakışı ve düşünceleri değişir, hayata daha geniş bir perspektiften bakmaya başlar. Nitekim İslam Hukuk Tarihi, İmam Şafii'nin Mısır seyahatinden sonra önceden verdiği bazı fetvalardan vazgeçtiğini söyler.

Gökler

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفاً مَحْفُوظاً وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ

"Semâyı da mahfuz bir sakıf yaptık, onlar ise onun âyetlerinden yüz çeviriyorlar." (Enbiya suresi, 32)

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفاً مَحْفُوظاً "Semâyı da öyle bir sakıf yaptık ki mahfuz, وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ mantukunca şeytanların taarruzundan mahfuz. Veyahut vakt-i malûmuna kadar fesad ve inhilâlden mahfuz. وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ Onlar ise bunun âyetlerinden i'râz etmektedirler. Semâda Allah'ın kudret-ü vahdaniyetine delalet etmekte bulunan bunca delillerin delaletlerinden yüz çevirip geçiyorlar."

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ (Hicr, 17) âyet-i kerimesinde "Biz onu her türlü kovulmuş şeytanın şerrinden muhafaza ettik." Semâyı şeytanların taarruzundan korunmuş bir tavan yaptık, diyor.

Bu gökleri kıyamete kadar şeytanların taarruzundan, bozulma ve çöküşten korunmuş bir tavan yaptık. إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً "Gerçek şu ki Allah, koyduğu düzenden sapmamaları için gökleri ve yeri tutmaktadır. Şayet sapacak olsalar artık O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O Halîm'dir, çok bağışlayıcıdır." (Fatır, 41) Eğer o gökler ve yer yıkılacak, yok olacak olsa Allah'tan başka onu kim tutabilir? Bizi bu yok oluştan, yani kıyametin vakt-i malûmuna kadar koruyan bir tek Allah Teâlâ'dır. Yerde ve gökte O'nun varlığına işaret eden sayısız alametler varken onlar bunlardan yüz çevirmekte, yanından geçip gitmektedirler.

Allah'ın âyetlerinden yüz çevirip gidiyorlar. Yani göklerin nasıl olduğunu, canlıların nasıl yaratıldığını, bu dağların yeryüzünü nasıl tuttuğunu, dağların arasındaki geçitlerin insanoğluna nasıl imkânlar sunduğunu fark etmiyorlar, üzerinde düşünmüyorlar. Oysa biz yaratılışa her an şahit oluyoruz. Gökler başımızın üstünde, dağlar gözümüzün önünde, yolların üzerinde yürüyoruz. Bunlardaki işaretleri görmeyip daha büyük, bize özel bir mucize olmasını, özel bir mesaj gelmesini bekliyoruz. Hâlbuki mucizeler en sıradan zannedilen olayların içindedir. Her gün bir sanat eserinin, bir mucizenin içinde yaşıyoruz. Kendimiz bizzat mucizeyiz. Bizim varoluşumuz bir mucize, hayatımızın devam etmesi bir mucize, göğün korunmuş bir tavan olması mucize.

Çok sevdiğim bir hikayedir: Horozun biri, bir inci tanesi buluyor; götürüyor yemciye, diyor ki: "Sana bu taneyi vereyim bana bir tane darı ver." Hâlbuki bir inci tanesiyle çuval çuval darı alabilir. Yüz çevirip gitmek de böyle. Yani Allah Teâlâ her gün kendi varlığını, kendi kudretini gözlerimizin önüne seriyor.

Bir şeyin olması Cenab-ı Hakk'ın "kün" demesine bağlı. Cenab-ı Hakk "ol" der, olur. Nice işler vardır, çok emek verilmiş, olmaması için hiçbir neden yoktur ama olmaz. Bu durumda ne yapılır? Kulluk, olanla da olmayanla da barışık olmak demektir. Buna "rıza mertebesi" denir.

Kur'an Hitabının Evrenselliği

Kur'an kime hitap ediyor? Bütün insanlığa. Bu noktayı hiç aklımızdan çıkarmamız gerekir. Yani Kur'an köprü altında yaşayan insana da hitap ediyor, bir köyün sınırlarının dışına çıkmadan yaşayan insana da hiçbir eğitim almamış insana da hitap ediyor. Bir metnin evrensel olabilmesi için her seviyeden insana hitap edebilmesi gerekir. "Su" dediğinizde yeryüzündeki tüm insanlar suyun hayatın en temel maddesi olduğunu anlayabilir; bir ilim adamı da o basit cümlenin içindeki ilmî hakikati görebilir. Ama hakikati çok yüksek ilmî seviyede anlattığınızda sadece o ilme haiz olan insanlara hitap etmiş olursunuz. Denir ki bilimsel bir bilgiyi -bu ilahiyat açısından kelami bir tartışma olabildiği gibi fizik veya kimya açısından da üst düzey bir bilgi olabilir- küçücük bir çocuğun anlayabileceği şekilde açıklayabiliyorsanız o konunun özünü çok iyi anlamışsınız demektir.

İlahi kitap bazen girift ve çok anlamlılığa müsait şekilde konuşur. Ne demek istediğini her zaman açık ve kesin bir şekilde söylemez de sembolik anlatımlarla, bizleri ikircikli bir alanda bırakır. Bu durum genellikle hukuki sonuç çıkarılacak inşâî âyetlerden çok yaratılışın fizik ve metafizik boyutlarından ve kıyametten sonraki hayattan bahseden ihbârî âyetlerde görülür. Kitabın iniş tarihinden bugüne ve bugünden kıyamete kadar devam eden süreçte insanlığın bilgi ve kavrayışındaki değişkenlik, üstelik de yatay olarak düşündüğümüzde aynı zaman diliminde yaşasalar dahi tüm insanların algılayışındaki farklılık dikkate alındığında

her durumu kuşatan, her kavrayışa uygun anlatım biçiminin sadece bu olduğunu görürüz.

Peki Allah niçin insanlara vahiy indiriyor? İlk insandan itibaren niçin peygamberler gönderdi?

Vahyin Lüzumu ve Kuşatıcılığı

Malumunuz olduğu üzere Cenab-ı Hakk bu âlemi, içerisinde bulunanlarla beraber başka bir âleme tebdil ettikten sonra insanoğlunu huzurunda toplayacak ve ondan bu hayatın hesabını soracak. Bu hesaba göre durumlarımız değerlendirilerek ahiretteki mevkiimiz belirlenecek. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de, "Biz hayatı ve ölümü sizi imtihan etmek için yarattık." (Mülk, 2) deniliyor. Yani biz buraya imtihan edilmek üzere geldik. Peki, Allah Teâlâ bunu bize bildirmeseydi bizim de böyle bir imtihandan haberimiz olmasaydı bu durumda kaçımız, "Bu hayat böyle bitmiş olamaz, toprak olamayız; muhakkak bu hayatın bir devamı olmalı." diye sorabilirdi? Haydi aklen düşündük ve bu hayat bu şekilde çok anlamsız, bunun muhakkak bir devamı olması lazım, ahiret olması lazım, dedik diyelim. Peki ahirette hangi kriterlere göre değerlendirileceğimizi nasıl bilecektik? Onu bulabilir miydik? Oysa biz biliyoruz ki "Kanunsuz suç olmaz" ilkesine göre önce kanunun ortaya konulması ve muhataba bildirilmesi gerekir. Ancak ondan sonra o kanuna uymayanlar hukuken suçlu kabul edilebilir. İşte bu sebeple Allah Teâlâ bize doğruyu yanlışı önceden bildirmiş, arayana doğru yolu göstermiştir.

Benzetme yanlış olmazsa dünya denilen bir gemideyiz biz. Bu geminin bizim irademiz dışında belirlenmiş bir rotası var. Geminin içindeyken yaptığımız davranışlara göre ineceğimiz limanda belli yerlere yerleştirileceğiz. Gemiye bindiğimiz zaman seyahatin kurallarına ilişkin broşürler dağıtılıyor. Deniliyor ki; "Bu kurallara uymak durumundasınız. Bu gemi şu limana gidiyor.

O limana indiğinizde geminin içindeki davranışlarımıza göre sizi belirli memleketlere yerleştireceğiz. Orada kiminizin çok çileli bir hayatı olacak, kiminiz çok rahat edecek."

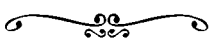
Vahiy, gemideki yaşam kurallarını ve limana inince bizi bekleyen akıbeti önceden bildirmek üzere gönderiliyor. Metafizik âlemle ilgili bizi ilgilendiren her bilgiyi aktarırken öyle bir dil kullanıyor ki yeryüzündeki her insan o ifadelerden kendisine yetecek açıklamaya erişebiliyor. Tarlasında koyunlarıyla, çifti çubuğuyla uğraşan insan da istifade ediyor, varoluşu sorgulayan bir insan da. Ortaya çıkan, bütün kitleyi içine alan, her seviyeye mesajını ulaştıran, muhatabının durumuna göre katman katman açılan bir metin oluyor.

Kum saatinin öbür tarafı diyebileceğimiz âleme geçtiğimizde muhtemelen çok boyutlu ve zaman dışı bir yere gideceğiz. Henüz buradayken hazırlanalım diye oranın bize anlatılması lazım fakat oraya dair hiçbir kelimemiz yok. Neden yok? Çünkü insanların dili gözlemledikleri âleme göre oluşuyor. Dolayısıyla bin hakikati on kelimeyle anlatmaya çalıştığınızda benzetmeler, kıssalar, semboller yardıma koşuyor. Bir kıssa, bir ilim adamının da dikkatini çeker, bir edebiyatçının da bir tarihçinin de bir vaizin de bir çiftçinin de. Vahiy evrensel olmak için kuşatıcı olmalıdır.

Felek

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

"Hâlbuki o, O Halık ki geceyi, gündüzü ve şems ü kameri yaratmış, bütün o ecrâm her biri bir felekte yüzüyorlar." (Enbiyâ suresi, 33)

"وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ *Hâlbuki Allah O'dur ki geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Kamer'i halk etti, yarattı.*

Her biri bir felekte yüzüyorlar. Demek ki zannedildiği gibi onları felek döndürüyor değil. Onlar felekte ve her biri bir felekte yüzüyorlar. Felek, devreden şey demek olduğuna göre bazıları feleği bir cism-i devvar addetmişlerdir ki bunlar zamanlarının fen telakkisine kapılmış görünüyorlar. Hâlbuki Dahhâk'tan rivayet olunduğu üzere felek, nücûmun medarı, yani devrettiği mahal diye tarif edilmiştir ki sırf riyazî bir ifadedir. Son zamanlarda lisanımızda bu medar kelimesi gibi "mahrek" demek de ıstılah olmuştur. Biri devirden ism-i mekân, biri de hareketten ism-i mekândır. Âyette yalnız şems-ü kamer mezkûr olduğu hâlde haberde tesniye getirilmeyip ikiden ziyadeyi ifade eden cemî' sigasıyla يَسْبَحُونَ *buyurulması şâyân-ı dikkat görülmüştür. Burada müfessirîn birkaç vecih söylemiştir. Birisi* وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ *takdirinde olmasıdır ki şems-u kamerin yanında nücûm hazfedilmiş sonra da kül ve cemi' ile hepsine işaret olunmuş demektir. İkincisi bu karine ile şems-u kamerden cins-i nücûm kastedilmiş olmasıdır. Bunu bazıları metâli'in ihtilafı itibarıyla, şems-u kamerin bir kesreti gibi mülahaza etmek ve binâenaleyh diğer yıldızları meskûtün anh bırakmak istemiştir. Lakin bu vecih mülâhaza edilecek olunca sâir yıldızların da kimisi kamer manasında olduğuna işareten bu ikisini hepsinin cinsi gibi ahzetmek daha münasiptir. Sonra "kül" ta'mîmi şems-u kamerle beraber makablinde zikri geçen arzı dahi ihtiva ederek hepsine işaret olmak da muhtemildir ki arz, şems, kamer, bütün ecrâmdan her biri bir felekte yüzüyorlar, demek olur. Ve demek ki ne kadar ecrâm varsa o kadar da felek var. Hasılı hangisi olursa olsun şurası muhakkak ki burada eski fenn-i hey'et nazariyesini bir iptal vardır. Zira onlar "şems-u kameri felek hareket ettiriyor" diyorlardı. Burada ise her birinin birer felekte kendilerinin yüzdükleri haber veriliyor ki ecrâmdan her birinin fezada bir mihver veya mahrek üzerinde hareket ettiklerine kâil olan yeni hey'et nazariyesinin esası da budur. Şüphe yok ki eskilerin nazarında da fenleri şimdikilerininki gibi ve belki daha kuvvetli*

bir kanaatle takip ediliyordu. Demek ki bugün bu ve emsali âyetlerde Kur'an'ın fenne karşı büyük bir zaferini okumaktayız. O hâlde bildiğimiz fenne muhalif görünen noktalara tesadüf edildiği zaman Kur'an'ı fenne uydurmaya çalışmamalı, fenni Kur'an'a tevfik etmeye uğraşmalıdır."

Felek, Arapçada yörünge demektir. Onların her biri bir yörüngede yüzüyorlar. Burada astronominin eski evren telakkisinin nasıl değiştiğini, bu âyetin aslında o telakkiyi nasıl boşa çıkardığını anlatacak Elmalılı Hamdi Yazır.

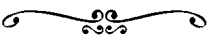
"Demek ki zannedildiği gibi onları felek döndürüyor değil." Yani gezegenler felek denen bir ortamın içindeler; o ortam onları döndürüyor, şeklinde var olan eski kavrayış bu âyetle yanlışlanmış oluyor. Onları felek döndürüyor değil, onların her biri bir felekte, her biri başka başka yörüngelerde yüzüyor. *"Felek, devreden şey demek olduğuna göre bazıları feleği bir cism-i devvar addetmişlerdir."* Yani dönen bir cisim gibi kabul etmişler ve bunlar zamanlarının fen telakkisine kapılmış görünüyorlar. *"Hâlbuki Dahhâk'tan rivayet olunduğu üzere felek, nücûmun medarı, yani devrettiği mahal diye tarif edilmiştir ki sırf riyazî (matematiksel) bir ifadedir. Son zamanlarda lisanımızda bu medar kelimesi gibi "mahrek" demek de ıstılah olmuştur."* Mahrek, hareket edilen yer manasında ism-i mekândır. *"Biri devirden ism-i mekân, biri de hareketten ism-i mekândır."* Yani medar dönme yeri, mahrek de hareket etme yeri demektir. *"Âyette yalnız şems-ü kamer mezkûr olduğu hâlde haberde tesniye getirilmeyip ikiden ziyadeyi ifade eden cemi' sigasıyla* يَسْبَحُونَ *buyurulması şayan-ı dikkat görülmüştür."* Yani o ikisi kendi yörüngelerinde yüzüyor, demesi gerekirdi. Çünkü iki tane gök cisminden bahsedildi en başta. *"Burada müfessirîn birkaç vecih söylemiştir. Birisi* وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ *(A'râf, 54)* "Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları" *takdirinde olmasıdır ki*" orada nücum da var,

Cenab-ı Hakk Şems ve Kamer'i gök cisimlerini temsilen söyledi, *"Şems-u kamerin yanında nücum hazfedilmiş sonra da kül ve cemî' ile hepsine işaret olunmuş demektir."* Bu birinci yorum. *"İkincisi bu karine ile şems-u kamerden cins-i nücum kastedilmiş olmasıdır."* Güneş bir yıldızdır, dolayısıyla kendi cinsini temsilen orada Güneş zikredildi. Ama aslında bütün yıldız cinsi kastediliyor demişler. *"Bunu bazıları metâli'in ihtilafi itibarıyla, şems-u kamerin bir kesreti gibi mülahaza etmek ve binâenaleyh diğer yıldızları meskûtün anh bırakmak istemişler."* Metali' doğuş yerleri demek. Güneş'in doğuş yeri yeryüzünde çok fazla olduğu için, yani her coğrafya için farklı bir noktadan Güneş doğduğu için veyahut metali' mevsimlere göre değiştiği için çoğul geldi demişler. *"Lakin bu vecih mülâhaza edilecek olunca sâir yıldızların da kimisi kamer manasında olduğuna işareten bu ikisini hepsinin cinsi gibi ahzetmek daha münasiptir."* Burada kendi tercihini yapıyor Elmalılı ve Güneş ve Ay bütün bu gök cisimlerini temsilen burada zikredilmiştir, demek daha münasiptir." diyor. Çünkü arkasından her biri bir yörüngede yüzmektedir diye çoğul bir cümle geldi. *"Sonra "kül" tamimi şems-u kamerle beraber makablinde zikri geçen arzı dahi ihtiva ederek hepsine işaret olmak da muhtemildir ki arz, şems, kamer, bütün ecrâmdan her biri bir felekte yüzüyorlar demek olur. Ve demek ki ne kadar ecrâm varsa o kadar da felek var."* Yani her bir gök cismi için özel, kendine mahsus bir yörünge var. *"Hasılı hangisi olursa olsun şurası muhakkak ki burada eski fenn-i hey'et nazariyesini bir iptal vardır. Zira onlar 'şems-u kameri felek hareket ettiriyor' diyorlardı. Burada ise her birinin birer felekte kendilerinin yüzdükleri haber veriliyor ki ecrâmdan* (gök cisimleri) *her birinin fezada bir mihver veya mahrek üzerinde hareket ettiklerine kâil olan yeni hey'et nazariyesinin,* (yeni astronomi teorisinin) *esası da budur. Şüphe yok ki eskilerin nazarında da fenleri şimdikilerininki gibi ve belki daha kuvvetli bir kanaatle takip ediliyordu."* Yani biz şimdi geçmişteki o teorileri küçümsüyoruz ama o dönemde

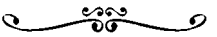
yaşasaydık biz de o teorilere dört elle sarılmış olacaktık. Çünkü "bilim böyle söylüyor" diyecektik.

"Demek ki bugün bu ve emsali âyetlerde Kur'an'ın fenne karşı büyük bir zaferini okumaktayız. O hâlde bildiğimiz fenne muhalif görünen noktalara tesadüf edildiği zaman Kur'an'ı fenne uydurmaya çalışmamalı, fenni Kur'an'a tevfik etmeye uğraşmalıdır."

Yani eğer bilimle Kur'an çatışırsa; bilim te'vil edilemeyecek şekilde Kur'an'a aykırıysa o zaman Kur'an bilime uydurulmaya çalışılmaz, bilimi Kur'an'a tevfik etmeye, ona uygun hâle getirmeye uğraşmalıdır.

"Şimdi teemmül etmelidir ki kimi güneş, kimi kamer, kimi ziya, kimi nur, bütün ecrâmdan her biri, bir felekte kendine mahsus bir dairede yüzüyor da yüzüyor, hiçbiri sakin değil, hepsi birer hareket-i devriyede, bir tutarı yok. Hepsi muallakta, hepsi yolunda, hepsi nizamında hepsi mahfuz yüzüyorlar da yüzüyorlar." Bu ne bedî' bir sanat ne büyük kudret ne yüksek âyetlerdir. Bunların hepsinden Allah'ın azameti, vahdaniyeti okunur."

Bunu hiç hayal ettiniz mi? Zaman zaman çok büyük bir stadyumda binlerce kişinin sabit olmayan daireler çizerek hareket ettiğini hayal ederim. Bilirsiniz gök cisimlerinin yörüngeleri de sabit değil, sürekli genişliyor. Stadyumda çoluk çocuk binlerce insan devamlı yeri değişen daireler çiziyor. Ve hiçbiri ötekine çarpmıyor. Bunun için nasıl bir senkronizasyon, nasıl bir hesap gerekir? Bu hareketin kendi kendine olmasını aklınız alıyor mu? Muhteşem, muazzam bir manzaradır bu benim nazarımda. Yani gözünüzü kapatın ve hayal edin. Hepsi hareket hâlinde yapıştığı bir yer yok, bir direk yok, bir yönetici yok, bir iple bir yere bağlı değil, görünürde hepsi muallakta, hepsi boşlukta. Hepsi yolunda,

hepsi nizamında, hepsi mahfuz, korunmuş bir şekilde, yüzüyor da yüzüyor.

Kâinatın işleyişi üzerine yazılmış ilâhi âyetleri okuyabilenler Yüce Allah'ın azametini görürler. Kudreti sonsuz bir güç bunu yaratan. Onu görürler. Aynı zamanda vahdaniyetini yani birliğini de görürler. Niçin? "Eğer göklerde ve yerde birden fazla ilah olsaydı bu düzen korunabilir miydi?" (Enbiyâ, 22)

Kainattaki Düzen: Tevhid

Tevhidin bir yansıması da âlemdeki her şeyin diğerinin varlığını destekleyecek şekilde yaratılmış olmasıdır. Doğadaki zinciri hatırlayalım. Mesela hayvanlar ölüyor, bitkiler ölüyor, ne oluyor onlara? Basitçe söylemek gerekirse bir başka varlık için toprağı zenginleştiren elementlere dönüşüyorlar, gübreye dönüşüyorlar, petrole dönüşüyorlar. Buradaki döngünün her aşaması bir başka varlığın var oluşuna katkıda bulunuyor. Yani hiçbir şey boşa gitmiyor, hiçbir şey harcanmıyor, hiçbir şey ziyan edilmiyor. Her varlık hem varoluşuyla hem yok olurken diğer varlıkların varlığına destek veriyor. Yani hep birlikte, hepimiz beraber olduğumuzda bizim varlığımız da devam ediyor. Bu hakikatin birkaç asırdır farkındayız. Artık anladık ki balinalar yok olursa biz de yok olacağız, arılar yok olursa biz de yok olacağız. Bunu anlamaya başladık ve soyu tükenen türleri korumaya çalışıyoruz. Niçin korumaya çalışıyoruz? Aslında kendi varlığımızı koruma çabasındayız. O doğal zincire bir yerden müdahale ettiğimizde bunun sonunun ne olduğunu 20. yüzyılda görmeye başladık. Birbirimizin varlığını devam ettirme şeklinde kurulmuş olan nizama aşırı tüketimle çomak soktuk. Bütün bu gerçekler Cenab-ı Hakk'ın azamet ve vahdaniyetini okuyabileceğimiz muazzam âyetlerdir.

"Lakin kafirler bunları görseler dahi delaletlerinden i'râz ederler de bu delilleri şuna buna isnad etmeye kalkışırlar."

Şundan dolayı oluyor, derler; oluşun nasıl olduğunu açıkladıklarında, niçin olduğunu da açıkladıklarını zannederler.

Yani kafirler o âyetlerin delalet ettiği hakikatten, o kâinata işlenmiş olan âyetlerin Allah'ın varlığını, gücünü, kudretini ve vahdaniyetini göstermiş olmasından yüz çevirirler, onları görmezden gelirler.

Niçin ile Nasıl Arasındaki Fark

Genellikle hayatını din ilimlerine vakfedenler bir şeyin niçin olduğunu bildiğinde nasıl olduğunun bir önemi yok zanneder. Mesela çocuklarımıza "başarılı olmalısın" deriz. Peki, çocuğumuz hangi yöntemle çalışırsa başarılı olur, kendine mahsus avantajlı yönleri ve handikapları nelerdir, bunlar nasıl aşılabilir, bunun üzerinde dikkatlice durmayız. Biz nereye gitmemiz gerektiğini biliriz, niçin gitmemiz gerektiğini de biliriz ama çoğu kez yolu nasıl gideceğimizi bilmeyiz. Bunun aksine iman ciheti eksik olan, eğitimli, nitelikli insanlar da genellikle her şeyin nasıl olduğuna, nasıl yapılacağına odaklanırlar. Yani yolda nasıl gidilir? Nasıl gidersek çok verimli olunur? En az çaba ile en çok yolu nasıl gideriz? Onlar da işin o cihetini çok iyi araştırıyor; bilim de o demek zaten. Ama bu yol nereye gidiyor onu bilmez, önemsemezler. Onun için herkes kendi eksikliğini gidermeye bakmalı.

Bilimin bir şeyin nasıl olduğunu, bir sürecin nasıl işlediğini açıklaması, eğer bir teoriden ibaret değilse, gerçekten tutarlı ve bilimsel kanıtlara dayanıyorsa biz o açıklamayı kabul ederiz. Burada önemli olan bunu kimin yaptığıdır. Mesela bilim depremlerin nasıl olduğunu açıklıyor. Fakat bu onu bir yaratıcının yapmadığı

anlamına gelmez. Sünnetullah dediğimiz, Kur'an-ı Kerim'de de geçen, Allah Teâlâ'nın yeryüzünün işleyişine koyduğu, sürekliliği ve devamlılığı olan kanunlar işliyor. Devamlılık olmasaydı hiçbir bilim ortaya çıkamazdı. Mesela su bazen yüz derecede, bazen doksan derecede, bazen de 50 derecede kaynasaydı bilim olabilir miydi? Her denemede farklı sonuçlara ulaşsaydık, buradan bilimsel bir sonuç elde edebilir miydik? Sünnetullah var ki aynı şartlarda, aynı maddeler, aynı sonucu veriyor. Neden? Çünkü Allah Teâlâ bu kâinatta kurallı bir nizam kurmuş. Bunun yanında işleyen kanunları, sünnetullahı keşfetmiş olmak orada bir yaratıcının iradesinin olmadığı anlamına gelmez. Bunu kavramamız çok önemli mantıksal olarak. Mesela bir yemeğin tarifini vermek o yemeğin bir yapıcısı olmadığı anlamına gelmez. Bir yemeğin nasıl yapıldığını, hangi aşamalardan geçtiğini, kavrulmuş mu, haşlanmış mı, nasıl olmuş, nasıl olmuş da bu lezzet yakalanmış, sosunda ne var? Bunları size açıklamış olmam yemeği birisinin yapmış olmadığı anlamına geliyor, diyemeyiz.

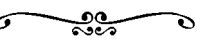
Yaygınlığından Ötürü Fevkaladeliği Fark Edilmeyen Mucizeler

Astronomi, kozmoloji vs. varlığı açıklayan bütün bilimler Cenab-ı Hakk'ın gücünü, kudretini ve biricikliğini/vahdaniyetini, âlem-i şuhud dediği insanın gözlemleyebildiği evren üzerinden herkese gösteriyor.

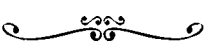
"Âyet" kelimesi aynı zamanda mucize anlamına gelir. Cenab-ı Hakk'ın mucizelerini çok sırlı ve gizemli, nadiren gerçekleşen, dolayısıyla çok az insanın görebileceği istisnai olaylarda aramayın. Mesela Güneş'in doğuşu ve batışı gibi tıkır tıkır işleyen düzen, etrafımızda doğal akışı içinde gerçekleşen nice olaydadır asıl mucize.

Dünyayı ısıtan Güneş, her yıl aynı tarihte, aynı saatte doğuyor. Güneş her 12 Haziran'da, her 9 Eylül'de vs. aynı saatte doğuyor. Her gün dakika farkıyla değişik bir saatte doğmasına rağmen bu sene 9 Eylül'de şaşırmıyor. Bizim ise belirlediğimiz bir saatteki randevumuza gitmek için ne kadar gayret sarf etmemiz gerekiyor. Mucizeler işte bunlardır. Yani mucize görmek için Güneş'in doğmamasını beklemeyin, asıl mucize Güneş'in her gün belirlenen saatte doğmasıdır. Rüzgârın esmemesini beklemeyin, rüzgârın esmesi mucizedir. Suyun akması mucizedir. Vücudumuzda işleyen tüm sistemlerin bizim bir müdahalemiz olmadan düzenli bir şekilde çalışması mucizedir. Her nefes alışverişimizde ciğerlerimizi kurmamız gerekseydi hayat nasıl bir yer olurdu? Bütün bu sistem biz farkında olalım veya olmayalım mükemmel olarak, hiç şaşırmadan, unutmadan, bize sıkıntı vermeden işliyor. Ağzımıza aldığımız bir yudum su bizi hiç rahatsız etmeden yolunu buluyor. Sistem mükemmel bir şekilde ve sessizce çalışıyor. Bir de gürültülü çalıştığını farz edelim. Sindirim sistemimizden garç gurç devamlı sesler gelseydi; solunum sistemimizden pıs pıs sesler gelseydi nasıl yaşardık? Etrafımızdaki olaylarda, kendi bedenimizde, enfüste ve afakta Allah'ın sayısız âyetleri, mucizeleri var. Bunlar aynı zamanda bizim şükür duygusuyla yaşama sebeplerimizdir. Yani bunları görmediğimizde, bu dünyaya geldiğimiz zaman hazır bulduğumuz, elimizin altında, çevremizde bulunan her bir şey hakkında düşünmediğimiz zaman şükür duygumuz azalıyor, nankörlük edip olağanüstü şeyler istemeye başlıyoruz. Aynen Kur'an-ı Kerim'de anlatılan müşriklerin sürekli kendilerine özel, fevkalâde, olağanüstü hâller beklemeleri gibi. Hâlbuki olan her şey fevkalâdeydi, onu göremediler. Elmalı Hamdi Yazır buna işaret ediyor.

Nur-u Muhammedî: Hazreti Muhammed'in Peygamberliğinin Alameti

"Zerrece insafı olanların itiraf etmesi gerekir ki, işbu كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ *'her biri kendi feleklerinde yüzerler' kavl-i kelîmi Allah Teâlâ'nın kudret-ü vahdaniyeti, âyetlerini âlem-i şuhudda irâe ederken aynı zamanda âyât-ı ilâhiyeden birisi de nûr-u Muhammedî olduğunu göstermek için nübüvvet-i Muhammediyeyi anlatacak bir delîl-i mahsus olmak üzere, arzın semâdan ayrılmış olması gibi bir hakikat-ı ilmiye ile fizik ve felsefe ashabına ders verdikten sonra Batlamyus hey'etini kökünden yıkan bir vecize ile hey'et ashabına da yeni bir fenne mebde' olacak, bir düstûr-u ilmî vermiş bulunuyor. Gerçi Kopernik, Newton, Laplace gibi bu fen ile tevaggul eden kimselerin böyle bir düstûr bulmaları haddizatında mühim bir muvaffakiyet-i ilmiye, bir deha olmakla beraber bir mucize teşkil etmezse de bunu ümmî bir fıtratın bütün cihanı fenne karşı bir makam-ı tehaddide haber verivermiş olması onun nübüvvetini meydana koyan âyât-ı ilâhiyeden bir âyet olduğunda da şüpheye mahal bırakmaz."*

Burada Allah'ın âyetlerinden, göklerin nizamındaki mucizelerden bahsederken birdenbire Peygamberimiz'e geçmesinin sebebi, ilâhi mucizelerden birisinin de nur-u Muhammedî olduğunu göstermek içindir.

Kopernik, Newton, Laplace gibi astronomi ile meşgul olan alimlerin Batlamyus teorisinin yanlışlığını anlayıp, gezegenlerin her birinin kendi yörüngesinde yüzdüğünü bulmaları, haddizatında ilmi açıdan mühim bir başarı, bir deha olmakla beraber bir mucize değildir. Çünkü onlar var olan bir şeyi bildiler. Ve bunu ilim tahsil ederek yaptılar. Yani o ilme hayatlarını vakfederek, o ilimle meşgul olarak, araştırarak, çalışarak yaptılar. Onların bu

kadar araştırarak, üzerine çalışarak buldukları bir şeyi okuryazar bile olmayan, hiçbir eğitim almamış birinin bütün fen dünyasına, ilim dünyasına karşı '*bir makam-ı tehaddide*' bir meydan okuma mertebesinde "*haber verivermiş olması onun nübüvvetini meydana koyan âyât-ı ilâhiyeden bir âyet olduğunda şüpheye mahal bırakmaz.*"

Kopernik'ten Laplace, Newton gibi kendilerinden önceki teorilerin yanlışlığını ortaya koyan, ispat eden ve yeni bir evren telakkisi bulan bu insanların çabaları ve başarıları inkâr edilemez. Bir dehadırlar ve buna saygı duyuyoruz.

Göklerdeki bu nizam Allah'ın kudretini, gücünü, vahdaniyetini nasıl ortaya koyuyorsa, bu nizamı, bu teoriler daha ortaya atılmadan evvel, bu konuda hiçbir eğitim almamış bir insanın haber vermesi peygamberliğinin delillerinden değil midir? Bunun üzerinde biraz düşünmemiz gerektiğini söylüyor Elmalılı.

Bilirsiniz, pek çok insan Efendimiz döneminde yaşamış olmayı arzu eder. Ah keşke o dönemde yaşasaydık, Onun ashabından olsaydık, biz de Onu görseydik, mücadelesinde destek olsaydık derler. Bu temennileri saygıyla karşılıyorum, iman alametidir.

Ama ben kendime baktığımda diyorum ki Allah beni benden daha iyi tanıdığı için bu dönemde, Müslüman bir ana babadan yaratmış. Çünkü biraz muhafazakâr bir kafa yapım var, yaşam tarzı olarak hep aynı şeyleri yapmayı, aynı çevrede, aynı hayatı sürdürmeyi tercih ediyorum. Dolayısıyla bu kafa yapısı ile o dönemde olsaydım acaba ümmi bir Peygamber'e bu kadar radikal şeyler söyleyen, o güne kadar gelen bütün inanç sistemini altüst eden, çağının kâinat algısına karşı çıkan, herkes Güneş'in Dünya'nın etrafında döndüğüne inanırken Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü söyleyen, üstelik bunları hiçbir eğitim almadan söyleyen bir insana, alıştığım hayat tarzını terk ederek

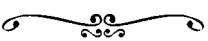
inanır mıydım? Ailemi, sahip olduğum her şeyi geride bırakıp hicret edebilir miydim Onunla?

Beni bu devirde yarattığı için çok şükrediyorum Rabbime. İnsan kendisine verilen bütün nimetlerden hesaba çekilecek. Allah'ın bize verdiği her nimet, mutlaka bir sorumluluk, bir hesap gerektiriyor. Müslümanlığı hazır bulduysak demek ki bizim bu nimeti hazır bulmayanlara karşı mesûliyetlerimiz var. Onlara ulaştırma, örnek olma, tebliğ etme sorumluluğumuz var. Cenab-ı Hakk şükrünü eda edebilmeyi de nasip etsin.

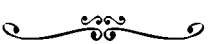
Peygamber Ölümsüz Değildir

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ أَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ

"Bir de biz senden evvel hiçbir beşer için huld nasib etmedik, şimdi sen ölürsen onlar muhalled (ebedî) mi kalacaklar?" (Enbiya suresi, 34)

" وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ *Biz senden evvel hiçbir beşeri muhalled kılmadık. Her kim olursa olsun beşer cinsinden hiçbir ferde bu âlemde bekâ nasib etmedik.* أَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ *O hâlde sanki sen ölürsen onlar kalacaklar mı? Yani senin ölümünü gözeten* نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ *diyen o kafirler bâkî mi kalacaklar ki senin mevtinle müteselli olmak istiyorlar."*

Senden önce hiçbir beşere biz ebedilik, ölümsüzlük vermedik. Peki Hz. Muhammed ölümsüz mü? Hayır, onun da bir eceli var, o da vefat edecek. Peki sen ölürsen, onlar sonsuza kadar yaşayacaklar mı? Yani hiçbir beşerde ölümsüzlük yok, senin ölmeni dileyenler, (Peygamber Efendimiz'in ölmesi için çok uğraşmışlardı.) sen öldüğünde ebediyen yaşayacaklar mı?

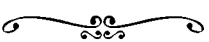
"Bu âlemde ölümsüz kimse yok." gerçeği çok faydalı bir bilgidir. Şöyle ki herhangi bir faaliyette, bir çalışmada büyük bir vazifeniz olabilir. Gerçekten önemli bir boşluk dolduruyorsunuzdur ama şunu iyi bilin ki kimsenin yeri doldurulamaz değil. Bu dünyadan kimler geldi, kimler geçti. Nice peygamberler, veliler, Allah dostları, mücahitler, komutanlar, değerli liderler, büyük insanlar, büyük alimler geldi geçti ve hayat devam ediyor; biri giderse biri gelir. Hiç kimse kendisini yeri doldurulamaz zannetmesin. Hatta bazen sizin varlığınız etrafınızdakileri gölgede bırakıyordur, biraz geriye çekilmeniz gerekiyordur, yani gitmeniz onlar için hayırlı bile olabilir. Bu açıdan kimsenin yeri doldurulmaz değildir; bunu bilmek kendimizi de başkalarını da aşırı önemsemekten bizi muhafaza eder. Allah'ın hazinesi çoktur; biri gider, biri gelir. Allah bu ümmeti sahipsiz bırakmaz. Yeter ki biz zenginliklerimizin kıymetini bilebilelim, fark edebilelim, elinden tutabilelim. Gazali 54 yaşına kadar yaşamış, babası yok; babasının arkadaşlarının himayesinde büyümüş, hayatı boyunca hep burslarla okumuş bir insan ve sadece İslam dünyasını değil, bütün dünyayı etkilemiş. Hâlâ Doğu'da Batı'da üzerine tezler yazılıyor, çalıştaylar yapılıyor, sempozyumlar düzenleniyor; görüşleri kimileri tarafından çok eleştiriliyor, kimileri tarafından müdafaa ediliyor ama hâlâ insanları etkilemeye devam ediyor. Bu bir bayrak yarışı. Sadece 50 metresini koşacağız, onu bilelim. Ne sen ne ben yeri doldurulamaz değiliz; hiç kimse yeri doldurulamaz değil. Bunu bilmek etrafımızdaki kıymetleri takdir edebilmek ve kendimizi aşırı kıymetli görmemek açısından çok önemli. Düşünelim; Efendimiz bile kaç yıl yaşadı... Eğer çok uzun yaşamak bir lütf-u ilâhi ve Cenab-ı Hakk'ın iyilere verdiği özel bir ikram olsaydı bazı kötüler yüz yaşından fazla yaşar yaşar mıydı? Peygamberimiz onlardan bazılarının yarısı kadar yaşadı. Ölçümüz, kıstasımız bu değil. Önemli olan dolu dolu, bereketli, hayırlı, faydalı bir ömür yaşamak.

Bizler zaman zaman İslam'a düşmanlık eden insanlar öldüğü zaman düşmanlığın biteceğini zannederiz. Hayır... Biri biter biri başlar. Karşı cephede de bayrak yarışı devam ediyor. Yani birinin ölmesiyle yeryüzünde İslam'a düşmanlık bitmeyecek. Dolayısıyla iyiler safındaysanız ne sizin ölümünüzle iyilik son bulacak ne o kötü dediğiniz kişinin ölümüyle kötülük bitecek yeryüzünden. Öyle bakmak lazım.

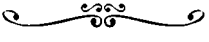
Hayat ve Ölüm: İmtihan

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

"Her nefis ölümü tadacak ve sizi bir imtihan olarak şer ve hayır ile mübtelâ kılacağız. Hepiniz de nihayet bize ircâ olunacaksınız." (Enbiya suresi, 35)

"Her nefis ölümü tadacaktır, o acıyı duyacaktır. وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً *Ve biz sizi imtihan olmak üzere şerr-ü hayırla mübtela kılacağız. Bu âlem böyle bir dar-ı ibtilâ ve imtihandır ki her hayrının önünde bir şer vardır."*

Bu âlem bir imtihan yeridir; bunu Mülk suresinde Rabbimiz haber veriyor. Biz bu dünyaya imtihan edilmek üzere geldik.

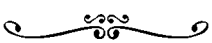
Aklınıza "Allah Teâlâ bizi bilmiyor mu ki imtihan ediyor?" sorusu gelebilir. Tabii ki ezeli ilmiyle bizi biliyor. Allah Teâlâ bizi bir hücre halindeki durumumuzdan annemizin karnındaki hâlimize, çocukluğumuzdan yaşlılığımıza, mezardaki vaziyetimizden mahşer meydanındaki hâlimize, cennetlik mi cehennemlik mi olacağımıza kadar her aşamayı aynı anda görüyor, biliyor. Onun bilmesi için, bizim gibi bir zaman geçmesi gerekmiyor. Çünkü zaman bizim için var, zamanın yaratıcısı zamana tabi değil.

Peki madem biliyor o zaman bizi niye imtihan ediyor? Bunun birkaç sebebi var: Birincisi bizim kendimizi bilmemiz için bizi imtihan ediyor. O bizi biliyor ama biz kendimizi bilmiyoruz. Yani kapasitemiz nedir, eksiklerimiz nedir, zaaflarımız nedir? Bunları bilmiyoruz, kendimizi tanımamız gerekiyor. Okula gidiyorsunuz, hiç imtihan olmasaydı kendinizi çok iyi bir öğrenci zannedebilirdiniz ama bir sınav yapılıyor, "benim bir sürü eksiğim varmış" diyorsunuz. İmtihanlar hocanın bizi tanıması için değil, bizim kendimizi tanımamız içindir. İkincisi imtihan, zaaflarımızı, eksik taraflarımızı onarmamız için bir fırsattır. Çünkü insan mihnetle eğitilir. Yani mihnet insanı tekâmül ettiren bir şeydir. Her zaman sadece mihnetle olgunlaşmayız elbette.

Dolayısıyla biz sizi hayırla da şerle de imtihan edeceğiz. *"Bu âlem böyle bir dar-ı ibtilâ ve imtihandır. Her hayrın önünde bir şer vardır."* Bu da önemli. Yani hiçbir şey sürekli olmayacak. Sana gelen her iyilikle beraber bir zorluk olacak. اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْراً (İnşirâh, 6) Ve her zorlukla beraber de bir iyilik olacak. Böyle bir devri daim.

"Bununla beraber ölümle her iş bitiverecek de değildir. ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ [18] *Sonra hep bize irca olunacaksınız da haşr-u neşr olunup hesap görülecek, imtihanların hayır ve şer, mücazat ve mükâfatı verilecek."*

Dönüp bizim huzurumuza geleceksiniz, haşr-u neşr olup hesap görülecek. İmtihanların hayır veya şer sonuçları ortaya çıkacak, ona göre mücazat veya mükâfat verilecek.

Elmalılı Hamdi Yazır bu bölümün tefsirini 35. âyette bitiriyor fakat 41. âyete kadar bölüm devam ediyor.

18 Ankebût, 57

Alay

وَاِذَا رَاٰكَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا اَهٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ

"O küfredenler seni gördükleri vakit de seni alaya tutuyorlar. Bu mu ilahlarınızı anıp duran, diyorlar. Hâlbuki onlar hep Rahman'ın zikrine küfrediyorlar." (Enbiya suresi, 36)

Küfredenler seni gördükleri zaman seninle ilişkileri ancak alay sûretiyle oluyor. Siyer kitaplarına bakarsanız müşriklerin peygamberlerle mücadelelerinin birinci aşaması alaydır. Alay en şiddetli akran baskısıdır. Akranların birbiri üzerinde tahakküm kurmasını sağlar. Özellikle çocukların çok acımasız bir şekilde birbirleriyle alay ettiklerini görürsünüz. İsminizle alay eder, soy isminizle alay eder, gözlük takıyorsanız alay eder, bedeninizde bir farklılık varsa alay ederler. Çocuklar bu açıdan çok acımasız olabiliyorlar çünkü adab-ı muaşeret ve empatiyi daha geç öğreniyorlar. Terbiye edilmeleri gerekiyor, zira iyilik öğrenilmesi gereken bir şey. Çocukken bunu çocukluğuna vereceksiniz ama yetişkinlerin yaptığı alaylar... Kur'an-ı Kerim'de Hucûrat suresini okumanızı tavsiye ederim. Adab-ı muaşeret açısından, sosyal hayatımız, Peygamberimiz'le ilişkimiz, bütün Müslümanlara karşı bakış açımız açısından Hucûrat suresinin her âyeti, her kelimesi çok önemlidir. Bir inşa suresidir Hucûrat. Bazı surelerde daha çok bilgi verilir, kıssalar anlatılır, yaratılış anlatılır, ahiret anlatılır; konular daha ziyade ihbarîdir ama Hucûrat suresi muhatabını, toplumu inşa eden bir süredir. Orada da alay meselesi anlatılır.

Hiç kimsenin alayından etkilenmemek şartıyla ancak kendiniz olabilirsiniz. Yani insanların sizin arkanızdan ne konuştuğunu, sizin için ne dediğini çok önemsediğinizde insanlar sizi çok kolay manipüle edebilir. Maide suresinin 54. âyetinde Rabbimiz sevdiği

insanları, sevdiği Müslüman tipini anlatırken başka özelliklere ilaveten وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ (Mâide, 54) "...hiç kimsenin kınamasından korkmazlar..." der. Okuduğumuz âyet-i kerimede Rabbimiz o kafirlerin Peygamberimiz'le ilişkisinin alay yoluyla olduğunu haber veriyor.

اَهٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ (Enbiya, 36) Peygamberimiz hakkında ne diyorlar? "Sizin ilahlarınızı diline dolayan adam bu mu?" Yani bunun lafına bakıp ilahlarınızı mı terk ediyorsunuz, atalarınızın dinini, inancınızı mı terk ediyorsunuz? وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ (Enbiya, 36) "Ve onlar Rahman'ın zikrini, Rahman'ın sözünü yani Kur'an-ı Kerim'i inkâr edip durmaktadırlar."

Aceleciliğimiz

خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ ؕ سَاُرِيكُمْ اٰيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ

"İnsan aceleden yaratıldı. Yarın ben onlara âyetlerimi göstereceğim, şimdi siz acele etmeyin." (Enbiya suresi, 37)

"Acele" bir ham madde, bir malzeme âdeta ve insan, acele denilen bu ham maddeden yaratıldı. Allah Teâlâ bize bunun bilgisini verirken aceleciliği mazur görmüş mü oluyor? Yapımız böyledir diye her şeyi hemen görmek, hemen ulaşmak, hemen sahip olmayı istemek veya her şeyden hemen kurtulma arzusu dinde hoş görülüyor mu? Hayır, aksine dinimizde teenni, hilm, sabır tavsiye ediliyor. Bunların hepsi bize üstün ahlaki meziyetler olarak telkin ediliyor.

Bir şeyin sizin yaratılışınıza konmuş olması sizin o şeyi sürdürmenizi doğal kılmaz. İnsanlar bugün neler neler söylüyor: Eşcinsellik için "Bu benim yaratılışımdan geliyor." diyorlar. Bir diğeri yaratılışından hiddetli, o zaman önüne geleni kessin mi? O kimse için haramlar helal mi oluyor? Yani öfkenin, şiddetin, aceleciliğin

veya kendi cinsimize duyacağımız eğilimlerinizin yaratılıştan olması -ki o da tartışılır- sizin, kendinizi o akışa bırakabileceğiniz anlamına gelmediğini gösteriyor bu âyet-i kerime. Öfke hissi doğuştan gelen bir özelliktir insanda ama öfkemizi yutmamız, yönünü değiştirmemiz tavsiye ediliyor. Aceleciliğimizi kontrol etmemiz gerekiyor. İnsanın, biyolojisinin yaptığı cinsel baskıları helal dairesinde tutmak için kendisini kontrol etmesi gerekiyor. Bu âyet-i kerime son derece etkileyicidir. "İnsan aceleden yapıldı." Yani acele denen bir malzemeden yapıldı ama aceleci olmayacak. Peygamberimiz, "Acele şeytandandır." (Tirmizi, "Birr", 65) buyuruyor. Birkaç yerde de acele teşvik ediliyor. Hayırlı işlerde acele etmek tavsiye edilir. Mesela bir sadaka vereyim istediniz, bir akrabanızı epeydir arayamadınız, arayayım dediniz, hiç durmayın hemen yapın. Aklınıza bir hayır geldiğinde hemen yapın, namaz vakti girdiğinde hemen kılın, evlenme çağına gelmiş ve evlenebilecek, o evliliği yürütebilecek, sorumlulukları üstlenebilecek durumdaki çocuğunuzu hemen evlendirin, diyor Peygamber Efendimiz (sas). Bunun dışında teenni yani düşünerek hareket etmek Allah'tan, acelecilik ise şeytandandır. سَأُرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ *"Yarın ben onlara âyetlerimi göstereceğim, şimdi siz acele etmeyin."*

Sonuç

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Bir de bu va'd ne zaman? Doğru iseniz, diyorlar." (Enbiya suresi, 38)

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ

"Bilseler o küfredenler ne yüzlerinden ne arkalarından ateşi men'edemeyecekleri ve hiçbir taraftan yardım olunmayacakları o demi." (Enbiya suresi, 39)

بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ

"Doğrusu o onlara bağteten gelecek de kendilerini dondura kalacak, artık ne reddine güçleri yetecek ne de kendilerine mühlet verilecek." (Enbiya suresi, 40)

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ

"Kasem olsun ki senden evvel birçok Peygamberle istihza edildi de içlerinden alay edenleri o istihza ettikleri şey kuşatıverdi." (Enbiya suresi, 41)

Peygamber Efendimiz'e çok büyük bir teselli ile bitiyor bu bölüm. Senden önce nice nice peygamberlerle alay edildi, ilk sen değilsin. Bunu bilmek çok önemli, çünkü bizim hayatımızda da bunun bir yansıması var. Eşi tarafından aldatılanlar, çok iyilik ettiği birisinden ihanet görenler, nankörlük görenler, çocuklarından vefasızlık görenler, dinini yaşarken eziyet ve alayla karşılaşanlar... Şunu unutmayın; siz ilk değilsiniz, son da olmayacaksınız. "Allah'ım neden ben?" diyenlere şunu söyleyin, "Neden sen olmayasın?" Yani Hz. Musa'ya oluyor, Hz. Yakup'a, Hz. Yusuf'a, Hz. Meryem'e oluyor da neden sana olmasın? Onlar Allah'ın en seçkin kulları. Bu kıssaları ve geçmişte yaşamış büyük insanların hayatlarını bilmek bizim için inanılmaz bir tesellidir bu açıdan. "Neden sen olmayayım?" dersin kendi kendine. Senden önce nice peygamberlerle alay edildi. "İçlerinden alay edenleri, dalga geçtikleri şey, o azap, çepeçevre sarıverdi." diyor.

Cenab-ı Hakk bize bakıyor ve diyor ki: "İşlerin sonunu bekleyin."

BÖLÜM 4
HAC'LA GELEN MEDENİYET

(Hac suresi, 25- 37. Âyetler)

Hac'la Medenileşmek

Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili tefsirinden okuyacağımız Hac suresinin ilgili âyetlerinde Rabbimiz bize Kâbe'nin değerinden, hac ibadetinden, teşrik günlerinin kıymetinden bahsediyor. Kurban ibadetinin vakitleri ve yapıldığı mekânların değeriyle ilgili çok önemli bilgiler veriyor. Hatta bu konulardan bazıları Kur'an-ı Kerim'de sadece bu surede mevzubahis ediliyor.

Hac menasiki ile ilgili âyetleri tam anlayabilmek, anladıktan sonra akılda tutmak kolay değildir. Çünkü orada "menasik" denilen haccın ifa şekilleriyle ilgili birtakım kuralların işin ehli olmayanlar tarafından anlaşılması gerçekten zordur. İbadetlerden hac, sosyal ilişkilerden talak, ekonomik hayattan da miras konusu böyledir. Bunlar gerçekten özel bir uzmanlık ister.

Bir konuyu teorik olarak bilmek ayrıdır, onu kendine mahsus bir mekânda ifa etmek ayrıdır. Rahmetli büyük alim, *Hukuk-u İslamiyye Kamusu*'nu, *İslam İlmihali*'ni yazmış, aşılmaz eserler bırakmış, Diyanet İşleri Reisliği yapmış fıkıhta üstad Ömer Nasuhi Bilmen hocamızın hacca gittiğinde, Mekke'de yaşayan ve çok uzun yıllar orada hacca gelenlere rehberlik ve bir nevi ev sahipliği yapan bir zatı bularak ona, "Şimdi sen benim elimden tut ve bu haccı bana yaptır." dediği rivayet edilir.

Hacda bir coğrafya var. Bu ibadeti gereğince ifa edebilmek için sadece fıkhi bilgi yetmez, aynı zamanda o coğrafyayı ve şartları çok iyi bilmek gerekir. Bir de hac ibadeti büyük bir izdiham ve kalabalıkla yapıldığı için diğer mezheplerin görüşlerini iyi bilerek, o anda o toplumun maslahatına en uygun olanı bulmak için ko-

nuya vukufiyet lazım gelir. Bu noktada tavsiyemiz organizasyon tecrübesine, ilmine, fıkıh bilgisine güvendiğiniz ve sizi istismar etmeyeceğine inandığınız bir kafile ile hacca gitmenizdir. Allah tüm yolları açsın, ondan sonra da tabi olun.

Hac aynı zamanda bir tabi olma provasıdır. Yani büyük bir toplulukla birlikte hareket edebilme eğitimidir. Bunun dinî bir boyutu da vardır. Genel kabul olarak dünya işlerimizi yürütürken kuralları esnetebileceğimizi düşünürüz. Mesela seyahatlerde, "İnsanlar bizi beklesinler, biz buna değeriz." diye düşünebiliriz. "Buraya bir daha mı geleceğim?" kabilinden düşüncelerle grubun kurallarına uymaz, istediğimizi yaparız. Bu hareket tarzının dine aykırı olmadığını düşünürüz. Aksine ibadetlerin pek çoğu cemaatle beraber hareket edebilme terbiyesi verir. Peygamberimiz'in, "İmamdan önce başını kaldıran, başının eşek başına çevrileceğinden korkmaz mı?" (Buhari, Ezan, 53) hadisi buna bir örnektir. İmamdan önce secdeden başını kaldıramazsın, imamdan önce rükûa ve secdeye gidemezsin, imamdan önce hareket edemezsin.

Bir toplulukla beraber hareket ederken kastî olarak grubu bekletmenin vebali olduğunu bilelim. Kastî olarak işgal edilen kamusal alanlar, sitelerde uyulmayan beraber yaşama kuralları, ihlal edilen trafik kuralları, hesapsızca yapılan gürültüler... Hepsi kul hakkıdır, vebali vardır. Örnekleri sizler de çoğaltabilirsiniz. Bizim kafamızda din ve dünya diye iki ayrı kompartıman var âdeta ve bunlar birbirleriyle ilgili değil zannediyoruz. Yani bir kompartımana geçiyoruz namaz, oruç, zekâtla dini yaşıyoruz. Diğer kompartımana geçiyoruz iş, güç vs. dünyayı yaşıyoruz. Hâlbuki din ve dünya işleri şeklinde bir ayırım yoktur. Tevhid, bütün davranışlarımızın tek bir merkeze, tek bir hedefe yönelmesidir. Orada kaydediliyor, oradan tesirleri bize ve çevremize halka halka geri dönüyor.

Birlikte yaşama ahlakı, beraber hareket etmek, kimseyi rahatsız etmemek, başkalarının haklarına riayet etmek demektir. Onun için hac ahkâmını ne kadar bilirsek bilelim, bu bize kafileden istediğimiz şekilde ayrılma hakkı vermez. Bu sebeple bütün seyahatlerimizde ama bilhassa hacda lütfen grubun haklarına riayet etmeye ve kimseye eziyet etmemeye dikkat edelim. Gerçek karakterimizin, ahlakımızın ve dindarlığımızın burada ortaya çıktığını unutmayalım.

Her zaman söylerim, insanın ahlakı işler yolundayken belli olmaz. Mesela bulaşıcı bir salgın, korona günlerini yaşıyoruz. Maske takmamak caiz mi, değil mi? Maskesiz sokağa çıktığınızda, bir toplu taşıma aracına bindiğinizde ya da insanların topluca bulunduğu bir yere girdiğinizde günaha girmiş olur musunuz? Kur'an'da yazmıyor, sünnette açıkça yazmıyor diye bu size istediğiniz gibi hareket etme hakkı verir mi? İçinde yaşadığımız toplulukta, o topluluğun maslahatına, hayrına olmak üzere alınmış bütün kararlara uymak, aynı zamanda dinî bir emirdir. Kafalarımızdaki "dinî" ve "dünyevî" ayırımını kaldırmanın artık vaktidir. Bizim dünyamızı ilgilendiren her şey ahiretimizi de ilgilendirir. Kurduğumuz sofralar, yaptığımız alışveriş, insanlarla konuşurken kullandığımız dil...

Hac, toplumsal sorumlulukların zirveye çıktığı ve bizi büyük bir medeniyetin önemli bir unsuru olma yolunda eğiten bir ibadettir. Hacda toplumun bir ferdi olmayı, büyük bir denizde damla olmayı öğreniriz. Denizde damla metaforunu çok severim. Çünkü öne çıkmak, herkes gibi olmak istememenin yani denizde bir damla olmak yerine bir gül yaprağı üzerindeki tek damla olmak istemenin aslında yok oluş olduğunu anlatır. "Ben herkesten farklıyım, özelim." düşüncesinin ve kendine her yerde ayrıcalıklı muamele isteme hâlinin psikolojik sebeplerine

girmeden haccın bizi ümmet olarak insanlık denizinde bir damla yapma terbiyesinden geçirdiğini belirtmekle yetinelim.

Haccın anlamı, maneviyatı, oradaki sembolizm üzerine yazılmış kitaplardan çok önemsediğim ikisini tavsiye edeceğim. Birincisi Ali Şeriati'nin *Hac* kitabı, hac ve umre ibadetindeki sembolleri tanımak, bu ibadeti nasıl yorumlamanız gerektiğini anlayabilmek için mutlaka okunmalı. İkinci olarak da *İhya-u Ulumiddin*'de Hac bahsinin, müellif İmam Gazali'nin Şafii mezhebinden olduğunu hatırda tutarak fıkhî açıdan değil, haccın manasını, faziletini, edebini, derinliğini, ruhaniyetini ve tasavvufi boyutunu anlamak için okunmasını tavsiye ederim.

Bu girizgahtan sonra Hac suresinin 25 ila 37. âyetlerini Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsirinden okumaya başlıyoruz:

Haccın ve Kâbe'nin Değeri

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ ۚ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ

"Amma şunlar ki küfrettiler hem Allah yolundan ve o Mescid-i Haram'dan men' ediyorlar ki biz onu, mukîm ve misafir içinde müsâvi olmak üzere umum insanlar için yapmışız ve her kim onun içinde zulm ile ilhad ile bir irade ederse ona muhakkak elîm bir azap tattırırız." (Hac suresi, 25)

"Onlar ki küfrettiler ve Allah yolundan ve Mescid-i Haram'dan men' ediyorlar. Bu âyetin Hudeybiye senesi Resulullah ve ashabını Mescid-i Haram'dan men' ettikleri zaman nazil olduğu mervîdir.

الَّذِي *Öyle bir mescidden ki* جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ *biz onu nas için* سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ *onda akif ve badi müsâvî kıldık. Yani mukîmi misafiri müsâvî olmak üzere gerek Mekkî gerek âfâkî umûmi nas için*

mescid kıldık. وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ *Ve her kim ki bunda zulm ile ilhad ile irade eyler -yani haksızlıkla istikametten udûl etmek ister* نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ *her birine elîm bir azabdan tattırırız."*

Âyette geçen "küfredenler ve insanları Allah yolundan ve Mescid-i Haram'dan engellemeye çalışanlar" ifadesi aklımıza Hudeybiye'yi getiriyor. Hudeybiye'de Peygamber Efendimiz'i (sas) durdurdular ve beraberindeki Müslümanlarla birlikte Mekke'ye sokmadılar. Umre ziyareti için gelmiş olmalarına rağmen onları geri çevirdiler.

Bugün birileri çıkıp, "Efendim biz de hac ibadeti için Diyanet İşleri'ne başvurduğumuz hâlde kur'ada çıkmıyoruz, biz de engellenmiş olmuyor muyuz?" diye soruyor olabilir. Burada bir engelleme söz konusu değildir. İnsanların zarar görmeden ibadetlerini yapabilmeleri için konulmuş bir kotadır o; makul ve meşrudur. Günümüzde refah seviyesi yükselen, eline imkân geçen herkes hacca gitmek istiyor. Fakat bir insanın illegal yollarla mesela Mekke'ye önceden gidip orada kalarak veya kendince kanuni olmayan bir yol bularak hacca gitmesinin, orada kalmasının kul hakkı olduğuna inanıyorum. Bu tarz bir davranışın bir başkasını zor durumda bıraktığını düşünüyorum. Çünkü orada bulunup tavaf edenler, bir kişinin sığacağı kadar bir alanın bile ne kadar kıymetli olduğunu bilirler. Dolayısıyla kur'ada isminizin çıkmamış olması engellendiğiniz manasına gelmez. Hac oraya gitmek için imkân ve yol bulanlara farzdır. Siz on yıldır kurada çıkmıyorsanız bu yol bulamadığınız anlamına gelir.

"İnsanları Allah yolundan ve Mescid-i Haram'dan men' edenler..." diye başladı âyet-i kerime. Öyle bir Mescid-i Haram ki o, *"İster orada mukîm kalanlar olsun ister bâdiyeden, uzaktan gelenler olsun, biz o Kâbe'yi insanlar için mescid yaptık."*

Kâbe bütün insanlar için inşa edilmiştir, kimsenin mülkü değildir. Herhangi bir kimse onun üzerinde sahiplik iddia edemez, bütün insanlık içindir Kâbe. Dünyanın neresinde olursak olalım, namazda yönümüzü Harem-i Şerif'e dönüyoruz. O hepimizin, bütün insanlığın... Rabbimiz "Bütün insanlık için mescit kıldık." diyor; sadece Müslümanlar için veya Allah'a inananlar için demiyor. Bu dünyanın, tabiatın düzeninin devamı, mesela okyanusların taşmaması, dağların yıkılmaması, semânın üstümüze çökmemesi veya yırtılıp açılmaması nasıl bütün insanların menfaatine ise Kâbe'nin varlığı da öyle. Kâbe'nin temsil ettiği tevhit hakikati varlığı ayakta tutuyor.

Hacda Edebe/Kul hakkına Riayet

Âyetin devamında Kâbe'de zulmetmeyi, haksızlık etmeyi, istikametten sapmayı dileyen, buna kalkışan insanlar acıklı bir azapla tehdit ediliyor. Kâbe öyle ilginç bir yerdir ki bırak zulmetmeyi, zulmetmeye niyet etmek bile yasaktır orada. İstikametten ayrılan, yalanla yola çıkan ve haksızlığa niyet edenlerin her biri için elîm, yani acıklı bir azap olduğunu haber veriyor âyet.

Bir insanın illegal bir şekilde Kâbe'ye gitmeye çalışması, kanaatimce oraya olan aşkından değil, aksine o insanın başkalarına zulmetmekten korkmamasından kaynaklanıyor. Hacca gitmek için yola çıkarken başlayabiliyor bu zulüm. Mesela adam hayatta eline bıçak almamış, kasap olarak hacca yazılıyor, umreye gidiyor, orada kalıyor. Bütün bu uygulamaların bu âyetin kapsamına girdiğini düşünüyorum.

"Bu âyetin zâhirine nazaran Mekke'de mücerret irade, sırf kastetmek, istemek yani fiile çıkmayan niyet ile dahi indallah mesuliyet vardır."

Allah katında mesuliyet vardır. Orada, ibadetin ifası sırasında, otobüslere, servislere inip binerken, ortak kullanılan alanlarda insanlarla kurduğumuz ilişki biçimi, yediğinden fazlasını alıp odasına götüren insanlar yüzünden arkadan gelenlerin zor durumda kalması veya tavaf sırasında insanları yara yara geçerek eziyet etmek oradaki ruhu zedelemek bu kapsamdadır. Şahit olduklarımız üzerinden örnekleri çoğaltmak mümkün.

Karayoluyla hacca gidildiği yılları düşünelim. Ondan da önce hac için kervanlarla aylarca yolculuk yapılırdı. Nasıl bir eğitim olduğunu hayal edelim. Niyet edip hac yapmak üzere evden çıktın; artık karıncayı bile incitmeyeceksin. Dönene kadar kimsenin hakkını yemeyeceksin; sen yedireceksin, sen vereceksin. İster manevi füyûzatı açısından ister insanı eğitmesi açısından değerlendirelim, müthiş bir insanlık eğitimidir hac. Mümkün olduğu kadar genç yaşlarda haccetmek, haccın üzerimizde oluşturduğu Müslüman karakterinin hacdan sonraki hayatımızda da devam edebilmesi açısından son derece yapıcı olacaktır.

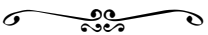
Hac ve umre, ister bireysel isterse toplumsal ilişkilerde kimseye bilerek zarar vermeyen, eziyet etmeyen, haklara riayet eden bir insana dönüşmek için medeniyet terbiyesinin en ince detaylarına kadar alınacağı bir kamp gibidir âdeta.

Asırlar Süren Hazırlık

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"Hem unutma o vakti ki o beytin yerini İbrahim'e şöyle diye hazırlamıştık: Sakın bana hiçbir şeyi şirk koşma ve beytimi dolaşanlar ve duranlar ve rükûa, sücûda varanlar için tertemiz et." (Hac suresi, 26)

Âyet "Unutma o vakti" diyerek bizi âyetlerin nazil olduğu döneme götürüyor. Hudeybiye'yi, Peygamber Efendimiz (sas) ve ashabının yaşadığı mahrumiyeti hatırlattıktan sonra bizi alıp Kâbe'nin yapıldığı zamana götürüyor.

"Hem an o vakti ki İbrahim'e beytin yerini tebvie etmiştik yani Kâbe'nin yapılmasını temin etmek üzere, evvelemirde yerini ihzar etmiş, umran ve ibadet için müracaat edeceği bir merci kılmıştık."

"Hazırladık orayı" derken Kâbe'nin yapılmasını temin etmek üzere evvelemirde yerini ihzar ettiğini haber veriyor. Dünya ilk olarak Kâbe'nin çevresinde yaratıldı. Arap Yarımadası kıta çekirdeğidir, yani dünya denizlerle kaplı iken, ilk kez kara olarak Arap Yarımadası oluşmuş ve bütün kıtalar oradan çoğalmıştır. Bu sebeple o bölgede hiç deprem olmuyor. Dünyanın en sağlam yeri ve orada çok fazla petrol olmasının bir nedeni de o.

"Umran" medeniyettir. Kâbe, medeniyet ve ibadet için hem insanlığın hem de onun üreteceği gerçek medeniyetin garantörü ve ibadetlerin merkezidir. Bu merkezîliği anlamak için onun coğrafi konumunu, Arap dilinin gelişimini, orada yaşayan insanların karakterlerini özel olarak incelemek gerekir.

Kâbe yeryüzünde var edileli beri yabancı kuvvetler tarafından hiç işgal edilip sömürülmedi. Kâbe'de mücadeleler, savaşlar oldu elbette; bu konuya değiniyor Elmalılı Hamdi Yazır. Hiç kimse orayı işgal edip tahakküm altına alamadı. Bu konuda Muhammed Hamidullah diyor ki: "Hicaz Bölgesi'nde bulunan Kâbe'ye hiç kimse heves etmedi." O günkü dünyanın gözünde hiçbir değeri yok; bir güzelliği yok; bir zenginliği yok; çöllerin ortasında bulunuyor. Kuzey ve Güney Arabistan öyle değil. Hicaz Bölgesi'nin sömürgeci güçler için hiçbir cazibesi yok. Bir tarafta

Pers, diğer tarafta Roma İmparatorluğu olmasına rağmen Kâbe hiç işgal edilmemiş.

Mekke'nin Kıymeti

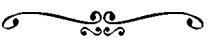
Rahmetli babamın bir hatırası vardır, hiç unutmam. 80'li yılların başlarında emekli olmuş; eline bir miktar toplu para geçmişti. Hayatı boyunca belki de öyle bir miktarı bir daha kazanamayacak; tekrar bir arada göremeyecek olmasına rağmen o para ile hacca gidiyor. Kendisi hiçbir dinî eğitimi olmayan bir insan. Karayoluyla hacca gidiyorlar. Konya'dan, Urfa'dan başlıyorlar, Bağdat, Şam... Bütün ziyaret yerlerine uğraya uğraya bir hafta, on günde Kâbe'ye varıyorlar. Bir ay kalıp tekrar aynı güzergahtan geri dönüyorlar. Babamın hac hatıralarını anlatırken söylediği bir sözü hiç unutmuyorum. Bize döndü: "Bakın" dedi, "Allah'ın nazarında dünyanın bir değeri olsaydı, Peygamberini (sas) Büyükada'da yaratırdı." Ne kadar saf ve temiz bir bakış açısıdır bu. "Mekke'de bir şey yok." diyor. Peygamberini burada yarattığına göre demek ki bizim dünyada değer verdiğimiz o manzaralar, dağlar, denizler, göller, ırmaklar, verimli arazilerin hiçbirinin Allah katında değeri yok. Asıl olanın, Allah katında değerli olan olduğunu fark ediyor orada. Dolayısıyla Allah'ın seçimine saygı göstermek gerektiğini ve Allah'ın seçiminde bizim dünyevi kriterlerimizin hiçbir rolünün olmadığını söylüyordu babam o sözüyle.

Peygamberimiz (sas) de şu meşhur sözüyle bizim zihnimizdeki kıymet anlayışıyla Allah katındaki kıymet arasındaki farkı çok güzel ortaya koyar: "Eğer dünyanın Allah katında bir sineğin kanadı kadar değeri olsaydı, ondan kafire bir yudum su bile vermezdi." (Tirmizi, Zühd, 13) Buradan kendimiz için nasıl çıkarım yapabiliriz? Zihnimizdeki "değer" kavramını sağlam bir zemine oturtmamız şart. "Kâbe niçin orada? Biz Araplara para mı yedireceğiz?" şeklinde itirazlar dillendirilir zaman zaman. Niçin böyle?

Çünkü Allah öyle istemiş. Bizim zihnimizdeki "değer" kavramı ile oradaki vakıa örtüşmüyor. Bu sebeple o mesajı göremiyoruz. Zihinlerin pırıl pırıl olup Yüce Allah'ın mesajlarını kavrayabilmesi bu açıdan çok büyük bir kıymettir.

Allah dünyevi herhangi bir "kıymet"i oraya yerleştirmeyerek Hicaz Bölgesi'ni, Kâbe'yi korumuştur. Niçin Hicaz Bölgesi'ne gönderdi peygamberini? O coğrafyanın Arap dilinin gelişmesine çok büyük katkısı var; şiir ve edebiyatta zirve oldukları için Kur'an'ın belagati önünde secde ettiler. Eğer dilin yüzyıllarca süren gelişmesine şahit olmasaydılar Kur'an dilinin mucize olduğunu nasıl anlayabilirlerdi?

Kâbe'yi Tüm Pisliklerden Temizleme

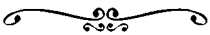
"أَنْ Şöyle diye ki: لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا *Bana hiçbir şeyi şerik tutma. İbadette bana hiç şerik koşma ve beytin binasında bana ihlastan başka bir garaz besleme. Mahzâ benim rızam ve bana halis ibadet için yap. Ve işte bu manadan dolayı ona "beytullah" ıtlâk olunur ki Allah için ibadete mahsus hane demektir.* وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ *Ve beytimi tavaf edenler ve kâim olanlar ve rükû ve sücûd edenler için tathir eyle."*

Âyette Allah Hz. İbrahim'e emrediyor: "Benim beytimi orada ibadet edenler için temiz tut." Taharetin, bir yeri pırıl pırıl yapmak anlamı vardır. *İhyâ-i Ulûmiddin*'de ayrıca "manevi temizlik" anlamı da vardır diyor İmam Gazali. Dolayısıyla İslam'da temizlikten kasıt hem dış hem iç temizliktir. Maide suresinin 90. âyetinde, "şeytanın amelinden bir pislik" diye Rabbimizin tarif ettiği putperestliktir; şirk koşmaktır. Dolayısıyla Kâbe'nin bütün putlardan temizlenmesi ve orada herhangi bir şekilde bir şirk unsuru olmaması da buna dahildir. Yani beytin içini-dışını

gerek hissi ve gerek manevi pisliklerden temizle, çok temiz tut. Dolaşanlar ve ayakta duranlar, tavaf edenler ve namaz kılanlar tertemiz ibadet etsinler.

Tefsirin devamında Elmalılı merhum, âyette kastedilen temizliğin maddi-manevi her türlü temizliği kapsadığını vurgulayarak şöyle söylüyor:

"Tahâret, nezâfet-i hissiye ve mâneviyeye şâmildir. Binâenaleyh رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ [19] *olan asnâm ve evsândan tathir de bunda dâhildir. Yani beytin içini dışını gerek hissî ve gerek manevi pisliklerden temizle, çok temiz tut, dolaşanlar ve duranlar, tavaf eden ve namaz kılanlar tertemiz ibadet etsinler."*

Bu noktada ahlâkî temizliğe birkaç cümleyle işaret etmemiz gerekir. Cenab-ı Hakk'ın bizden murad ettiği herhangi bir şeyin bizim ahlakımız hâline gelmesi demek, zorlamaya gerek kalmadan güzelliklerin bizden sadır olması, yanlışlardan kendiliğinden kaçınmak demektir. Asıl hedef budur. Şimdilerde amel ve ahlakın yerini söz aldı. Çok konuşuyoruz. Sonra da konuştuğumuz şeyin gereğini yerine getirmiş gibi mutlu oluyoruz. Eğer bizde ahlak kalıcı bir davranış hâline gelmemişse konuşmak hiçbir şey ifade etmez. Bu noktada beynimizin bize bir oyun oynadığını düşünüyorum. Mesela sağlıklı beslenme konusunda birkaç saat konuşmuşsak veya instagramda pek çok post görmüş, biz de bu konuda birkaç tane paylaşım yapmışsak, sağlıklı beslenme konusunda gerekeni yapıyormuş hissine kapılıyoruz. Yazmanın, konuşmanın, bir konu üzerine sohbet etmenin, bazı paylaşımlarda bulunmanın bir amel gibi sayıldığı bu çağda nefsimizin bizi bu yolla kandırdığı kanaatindeyim. O yüzden çok duyduğumuz bir mevzu nazarımızda değerini yitiriyor. Efendimiz (sas) öyle çok

19 "Şeytan işi iğrenç şeylerden ibarettir." (Maide, 90)

konuşmuyordu. Ashab, Efendimiz'in gözünün içine bakıyordu anlatsın diye. Efendimiz (sas) konuşmak için muhatabı açısından en doğru zamanı kollardı. Sahabe de Efendimiz konuştuğu vakit başlarında kuş varmış da kıpırdarlarsa uçacakmış gibi dinlerdi.

Her şeyin çok olduğu, çok yapıldığı, çokluk çağında yaşıyoruz. Tefsir sohbetleri de öyle. Bazen, bir oyunun içerisinde evcilik oynayarak vakit geçirdiğimizi düşünüyorum. İnşallah Rabbimiz içimizde ihlaslı olanların, gerçekten öğrenmek, öğrendikleriyle amel etmek isteyenlerin hatırına çalışmalarımızı bereketlendirsin. "Ben söyledim, sen dinledin sonra herkes kendi yoluna..." şeklinde boşa giden ve "Evet çok mutlu oldum, bugün de tefsir okuduk." diyerek elimizde bir hiçle kalakalmaktan Allah muhafaza etsin.

Kâbe'ye Davet

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

"Ve umum nas içinde haccı i'lan eyle gelsinler sana; gerek yaya ve gerek her derin vadiden gelerek incelmiş her bir binit üzerinde." (Hac suresi, 27)

"وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ" *"Ve nas içinde haccı ilan eyle." Hasan-ı Basrî gibi bazıları bu emirlerin Resulullah'a hitab olduğuna kâil olmuşlardır. Zira tathir emri buna ensebdir. Bu sûrette Resulullah'a ve ümmetine haccın farziyeti bu âyetlerin nüzûlünden itibaren başlamış olur. Lakin zâhir olan Hz. İbrahim'e olan hitapları tezkîr olmasıdır. Bu sûrette Resulullah ve ümmeti hakkında farziyet henüz sabit olmaz, nedb-ü tergîb ifade edebilir. Bunun için haccın farziyetini kat'i olarak ifade eden delil,* وَ لِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً *âyeti olmuştur.* يَأْتُوكَ رِجَالاً *Sana yaya olarak* وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ *ve derin vadilerden gelen arık develer üzerinde gelsinler."*

İnsanlar içinde haccı ilan et; yaya olarak veyahut dünyanın akla hayale gelmeyen her köşesinden binekler üzerinde gelsinler. Niye hacılar zayıf develer üzerinde gelsinler ki? Bugünkü şartlarda on gün içinde hacı olmakla altı ay deve üzerinde yolculuk yaptıktan sonra hacı olmak aynı değil elbette. Kafileyle yapılan yolculuklar sırasında çeşitli tehlikelerle karşılaşılır... Güzergâh üzerindeki her mekâna uğranır, maneviyatı hissedilir. Hacı adayının memleketinden başlayarak bütün evliya türbeleri, peygamber kabirleri ziyaret edilir. Geceleri çöllerde konaklamak, her menzilde bütün yükleri çözüp ateş yakmak, yemek pişirmek sûretiyle aylar süren bir yolculuk hayal edelim. Bu yolculuk sırasında hayvanlar zayıflar. "Arık develer" ifadesi, bu kafilenin uzun yollardan geçerek hacca geldiğini ifade eder.

Günümüz şartlarında İstanbul'dan yola çıktıktan sonra uçakla üç-dört saatte Mekke, Medine'deyiz. Bir de kısa dönem gitmişseniz bir hafta-on gün içinde hacı olmak mümkün. Eskiden hac ibadetiyle ilgili ciddi gelenekler vardı. Yani köy ve kasabalarda hacca gidenler uğurlanır, döndükleri zaman karşılanırdı. Yapılan hac yolculuğu sonrası verilen "Hacı" unvanıyla hacılara verilen bir statü ve toplum içerisinde sergilemesi beklenen bir ahlak vardı. Anne babası hacı olanlara, evlatları "hacı anne, hacı baba" diye hitap ederdi. Toplum içinde isimleri neredeyse unutulur, "hacı" diye anılır hâle gelirlerdi. Anadolu'da hâlâ bu uygulama devam eder. Bu haccın kıymetinden ve hacca giden insana biçilen misyondan kaynaklanır.

Ziyaretin Hikmeti

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

"Gelsinler kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve en'âm behimelerinden kendilerine

merzuk buyurduğu kurbanlıklar üzerine malum günlerde Allah'ın ismini ansınlar da onlardan yiyin ve yoksulu, fakiri doyurun." (Hac suresi, 28)

"Gelsinler." Bunu niçin yapsınlar, nedir sebebi hikmeti? *"Kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar."* Yüzlerce yıldır insanlar zor şartlarda hac ibadetlerini yerine getirdiler. Bu zorlukları niçin göze aldılar? Âyetin ifadesinden anladığımız kadarıyla aklımızın erdiği ermediği, gözümüzün gördüğü görmediği, maddi manevi, dünyevi uhrevi faydalar elde etmek için.

"Haccın hikmetleri olan bu menfaatler sure-i Maide'de يَبْتَغُونَ فَضْلاً [20] جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَاماً لِلنَّاسِ *ve* مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَاناً [21] *buyurulduğu ve İbn Abbas'tan da rivayet olunduğu üzere hem dünyevî hem uhrevîdir. Uhrevî menfaat mağfiret ve rıdvan, dünyevî olarak da müşâhede-i şeairle irfanî, ahlakî, ticarî, ictimâî birtakım menâfi' vardır. Bu menâfi'a hazır olsunlar."*

Günümüzde kısa dönem hacca gidiyor olsak da bu kadarcık bir tecrübede bile nice hatıralar biriktiriyoruz. Allah neler gösteriyor, nelerle karşılaştırıyor. Memleketinizde çok seyahat eden biri olsanız da hac tecrübelerinin yerini hiçbir şey tutmaz. Manevi füyûzatı, insanın iman ve ahlakında meydana getireceği tekâmülü bir tarafa sadece dünyanın her köşesinden çeşit çeşit insanın bir araya toplanıp aynı mekânda cem olması dahi başlı başına bir eğitimdir.

Kendi gözlemlerimden birini anlatayım: Ne kadar iyi hizmet veren turlarla gitmiş olursanız olun Arafat'a gidiş, vakfe, şeytan taşlamak bütünüyle zahmetlidir. Ben 1999 yılında hac vazifemi

20 "Rablerinin lütuf ve rızasını dileyerek" (Maide, 2)

21 "Allah Ka'be'yi, o Beytü'l Haram'ı bütün insanlık için bir sembol kıldı" (Maide, 97)

yerine getirmiştim. Bize dediler ki: "Bir gece Arafat'ta kalacaksınız ve size yetecek kadar yiyecek verilecek. Dolayısıyla yanınıza yük olacak hiçbir şey almayın." Sadece Arafat'ta kalacağı bir gece için minik yanak yastığı hazırlamış insanlara şahit oldum. O kafileyle beraber yürüdüm, sarmalar, börekler, çörekler, abdest havluları, terlikler... Koca koca Arafat çantaları hazırlanmış. Bir de idmansızlar, ömürleri boyunca yük taşımamış, mola vermeden 15-20 kilometre yürümemişler. Yavaş da olsa o çantaları yüklendi bu teyzeler. Tabii bir süre sonra kafilenin arkasında kalmaya başladılar. İster istemez onları kaybetmemek için bütün kafile yavaşladı, biraz daha vakit geçince teyzelerimizi kaybetmeyelim diye çantalarını sırayla taşımaya başladık. Bu tecrübeyi hacda yaşadım. Bunu bana başka hiçbir yer bu kadar gözümün içine sokarak gösteremezdi. O gün anladım ki; Hayatta yol almak istiyorsan yükünü azaltacaksın.

Peki, yüklerimizi nasıl azaltacağız? Bizlere çok sorulan sorulardan biridir; özellikle evde bir yardımcısı yoksa, imkânları kısıtlıysa, her işini kendisi yapmak durumundaysa bir kadın nasıl okuyacak, nasıl çalışacak? Yakınlarda Türkiye çapında yapılan bir araştırmada, aile bireylerinin kadınların çalışmasını desteklese de kadınların evdeki görevlerine yardım etmek istemedikleri tespit edilmiş. Yani kadınlarımız okusunlar, çalışsınlar, ilerlesinler istiyorlar ama evdeki sorumluluklarına destek olmak istemiyorlar. İstiyorlar ki hanımlar hem kadınların hem de erkeklerin işini yapsın. Dolayısıyla bir de düşünün bu kadınların biraz teferruatlı yaşayan insanlar olduklarını. Sadece karın doyurmak gibi biyolojik bir iş bile günlük 3-4 saat alıyorsa... Giyimi, misafirleri, evinin eşyası, dekorasyonu, bunların bakımı, temizliği çok teferruatlı ise... Çocuklarının jilet gibi her zaman her işinin çok düzenli olmasını istiyorsa... Bunların hepsi insanın sırtına binen yüklerdir. Sırtınıza yüklediğiniz yükler arttıkça, yol almak zorlaşır.

Kimin olursa olsun hac hatıralarına rastlarsanız mutlaka okumanızı tavsiye ederim; çok öğreticidir. Bir de hacıları dinleyin. Hac hatıralarından belgeseller yapılması noktasında gençlere çok iş düşüyor. Yaşlılarımız birer birer göçüyor; onların yaşadığı hac yolculuklarını artık hiçbirimiz yaşayamayacağız. Mesela otobüsle hacca gidenler neler yaşadılar? Çölde günlerce otobüs yolculuğu yapmak nasıldır? Otobüs bozulur çölün ortasında kalırsın. Neler yaşamışlar, neler olmuş dinlemek lazım. Bu arada tahdis-i nimet kabilinden Nevin Meriç hocamızın Ayşe Hümeyra Ökten'in hatıratına dair hazırladığı *Dindar Bir Doktor Hanım* kitabından ve Ali Ulvi Kurucu'nun hatıratından da bahsedelim.

Âyet orada birçok menfaatler olduğunu söylemişti. Arefe günü vakfe saatinde Arafat'ta bulunmazsanız haccınız kabul olmuyor. Baygın bile olsanız, ambulansla dahi olsa gelip orada durmanız gerekiyor. Hatta zaruret durumunda bir helikopterin içerisinde bile olsa vakfe süresi içerisinde orada bulunmak vaciptir. Acaba orada ne var? Niçin orada bulunma şartı getirilmiş? Bu konuda bazı itirazlar var: "Haccı yeniden düzenleyelim, zamanlayalım, hep aynı saatte, hep aynı tarihte gidilmesin." diyenler var. Bu Hristiyanların, Yahudilerin tarih içerisinde ibadetlerini kendi işlerine geldiği şekilde dönüştürmelerine benziyor. Misal, Hristiyanlıkta da abdest var, bu ibadet en son indirgene indirgene kiliseye girerken kutsal suya parmağını batırmaya dönüşmüş. İbadetler Cenab-ı Hakk'ın belirlediği ve bizim Rabbimizle ilişkimizi düzenleyen formlar olduğu için orada bizim bir yenilik yapma ihtimalimiz yok; ibadetler yoruma, düzenlemeye, içtihada kapalıdır. Buna rağmen bazıları büyük bir cesaretle haccın yeniden düzenlenmesi konusunda görüş bildiriyor. Niçin? İzdiham olmasın, karışıklık olmasın, insanlar bu kadar kalabalık bir şekilde aynı anda orada bulunmasın diye. Fakat belki de âyette bahsedilen menfaatin, oradaki o faydanın elde edilebilmesi için müminler olarak bu kadar kalabalık şekilde orada olmamız gerekiyor.

Kâbe'den Mahrum Eden Krizler

İçinden geçtiğimiz pandemi sürecinde kapılar tamamen kapandı. Bu hadisenin tarihte ilk defa olduğunu düşünüp telaşlananlar olmuş. İlk defa olmuyor. Yaklaşık kırk defa benzer sebeplerle hac yapılamamış. Tabii ki hoşumuza gitmiyor, tabii ki çok üzülüyoruz, tabii ki muzdaribiz. Acaba ne yaptık da bu liyakat bizden alındı? Kriz dönemlerinde itaat-i tamme şarttır. Savaş anında komutanın emirleri sorgulanmaz. Mümkünse oradaki planlama anında, eğitim döneminde, hazırlık aşamasında fikir beyan edilir. Mesela Peygamberimiz Bedir'e ordusunu getirdiğinde yerleşiyor; daha savaş başlamamış, düşman henüz yok, Hubab bin Münzir geliyor, diyor ki: "Ya Resulallah burayı sen mi seçtin, yoksa bu Allah'ın emri mi?" "Ben seçtim" diyor. O zaman, "Ya Resulallah" diyor Hubab. "Eğer böyle durursak, su kuyuları düşmanla bizim aramızda kalır, onlar da sudan istifade ederler, mukavemetleri artar. Biz kuyuların önüne geçmeliyiz ki düşman suya bizim iznimiz olmadan ulaşamasın. Böylece dirençleri kırılsın." "Doğru söyledin." diyor Peygamberimiz (sas) ve ordusunu yeniden konumlandırıyor. Savaş başladıktan sonra emri sorgulayamazsınız. Bunun örneği de bazı sahabilerin Uhud Savaşı'nda, "Bu tepeden asla ayrılmayacaksınız" emrine uymamalarıdır.

Dolayısıyla kriz yönetimi sırasında eğer siz danışma kurulundaysanız, gerçekten bir fikriniz, bir bilginiz varsa usulünce karar izmalarına iletmeniz beklenir. Ama onun dışında alınan kararlara uyma zorunluluğu var. Alınan kararlara uymamak, dereyi geçerken, bir düşmanla savaşırken, bir hastalıkla mücadele ederken, orada size söyleneni, "Bu çok saçma. Bunu niye yapıyoruz ki!" demek savaşı kaybettirir. "Bir mıh, bir savaş kaybettirir." diyor bir atasözü. Yani bir kişinin ihmali, bir kişinin savunduğu cepheyi

terk etmesi, savaşta veya yaşadığımız kriz gibi özel durumlarda çok büyük vebaldir.

"Sorumluluk" üzerinde biraz düşünelim. Benim ihmalim yüzünden 5-10 kişi hastalanmışsa ve bu hastalıkların bir kısmı çok ağır seyretmişse, bunlar yoğun bakımlarda acılar, çileler çekmişse ve devlet benim bulaştırdığım o hastalıkları tedavi edebilmek için yetim malından paralar harcamışsa ben bunun hesabını nasıl vereceğim? Hac bize bu terbiyeyi veriyor. Senin bir kafilen var, bu kafilenin başında görevliler var. Ve bunlar danışmanlarla hareket ediyor, fakihlerin görüşleri alınıyor. Her hac döneminde özel bir sıkıntı yaşanır. Bazen şeytan taşlamak sıkıntılıdır, bazen Arafat'ta nakiller. Böyle durumlarda alınan kararlara uymak gerekir. Bu bir eğitimdir.

Bu açıdan Kur'an-ı Kerim'de hac âyetleriyle cihad âyetlerinin iç içe olması çok anlamlıdır. Hac âyetlerinin akabinde veya öncesinde cihattan bahsedilir. Haccın âdeta bir emir komuta zinciri içerisinde yürütülmesi sebebiyle insanı hayat boyu cihada hazırlayan bir ibadet olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunlara ilaveten haccın sosyal yönü de çok kuvvetlidir.

Hac Dünyamızı da Ukbâmızı da İmar Eder

İbn Abbas'tan rivayet olunduğu üzere haccın bize sağlayacağı faydaların hem dünyevi hem de uhrevi olduğunu görmüştük. Uhrevi menfaat, mağfiret, Allah'ın affıdır. Peygamberimiz (sas), kabul olunmuş bir haccın karşılığının ancak cennet olacağını müjdeliyor. (Müslim, Hac, 437)

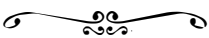
Hac, baştan sona semboller üzerinden ifa edilen bir ibadettir. Kâbe'nin etrafındaki dönüşe, tavafa bakalım mesela: Bir ev var çok ilginç, penceresiz, dışarıya kapalı, içeriye açık. Köşesinde bir taş var ve o taş selamlanmadan evin etrafında dolaşma iznin yok. Sonra bir direğe taş atıyoruz, şeytanı taşlamış olmak için.

Saçınızı kesip ihramdan çıkmaya varıncaya kadar tüm ritüeller, Allah'ın şeairi yani sembolleridir.

Şeair konusunda özellikle vurgulamak istediğim husus şudur: Kâbe'yi yönetenler birtakım siyasi ve sosyal yanlışlar yapıyorlar diye Kâbe hakkında, hac hakkında olumsuz ifadeler kullanmanın; tesettürü taşıyanların birtakım şahsi yanlışları var diye tesettür hakkında ileri geri konuşmanın kabul edilebilir bir yanı olmadığını düşünüyorum. Bunu yapmayalım, yapıyorsak vazgeçelim. Bütün bunlar İslam'ın şeairidir. Şahısları eleştiriyoruz, tesettürü eleştirmiyoruz; imamı eleştiriyoruz, camiyi, sarığı, namazı eleştirmiyoruz, diyeceksiniz ama onlar birikiyor, toplumun hafızasını oluşturuyor. Zihinlerde şeaire karşı olumsuz düşünceler oluşuyor. Bu konuda hassasiyet göstermek gerektiğine inanıyorum.

Kurban ve On Günler

Âyetin devamında haccın ayrılmaz bir rüknü olan kurban konusuna temas edildiğini görüyoruz.

وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ" Kendilerini merzuk kıldığı en'âm behîmesi üzerine malûm günlerde Allah'ın ismini zikretsinler için, yani بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰه اَكْبَر diyerek Allah için kurban kessinler.

Behîmetü'l en'âm deve, sığır, koyun, keçidir.[22] Hac âyetlerinde eyyâm-ı ma'dûdat, eyyâm-ı teşriktir. Eyyâm-ı ma'lûmat aşr-i Zilhicce veya eyyâm-ı nahirdir."

Âyette sayılı günler denilen hac günlerinde Allah'ı zikretme emrinin karşılığı olarak Arefe günü sabah namazından bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar beş vakit farzlardan sonra

22 Maide, 1; En'am, 143-144

teşrik tekbiri getiriyoruz. Eyyam-ı malumat (bilinen günler) ise Zilhice'nin ilk on günü ya da Kurban Bayramı günleri olduğuna dair yorumlar vardır. Yani bugünler Allah'ı zikretmeyi, Allah'a ibadeti artırmamız gereken günler.

Kur'an-ı Kerim'de on geceye yemin edilir (Fecr, 2). Bu on gecenin Zilhicce'nin ilk on günü olduğunu söyleyenler olduğu gibi Ramazan'ın son on günü diyenler de vardır. Bu durumda her iki yoruma da dayanarak bir sene içerisinde iki tane on gün özel bir kıymetle öne çıkarılmış oluyor. Kurban Bayramı'ndan önceki on gün ve Ramazan Bayramı'ndan önceki on gün. Yani ikisi de bayram öncesine geliyor. Bu günler o kadar kıymetlidir ki bu günleri Allah bize lütfettiği için sonunda bayram yapıyoruz diye de yorumlanabilir.

Bu kıymetli on günleri ne ile geçiriyoruz? Bayramları ve kutlama anlayışımızı yeniden gözden geçirmeden bu sorunun cevabını vicdanımız sızlamadan verebilmek mümkün görünmüyor. Peygamber Efendimiz, pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmanın değerini açıklarken, "Pazartesi benim doğduğum ve (Kur'an'ın) inmeye başladığı gündür." buyuruyor. (Müslim) Yani o yüzden pazartesi değerli. Perşembe de cumaya hazırlık olduğu için.

Peki, Peygamber Efendimiz değerli bulduğu günleri nasıl kutluyor? Oruç tutarak. Biz güzel bir hadiseyi nasıl kutluyoruz? Yemek yiyerek. Kutlama anlayışımız çok değiştiği için olsa gerek on günleri kaçırıyoruz. O kıymetli günler çoğu kez temizlikle, alışverişle, yeme-içme, ikram hazırlıklarıyla, şimdi o da kalmadı ama eskiden çocukların bayramlıklarını yetiştirmeye çalışarak geçiyordu. "Ne yapalım şimdi ne diyorsunuz hocam?" dediğinizi duyar gibiyim. Eğer hayatımızın sonunda hayal ettiğimiz yere varmak istiyorsak vakitlerimizi önceliklerimize göre düzenlemek zorundayız. Bilhassa yakın çevrenizin size ait vakitleri baştan sona çalmasının önüne geçmek için önceliklerinize göre bir planınızın

olması gerekir. Kendine ait bir hayat planı olmayanlar başkalarının planlarının bir parçası olmaya mahkumdur.

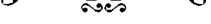

"فَكُلُوا مِنْهَا Görülüyor ki burada gıyaptan hitaba iltifat vardır ki bununla hitap Resulullah'a ve ümmetine tahvil olunmuştur. Şüphe yok ki Hz. İbrahim zamanında kesilen kurbanlardan ümmet-i Muhammed'in yemesi ve yedirmesi tasavvur olunamaz."

Âyetin bu kısmına gelene kadar ifadeler üçüncü şahıs için kullanıldı. İnsanlar uzaklardan gelsinler. Gelsinler de kendilerine olan menfaatleri orada gözlemlesinler. Kurbanların üzerine Allah'ın ismini ansınlar, kurban kessinler. Âyet فَكُلُوا مِنْهَا "O kurbanlıklardan yiyin." derken muhataba dönüyor. Bununla hitap Resulullah'a (sas) ve ümmetine tahvil olunmuştur.

"Şüphe yok ki Hz. İbrahim zamanında kesilen kurbanlardan, ümmeti Muhammed'in yemesi ve yedirmesi tasavvur olunamaz." Burada فَكُلُوا 'daki hitap İbrahim (as) dönemine değil, bu vahyin muhatabı olan Hz. Muhammed (sas) ve Onunla beraber iman edenleredir.

"Binâenaleyh mana şu olur: 'İmdi Ya Muhammed ve ümmeti, siz de o günlerde kurbanlarınıza ismullah'ı zikrediniz ve onlardan yiyiniz.

وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيرَ Ve muhtaç olan sıkılmışa it'âm ediniz. Yemek emri ibâha; it'âm emri vücûb içindir. Yani Kurban Bayramı kurbanından sahibinin yemesi caizdir. Bir miktarını fukaraya it'âm vaciptir. Mendub olan, bir sülüsünü kendisiyle ailesi, bir sülüsünü ahibbâsı, bir sülüsünü de fukara için ayırmaktır. Ancak zikri gelecek olan nezr kurbanlarından sahibinin yemesi caiz olmaz."

Burada iki emir peş peşe geldi. فَكُلُوا مِنْهَا O kurbanlıklardan yiyin وَاَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيرَ ve zor durumda olan muhtaçlara da yedirin. İki emirden biri yiyin, diğeri yedirin. Bu ifadeler Kurban Bayramı'nda kesilen kurbandan sahibinin yemesinin caiz olduğunu ve bir miktarının da fukaraya yedirilmesinin gerekli olduğunu gösterir. Eskiden beri ulemamızın mendub gördüğü usule göre kurban üç parçaya bölünür; biri ev halkına yedirilir, biri eşe dosta gönderilir, biri de fukaraya dağıtılır. Burada "yiyin ve yedirin" emirlerinin peş peşe gelmesi bizlere Rabbimizin tüm ikramları konusunda usul öğretmektedir. O da "Her nimetin şükrü kendi cinsinden olur." kuralı uyarınca yeme içme konusunda elimizdekini, bilhassa bu nimetlere şahit olan konu komşu, dost ve akraba ile paylaşmak, bu arada fakir fukarayı da ihmal etmemektir. Yoksa bazılarının vehmettiği gibi ideal olan nimetlerden tamamen vazgeçmek değildir. Zaten her konuda zor olan dengeyi muhafaza edebilmektir. Dünyaya gömülmek de onu terk etmek de nimetlerden mutedil bir şekilde helal dairesinde ve çevremizle paylaşarak istifade etmekten her zaman daha kolaydır.

Kâbe'ye Beyt-i Atîk denmesinin Sebebi

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ

"Sonra kirlerini atsınlar ve adaklarını yerine getirsinler ve o Beyt-i Atîk'i tavaf etsinler." (Hac suresi, 29)

"ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ *Sonra kirlerini izale etsinler. Menâsiki edadan sonra tırnaklarını kesmek, bıyığını ve sakalını düzeltmek, koltuklarını yolmak, başını ve kasığını tıraş etmek gibi temizlenmeye müteallik ihtiyaçlarını kaza etsinler.* وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ *Ve nezirlerini ifa eylesinler* وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ *ve o atîk beyti tavaf etsinler, yani Kâbe'yi tekrar tekrar dolaşsınlar.*

Kâbe'ye Beyt-i Atîk denilmesinin vechine gelince. Bunda birkaç mana vardır:

**Atîk lisanımızda da meşhur olduğu üzere kadîm manasına gelir. Evvel zamandan kalma demektir. Gerçi biz bazen bu manada "eski" tabirini de kullanırız. Lakin eski daha ziyade "halak" yani köhne ve harab mefhumunu ifade eder. Hâlbuki atîk ve kadîm köhne demek değildir, antika demektir.* إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكاً [23] *âyeti mantukuna nazaran Kâbe-i Muazzama rûy-i zeminde mevcûd mabedlerin en kadîmi olmak itibarı ile "atîk" tesmiye edilmiştir. Bu mana Hasan-ı Basrî'den menkuldür.*

**Atîk sure-i İsrâ'nın ahirinde beyan olunduğu üzere ıtlak gibi ceyyid ve muteber manasına gelir ki birinci mananın lazımıdır. Bu manaca Beyt-i Atîk, Beyt-i Şerîf ve mükerrem demektir. Nitekim Beytü'l harâm dahi denilir. Bu mana Said ibn Cübeyr'den menkuldür.*

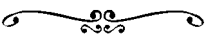
**Atîk, azad ve hür manasına gelir. Kâbe-i Muazzama da cebâbirenin tasallutundan âzâde olduğu için atîk tesmiye edilmiştir. Bu mana bir hadis-i şerif ile Resulullah'tan da mervîdir. Buyurmuş ki: "Allah Teâlâ beyte 'el-atîk' tesmiye etti, çünkü onu cebâbireden azade kıldı da ona asla bir cebbar galebe edemedi."*

**Mücahid, kimsenin mülkü olmadığından dolayı hurru'l-asıl manasına atîk tesmiye edildiğini söylemiştir. Bazıları da 'atîk, mu'tık manasınadır.' demişler ki: 'Haccedenlerin rakabelerini zunûbdan azad eder.' demektir."*

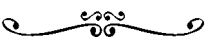
Kâbe-i Muazzama kendisi her türlü tasalluttan ve zorbalardan korunduğu gibi haccedeni de günahların boynuna binip kişiyi ele geçirmesinden korur. Kabul edilmiş bir hac yapabilen kişi

23 "Şüphesiz âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mabet) Mekke'deki Kâbe'dir." (Âl-i İmran, 96)

günahların ağırlığından kurtulmuş, azad edilmiş bir kuş gibi özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu manada kişinin en büyük zindanı olan nefsinin baskısından ve günahlara meylin vicdanında doğurduğu ağırlıktan kurtulmasının nasıl bir özgürlük olacağını hayal etmeyi size bırakıyorum. En büyük özgürlük nefsin baskısından kurtulmaktır.

"İmdi bu izahattan anlaşılır ki 'Beyt-i Atîk' unvanı bu manaların hepsine kâbil bir sûrette tercüme edilemeyeceği cihetle aynen muhafaza edilmek iktiza eder."

Haccın Fıkhî Boyutu ve Uygulamada Yardım Alma

Haccın fıkhî ahkamı bir vaazda işlenecek konu değildir. Fıkhi boyutuyla haccı anlamak için, yola girmeden önce oturup bu hususta yazılmış kıymetli eserleri satır satır okumak ve çalışmak gerekir. Ahmet Özel Hoca'nın *Hac Rehberi* bunlardan biri. Okudunuz, çalıştınız, yine yetmez; mutlaka güvenilir bir kurumsal rehberliğe ihtiyacınız var. Benim bu hususta kanaatim şudur: Diyanet'ten veya Diyanet'ten rehberlik hizmeti alan bir turdan ayrılmayın.

Hacda kaldığınız otelden, o otelin birtakım konforlarından veya size sunulacak klimalı otobüslerden vs. daha önemlisi size rehberlik edecek, gidilmesi gereken yerlere götürecek; tavafınızı, sa'yinizi yaptıracak, şeytan taşlamaya götürecek, Arafat'a çıkaracak, yapılması gereken bütün görevleri size öğretecek, olması gerektiği şekilde yapıp yapmadığınızı kontrol edecek güvenilir bir rehberlik hizmeti almaktır. Hac ibadetinin insanın sadece okuyarak uygulayabileceği bir konu olmadığını düşünüyorum. Hocalarımız değişen şartları dikkate alarak fıkıh çerçevesinde fark-

lı mezheplerin görüşlerinden istifade etmek sûretiyle maslahata en uygun olan şekli uyguladıkları için onlara tabi olmak gerekir.

Allah'ın Hükümlerine Saygı Göstermek

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

"Emir budur. Her kim de Allah'ın hürmetlerine ta'zîm ederse bu kendisi için Rabbi indinde mutlak hayırdır, size ise karşınızda tilavet olunup duranlar müstesna olmak üzere bütün en'âm helal kılındı. O hâlde o evsândan, o pislikten kaçının." (Hac suresi, 30)

" ذٰلِك *İşte öyle, yani emir böyle, böyle yapılmak lazım gelir.* وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ *Her kim de Allah'ın hürmetlerine ta'zîm ederse, yani Allah'ın ahkamına, emirlerine, nehiylerine ve Beyt-i Haram, Mescid-i Haram ve Beled-i Haram, Meş'ar-i Haram, Şehr-i Haram vesaire gibi muhterem kıldığı şeylere riayetin vücûbunu bilerek ve mûcebince amel ederek ihtiram ederse,* فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّه *Rabbi indinde o onun için hayırdır, ahirette o ta'zîmin hayrını görür.* وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ *"Size en'âm hep helal kılındı." Hurûmattan değildir.* إِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ *"Ancak üzerinize tilavet olunan müstesna." Bu da sure-i Maide'nin başında*[24] *tafsil olunmuştur."*

Âyet ذٰلِك ile başlıyor. *"İşte öyle, emir böyle, böyle yapılması lazım gelir."* Yani haccı böyle yapacaksınız. *"İşte hac bu."* Nokta koymuş hatta Elmalılı Hamdi Yazır. İşte emir böyle; böyle yapılmak lazım gelir.

24 *Maide, 3*

وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ *"Her kim de Allah'ı hürmetlerine, sınırlarına ta'zîm ederse,"* Hürmet, haram aynı kökten gelir. Mahrem, haram, harem, hürmet, muharrem aynı kökten. Cenab-ı Hakk'ın çizdiği sınırlar olduğu için harama "haram" denmiştir. Aslında Allah'ın çizdiği sınırlara hürmet etmemiz gerektiği için haramın kökü hürmettir.

Şeairi Korumak

Allah'tan gelen hükümlerin çizdiği sınırlara saygı göstermek ve riayet etmek nasıl şartsa, muhterem olduğunu ilan ettiği Kâbe ve civarı da aynı şekilde saygıya layık, içerisinde hiçbir canlıya el uzatmanın caiz olmadığı muhterem mekânlardır. Yani her kim haccın bütün erkanına, Hacerü'l Esved, tavaf gibi İslam'ı temsil eden sembollerine saygı gösterirse bu onun için Allah'a teslimiyetini belgeleyecek bir hüccet, bir delildir. Zira onların değerini haber veren, hürmet etmesini söyleyen O'dur. Sünnetle tespit edilen ezan da böyledir. Dünyanın neresinde olursak olalım "Allahu Ekber, Allahu Ekber" nidasını duyduğumuzda, bir İslam beldesi olmasa bile orada yaşayan Müslümanların var olduğunu, orada bir mescit olduğunu anlarız. Tesettür böyledir, Kâbe böyledir, ibadetler böyledir. Dünyanın neresinde olursak olalım görüldüğü zaman İslam'ı hatırlatan her şey böyledir.

Peki bir millet kendi şeairini nasıl koruyabilir? Yaşı genç olanlar hatırlamayabilir. Efendimiz'in (sas) korkunç bir terörist görünümlü karikatürleri çizildi. Karikatür krizinden sonra çıkan gösterilerde, dünyada kaç tane Müslüman öldü? Buradan gösterilere karşı olduğum anlaşılmasın; katılmışlığım da vardır. Demokratik bir haktır ve kendi varlığınızı göstermenin bir yoludur.

İslam'ın sembolleri olan şeairi nasıl koruyacağız? Klavye kahramanlığı yaparak mı? Devamlı tweet atarak mı? Bunlara da karşı değilim. Sadece bir şeyi doğru yapmanın şekli konusunda emin

olmamız ve biraz düşünmeniz gerektiğine inanıyorum. Çeşitli şekillerde şeairimiz ihlal ediliyor: Mesela bütün insanların secde hâlinde olduğu bir Kâbe resminde, Kâbe'yi çıkarıp yerine fotomontajla hamburger koydular. Herkes bir hamburgere secde ediyor görüntüsü verdiler. Bu bir şeair ihlalidir. Bunu engellemenin yolu nedir? Protesto mu edelim? Bir daha hamburger yemeyelim mi? Peki, bu hassasiyet ne kadar devam edecek?

Dünya çapında öyle güçlü şirketleriniz, lobileriniz, öyle güçlü sermayeleriniz, öyle güçlü varlığınız olacak ki bir telefonunuz yetecek yaptıkları bu işi bitirmek için. Bir yeri aramanız, bir haber göndermeniz yetecek. Şeairiniz ihlal edildiği zaman onlara sahip çıkmak için içinizde biriken o enerjiyi iki tane tweet atmak, Cuma namazından sonra iki slogan atmak rahatlatıyorsa bu tehlikeli bir şeydir. Benim kanaatim her ne yapıyorsak bunu çok iyi yaparak, güçlü olmamız gerekiyor.

Tam bu noktada güçlü olmakla çelişiyor gibi görünen "bir lokma bir hırka yeter" ifadesi üzerinde duralım. Bir lokma, bir hırka ne zaman yeter? Senin bin tane lokman, bin tane hırkan olacak, sen bu lokmaları ve hırkaları üreten kişi olacaksın. Dünya o konuda senin eline bakıyor olacak ama sen kendin bir lokma ile bir hırka ile yetineceksin. İşte o zaman bu takdir edilecek, takvaya uygun bir hareket olur. Yoksa bu sözü "Çalışma, tembellik et, yan gel, yat." şeklinde anlamak miskinliktir. Takva değil, acizlik, yetersizliktir.

Mütevazı olmak için önce bir şey sahibi olmak gerekir. Zaten bir şey değilsen mütevazı olmanın nasıl bir anlamı var ki? Kibirlenecek hiçbir şeyi olmayanın tevazusu da bir anlam taşımaz. Ne güçlü olmuşsun ne bir şey üretmişsin ne arkanda bir eser bırakmışsın, ne bir insana faydan olmuş... Hiçbir şeyin yok ki senin; sen tüketici, hazır yiyici bir insansın. Şimdi bir de alçakgönüllü mü olmayacaksın?

Alçakgönüllülük ne zaman kıymetlidir? İnsan çok önemli işler yapar, ortaya eserler koyar, insanlığa katkı sağlar ve bunlardan dolayı kibirlenmez. Bir lokma, bir hırka da öyle. Bu bakımdan şeaire sahip çıkmak istiyorsak, Efendimiz'in (sas) şu hadisi hatırımızda olmalı: "Güçlü mümin, zayıf müminden hayırlıdır." (Müslim, Kader 34) Hangi bakımdan güçlü? Bilgisi mi, bedeni mi, toplumsal mevkii mi güçlü, hadis bunu açıklamıyor. Bu da her bakımdan güçlü manasına gelir. Aklımıza şöyle bir itiraz gelebilir: "Güçlü olalım derken çok tavizler veriliyor." Zaten güçlüler değil, karakteri zayıf olanlar tazviz verir. Bu arada dinin sınırları içinde yaratıcının müsamaha gösterdiği esnekliği (misal, mezhepler arasındaki fıkhi ihtilaflar) tavizle karıştırmamaya da özen göstermeliyiz. Taviz, asıllardan vazgeçmek, başka türlü yorumlanması mümkün olmayan asılları sağa sola çekiştirmek veya hepten umarsız davranmak demektir. Bu güçlü duruşu ortaya koymak için öncelikle güçlü bir şahsiyet ve kuvvetli bir iman gerekir. İkisi bir arada olmak zorundadır. Sonuç olarak sağlam karakterli köklü iman sahibi insan taviz vermez, güçlü olur. Bunu anlamak için biraz gecekondu mahallelerinde, köylerde, Anadolu'da dolaşsak, hikâyelerini dinlesek, insanların yaşantılarına baksak tavizin bir karakter meselesi olduğunu, güç ve zenginlik, kudret meselesi olmadığını görürüz. Yani insan çok alt tabakadayken, hiç kimse tarafından baskıyla karşılaşmazken de taviz verebilir, verir, zaten veriyor da. Tavize müsait karakter her bahaneyle taviz verir.

Evet, işte o şeaire riayet edecek, hürmet edecek. فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ "Rabbi indinde bu onun için hayırdır, ahirette o ta'zîmin hayrını görür."

Dinin asıllarına saygı göstermek ancak kuvvetli bir ahiret inancıyla mümkündür. Âyette "ahiret" diye bir kayıt düşülmemiştir fakat dine bağlılığın nihai anlamda ödüllendirileceği yer ahiret olduğundan dindarlık dünyevi hedeflere bağlanmaz. Asıl

hayır ahiretteki kurtuluştur. Bu odağı kaybeden insanın dindar bir yaşamı yürütemediğini bol örneklerle gördüğümüz bir devirde yaşıyoruz.

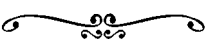
Helaller ve Haramlar

Âyet şöyle devam ediyor: وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ *"Size en'âm hep helal kılındı. Hurûmattan değildir."*

"Eşyada aslolan ibâhadır." Yani haram kılınan birkaç istisna hariç yaratılmışlarda aslolan helal olmaktır. Bu nedenle helaller sayılmaz, haramlar sayılır. Zira helaller sayılamayacak kadar çoktur. Haramlar bellidir; onların dışında kalan her şey helaldir. Bu nedenle âyetin devamı bu istisna haramları hatırlatıyor. إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ "Ancak üzerinize tilavet olunan müstesna." Size okuduk yani haramları size söyledik, diyor Rabbimiz.

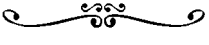
Bir şeyin helal olduğuna delil gerekmez, haram olduğuna delil gerekir, çünkü helaller sayılamayacak kadar çoktur. Mesela size desem ki: "Arkadaşlar elma yemek haramdır." Sizin de bana hemen, "Hocam bu da nereden çıktı, biz böyle bir şey bilmiyoruz. Siz bunu nerede okudunuz, deliliniz nedir?" demeniz gerekir. Peki, "Elma yemek helaldir." dediğimde, nereden biliyorsunuz elmanın helal olduğunu, der misiniz? Kur'an-ı Kerim ve sünnet bize "Armut helaldir, üzüm helaldir, elma helaldir, vişne helaldir, bezelye helaldir, fasulye helaldir, süt içebilirsiniz, meyve suyu içebilirsiniz." diye sayıyor mu yeryüzündeki bütün helalleri? Kur'an ve Sünnet bize haramları sayar, geri kalanlar helaldir. "Eşyada aslolan ibâhadır." Yani bir şeyin haram olduğuna dair bir delil yoksa onun helal olduğuna hükmedilir.

"Sure-i Maide'nin başında tafsil olunduğu üzere," haramlar sayılmış, geri kalan hayvanların etinin helal olduğu belirtilmiştir.

" فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ *Binâenaleyh pislikten, evsândan ictinâb ediniz, yani meyte gibi hissi ve maddi pisliklerden ictinâb ile beraber, nusub-u asnâm gibi manevi pisliklerden de sakınınız. O en'âmı ismullah ile kesiniz de Allah'tan başkasının namına kesip pis etmeyiniz ve beyti de putlardan tathir ediniz.*

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ *tezvir sözden de ictinâb eyleyiniz. Yalanı söylemediğiniz gibi tervîc de etmeyiniz, tezvirattan uzak olunuz, yani evsâna tapmak da yalancı şahitlik kabilinden tezvirattır, hatta tezviratın başıdır. Bir de Allah'ın haram kılmadığı şeylere haram demekten, bahîre, sâibe, vasıyle, hâm haramdır demek gibi yalan sözlerden ve akidelerden sakının ve böyle pisliklerden son derece ihtirâz etmek lazımdır."*

Yalan Söylemek-Yalanlamak

Kur'an-ı Kerim'de "tekzîb" kelimesi geçer. Mesela فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ "Rabbinin hangi nimetini yalanlarsınız?" diye Rahman suresinde çokça tekrar ediliyor. Yalanlamakla yalan söylemenin aynı manaya gelmediğini söylemek isterim. "Kavle'z-zûr" uydurma sözlere denir. Yalanlamak ise var olan bir hakikati inkâr etmektir. Yani ahlaki anlamda insanların birbirini kandırmak için -Allah korusun- söylediği yalanlar, kavle'z-zûr'dur. Diğeri ise yalanlamaktır. Mesela küfür, hakikatin üzerini örtmek, görmezden gelmektir; bu bir yalanlamadır. İnkâr etmek, var olan bir hakikate "yok" demek yalanlamaktır. İnanç konusunda yalan söylemek bu kategoridedir. Günlük insan ilişkilerinde söylenen yalanlar kavle'z-zûr'dur.

Âyette وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ "Tezvir yani uydurulmuş sözlerden ictinâb eyleyiniz, yalanı söylemediğiniz gibi ona itibar edip kıymetlenmesine sebep olmayın." buyuruyor Rabbimiz. İnançta ve günlük

hayatta yalan söylemeyeceğimiz gibi yalan bir sözün yayılmamasına, itibar görmemesine de dikkat edeceğiz. Bu ilke son derece kapsayıcıdır. Bilhassa sosyal medya dediğimiz iletişim araçlarından gelen bilgileri doğrulamadan yayılmasına katkı vermek bu âyetin ifade ettiği hassasiyetle taban tabana zıttır. Âyet "uzak durun, sakının" diyerek hem yalan söylemekten hem de yalan sözün her çeşidinden uzak durma konusunda bizi uyarıyor.

Bu noktada özellikle çeşitli whatsapp gruplarında hadis diye aktarılan uydurma rivayetlerin yayılmasına katkıda bulunmak konusunda dikkatli olmak gerekir. Peygamber Efendimiz'in (sas) söylemediği sözleri o söylemişçesine aktarmak en şiddetli yalandır. Efendimiz bunu yapanlar için "Cehennemdeki yerine hazırlansın." buyuruyor. (Buhari, İlim, 38) Bir sürü "uydurma ifadeleri" hadis diye aktaranlar Peygamber'e atılan yalanın revaç bulmasına sebep oluyor.

Hadis uydurmacılığının sebeplerinden bir tanesi de "güya" insanları dine teşvik etmektir. "Ben insanları namaza teşvik etmek için hadis uydurdum." diyor. "Baktım olanlar yetmiyor, bu hadislerde yeterince dehşet yok, hani şöyle mezarında ters dönecek, böyle olacak, öyle olacak, canını şöyle verecek falan diye bir şeyler uydurayım da insanlar namaz kılsın istedim." diyenler var. Bu gibi örnekleri hadis uydurmacılığı tarihinde bol bol görebilirsiniz.

Müslüman olarak üzerimize düşen, hiçbir yalana itibar etmeyip gündeme taşımamak, değer vermemektir. Bir insan niçin yalan söyler? Sosyal medyada niçin yalan bir tweet atıyor insanlar veya yalan bir haber paylaşıyor? Çünkü o yalan retweet edildikçe, aktarıldıkça paylaşan kimsenin revaç bulmasına, tanınmasına hizmet edilmiş oluyor. O kadar ki yalan bir haber için, "Falanca şöyle bir yalan söylemiş." dediğinizde bile o yalanın amacına hizmet etmiş olursunuz. Ben bir araştırmacıysam, o yalanı engellemek için takip etmem gerekiyorsa veya bir yetkim varsa veya onun yalan olduğunu ilan etmek istiyorsam o zaman başka. Yalanın

çoğaltılarak yayılmasının vereceği tahribata en güzel örnek töre cinayetleri konusudur. Adı her ne olursa olsun bu cinayetlerin esas faili o kadın hakkında ileri geri, orada burada konuşanlardır. "Öyleymiş duydun mu?.. Yok ya değilmiş vs." Bu kadar bile konuşmak o iftiranın, o sözün, o yalanın "Acaba olabilir mi?" diye zihinlerde kalmasına, yerleşmesine sebep oluyor Allah korusun.

Tezvirattan, her türlü uydurma sözden uzak durunuz. Yani evsâna tapmak da yalancı şahitlik kabilinden tezvirattır hatta tezviratın başıdır. Çünkü kendisinde ilahlık olmayan bir şey için, bu ilahtır diyorsun. Bu iddia ilahlık hakkında bir yalandır.

Din konusunda yalan söylemek en korkunç olanı. Allah'ın haram kılmadığı şeylere "haram" demekten, birtakım hayvanlarla ilgili "bunlar haramdır" demek gibi yalan sözlerden ve akidelerden son derece kaçınmak gerekir.

حُنَفَآءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهٖ وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ

"Allah için O'na şirk koşmayan hanîfler olun. Her kim Allah'a şirk koşarsa öyle olur ki sanki semâdan düşmüş de kendisini kuşlar kapışıyor veya rüzgâr onu ücra bir yere sürüklüyordur." (Hac suresi, 31)

"Şöyle ki: حُنَفَآءَ لِلّٰهِ *Allah için hunefa olmak, her dinden, bütün inançlardan sıyrılıp, çekilip, ihlas ile tevhid-i hakka sarılmış bir cemaat olmak,* غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهٖ *ona hiçbir şirk koşmamak sûretiyle* وَمَنْ يُّشْرِكْ بِاللّٰهِ *Her kim Allah'a şirk koşarsa* فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ *sanki semâdan sukut etmiş de* فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ *onu kuşlar didikliyor* اَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ *veyahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklüyor gibidir. Şirk böyle mühliktir. İnsanın kalbini didik didik didikler. Uçurumlara sürükler."*

Herhangi bir yalana, bir ithama, hele hele din konusunda, dinin aslında olmayan, bazen kraldan çok kralcılık yaparak yapılan tezvirata asla itibar etmeyin. Allah için bütün yanlış inançlardan uzaklaşmış hanifler olarak ve hiçbir şirke bulaşmamış olarak yaşayın. Çünkü "Her kim Allah'a şirk koşarsa, sanki semâdan aşağıya düşmüştür. Göklerden yani bir uçaktan aşağıya düşmüştür ve onu kuşlar didikliyor gibidir. Yahut da bir fırtınaya, kuvvetli bir rüzgâra kapılmış ve uzak bir yere sürükleniyor gibidir." Yani bir hortumun evire çevire alıp bir yere fırlattığı bir kişi gibidir. Şirk böyle helak edicidir. Acizane kanaatim bütün düşünsel ve ruhsal bozuklukların temelinde tevhide ulaşamamış bir zihin ve kalp vardır. Bu da insanı lime lime eder. Âyetteki benzetme bu açıdan son derece manidar.

Şeaire Saygı Takvadandır

Bölümün başından itibaren haccı, kurbanı, şirki, küfrü anlattıktan sonra ذٰلِكَ "işte bu" diyor, yani size vereceğim mesaj işte bu:

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

"Bu budur. Her kim de Allah'ın şeairine, kurbanlıklarına ta'zîm ederse şüphesiz o kalplerin takvasındandır." (Hac suresi, 32)

ذٰلِكَ *Bu böyle* وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ *Hâlbuki kim Allah'ın şeairine, muhterem kıldığı alâime ta'zîm ederse muhakkak o ta'zîmat kalplerin takvasındandır. Esbab-ı vikâyesinden ve korunmasındandır. Yani kalpler ancak içinde taşıdığı takva sayesinde korunur ve kurtulur. Binâenaleyh şeairden olan hac hediyelerine, o büyük kurbanlara ta'zîm edilmeli, hürmetle bakmalı ve onları ancak Allah'ın ismini zikrederek kurban etmelidir."*

Kalbinde Allah korkusu, Allah saygısı olan kişiyi nasıl bilirsin? Takvanın birçok alametinden bahsediliyor Kur'an-ı Kerim'de. Tabii biz burada bu soruyu başkaları hakkında hüküm vermek için değil, kendimizi tanımak için soruyoruz. "Nasıl bilirsin?" Şeaire hürmet eder, dinin şiarı sayılan ezana, minareye, camiye, kendisi öyle yaşamasa bile dindar insanlara, hac ibadetine, kurbana, kurbanlıklara vs. hürmet eder, saygı duyar. Sözün özü dinin alametinden olan hususlara saygı duymak kalpteki iman ve takvanın olmazsa olmazdır. Yani bir kalpte Allah'a iman ve saygı varsa, bu durum davranışlarında Allah'ın kutsadığı şeylere hürmet sûretiyle tezahür eder.

Gördüğümüz zaman bize İslam'ı hatırlatan her şey mesela tesettür, sarık, minare, ezan, namaz, Müslümanlığa mahsus selam... hepsi birer şeairdir. Dünyanın herhangi bir yerinde Fatiha okunduğunu duysanız, besmele okunduğunu duysanız, tekbir, salavat duysanız ne düşünürsünüz? "Burada Müslüman biri var" dersiniz. "Selamünaleyküm" sözü de böyledir.

Rahmetli Ali Murat Daryal hocamız semboller üzerinde çok dururdu. Sembollerin doğrudan şuuraltımıza gittiğini ve bizim hayata bakış açımızı inşa ettiğini ifade ederdi. Günümüzde bilinçli, dindar olduğunu düşündüğümüz insanlara e-posta yollayacağımız zaman bile "Acaba 'Selamünaleyküm' ile başlasam mı?" diye düşünüyoruz. Çünkü günümüzde "Selamünaleyküm" resmî bir yazışmada kusur gibi görülür oldu. Bu konuda da örf değişti maalesef. "Selamünaleyküm" kahve ağzı, kabadayıca bir selam verme gibi görülüyor âdeta. Bunun yanında her türlü selam güzeldir. Günaydın, iyi günler, merhaba, hayırlı günler, nasılsınız, hoşgeldiniz... Bunların hepsi güzeldir. Hiçbirinin dinen bir sakıncası yoktur. Yalnız şunu bilelim ki "Selamünaleyküm" Müslüman'ın selamıdır, duadır ve dünyanın her yerinde bu böyledir.

Ali Daryal Hoca selam vermeyene çok kızardı. Konuyla ilgili şöyle bir hatırasını anlatmıştı. Seneler önce, gözünde bir rahatsızlık oluşmuş, kuzeni Paris'te yaşadığı için gözünü muayene ettirmek, hatta gerekiyorsa ameliyat olmak için Paris'e gitmiş. Demişti ki: "Paris'te metroya her bindiğimde beni dinliyorlar mı dinlemiyorlar mı, anlıyorlar mı anlamıyorlar mı düşünmeden "Selamünaleyküm" derdim. Ama o sadece Paris'teki metroya değil, girdiği her yere bu şekilde selam vererek giriyor. Dolayısıyla Paris'te metroya binerken selam verince gösteriş yapmış olmuyor. Rahmetli hocamız bir gün yine metroya binmiş, her zamanki gibi selam vermiş. "Ben selam verince oturanlardan biri, kendisine bir iğne batırılmış gibi zıpladı ve hemen döndü, selamın sahibini aramaya başladı. Beni gördü ve bana 'Aleykümselam' dedi." Paris'te yaşayan Müslümanlardan biriymiş. Hâlini, hatırını soruyor: Kimsin? Nereden geldin? Niçin geldin? O zamanlar Batı'da bugünkü kadar Müslüman yok. Hocamız Paris'e göz ameliyatı olmak için geldiğini söylüyor. Adam ihtiyacı olacağını düşünüp cebindeki bütün parasını çıkarıp hocamıza veriyor. Bu yakınlığı sağlayan İslam'ın selamıdır. Şiarlarınızı, kimseden çekinmeden açıkça ve gururla yaşadığınızda etrafınızda oluşan atmosfer bambaşkadır. Rahmetli Seyyid Kutub'un dediği gibi: "Hakikati gür bir sesle haykırırsanız kalbinde hakikat sevgisi olan üç beş kişi de olsa sizi duyar. Fakat hakikati mırın kırın ederek dile getirirseniz sizi hiç kimse duymaz."

Selam İslam'ın şiarıdır. Şiar, dünyanın neresinde olursanız olun gördüğünüz kimsenin Müslüman olduğunun alametidir. Günümüzde kalabalığa karışmak meziyet olarak görülüyor, "globalleşme" deniyor. Kültürel olarak, giyim kuşam olarak, davranış tarzı olarak, örf âdet olarak herkesin herkes gibi olduğu bir dünyadayız. Dünyanın her yerinde dikkat edelim artık düğünler aynı. Afrika'daki de Malezya'daki de Kanada'daki de beyaz gelinlik giyiyor. Bundan yüz yıl önce dünyanın her

yerindeki düğünlerde farklı renkler, farklı âdetler görürdünüz. Şimdi yavaş yavaş bizde de kilise düğünleri gibi bir oturma tarzı tercih ediliyor. Gelin babasının kolunda geliyor, damat sahnede bekliyor. Şunu bilelim ki benzeşmenin bir sonu yok. Efendimiz (sas), "Muhakkak siz, önceki ümmetlerin yolunu (âdetlerini) karış karış, arşın arşın takip edeceksiniz. Hatta onlar bir kertenkele deliğine girmiş olsalar siz de onları takip edeceksiniz." (Buhârî, İ'tisâm, 14) buyuruyor. Efendimiz (sas) haber vermiş bunu, peki biz ne yapabiliriz? Bize düşen gayret etmektir. Bana sorarsanız kalabalığın yaptığı, sizden beklediği ve dayattığı hususlarda bilinçli olmak, topluma uyulması gereken yerlerle sakınılması gereken yerleri ayırt edebilecek bir feraset kazanmaya bakmak gerekiyor. İnsanın bazı konularda toplumla beraber hareket etmesi, uyum içinde olması gerekirken şeaire riayet söz konusu olduğunda kesinlikle topluma uymamak gerekir.

İlk defa girdiğiniz bir evin bir Müslüman'a ait olduğunu nasıl anlarsınız? O evde İslam'a dair bazı emareleri görüp, "Bu bir Müslüman'dır." diyebilmemiz lazım. Gözden beyine, oradan kalbe ve ruha giden bir etki vardır. Estetik, sanat, mimari ve çevre konularında bu etkileşim üzerinde ısrarla durulur. Hem Zâhir hem de Bâtın olan Allah Teâlâ bu evreni yaratırken içi ve dışı birbirinden bağımsız olarak yaratmadı. Böyle olması tevhide aykırı olurdu. Merhum Elmalılı'nın da dediği gibi evrende her şey bir şey, bir şey de her şey içindir. Ayrıca dinin alametleri sadece zâhirden ibaret değildir. Bazen zâhirde hiçbir emare görünmediği hâlde, gönül gözüyle bakanlar mümini alnındaki secde izinden tanıyabilirler.

Bazıları dindarlığın sadece zâhirle olmayacağını vurgularken haddi aşıp zâhire yönelik emir ve yasakları lüzumsuz göstermeye kalkıyor. Bizim dinimiz içimize (bâtına) önem verdiği kadar dışımıza (zâhire) de önem veriyor. Elbette dindarlık sadece zâhirle

olmaz. Sadece görünürdeki farzlara uymakla ahlak olur mu? Müslüman ahlakı olmaz ama zâhirî şartlar bir çerçeve belirler. Ben bugün birisine hakaret sayılan bir davranışta bulunsam, sonra da "Lütfen sen benim bu davranışıma bakma. Benim dışım öyle; sen benim içime bak, ben kalbimde seni çok seviyor, sayıyorum." desem nasıl karşılanır? Zâhir, bâtın hakkında fikir verir. Bu nedenle şeair çok kıymetlidir.

Sembollerin zihnimizde çok önemli bir işlevi vardır. Çok gördüğünüz, içerisinde sürekli bulunduğunuz evlerin, çalışma mekânlarınızın, gözünüzün gördüğü her şeyin sizde olumlu izlenimler bırakacak formda olmasına çok dikkat etmenizi tavsiye ederim. Çevremizde, etrafımızda gördüğümüz objeler bize riyayı, şatafatı, lüksü, gösterişi, kibri dikte edebildiği gibi; alçakgönüllülüğü, tevazuu, vakarı da hatırlatabilir. Hatta evinizi döşerken kullandığınız küçük objelerin, eşyaların dahi sembolik bir değeri vardır.

Âyet-i kerime diyor ki وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ "Her kim Allah'ın şeairine azamet gösterirse" يُعَظِّمْ Değerini bilerek, onların büyüklüğünü bilerek davranmaktır. Neden? Çünkü şeair onlar Allah'ın seçimidir, bizim kendi icadımız değil. Bunlara ta'zîm ederse, فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ muhakkak o ta'zîm kalplerin takvasındandır. Esbab-ı vikâyesinden ve korunmasındandır.

Takva kök olarak "vikâye" kelimesinden gelir; vikâye azaptan, kötü akıbetten, kötü sonuçtan korunmak demektir. Takva Allah'ın azabından, huzurunda mahcup olmaktan, Allah'ın sevgisini ve rızasını kaybetmekten, O'nun azabını hak etmekten, cehenneme düşmekten korunmak demektir. Dolayısıyla bu anlamdaki bir korunmanın içerisinde korkmak ve çekinmek de vardır ama bu korku saygıdan doğan bir çekinmedir. Akıbetimizi düşünerek hareket etmektir. Her önüme geleni yersem iki ay sonra yüz kilo olmaktan korkarım. Bu makul bir korkudur.

Ölüden, cinden, muskadan korkmak değil, onlar insanı hasta eden korkulardır. Korktuğu şeyden nasıl korunacağın hakkında mantıklı bir bilgin varsa bu makul bir korkudur. "Ben böyle yemeye devam edersem kilo alacağım ya da çok konuşmaya devam edersem etrafımdaki insanları kaçıracağım. Her ağzıma geleni söylersem saygınlığım azalacak. Hiç okumazsam anlatacağım şeyler bitecek, kendimi tekrar etmeye başlayacağım. Bu kadar çok harcarsam parayı yetiştiremeyeceğim, bütçem hep açık verecek, borçlarımı ödeyemeyeceğim..." Bunlar makul korkulardır ve bu akıbete uğramamak için nasıl korunacağımın bilgisi bende vardır.

Bazı semboller bulunduğu kabın maddi, fiziki değerini aşar, onun çok üstüne çıkar. Mesela sıradan bir fincan, sizin için çok özel birisinin hediyesiyse artık o fincanın kıymeti sizin nazarınızda maddi değerinin çok üstündedir. Herkese tembih edersiniz, "Aman bu fincanı lütfen kollayın, bu benim anneannemden/ babaannemden/ hocamdan hatıra." dersiniz.

"Şeaire hürmet kalplerin esbab-ı vikâyesindendir." dedi merhum Elmalılı. Bundan anlıyoruz ki esbab-ı vikâye olan şey, yani şeaire hürmet, insanı azaptan korur. Kalbinin, inancının, dinine bağlılığının, itikadının, ihlasın, takvanın korunmasını sağlar. Dine ve şeaire saygının sadece dindarlara mahsus olmadığını düşünüyorum. Ben pek çok sarhoşun, başka pek çok günahlara gömülmüş olarak yaşayan kimselerin dinî bir hassasiyet söz konusu olduğunda, kendilerine bir iş düşmüşse, bütün benliklerini ortaya koyarak en ön safta mücadele edeceklerine inanıyorum. Bu bakımdan nasıl ki bir baba evlatlarının hiçbirinden vazgeçmezse, ümmetin önünde yer alan bir insansanız, o ümmetin hiçbir ferdinden vazgeçemezsiniz. Herkesin lazım olduğu bir yer, herkese iş düşecek bir an vardır. Bu nedenle insanları, "Eşarbını şöyle bağlarsa bizden." "Şu ibadetlerini

tam yaparsa bizden." "Falan cemaattense bizden değil." "Falan tarikattan ise bizden değil." "Başı açıksa zaten bizden değil." diye sınıflandıramayız.

Biz en doğrusunu anlatmak durumundayız. Fakat bu en doğrusunu yapamayanları sileceğiz anlamına gelmez; hepimiz kendimize bakalım. Bir arkadaşımız anlatmıştı. Peygamber Efendimiz'e (sas) hakaret içerikli karikatür krizi olduğu dönemde bir gün torbacı gençlerin bir köşede konuştuklarına şahit oluyor. Bir tanesi diyor ki: "Yahu bizim Peygamberimiz'e hakaret etmişler, yok mu bir yerde bir eylem, gidelim, katılalım, ne demek Peygamberimiz'e hakaret etmek..." Bilemeyiz biz neyle kurtulacağız.

Kâtip Çelebi'nin *Mizânü'l Hak* adlı bir eseri vardır. Osmanlı münevveri Kâtip Çelebi, kendi dönemindeki tartışmalı konuları yazmış, önce bir giriş yapmış sonra o tartışmalı konularda kendi görüşlerini yazmış. Bizim ilim tarihimizde inanılmaz zengin bir edebiyat, kültür, derinlik, vukufiyet vardır. Her detay yazılmış, çizilmiş, işlenmiş ve çok sofistike bir hâle getirilmiş. Biz şimdi onların hepsini yok sayıp tekrar "kem küm, hık mık" konuşmaya çalışıyoruz. 5-6 dili çok iyi bilen, edebiyat bilen, belagat bilen bir insanın konuşmayı unutup yeniden öğrenmeye çalışması gibi bir hal yaşıyoruz biz şu anda. Bütün onları bırakıp, sıfırdan A, B, C diye tekrar okuma yazma öğrenmeye başlamış gibiyiz.

Kâtip Çelebi diyor ki: "Ulu Tanrı, baha Tanrısı değil, bahane Tanrısı'dır." Farzlar için değil, farzlar kurallardır uymamız gerekir ama iş nafilelere geldiğinde sayıya, kitaba bakmaz; ne kadar eder bu ibadet buna bakmaz. Cenab-ı Hakk kulunu affetmek için bahane arar, Kâtip Çelebi bunu şiirsel bir dille çok güzel ifade etmiştir.

Kurbandaki Menfaatler

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلَى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيق

"Sizin için onlarda muayyen bir zamana kadar birtakım menfaatler vardır. Sonra da varacakları yer Beyt-i Atîk'a müntehidir." (Hac suresi, 33)

" لَكُمْ فِيهَا *Sizin için onlarda, yani o şeairde, o hedâyada* مَنَافِعُ اِلَى اَجَلٍ مُسَمًّى *muayyen bir zamana kadar birtakım menfaatler vardır. Sağımından, dölünden, tüyünden, hizmetinden vesairesinden bir vakte kadar birçok istifadeler edilir.* ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ *Sonra da ecellerinin yetimi Beyt-i Atîk'a kadar varır. Mina'da kurban olurlar ki bu da menfaat-i uhreviyyeleridir. Binâenaleyh böyle mübarek şeylere ta'zîm edilmez mi?"*

Yani kurbanlıklarda yaşadıkları sürece sizler için menfaat var, kurban edilmelerinden sonra da uhrevi menfaati var. Bu manada ta'zîmi hak ederler.

Kurban ibadeti konusunda yaşadığımız bazı sıkıntılı durumlara bu vesileyle işaret etmek isterim. Son 20-30 yıldır ben bizzat kurban mahallerinde bulunmuyorum ama erkek çocukların kurban kesim mahallinde bulunmasının ve kendi kurbanlarını kesebilecek güçte olmalarının onların eğitiminin bir parçası olduğuna inanıyorum. Oğlum henüz ergenlik çağlarındaydı, bir Kurban Bayramı günüydü. Kurbanı kesip geldiklerinde bir de baktım ki yüzü kâğıt gibi bembeyaz olmuş, "Ne oldu?" dedim. Kurbanlıkları sıraya dizdiklerini söyledi. Sırası geleni diğerlerinin gözü önünde kesiyorlarmış. Bu esnada sırada bekleyenlerin gözlerinden yaşlar akıyormuş. Biz nasıl oldu da böyle kabalaştık, bu kadar vahşileştik, terbiyemiz nerede kaldı? Bağlarımız koptu. Niye?

Çünkü büyüklerimizi küçümsedik, onlardan bir şey öğrenmeye ihtiyacımız olmadığını düşündük, "Kur'an ve sünnet bize yeter." dedik, Kur'an ve sünnetin edep dairesinde nasıl yaşanacağını bize anlatan ilmihallerimizi, adap kitaplarımızı, geleneksel ahlakımızı, adab-ı muaşeretimizi küçümsedik. "Bunlar geleneğin kiri" dedik; öze dönüş adına, kaynaklara dönmek adına, bütün o kültürü, bütün o terbiyeyi silip attık. Kendimiz de tertemiz, taptaze yeni bir başlangıç yap(a)madık, Efendimiz (sas) kurbanı nasıl kesmiş, hadis kaynaklarına bakmadık, oradan yeni bir adap üretmedik.

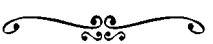
Çocukken bizler babama kurban kesme konusunda yardım ederdik. Bizim kurbanımızı, hatta komşuların kurbanını da babam keserdi. O kurbanlıklar bir gün önceden alınır, en güzel şekilde, en güzel yemeklerle beslenir. Okşanır, sevilir, hürmet edilir. İhtiyaçları en iyisinden giderilirdi. Kurban edileceği zaman yine okşanarak tekbirlerle sakinleştirerek gözleri bağlanır, okşana okşana, sevile sevile tekbirler getirilerek kesilir, asla bıçak gösterilmezdi. Kurbanlıklara hürmet etmek gerekir. Onlara gösterilecek hürmet, dinin şiarına saygı demektir.

"Bunlar, yaratanı Allah'tan başkasının namına nasıl kesilir? Başkaları bunların bir kılını yaratabilir mi? Burada Beyt-i Atîk fasılasının tercî', Kâbe'nin müşriklerden tahliyesi ile putlardan tathîri kaziyesini te'kittir. Bunların Beyt-i Atîk'e kadar varmalarının hikmetine gelince;"

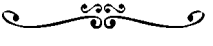
Bir önceki âyette geçen "Beyt-i Atîk" ifadesinin arkasından konunun kurbanlıklara gelmesi, bunların art arda zikredilmesi Kâbe'nin müşriklerden kurtulması ve putlardan temizlenmesi davasıyla kurbanlıkların da sadece Allah adına kesilmesi arasındaki ilişki sebebiyledir.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكاً لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ط
فَإِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ

"Ve her ümmet için Allah'ın kendilerine merzuk kıldığı en'âm behimesi üzerine ismini zikretsinler diye bir ma'bed yapmışızdır. İmdi hepinizin tanrısı bir tek tanrıdır. Onun için yalnız O'na teslim olan Müslüman olun ve müjdele o muti' mütevazıları." (Hac suresi, 34)

"وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكاً *Biz her ümmet için bir mensek yani bir ibadet ve kurban yeri yaptık.* لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ *Kendilerine rızık ettiği en'âm behîmeleri üzerine Allah'ın ismini zikretsinler diye* فَإِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ *Hepinizin ilahı bir ilahtır, her ümmet için bir mensek, yani bir ibadet mahalli yapıldığı gibi sizin için de yapmıştır.* فَلَهُ أَسْلِمُوا *Binâenaleyh ancak ona, o muvahhit olan ilaha, İslam ediniz, ihlas ile ibadet ediniz de zikrinizi, kurbanınızı şirk ile şaibedar etmeyiniz* وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ- *bir de o mütevazıları müjdele- yâ Muhammed!"*

Teslimiyet

Buradaki teslimiyet Cenab-ı Hakk'a anladığınız ve anlamadığınız konularda itiraz etmemektir. Teslimiyet dogmatik bir inanç değildir. Çünkü inanana kadar düşünürsünüz. Mesela siz Allah'a inanıyor musunuz, bunu düşünürsünüz. Allah var mı sizin için gerçekten. Peki Allah var, Kur'an O'nun kitabı mı? Hz. Peygamber O'nun son Peygamberi mi? Bu elimizdeki metin O'nun kitabı mı? Buna inandıktan sonraki aşama teslimiyettir. Teslimiyet Allah'tan gelene her anlamda razı olmaktır.

Allah'tan bize gelen şeyler ikidir. Biri kaderimizdir. Kaderimiz, yani hayatımızın bizim elimizde olmayan kısmı Allah'tan gelmiştir. Misal ailemi benim için Allah seçmiştir; cinsiyetimi Allah seçmiştir; yaşayacağım yeri, ırkımı, zekâmı, bedensel kapasitemi, hastalığımı ya da sağlığımı Allah seçmiştir ve bunlar hayatım boyunca kontrolüm dışında cereyan eder. Ayrıca ben hayattayken dünyada olup biten ve beni de etkileyen birtakım şeyleri Allah seçmiştir. Teslimiyet ayrıca benim iradem dışında olan her şeye razı olmam, bunlarla barışık olmamdır. Bu anlamda teslimiyet ve rızaya erişemediğinizde ister Tibet'e gidin ister Kâbe'ye, nereye giderseniz gidin, iç huzuru bulamazsınız. Bunlarla barışık olmanız, razı olmanız gerekir.

İkincisi Allah Teâlâ'ya inandık, O'nun Peygamberi'ne, kitabına inandık. Allah kitabında konuşuyor ama sizin aklınız yatmadı, içinize sinmedi, ne diyeceksiniz? Hani inanmıştın? Burada zihninize şu takılabilir; hocam Allah'a inandım, Peygamber'e (sas) de inandım, yokladım kendimi inanıyorum, Kur'an'a da inandım, meleklere de ahirete de... Fakat bazı konular var ki onları aklım almıyor. Bunlar Kur'an'da geçen konular olabilir, Peygamberimiz'in söylediği sözler veya İslam'ın genel gidişatına ilişkin, mesela Siyer'de Peygamberimiz'in (sas) hayatında yaşanmış birtakım olaylar olabilir. Benim aklım bunları almıyor. Anlama çabasında maksat itiraz değil, buradaki hikmeti arama çabasıdır. Hikmet arayışı sakıncalı mı? Asla ve kat'a sakıncalı değil. Aksine hikmet arayışı bir insanın imanını taklit düzeyinden tahkik düzeyine ulaştırma çabasıdır.

Taklit nedir? Sana, "Allah var, peygamber var, bak bu kitap Allah'tan geldi, öldükten sonra dirileceğiz, hesap vereceğiz, Cennet var, Cehennem var." dendi, sen de kabul ettin. Çocukluktan beri kendimizi böyle bulduk; bu taklidi imandır. Bunu da kabul ediyor Cenab-ı Hakk ama bir hedef koyuyor, *diyor ki:*

"Bu düzeyde kalma, inancını tahkik düzeyine ulaştır." "Tahkik" hakikatten gelir, yani imanı, inancı hakikate kavuşturmaktır. Birisi sana öyle söylediği için değil, hakikaten öyle anladığın ve kabul ettiğin için inanıyorsun. Hikmet arayışı inancımızı taklitten tahkike yükseltmek içindir. Hikmeti ararken soru sormakta problem yok. Yalnız şunu bilelim ki hikmete ermek isteyenin bu dini yaşaması gerekir. Ancak yaşayarak hikmet kavranır, amelsiz hikmet görülmemiştir. Yani "Ben her şeyin aslını anlayayım da sonra amel ederim." demek şeytanın tuzağıdır. Zira hikmet arayışı ömür boyu sürer. "Ben hikmete ulaştım, artık aramama gerek kalmadı." diyen hikmete erememiştir.

"Binâenaleyh ancak ona, o vahid olan İlah'a, İslam ediniz, ihlas ile ibadet ediniz de zikrinizi, kurbanınızı şirk ile şaibedar etmeyiniz." Çünkü senin teslimiyetinde şüphe olduğu zaman, Allah için birtakım ortaklar düşündüğün ve onları hoşnut ederek bazı işlerini görmek üzere onlara adaklar adadığın zaman, kurban dahil bütün ibadetlerin helak olup, heder olup gider. وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ "O baş eğenleri, o rıza gösterenleri müjdele ya Muhammed."

"Muhbit" kelimesi baş eğmek, mütevazı olmak, Allah karşısında boyun eğmektir. Allah karşısında "Eyvallah ya Rabbi! Öyle diyorsan öyledir ya Rabbi! Sen böyle uygun gördüysen en uygunu budur ya Rabbi!" diyebilenlerdir muhbit olanlar.

Yaşadığı olaylar için olsun, kitapta yazan emirler için olsun böyle diyebilenler kimlerdir? Kimdir muhbit olanlar, boyun eğenler, o alçakgönüllüler?

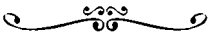
Allah'a Boyun Eğenler

اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَا اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

"Ki Allah anıldığı vakit kalpleri oynar ve kendilerine isabet edene sabırlı ve namaza devamlıdırlar. Ve kısmet ettiğimiz şeylerden infak da ederler." (Hac suresi, 35)

"O muhbitler ki اَلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ *Allah denilince kalpleri çarpar. Celâl-i Kibriya'nın derhal yüreklerinde parladığını hissederler.* وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَا اَصَابَهُمْ *Kendilerine isabet eden zahmetlere karşı da sabırlıdırlar.* وَالْمُقِيمِي الصَّلٰوةِ *ve namaza müdavimdirler.* وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ *Ve onlara nasip ettiğimiz rızıklarından infak ederler, zekât, sadakalar verirler, kurban keser, it'âm ederler."*

İşte o alçakgönüllüler, Allah karşısında boyun eğenler, Allah anıldığı zaman kalpleri titreyenler, başlarına gelenlere sabredenlerdir. Kendilerine isabet eden zahmetlere, yorgunluklara, eziyetlere sabredenler (Burada hacdan ve memleketinden yanında kurbanlıklarıyla yola çıkıp aylar süren bir seyahatten bahsettiğimizi tekrar hatırlayalım.) ve namazlarında daim olanlardır. Din adına en küçük fedakârlıkta şikâyet etmeye başlayanlar, haşa Allah'ı sorgulamaya kalkanlar, amellerini büyük görenler bu gruba giremez.

Kur'an ve sünnetten anladığımız kadarıyla namaz olmadan dinî anlamda ilerlemek mümkün değildir. Mesela "Namazı eksik ama çok güler yüzlü, çok cömert adam, denilerek namazı çok da gerekli değilmiş gibi göstermek olmaz. Namaz âdeta baraj sorusudur. O soruyu geçemedin mi, yapılacak bir şey yok. "Ah ah ben üçüncü soruyu biliyordum, ikinci soruyu geçebilseydim." der bazıları yarışmalarda. Sonraki soruyu bilmenizin anlamı yoktur, baraj sorusunu geçemediğiniz için elenirsiniz. Namaz da böyledir. Ve namaz olmadığında her şey eksik olur. Namaz yoksa zekât da eksik olur, oruç da. Manevi anlamda eksik olur, yoksa

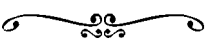
fıkhi anlamda bir eksiklik söz konusu değildir. Tabii ki namaz kılmayan oruç tutabilir, zekât da verebilir; borçlar ayrı ayrıdır. O ibadetten istifade etme anlamında namaz hayatınıza rengini veren temel renktir.

35. âyet Allah karşısında saygıyla boyun eğen muhbitleri tanımamız, öyle olup olmadığımızı ölçmemiz için bize dört gösterge sundu. Bunlar: Allah'ın adı geçtiğinde kalplerinin titremesi, başlarına gelenlere sabırla mukabele etmeleri (buradaki sabır hayırlarda direnmek anlamındadır, zulme boyun eğmek anlamında değil), namazlarında daim olmaları ve Allah'ın onlara verdiği maldan zekât, sadaka gibi mali yükümlülükleri yerine getirmeleridir. Gördüğünüz gibi burada da zâhirle bâtın arasında sağlıklı bir etkileşim göze çarpar. "Küpte ne varsa dışına o sızar" sözü gereğince kalpteki teslimiyet ve saygı davranış ve ahlak olarak tezahür etmektedir.

Kurbandaki Nişaneler

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ط كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Hem o bedeneler, o gövdeli hayvanlar var â biz onları Allah şeairinden kıldık, sizin için onlarda hayır vardır. Binâenaleyh ön ayaklarının biri bağlı olarak bir düzüye üzerlerine Allah'ın ismini anın, yanları yere yaslandığı vakit de onlardan yiyin, kanaatliye ve isteyene it'âm da edin. O böyle onları size musahhar kıldı ki şükredesiniz." (Hac suresi, 36)

" وَالْبُدْنَ *Bedeneleri, o bedenlileri yani en'âmın iri gövdelilerini ki bunlar, Harem'e ihdâ olunan develerdir, hadis-i şerifi mucebince*

sığır da deve gibi yedi kişiden kurban edilmek caiz olduğu cihetle şer'an sığırlar dahi bedene cinsinden ma'duttur. جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ *Sizin için Allah şeairinden kıldık. Yani Allah'ın size teşrî ettiği dinin tecelliyatını iş'âr için alâimînden kıldık.* لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ *Sizin için onlarda hayır vardır. Bâlâda iş'âr olunduğu üzere dini, dünyevi menfaatler vardır.*

فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ *Binâenaleyh onlar dikili iken üzerlerine İsmullah'ı zikrediniz yani İsmullah'ı zikrederek kurban ediniz. Bu sûretle kurban deveye mahsustur. Deve ayaktayken elinin biri bağlanıp gerdanından boğazlanır ki buna "nahir" tesmiye edilir. Mamafih çene altından zebhi de caizdir. Sığır, koyun, keçi ise yatırılıp üç ayağı bağlanarak zebh olunur.*

Nahir veya zebihte, İsmullah'ın zikri de بِسْمِ اللّٰهِ وَ اللّٰهُ اَكْبَرُ , اَللّٰهُمَّ مِنْكَ وَ اِلَيْكَ *"Bismillahi Allahu Ekber", "Allahümme minke ileyke" denilmektir ki Allah'ın ismi ile Allah en büyük, Yâ Allah senden ve sana, demektir.*

فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا *Binâenaleyh yanları yere düştüğünde ki ruhu çıkmıştır,* فَكُلُوا مِنْهَا *artık onlardan yiyiniz, yani her şeyini değil, yenilmesi caiz olan aksamından yiyiniz.* وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ *Kanaatkara da dilenene de it'âm ediniz.* كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ *Biz onları size böyle teshir ettik- o iri hayvanları böyle musahhar kıldık.* لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ *O teshîr her istediğinizi yapasınız diye değil, şükredesiniz diyedir.*

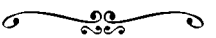
Bir o hayvanların iriliklerine, bir de insanın küçüklüğüne bakmalı da maneviyatın karşısında maddiyatın nasıl zebûn kaldığını görmeli ve Allah Teâlâ'nın insana verdiği nimet ve kudretin kadrini bilmeli de Allah'a şükretmelidir."

Bu detaylar şehirlerde yaşayan ve hayvanı bırak kesmeyi, onlara elini dahi süremeyen bizler için bilinmesi elzem bilgiler gibi gözükmese de âcizane kanaatim usûlü bilmek hayatın her hâline hazır olmak açısından önemlidir. Yalnız şu kadarını söyleyelim

kurban kesimini işin ehlinin yapması gerekir. Bir konuda ehil olmayan "Ben bu işi bilmiyorum." demelidir. Bu hangi konu olursa olsun böyledir.

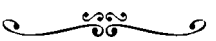
Büyükbaş hayvanlara çok şaşarım. 300-400 kiloluk inek, 500 kiloluk tosun, 7 yaşında bir çocuğun tuttuğu ipin arkasından gider. Ben özgürlüğü çok severim, kısıtlanmak benim hayatta çok zor baş edebildiğim bir şeydir. Bu ineklere karşıdan bakıp diyorum ki: "Çek ipini git kardeşim. Seni kim tutabilir? Kaç, git, gönlüne göre yaşa. Sana bir avuç ot verecekler, uğraşmadan yemini hazır bulacaksın diye, o ahırlarda, daracık yerlerde yaşamayı göze alıyorsun. 7 yaşında bir çocuk bile ipinden tutup istediği yere götürüyor, bir kazık çakıp ipini bağlıyor, sen de orada öylece duruyorsun."

Niye? Bu durum o hayvanları Allah'ın insana musahhar kılmasının sonucudur. Çünkü özgürlük güçle değil, zihniyetle ilgilidir. Ona verdiğin değer ve uğruna göze alabileceklerinle ilgilidir. Bütün nimetler gibi zenginlik de böyledir. Adam çok zengin ama zengin olduğunun farkında değil, hâlâ hizmetçi gibi yaşıyor, hâlâ zenginliğini kullanamıyor. Niçin? Çünkü kafası fakir. İlim de böyledir. Sahip olduğunuz kuvvetleri kullanabilmeniz için önce farkında olmanız gerekir. Nimetin farkında olmazsak, nasıl kullanabiliriz, nasıl şükrünü eda edebiliriz ki?

"Muhyiddin ibn Arabi Hazretleri demiştir ki: 'Mina, kurban mahalli kılınmıştır. Nahır Mina'da olur. Mina ümniyyeye irmektendir. Zira meşrû münâya iren gayeye irmiş demektir. Ve bu kurbanları nahirde insanî ecsâmın tegaddisi için hayvanî cisimleri tedbirden ruhlarını itlâf vardır ki onları tefrik olunurken ruhları nazar eder. O bedenleri deve, sığır olarak tedbir ettikten sonra insanî olarak tedbir eyler. Bu bir dakik meseledir

ki Allah basiretlerini tenvir etmiş olan ehlullahtan mâadası tefettün edemez."

"Muhyiddin ibn Arabi Hazretleri, "Mina, kurban mahalli kılınmıştır." Yani hacda kurbanlar Mina'da kesilir. *"Nahir,* yani o devenin boğazlanması *Mina'da olur. Mina, ümniyyeye ermektendir."* buyurmuş. Mina kelimesi 'ümniyye'den geliyor; Mina, ümniyye, temenni bunlar aynı köktendir. Dilek, arzu, temenni demektir. Mina insanın muradına ulaştığı yerdir. *"Zira meşru münaya* (arzuya) *eren gayeye irmiş demektir."* Yani içimizdeki temennilerden meşru olanlar, gayesine ermiş demektir. Bu ifadeden anlaşıldığı üzere insanın içindeki arzuların, temenni ve hayallerin meşrûiyyet çerçevesi içinde olması, insanın kazanmasına yeter. O hayallere burada erişemese bile Allah katında kazananlardan olur. Yeter ki Allah'ın kerih gördüğü şeyleri hayallerimize bile karıştırmayalım. Biz hayvanları niçin kesiyoruz? Cisimlerimizin, bedenlerimizin, yani insanın maddi yönünün tagaddisi, gıdalanması, beslenmesi için. Her bedeni, o bedenin ruhu yönetir, idare eder. Tedbir, burada idare etmek, yönetmek demektir. Hayvanların da bir ruhu vardır ama insan ruhu gibi değildir. Ruh, burada hayat demektir. İşte Rabbimiz o hayvanî ruhu, o hayvanın bedenini yönetmekten azat ediyor, onun ruhu ile bedenini ayırıyor. Hayvanların ruhları bedenlerinden ayrılırken, ruhları o ayrılışa nazar eder. *"O bedenleri, deve, sığır olarak tedbir ettikten sonra insani olarak tedbir eyler."* Yani insan onları yedikten sonra o ruh insan bedeni üzerinde idareye devam eder. Hemen her kültürde söylenen "İnsan yediği şeydir." ifadesi tam da bu durumu açıklar. Allahu a'lem, bu yüzden onların karakterleri, o etleri vasıtasıyla ruhlarının nezaretinde bizim karakterimizde bir iz bırakıyor. Mesela çok fazla kırmızı et tüketenlerin daha saldırgan, girişken, daha mücadeleci olduğu, daha ziyade bitkisel beslenenlerin mizaçlarının ise daha mülayim, daha sakin, daha uyumlu olduğu

söyleniyor. Tasavvufta bu hususlara çok dikkat edilir. Bilhassa çile dönemlerinde et yememek gerekir. Bu tecrübeler asırların imbiğinden süzülmüş birikimlerdir.

Bazı ilkel kabilelerin pars, leopar gibi vahşi hayvanların ruhlarının kendilerine geçmesi için ritüeller, ayinler yaptıklarını biliyoruz. O vahşi hayvanlar gibi yırtıcı, kuvvetli, yakalanamaz, elde edilemez olmak istiyorlar. Bunu başarabilmek için uzun süre bir kaplan gibi davranıyorlar mesela. İnsanoğlu doğadaki güçleri elde edebilmek için her yolu deniyor.

Bu vesileyle şunu da hatırlatmak isterim ki kâinat döngüsünde hiçbir şey boşa gitmiyor. Her varlık, bir başka varlığın hayatına hizmet edecek şekilde yok oluyor. İşte burada da o hayvanların ruhları, o hayvandan ayrılırken bu ayrılışa nazar ediyor ve o hayvanın bedeninin insanın bedeninin varlığına hizmet etmesini temin etmiş oluyor. Dolayısıyla bu evrende bizim emrimize musahhar kılınmış cisimleri, eğer doğru kullanırsak onları ziyan edecek şekilde çöp üretmememiz gerekiyor. Kompost yapmak, gübre yapmak, sonra bunların toprağa karışması... Ürettiğimiz cisimlerin doğadaki döngüye hizmet etmesini engellememek gerekiyor. Herhangi bir varlığı ziyan ederek bu zincirden koparmak bile yeterince kötüyken insanın kendini ziyan etmesi konusuna hiç girmiyorum.

"Bu bir dakik meseledir ki Allah basiretlerini tenvir etmiş olan ehlullahtan mâadası tefettün edemez." Bunu hakkıyla anlayabilmek için ince bir zekâ, derin bir kavrayış gerekiyor, diyor İbn Arabi Hazretleri.

Elmalılı Hamdi Yazır, 37. âyete geçiyor ve soruyor: *"Buna nasıl şükretmeli?"* Yani bu hayvanların bize musahhar kılınması karşısında nasıl şükretmeli?

لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ ۭ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰىكُمْ ۭ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِيْنَ

Elbette onların ne etleri ne kanları Allah'a ermez, velâkin O'na sizden olan takva erecektir. Böyle onları size musahhar kıldı ki size yolunu göstermiş olduğundan dolayı Allah'ı tekbir ile büyükleyesiniz. Ve müjdele o vazifelerini güzel yapan muhsinleri." (Hac suresi, 37)

لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا *"Onların ne etleri ne kanları Allah'a ermez yani rızasına nâil olamaz."*

Siz kurban keserken, kestiğiniz o hayvanın etiyle, kanıyla Allah'a ibadet etmiş olmuyorsunuz. Kurbanlıkların etlerini Allah'a mı sunuyoruz? Haşa eski dönemlerde ilkel insanların yaptığı gibi kanlarını Allah'a mı sunuyoruz? İnsanoğlu daha soyut düşünmeye başladıkça, kurban kesme amacının ne olduğunu kavramaya başlıyor. Dolayısıyla ilâhi dinlerin kendi içindeki tekâmülünü de böyle düşünmek lazım.

وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ *"Lâkin O'na sizden, o takva erer."*

Takva nedir? Takva ile ilgili yüzlerce tanım var. Takva, 'vikâye'den geliyor, korunmak demek. Peki o zaman "İttekullah" Allah'tan korunma emri ne manaya geliyor?

Takva: Azaptan Korunma

Hümanizm'in oluşturduğu bakış açısıyla düşünen modern insan, her ne kadar bunu anlamak, görmek istemese de Kur'an-ı

Kerim'de Allah'ın rahmeti, affı, lütufları, insan için dünyada ve ahirette vereceğini va'dettiği ikramlar anlatıldığı kadar, Cenab-ı Hakk'ın dünya ve ahiretteki helak ve azapları da anlatılır. Üstelik bizim nimet sandıklarımızın her zaman nimet olmayabileceği söylenir. Misal, âyette diyor ki Rabbimiz, وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا "Onların malları ve evlâtları seni imrendirmesin; çünkü Allah onlara dünyada bütün bunlarla eziyet vermeyi ve canlarının da inkârcı olarak çıkmasını murad ediyor." (Tevbe, 85) Sakın o münafıkların çoluğuna çocuğuna, malına, mülküne imrenme. Onların evlatları çok başarılı, malları, mülkleri çok kuvvetli, imrenilecek hayatları olabilir. Oysa Allah bunları ona bir ceza olsun diye vermiştir. Hiçbir şey göründüğü gibi değil.

Allah'ın rahmeti, lütfu, nimeti, sevgisi, merhameti, şefkati olduğu kadar cezası var, azabı var, hesabı var, mizanı var, bizden bekledikleri var. Allah'tan korunmak demek olan takva bu hesabı, amellerimiz sebebiyle uğrayabileceğimiz çeşitli belaları dikkate alarak, o akıbetlere düşmekten sakınarak yaşamak demektir.

Bunları bir denge içerisinde anlatmalıyız. Dinin sadece hesap soran, cezalandıran, sınırlar koyan, duvarlar ören bir şekilde anlatılmasından ben de rahatsızım. Fakat bunlar yokmuş gibi anlatmak da bir başka aşırılıktır. Her ifrat bir tefriti doğuruyor, biz mutedil olmayı becerebilmeliyiz. Yani "bir dakika" demeliyiz, Kur'an-ı Kerim'de sorgu, suali, cehennemi anlatan yüzlerce âyet varken nasıl olur da yokmuş gibi davranabiliriz?

İnternette cennet ümidi, cehennem korkusu ile ibadet etmeyi küçümseyen videolar dolaşıyor. Tasavvuf tarihinde de bunun tüccar zihniyeti olduğunu söyleyenler olmuş. "Sen bir şey elde etmek veya bir şeyden korunmak için ibadet ediyorsun yani ibadetten bir çıkarın var. Dünyevi bir çıkar için ibadet etmek zaten inanca aykırı, uhrevi bir çıkar için ibadet de hoş bir şey değil."

diyorlar. "En ideal seviye, bir şeyi yalnız Allah'ın rızasını gözeterek yapmandır." diyerek herkese en yüksek ideali dayatıyorlar.

Din bizden sosyal, fiziki, maddi fedakârlıklar ister. Oruç, zekât gibi ibadetler ve ahlaki kurallar tamamen kişinin kendini kontrol etmesi ve sınırlar koyabilmesiyle başarılabilir. Peki, kendilerinden, içgüdülerini kontrol etmesi beklenen hedef kitle kim? Verilen konferanslara bakacak olursak dinin hedef kitlesi, sadece çok seçkin, üst düzey, nefsine çok hâkim, çok idealist bazı insanlardır. Zira din sadece onların anlattığı şekilde yaşanabilecekse eğer, bu ancak çok küçük bir topluluğun başarabileceği bir şeydir. Fakat dinimizin "Ey insanlar!" diyerek tüm insanlığa seslendiğini hatırlayacak olursak dinin hedef kitlesinin sadece, üst düzey davranışlar gösterebilecek kadar rafine bir ahlaka, güçlü bir karaktere sahip olan insanlar olmadığını anlarız. Dinin hedef kitlesi, bütün insanlardır. Bunların içinde iradesi çok zayıf olanlar da var, aklı hep günahlarda kalıp kendine hâkim olmaya çalışanlar ve kendince fedakârlıklar yapanlar da var. Mesela başörtüsü bir fedakârlıktır, gece namazı kılmak, namazı kılmadan yatmamak bir fedakârlıktır, zekât verebilmek bir fedakârlıktır, haramdan çok kolay para kazanabilecekken bunları elinin tersiyle itebilmek bir fedakârlıktır. Ahlaki hususlarda insanın af, cömertlik, ihsan, ihlas gibi meziyetleri edinebilmesi için yapılacak fedakârlıkları saymıyoruz bile.

Dine bir ucundan tutunmuş, kendince cennet ümidi, cehennem korkusuyla bu fedakârlıkları yapmaya gayret edenleri tüccar zihniyetli olmakla suçlayıp gayretlerini yok saymak dinin evrenselliğine aykırıdır, diye düşünüyorum. Biz birbirimizi çok kolay yargılıyoruz. Herkesin bizim gibi olmasını istiyoruz.

Takva dünyevi ve uhrevi Allah'tan gelecek herhangi bir azaptan korunmak demektir. Vahiy bize bu azaptan nasıl korunacağımızı

anlatır. Allah dünyada veya ahirette insana niçin azab eder, bunu açıklar.

Hz. Adem'den itibaren gönderilen vahiy, aklımızın kavrayış gücünün dışında olan "Gelecekte bizi ne bekliyor?" sorusuna cevap verir. Vahyin temel misyonu budur. Allah bütün dinleri bunu anlatmak için indirmiştir. Mesela namaz kılmadığımda bu bir numaralı cehenneme gidiş sebebidir. Müddessir suresinde bir sebep olarak bu zikrediliyor. "Onlara soracaklar niçin cehennemlik oldunuz?" قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ (Müddessir, 43) Sebep bir, "Biz namaz kılanlardan değildik." O zaman cehennemden korunmak için namaz kılmam lazım. O hâlde namazla cehennemden korunmak takvadır.

Niçin Kurban Kesiyoruz?

Biz kurban kestiğimizde, Allah Teâlâ'ya bizim kurbanlarımızın etleri, kanları ulaşmıyor. Biz o kurbanı niçin kestik? Hangi duygularla, hangi maksatla kestik, Rabbimiz ona bakıyor. Çünkü Allah katında bütün davranışlarımız niyetlerimize göre değer kazanacak. "Ameller niyetlere göredir." (Müslim, İmâre, 155) Ben sadaka veriyorum veya kurban kesiyorum. Mesela Kurban Bayramı'nda beş tane büyükbaş kurban kesiyorum. Niçin? "Köyde benim şanım yürüsün de insanlar ne kadar kudretli olduğumu görsünler." Böyle bir niyetle de kurban kesilebilir. Onun için Cenab-ı Hakk burada bizi ikaz ediyor. Elbette formel kurallar O'nun bildirdiği şartlara uygun olmak kaydıyla. Rabbi Rab tanımak budur.

Allah Teâlâ diyor ki: "Allah sizin kurbanınızın etine, kanına bakmaz." Neye bakar peki? "Sizin kalbinizdeki takvaya bakar."

Her Kurban Bayramı'ndan önce çok sorulan sorudur: "O parayla biz fakir fukarayı yedirsek, giydirsek. Hatta bir kurban bugün ortalama 1000 lira ise 15000 lira vereyim fakirlere. Nedir bu hayvan kesmek? Bir defa ifade etmek gerekir ki bu itiraz çok

cahilcedir. Cahillik bilgisizlik demek değildir. Cahillik; nerede nasıl davranacağını bilmemek demektir. Mesela gençler için, "Cahil işte, bakma yaptığı şeylere." denir. Cahil burada bilgisiz anlamında değil, hayat tecrübesi yok; nerede, nasıl konuşacağını henüz bilmiyor, kendisine hâkim değil, manasındadır. Fevri davranana, düşünmeden, aklına estiği gibi içgüdüsel davrananlara "cahil" denir.

Bazıları kurban kesmeyi biz kendimiz icat ettik zannediyor. Yani biz düşündük, düşündük, ne yapalım, senede bir kere kurban keselim, fakir fukaraya dağıtalım. Bunu hayvan tüccarları mı icat etti? Kim icat ettiyse ben bunu yapmayacağım, diye düşünüyor.

Dinimizde hiçbir ibadet insan icadı değildir. İbadetler, içtihadî, yani insan aklının ürünü olmadığı için ibadetlerde içtihat yapılmaz. Yani haccın vaktini değiştirelim, bütün bir seneye yayalım bu kadar izdiham olmasın. Kurbanın yerine sadaka verelim vesaire. Bizden önceki ümmetler değişen şartlara göre ibadetlerini değiştirdiler, bakın geldikleri duruma.

İkinci olarak kurbana itiraz edenlere bir bakalım; kurban kesip dağıtanlara kıyaslansa, hangisi daha fazla et tüketiyor?

Üçüncüsü kurbanın kesiliş şekillerine itiraz ediyorlar. Bugün endüstriyel amaçla çiftliklerde bakılan binlerce hayvan eziyet çekmeyecekleri çok iyi şartlarda mı bakılıyor, kesilirken eziyet çekmeyecek şekilde mi kesiliyor? Bunlarla ilgili belgeseller var, lütfen izleyin. Tavuk çiftliklerinde, sığır çiftliklerinde yaşananlara bakın.

Biz Allah'ın emrine, Resulullah'ın sünnetine ittiba ederek bu ibadetleri yapıyoruz. İbadetlerin hiçbirini kendimiz icat etmedik. Kurban ibadetini kalbimizdeki takva ile yani dinimiz bizden bunu istediği için, bunun hesabını vereceğimiz için yapıyoruz. Peki hikmeti nedir? Namazın hikmeti nedir, orucun hikmeti nedir, kurbanın hikmeti nedir? Bu konuyu merak edenler Ali

Murat Daryal Hoca'nın *Kurban Kesmenin Psikolojik Temelleri* kitabını okumalılar. Hocamız orada kurban kesen milletlerin karakteristik özellikleri ile kurban ibadeti olmayan milletlerin karakteristik özelliklerini kıyaslıyor.

Benim kanaatimce siz bir fakire gitseniz, 250 lira para verseniz ve deseniz ki: "Git bununla marketten alışveriş yap." Fakir gidip kilosuna 100 lira verip et almaz. Evi kalabalık. 1 kilo et alsa yetmez, en az 2 kilo alması lazım. 2 kilo et alsa, siz zaten 250 lira verdiniz gitti para. Bu şartlarda bir fakir, markete gidip et alır mı? Allah en doğrusunu bilir kurban ibadetinin hikmetlerinden biri belki de Cenab-ı Hakk'ın onların da senede bir defa et yemesini istemesi olabilir.

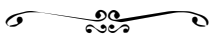
Bir de "Umreye gitmeyin sadaka verin.", "Kurban kesmeyin sadaka verin." diye bizim ibadetlerimizi yönetmeye çalışanlara söylüyorum, inanın en çok sadaka verenler o ibadetleri yapanlardır. Bir yıl içinde en çok sadaka verenler kurban kesenlerdir, umreye gidenlerdir; bizzat kendi gözlemimi paylaşıyorum. Biz Allah'a duyduğumuz saygı ve vereceğimiz hesaptan dolayı bunu yapıyoruz. Allah Tealâ senin kurbanının etine, kanına muhtaç değil; ona bakmıyor, senin kalbindeki takvaya, yani Allah'tan gelen bilgiye teslimiyetine bakıyor.

Mesela yeterince imkânı olmadığı hâlde kurban kesmek isteyen kişilerin bazen: "Koyun kesemeyeceğim, tavuk kessem olur mu? Horoz kessem olur mu?" diye sorduğu oluyor. Olur mu? Olmaz. Çünkü ibadetin formunu, kurallarını, yani zâhirî şartlarını din belirler. Yüce Allah'ın "Zâhir" ismi hem görünene hem görünmeyene bakar. Zâhirde görünen davranışınıza kıymet kazandıran şey, iç dünyanızdaki niyetiniz, takvanızdır. Yani zâhirle kurtulamayacaksınız ama zâhir olmadan da olmaz.

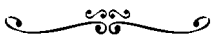
Bu hakikati Elmalılı veciz bir cümleyle şöyle ifade ediyor:

"Sizin maneviyatınızdan gelen, kalplerinizi Allah'ın emrine imtisal ve ta'zîme ve ona ihlas ile takarrübe, davet eden takvanızdır ki indallah kabule karin ve rızasına nâil olur."

"Takarrub" yaklaşmak demektir, "karîb"den geliyor. Kurban da aynı kökten. O da yaklaşmak demek. Kurban bizi Allah'a yaklaştırır çünkü tamamen Allah'a teslim olarak yapılan bir ibadettir.

" كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ *Onları böyle teshîr etti.* لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ *Size verdiği hidayet ve muvaffakiyetten dolayı Allah'ı büyükleyesiniz. Onları teshîr etmek yolunu öğretip, esbabını bahşeden ve takarrubun keyfiyetine irşâd eyleyen, nimetinin celâdetini ve kudretinin azametini tanıyıp büyüklükte birliğini hem kalben hem kavlen hem fiilen tekbir ile ilan edesiniz.* وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ *Bir de muhsinleri müjdele, Yâ Muhammed."*

كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ *"Onları böyle teshir etti"* Onları sizin emrinize amade kıldı ki: لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ *"Size verdiği hidayet ve muvaffakiyetten dolayı Allah'ı büyükleyesiniz.* Kurbanı anlattığı âyetin akabinde bu ifade geldiği için kurbanın şükür ve iman takriri demek olduğunu anlıyoruz.

Haccı tamamlayabildiniz, uzak yollardan geldiniz, erkanını tamamladınız, vazifelerinizi yaptınız, Arafat Vakfe'sini tamamladınız, artık hac ibadetiniz bitiyor ve kurbanınızı kesiyorsunuz, onunla hitama erdirmiş oluyorsunuz. Hayatta da güzel neticeye ulaştığını düşündüğünüz işlerde kurban kesmek bu âyete göre güzel bir davranıştır. Bir işi başardığımızda, bir hedefe ulaştığımızda şükür sadedinde kesip dağıttığımız kurban, şükür kurbanıdır.

Bir de adak kurbanı vardır. Adak kurbanı, Cenab-ı Hakk'a "Bir işimizin olması durumunda şu ibadeti yapacağız." diye verdiğimiz sözdür. "Oğlumuz askerden gelirse ya da bir ev almak nasip olursa bir kurban keseceğiz." veya "Şu işim olursa oruç

tutacağım." gibi. Acizane kanaatim, bu niyet aklınızdan geçtiği zaman hemen yapın, yani henüz o iş olmadan adağınızı yerine getirin. Çünkü belki oradan aldığınız bir dua ile maksat hasıl olur. Yani o kurbanı kestiniz, bir fakirin evine hiç umulmadık bir zamanda, Kurban Bayramı'nda bol bol yiyor belki de ama sene içerisinde de evine et girmesine vesile oldunuz. Ramazan'da dağıtılan erzakla bir dahaki Ramazan'a kadar idare edenler var. Kurbanda gelen etleri, bir dahaki kurbana kadar azar azar kullananlar var. Dolayısıyla sene içinde hiç beklemediği bir vakitte, bir fakirin evine et girmesine sebep oldunuz ve bir dua aldınız, diyelim. Belki o dua ile oğlunuz salimen askerden gelecek veya o evi daha kolay alacaksınız veya gireceğiniz sınav daha güzel geçecek. Ben "bir şey olsun da öyle yapayım" demek yerine, bir işe girişirken o ibadet Kur'an okumak mı, oruç tutmak mı, sadaka vermek mi her ne ise onu en başta yapmak gerektiğini düşünüyorum.

"Onları teshîr etmek yolunu öğretip, esbabını bahşeden," yani bu hayvanları nasıl yöneteceğiz, nasıl güdeceğiz, istediğimizi onlara nasıl yapacağız, bunun yollarını öğretip, kolaylaştıran... Bu da insana verilen ülfet sıfatı ile olmuştur, diyorlar. Bütün kâinat insana musahhardır. Çünkü bütün esmâ, Cenab-ı Hakk'ın bütün isimleri insanda tecelli etmiştir. Dolayısıyla kainattaki bütün mahluklar kendilerinde tecelli eden ismin benzerini insanda bulur. Onun için insana musahhar olurlar, diyorlar. Biz kendi akıl ve tecrübemizle yaptığımızı sanıyoruz ama daha en başta bu yolu açan, bu yöntemi bulduran, bu gücü bize veren, o hayvanları bu şekilde emrimize amade kılan Allah'tır.

"Ve takarrubun keyfiyetine irşâd eyleyen" Verdiği nimetler için şükretmek ve yaratıcıma yakın olmak istediğimde ne yapmam gerektiğini, Cenab-ı Hakk'tan bir vahiy gelmemiş olsaydı nasıl bilecektim? *"Nimetinin celâdetini ve kudretinin azametini,"* ni-

metlerinin büyüklüğünü ve gücünün, kudretinin büyüklüğünü *"tanıyıp büyüklükte birliğini hem kalben hem kavlen hem fiilen tekbir ile ilan edesiniz."* Bu tekbir hem dilimizde hem de kalbimizde olmalıdır. Kalbin tekbiri, kalbimizde her şeyden üstün sadece Allah'ın olması demektir. Kavlen tekbir, dilinizde Allahu Ekber demektir. Fiilen tekbir, yaşantınızda en yüce olanın Allah olduğunu göstermek demektir. Yani size bakan kişi bilecek ki biz bu insanı Allah'ın rızasına aykırı bir şeye razı edemeyiz, ikna edemeyiz, harama, yanlışa, yoldan çıkmaya ikna edemeyiz. Çünkü bunun nazarında, kalbinde, düşüncesinde, fikriyatında en üstte Allah var. Bu senin bütün fiillerinde görülecek.

Muhsinlere Müjdeler Olsun

وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ *"Bir de muhsinleri müjdele, Yâ Muhammed."*

"Muhsin" kelimesi hasenden gelir, hasen güzel demektir. Muhsin ise yaptığı işi güzel yapan demektir. Muhsin olmanın iki boyutu vardır. Birincisi hep güzel işler yapacaksın, ikincisi de o güzel işleri, güzel bir şekilde yapacaksın ki "Muhsin" olasın. Yani birine sadaka vermek güzeldir, bunu çirkin bir şekilde de yapabilirsin. Birine yardım etmek güzeldir, bu da çirkin bir şekilde yapılabilir. Kanaatimce yardım ettiğin insanları, sosyal medyada ifşa etmek çok çirkin bir davranıştır, isterse dünyanın öbür ucundaki insanlar olsun. Hele hele çocuklarınızın fotoğraflarını sosyal medya platformlarında paylaşmayın. Hesabınız gizli dahi olsa fark etmiyor. Telefon ekranlarını sokak gibi kabul etmek gerekiyor.

Muhsin olmanın gereği, bize verilen bütün nimetleri olduğu gibi sosyal medyayı da hayra vesile olacak şekilde kullanmaktır. ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ (Tekasür, 8) "Nihayet o gün nimetlerden elbette

sorguya çekileceksiniz." âyetini unutmayalım. Bize verilen her nimetten o gün sorulacağız. Şu anda teknoloji bizim için bir nimettir ve bundan da sorulacağız.

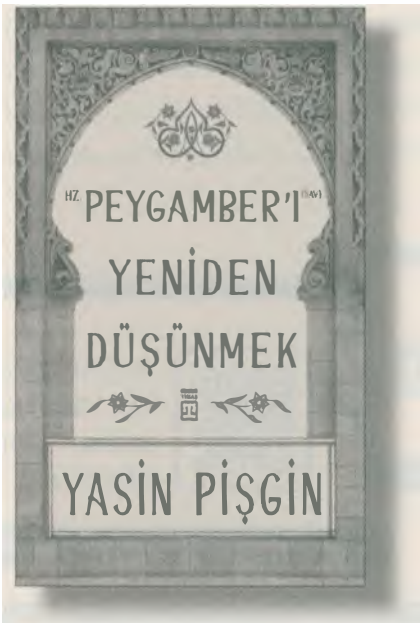
Rabbimiz yaptığımız her işin Allah katında güzel bulunan işlerden olmasını ve onu icra ederken de güzelce icra etmeyi nasip etsin. Namazın güzeli var, tavuğun yeri gagalaması gibi kılınanı var. Sadakanın güzeli var, rencide edeni var. İlmin güzeli var, sapmak ve saptırmak için kullanılanı var. Yetenekler de böyle. Bütün güzelliklerin kemali, güzel bir şekilde icra edildiklerinde ortaya çıkar. Yoksa olmamış meyve gibi belki karın doyurur ama tat vermez.

Yeni kitap önerimiz
için karekodu
telefon kameranıza
okutunuz.
Aynı karekod ile her hafta başka bir kitap

iyi ki kitaplar var...

HZ.PEYGAMBERİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

YASİN PİŞGİN

Bugün Efendimiz'i (sav) anlamak, somut ve spesifik birtakım sünnetleri hayatımıza tatbik etme ile başlayan ama burada kalmaması gereken, Efendimiz'in (sav) nazarıyla, hassasiyetiyle, derdiyle, değerleriyle insana, topluma, havadaki kuşa, denizdeki balığa, saksıdaki çiçeğe, sokaktaki köpeğe, kediye hasılı iğneden ipliğe her şeye Onun ümmeti olduğumuzun şuuru ve nazarıyla bakmak demektir.
Hz. Peygamber aşk ile özdeştir. Onun sünnetine uyarak Onu sevmeyen, Onun sevgisiyle içini ısıtmayan, hiç kimseyle ünsiyet kuramaz; hakikatte kendi nefsinden başka hiç kimseyi de sevemez. Onun sünneti ümmet duvarının her bir tuğlasını birbirine bağlayan harçtır. Onun sünnetine uymadan Ona ümmet olunamaz.
O hâlde şimdi *Hz. Peygamber'i "Yeniden" Düşünmek*, şimdi ümmet olmak zamanıdır...

Elmalılı Hamdi Yazır ile Kur'an Sohbetleri

FATMA BAYRAM

"Kur'an insanın Rabbiyle, alemle ve diğer insanlarla ilişkilerinden bahseden bir kitaptır."

Elmalılı Hamdi Yazır

"Kur'an öyle bir nimettir ki bizi, inançlarımız, nihai hedeflerimiz ve hakikat konusundaki algılarımız hususunda yanılmaktan korur." diyor Fatma Bayram. 35 yıllık vaizelik hayatı boyunca, okudukça Elmalılı'nın mantığının sağlamlığına, bir konuyu dört başı mamur bir şekilde ele alışına, hukukçu olmasına rağmen felsefî, kelâmî tartışmaları derinlemesine analiz edip kişisel kanaatini cesurca ortaya koymasına, dili ustalıkla kullanmasına ve tefsirin yazıldığı dönemin ağır şartlarının temel kavram ve hükümlerini etkilememesine hayran kaldığı ***Hak Dini Kur'an Dili*** tefsirini camilerin hanım cemaatine Osmanlıca olan tefsir metinlerini sadeleştirip hayatın içinden örneklerle zenginleştirerek kendine has üslubuyla anlattı; o anlattıkça dinleyenler de ke
aşına oldukça sevdi, sevdi
güçlendi. Bu gayret şimdile
günkü heyecan ve di

Elmalılı Hamdi Yazır ile K
tanımaya ve O'nu muht
vakfedilen bir ömrün, 198
işlenen, işlendikçe zara
meyv

THG 0664017 TPN

TİMAŞ
İSLAMİYET
9 "786050" 844320"
timas.com.tr timasyayingrubu